

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ZÁKLADY PRÁVA

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na vzniku této studijní opory se podíleli: **Jiří Lehký, Mgr. Václav Šaroch,**
Mgr. Petr Pruš, Ing. Šárka Sladká

Studijní oporu zajišťuje: **Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o.**

Karviná 2011

Seznam použitých značek, symbolů a zkratk	1
ÚVOD	2
1 ZÁKLADNÍ POJMY TEORIE PRÁVA	5
1.1 Právo jako pojem	6
1.1.1 Právní vědomí	7
1.1.2 Systém právní vědy	8
1.2 Právní normy (PN)	8
1.2.1 Znaky právní normy	8
1.2.2 Prvky právní normy	9
1.2.3 Druhy právních norem	10
1.2.4 Působnost právních norem	14
1.2.5 Platnost a účinnost právní normy	18
1.2.6 Struktura právních norem	18
1.3 Právo a ostatní normativní systémy	20
1.4 Systém práva	21
1.4.1 Mezinárodní a vnitrostátní právo	21
1.4.2 Veřejné a soukromé právo	22
1.4.3 Hmotné a procesní právo	22
1.5 Úloha práva v demokratické společnosti	23
1.6 Typy právních kultur (systémů)	24
1.6.1 Kontinentálně evropský právní systém	25
1.6.2 Angloamerický právní systém (anglosaský)	25
1.6.3 Islámské právo (šaria)	26
1.7 Prameny práva	26
1.7.1 Přehled pramenů práva	27
1.7.2 Právní předpisy	27
1.7.3 Soudní a správní precedenty	29
1.7.4 Normativní právní smlouvy	30
1.7.5 Právní obyčeje	31
1.7.6 Právní řád České republiky	32
1.7.7 Tvorba právních norem	34
1.8 Právní vztahy a právní odpovědnost	37
1.8.1 Právní vztahy	37
1.8.2 Právní odpovědnost	43
1.8.3 Funkce a druhy právní odpovědnosti	43
1.8.4 Prvky zaviněného porušení právní povinnosti	45
1.8.5 Objektivní a subjektivní právní odpovědnost	48
1.8.6 Druhy právní odpovědnosti	50
Kontrolní otázky	51
Použitá literatura	51
Shrnutí kapitoly studijní opory (tabulky)	52
2 ZÁKLADNÍ POJMY TEORIE STÁTU	84
2.1 Pojem stát, právní a moderní stát	85
2.1.1 Pojem stát, právní a moderní stát	85
2.2 Znaky státu a funkce státu	86
2.2.1 Státní moc	87

2.2.2	Územní organizace a obyvatelstvo.....	87
2.2.3	Suverenita státu	88
2.2.4	Měna a daně	89
2.2.5	Existence práva	89
2.3	Formy státu	90
	Kontrolní otázky.....	93
	Použitá literatura	94
	Shrnutí kapitoly studijní opory (tabulky).....	94
3	ZÁKLADNÍ POJMY ÚSTAVNÍHO PRÁVA	111
3.1	Ústavní vývoj v letech 1989 – 1992	112
3.2	Ústavní právo a jeho pojem, předmět a prameny.....	113
3.3	Ústavní pořádek České republiky	114
	Kontrolní otázky.....	141
	Použitá literatura	167
4	OBČANSKÉ PRÁVO HMOTNÉ.....	168
4.1	Obecná část občanského práva	169
4.1.1	Pojem a zásady občanského práva	169
4.1.2	Místo občanského práva v systému práva.....	170
4.1.3	Systém občanského práva	171
4.1.4	Občanskoprávní vztahy- právní skutečnosti.....	172
4.1.5	Ochrana osobnosti v občanském právu	179
4.1.6	Předcházení hrozcím škodám.....	181
	Kontrolní otázky.....	181
4.2	Práva věcná	182
4.2.1	Vlastnické právo.....	183
4.2.2	Držba	186
4.2.3	Věcná práva k věci cizí (spoluvlastnictví a společné jmění).....	188
4.2.4	Předkupní právo	191
	Kontrolní otázky.....	192
4.3	Dědické právo	193
4.3.1	Dědění ze zákona	194
4.3.2	Dědění ze závěti	195
4.3.3	Potvrzení dědictví a ochrana oprávněného dědice	197
	Kontrolní otázky.....	198
4.4	Závazkové právo	200
4.4.1	Charakteristika závazkových právních vztahů	200
4.4.2	Vznik, změny, zajištění a zánik závazků.....	201
4.4.3	Pojmenované smlouvy (kupní smlouva a smlouva o dílo)	208
	Kontrolní otázky.....	211
	Použitá literatura	211
	Shrnutí kapitoly studijní opory (tabulky).....	218
5	RODINNÉ PRÁVO	226
5.1	Rodinné právo	227
5.1.1	Pojem, předmět a prameny rodinného práva.....	227
5.2	Manželství, jeho vznik, formy sňatku, práva a povinnosti z tohoto aktu vyplývající.	228
5.3	Neexistence a neplatnost manželství.....	231
5.4	Zánik manželství	233
5.5	Určení rodičovství.....	234
5.6	Náhradní péče (pěstounská péče, osvojení, poručenství, opatrovnictví).....	237

5.6.1	Pěstounská péče.....	237
5.6.2	Osvojení	238
5.6.3	Poručenství	240
5.6.4	Opatrovnictví.....	241
5.7	Vyživovací povinnost	241
5.7.1	Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí	242
5.7.2	Vzájemná vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými.	243
5.7.3	Vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely	243
5.7.4	Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely.....	244
5.7.5	Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce	244
5.8	Registrované partnerství	246
5.8.1	Právní úprava a pojem registrované partnerství.....	246
5.8.2	Vznik registrovaného partnerství (dále jen partnerství).....	247
5.8.3	Povinnosti a práva partnerů.....	249
5.8.4	Vyživovací povinnost mezi partnery.....	249
5.8.5	Vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití.....	250
5.8.6	Zánik partnerství	250
	Kontrolní otázky.....	251
	Shrnutí kapitoly studijní opory (tabulky)	252
	Literatura	261
	Seznam zkratk	262
	Výklad vybraných souvisejících pojmů	263
	Slovníček právnícké latiny	264

Seznam použitých značek, symbolů a zkratek

	Průvodce studiem, kapitolou
	Průvodce kapitolou, textem, podnět
	Shrnutí
	Výstupy z učení
	Čas potřebný ke studiu
	Kontrolní otázka
	Samostatný úkol
	Test a otázka
	Řešení a odpovědi, návody
	Korespondenční úkoly
	Zapamatujte si
	Řešený příklad
	Definice
	Úkol k zamyšlení
	Část pro zájemce
	Další zdroje

ÚVOD

Vážení studenti,

dostává se Vám ucelený soubor materiálu pro studium práva v 1. ročníku. Jsou to odvětví práva, se kterými se zřejmě setkala menšina z Vás. Pro pochopení práva jako takového a úspěšné studium v dalších ročnících je před Vás postaven úkol mít obecný přehled o právním systému ČR. Měli byste získat vědomosti zejména z oboru teorie státu a práva, Ústavního práva (1. až 3. kapitola), což bude stěžejní k pochopení dalších odvětví práva, se kterými se setkáte v průběhu dalších ročníků studia.

Slovo autora

Právo vyžaduje logické myšlení a neustálé doplňování si vědomostí vzhledem k velmi častým novelám našich zákonů. Věnujte pozornost i sdělovacím prostředkům, ze kterých lze čerpat nejen vědomosti, ale získat i přehled o nových ustanoveních v právních předpisech. Část studijní opory (4. a 5. kapitola), je základem pro Váš přehled v občanském právu hmotném, včetně rodinného práva, se kterými se budete setkávat denně ve Vašem soukromém životě.

Závěrem mi dovoluji, abych Vám popřál mnoho úspěchů při studiu.

Studijní opora je strukturována jako materiál určený pro distanční vzdělávání. Nejprve si prostudujte jednotlivé piktogramy, které slouží k usnadnění Vaší orientace, ale především Vás upozorní na důležité pasáže. Jednotlivé kapitoly studujte pečlivě a postupně, neboť v mnoha případech na sebe studijní látka navazuje. Jak již bylo zmíněno, studijní opora je pouze tím základem, od kterého je třeba odvozovat a získávat další poznatky z oboru práva a z toho důvodu je nutné si své vědomosti prohlubovat samostudiem i z jiných zdrojů, na které Vás Vaši učitelé jistě upozorní.

Vstupní požadavky

Tento modul na Vás neklade žádné požadavky na předchozí znalosti či dovednosti, neboť s právem jako takovým se v teoretické rovině setkáváte poprvé.

Studijní opora

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu a vypracování úkolů v rámci studijní opory

Budete umět:	<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Orientovat se v základních pojmech teorie práva.✓ Vysvětlit základní principy fungování státu a rozlišit demokratické a nedemokratické společnosti.✓ Rozlišit členění Ústavy ČR a její obsah.✓ Popsat v rámci Listiny základních práv a svobod jednotlivá práva a povinnosti občanu v demokratické společnosti.✓ Orientovat se v jednotlivých pojmech občanského práva hmotného.✓ Orientovat se v základech rodinného práva.	
Získáte:	<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Základní dovednosti a znalosti v oblasti základů některých odvětví práva České republiky.	
Budete schopni:	<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Orientovat se v základních právních dokumentech✓ Vyhledávat potřebné dokumenty v rámci právního systému a pracovat s nimi, získané znalosti aplikovat v osobním a pracovním životě.	

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

- ✓ 50 hodin studium textu
- ✓ 15 hodin práce při vyhledávání a doplňování látky v rámci právních norem.

- ✓ Oporu si lze průběžně doplňovat na základě studia doporučené literatury a vlastních zkušeností a tak si vytvořit vlastní studijní materiál, který vám bude vyhovovat v přípravě, zejména pak k maturitní zkoušce.

Postup při studiu

- ✓ Základní právní informace z oboru práva.

Co zde najdete

- ✓ Stručné vysvětlení právních odvětví našeho práva a přehledné tabulky.

Co zde nenajdete

Nenajdete zde znění jednotlivých zákonů ve formě sbírky zákonů, znalosti je možné si doplnit studiem z“úplného znění“ konkrétních zákonů.

Otázky k textu mají kontrolní funkci vzhledem k pochopení textu.

Otázky textu

Konkrétní úkoly budou zadávány jednotlivými vyučujícími.

Úkoly

1 ZÁKLADNÍ POJMY TEORIE PRÁVA

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu této kapitoly

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit základní pojmy práva
- ✓ Co je právní norma
- ✓ Typy právních kultur

Získáte:

Získáte

- ✓ Základní přehled o systému práva a právním řádu České republiky

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Orientovat se v základní problematice teorie práva, právních vztazích a právní odpovědnosti

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

8 + 2 hodin k samostudiu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Právo, právní norma, právní vztahy, právní odpovědnost.

PRŮVODCE KAPITOLOU

V rámci následující kapitoly budete seznámeni se základními pojmy teorie práva.

1.1 Právo jako pojem

Právo je jedním z nejvýznamnějších prostředků stabilizace sociálních vztahů a regulace společnosti. Má nezastupitelné místo ve společnosti a jeho tvorba je ovlivňována společenským vývojem.

Právo tedy chápeme jako **systém všeobecných pravidel chování (právních norem) stanovených a zabezpečovaných státem.**

Právo je nezbytné. Kde je **společnost, je i právo**. Společnost nemůže žít bez řádu a pravidel. Právo snižuje míru chaosu (entropie) ve společnosti, stabilizuje poměry. Ale to jen v tom případě, pokud je samo relativně stabilní a pokud se dodržuje. Každá revoluce, byť provázená chaosem, vytvořila nový řád. Právo je také ovlivňováno vývojem společnosti (spontánně se vyvíjí i přirozené právo) => věci nelze vracet zpět.

Pojem právo nelze jednoduše vymezit. Jedná se o multimediální fenomén, o minimálně duální jev. Nelze jej definovat jednou definicí:

- ✓ **právo přirozené** (ius naturale) - existuje nezávisle na státě, vzniká a vyvíjí se ve společnosti. Jde o souhrn principů, které jsou adekvátní dosaženému stupni vývoje společnosti. Předchází pozitivní právo (je prepozitivní),
- ✓ **právo pozitivní** (ius positivum) - je dané státem, je to právo platné. Pozitivisté rozlišují právo a morálku. Utopická představa -> kdyby nebylo protizákonného jednání, nemuselo by existovat pozitivní právo. Pozitivní právo je tedy předem dáno, jsou to předvídatelná pravidla, která se vynucují, tzn., že protiprávní jednání je postihováno.

Existuje i jiná možnost dělení práva (právo tvořené státními orgány):

- ✓ **právo objektivní** – (odpovídá mu anglické „law“) zde rozumíme právem souhrn právních norem jako obecně závazných pravidel chování stanovených nebo uznaných státem a státem vynucovaných,

- ✓ **právo subjektivní** – (odpovídá anglickému „**right**“) zde právem rozumíme právní normou zaručenou možnost chování právních subjektů, již obvykle odpovídá právní povinnost jiného právního subjektu. Právu v tomto významu odpovídá například vyjádření subjektu, že „**má na něco právo**“.

Je však rozdíl mezi subjektivním právem a vlastním chováním (např. mohu, ale nemusím jít volit). Stát má ale povinnost zajistit mi tuto možnost. Jestliže nemám svobodu vůle, nemohu být za své jednání postižen (taková úprava je disfunkční - např. zákon neumírat). Subjektivní právo předchází normativní úpravy. Pokud by zákonodárce postupoval proti subjektivnímu právu, jednal by protiprávně (např. vzít ženám volební právo). Ne vždy, ale musí subjektivní právo vyplývat ze zákona (je zaručeno, ale nemusí vyplývat). Souhrn norem upravujících subjektivní právo (vlastnictví, dědictví) se nazývá **právní institut**.

1.1.1 Právní vědomí

Kromě práva, můžeme rozlišovat i roviny **právního vědomí**. Existují dvě:

- ✓ **de lege lata** - podle platného zákona - určuje, co má být v platném právu, co je v souladu s právem, a co je protiprávní,
- ✓ **de lege ferenda** - určuje jaké by právo mělo být, zda úprava, která existuje je správná a spravedlivá.

Velice často je společenské vědomí konfrontováno s názorem jedince. Např. otázka trestu smrti - existuje zde rozpor mezi přirozeným a pozitivním právem. Jelikož stále méně působí mimoprávní normativní systémy, narůstá rozsah právní regulace => to, co dříve nebylo právním deliktem, se stále více institucionalizuje. Je zde snaha tyto mimoprávní normativní systémy nahradit, což vede k tomu, že se stále více lidé spoléhají na trestní právo.

Při tvorbě právní úpravy musí její tvůrci myslet na to, jak postihnout všechny, kteří ji porušují => jestliže je právo „na papíře“, mělo by se jednání proti zákonům postihovat.

1.1.2 System právní vědy

Právní filozofie - zabývá se obecnými otázkami, usiluje o poznání podstaty práva, o problémy jeho poznání, zejména o metodologii poznání práva, jeho justifikaci.

Teorie práva - někdy se překrývá nebo i ztotožňuje s právní filozofií, také se zabývá obecnými teoretickými otázkami práva, tj. takovými, které překračují rámec jednotlivých právních odvětví. Vztah teorie a filozofie není ještě dostatečně vyřešen, vychází z historie a je ovlivněn dřívějším režimem, který pojmu teorie práva používal, ale nevymezil jej. Z nynějšího pohledu je možné teorii práva chápat jako nauku zkoumající problémy obecné všemu právu a podávající o nich poučení.

Právní dogmatika - omezuje předmět svého poznání na právo jako normativní systém a neklade si za cíl víc, než poznat jeho obsah. Jednou z metod je exegeze (analýza právních textů) a z této metody vyplývá, že se vlastně svým předmětem a cílem poznání ztotožňuje s pozitivismem.

1.2 Právní normy (PN)

= je obecně závazné pravidlo chování, které upravuje práva a povinnosti subjektů a je vyjádřeno ve zvláštní státem uznané právní formě a jehož dodržování je zabezpečováno státním donucením.

1.2.1 Znaky právní normy

Znaky formální:

- ✓ právní normu vydal oprávněný subjekt, byl splněn zákonem předepsaný způsob publikace.

Znaky materiální:

- ✓ **regulativnost** – reguluje společenské vztahy,
- ✓ **právní závaznost** – pravidlo chování závazně reguluje společenské vztahy,
- ✓ **obecnost** – co do předmětu právní úpravy, tak i do objektu právní normy,
- ✓ **vynutitelnost státní mocí** – „státním donucením“ v případě, že právo není respektováno.

1.2.2 Prvky právní normy

Subjekt – může jím být subjekt normotvorný, tak i adresát normy. V pozici adresáta je subjektem ten, komu PN podmíněně nebo nepodmíněně ukládá povinnost či dává subjektivní práva, nebo ve vztahu k nim ukládá jiné právní následky. Subjektem mohou být fyzické a právnické osoby a stát.

Objekt – je předmětem zájmu normotvůrce, který je normou dotčen a může mít podobu lidského chování, právní skutečnosti, ale i subjektu či normy. Objektem právního vztahu tedy mohou být:

- ✓ věci, tj. ovladatelné hmotné předměty,
- ✓ hmotné objekty mající povahu živých tkání (transplantáty),
- ✓ výsledky tvůrčí duševní činnosti (vynálezy, umělecká díla a literární apod.),
- ✓ hodnoty lidské osobnosti nemajetkové povahy (čest, život, zdraví),
- ✓ chování, respektive výsledky určitého chování (orgán kontroly) -> ve lhůtě předložil subjekt,
- ✓ požadované podklady.

Obsah – jsou oprávnění a povinnosti subjektů právního vztahu, oprávněním chápeme právem upravenou možnost subjektu právního vztahu se určitým způsobem chovat, popř.

zdržet se chování a požadovat k tomu odpovídající chování druhého subjektu. Právní povinnost znamená nutnost subjektu právního vztahu chovat se tak, jak jej k tomu PN zavazuje.

Druhy právních povinností:

- ✓ něco dát (dare),
- ✓ něco konat (facere),
- ✓ něčeho se zdržet (ommittere),
- ✓ něco strpět (pati).

1.2.3 Druhy právních norem

1. Právní normy klasifikujeme podle různých kritérií

1) Podle povahy pravidel stanovených PN

- ✓ **dispozitivní** - nestanoví vůbec zásadní pravidlo chování, nebo ho stanoví pouze alternativně a nechávají na adresátech, aby si ho sami stanovili. Jestliže tak neučiní, slouží ustanovení v normě jako vodítko pro soudce, aby věděl, jak rozhodnout. Dispozitivní normy se ponejvíce vyskytují v občanském právu, tam, kde je větší variabilita řešení různých situací (seberegulace). Dávají přednost vůli adresátů,
- ✓ **kogentní** (kategorické) - závazně stanoví pravidlo chování, neponechávají prostor pro vůli adresáta.

2) Podle znění slovního vyjádření

- ✓ **opravňující PN** – formulují výslovně jen oprávnění,

- ✓ **zavazující PN** – formulují výslovně jen povinnost, ať už formou příkazu nebo zákazu.

3) Podle postavení subjektů

- ✓ **veřejné PN** – se uplatňují tam, kde se uplatňuje veřejná moc. Veřejnou moc vykonává stát prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní. Za právo veřejné považujeme tu oblast práva, v níž jsou vztahy založeny na nerovnosti zúčastněných subjektů, kdy jeden představuje veřejnou moc, která vystupuje vůči soukromým osobám s příkazy, zákazy a donucení,
- ✓ **soukromé PN** – je ta oblast práva, ve které subjekty vystupují v rovném postavení a žádný z nich nemůže autoritativně rozhodnout o právech a povinnostech druhého. Subjekty si vzájemná práva a povinnosti upravují smlouvami a dohodami.

4) Podle předmětu regulace

- ✓ **mezinárodní PN** – regulují vztahy mezi státy nebo jejich obyvateli,
- ✓ **národní PN** – upravují vztahy mezi subjekty v rámci jurisdikce určitého státu.

5) Podle metody právní úpravy

- ✓ **hmotné právo** – upravují právní vztahy obecně, stanovují práva a povinnosti subjektů,
- ✓ **procesní právo** – upravují postup orgánů veřejné moci při aplikaci norem hmotného práva, jehož výsledkem může být vydání veřejnoprávního aktu.

6) Podle rozsahu právní úpravy

- ✓ **obecné PN** – dopadají na celé území státu, vztahují se na všechny subjekty a není předem omezena jejich časová působnost,
- ✓ **zvláštní PN** – působí jen na určitém území, nebo se vztahují jen na určitou kategorii subjektů nebo na určité časové období.

I. Kritérium právní síly

Právní síla je určitá vlastnost, která spočívá v relevanci (vztahu mezi normami), která odpovídá jejich postavení v hierarchii norem. Jedná se o formální kritérium dělení právních norem => dělení podle forem, ve kterých jsou tyto právní normy obsaženy. Není to však kritérium nevýznamné.

Platí - norma nižší právní síly nesmí odporovat normě vyšší právní síly, norma může být měněna, nebo rušena pouze normou stejné nebo vyšší právní síly. V rámci vnitrostátního práva dělíme normy na **ÚSTAVNÍ, ZÁKONNÉ, PODZÁKONNÉ**.

Normami všech stupňů (celým právním řádem) jsou vázány všechny osoby a orgány veřejné správy. Zákonnými normami a normami vyšší právní síly jsou vázány soudy všech typů. Sami mohou rozhodovat o tom, zda podzákonné normy jsou v souladu se zákonnými. Zákonodárce se řídí zákonnými normami (a vyššími) - zákonné normy však může měnit a rušit. Ústavní normy jsou závazné pro všechny. Pouze jimi je vázán Ústavní soud. Ten je vázán také prameny práva, které jsou na stejné úrovni (např. mezinárodní smlouvy o lidských právech). Ústavní úroveň představuje základ právního řádu (ústavní zákony + recipované /přejaté/ mezinárodní normy). Rozhodnutí Ústavního soudu (nález) stojí na úrovni zákona - vstupuje do právního řádu pouze tím, že ruší zákony nebo podzákonné předpisy, nemůže však měnit ani rušit ústavní úroveň.

II. Kritérium vlastního charakteru právní normy => podle dispozice právní normy

1) Normy s klasickou strukturou (H -> D -> S)

- ✓ **zavazující** - příkazující a zakazující,
- ✓ **opravňující** - dovolující,
- ✓ **dispozitivní** - nestanoví vůbec zásadní pravidlo chování, nebo ho stanoví pouze alternativně a nechávají na adresátech, aby si ho sami stanovili. Jestliže

tak neučiní, slouží ustanovení v normě jako vodítko pro soudce, aby věděl, jak rozhodnout. Dispozitivní normy se ponejvíce vyskytují v občanském právu, tam, kde je větší variabilita řešení různých situací (seberegulace). Dávají přednost vůli adresátů,

- ✓ **kogentní** (kategorické) - závazně stanoví pravidlo chování, neponechávají prostor pro vůli adresáta.

2) Normy bez klasické struktury - zvláštní normy

Blanketové normy (bílá, nevyplněná norma)

Nelze ji vyplnit jakýmkoliv jednáním, které není *contra legem*, musí to být pouze jednání *secundum et intra legem* (na základě a v mezích zákona). Je vyloučeno postupovat *praeter legem* (vedle zákona). Nejedná se o dispozitivní normy, které jsou určeny pro fyzické osoby, které mohou na jejich základě jednat i *praeter legem*. Tyto jsou pro právnické osoby, které mohou např. podnikat „v mezích zákona“. Státní a jiné orgány veřejné moci mohou jen to, co jim zákon přímo dovolí. Na základě blanketových norem probíhá extenze exekutivy do legislativy - výkonná moc může vykonávat legislativní činnost (vydávat podzákoné předpisy), což jinak nesmí. Zákonodárce přenesl část své pravomoci na výkonnou moc -> vláda může přijímat usnesení v rámci zákona. Tedy jakákoliv podzákoná norma může být vydána pouze na základě normy blanketové.

Odkazující normy

Odkazují na přesný předpis. Toto je také jejich rozdíl od norem blanketových, které na přesný předpis neodkazují.

Kolizní normy

Řeší kolizi, případ, kdy nevíme, jak se máme chovat. Jedná se o normy, které nás orientují na konkrétní případ. Vyskytují se např. ve federativních státech (kolize federace se státem), nebo i v unitárním státě (kolize českého práva s německým právem). Např. určí, podle kterého práva se bude postupovat při svatbě Čecha s Němkou. Toto se bude řešit buď přímou regulací (dohodou mezi státy), nebo právě pomocí kolizní normy (např. postupovat

podle práva státu, kde se manželství uzavírá). Může pak také nastat případ, kdy český soud soudí podle německého práva.

Kompetenční normy

Stanoví kompetenci, vymezí rozsah pravomoci a působnosti orgánů veřejné moci. Nalezneme je např. v Ústavě.

Teleologické normy

Teleologie = nauka o účelnosti. Takové normy stanoví účel (cíl), ke kterému norma směřuje, ale nestanoví, jak k němu dospět. V právu jsou výjimečné - smysl mají v ekonomice (stanovení cílů v příjmech státního rozpočtu).

1.2.4 Působnost právních norem

Věcná působnost. Je dána předmětem, na který působí (dána věcnou problematikou). Normy působí v komplexech:

- ✓ **právní institut** - nižší komplex norem, které ve svém souhrnu upravují určitý společenský vztah (např. manželství, vlastnictví),
- ✓ **právní odvětví** - vyšší komplex,

Podle věcné působnosti se normy dělí:

- ✓ **obecné** (s obecnou působností) - lex generalis - vztahují se na větší počet stejných případů,
- ✓ **speciální** (se zvláštní působností) - lex specialis - řeší speciální detaily.

Příklad: Občanský zákoník upravuje soukromoprávní vztahy - obchodní zákoník upravuje vztahy podnikatelů. Pro předpisy stejné právní síly platí: speciální norma má přednost (lex specialis derogat generali), pokud není, použijeme obecnou.

Prostorová působnost

Soudobé právo stojí na **principu teritoriality**, který platí primárně. Oproti němu stojí **princip personality** (užívaný ve starověku, středověku a částečně i dnes). Podle principu teritoriality působí právo na všechny osoby na území státu, pod jehož jurisdikcí se nacházejí (jurisdikce = uplatňování práva). Každý, kdo se nachází na území státu, se musí řídit jeho právem. Působnost může být extrateritoriální (např. nad zemí do 16 km a na moři do 80 mil).

Jsou možné i výjimky:

- ✓ **u fyzických osob** - právem státu, jehož jsem občanem, se musím řídit i za jeho hranicemi. Může dojít ke kolizi s jiným právním řádem, což řeší kolizní normy,
- ✓ **u právnických osob** - platí obdobně, ale mohou se též dohodnout na volbě soukromého práva (jak se budou tvořit smlouvy). Toto neplatí u veřejného práva (platba daní).

Další otázkou je, zda normy působí na celém území, nebo pouze na jeho části (celostátní contra regionální působnost). Zákony jsou celostátní. Někdy může být stanoven zvláštní režim - na hranicích, ve vojenských prostorech.

Mimo stát působí právo:

- ✓ na občana státu, který vycestoval za hranice,
- ✓ při kolizní úpravě,
- ✓ na osoby, které nejsou na území státu, ani nejsou jeho občany, ale jednají proti zájmům státu (např. teroristické akce apod.).

Osobní působnost

Má sekundární význam. Jistou výsadou z působnosti norem je **imunita**.

1) Absolutní (identita)

- ✓ hlava státu - monarcha či prezident (u nás - není prezident trestně odpovědný za jednání, kterého se dopustí v době funkčního období, ani za přestupky. Může být souzen pouze za velezradu, což je zvláštní druh ústavního deliktu),
- ✓ diplomatictí zástupci (plus pošta, zavazadla) - může být vyhoštěn jako persona non grata (osoba nežádoucí).

2) Relativní

- ✓ poslanci - původně na ochranu proti panovníkovi, proti zvláštní výkonné moci,
- ✓ senátoři,
- ✓ ústavní soudci - stejně jako poslanci a senátoři neponesou trestní odpovědnost, pokud k tomu nedá souhlas příslušný orgán.

Kromě imunity existuje také **exempce** - vynětí z působnosti příslušných orgánů. Cizinci se řídí **cizineckým režimem** (zákon o pobytu cizinců na území ČR). Cizinci mají všechna práva a povinnosti bez těch, která jsou přiznána občanům státu na základě občanství. Jsou jim zaručena lidská práva. U cizinců se rozlišuje krátkodobý pobyt a dlouhodobý, nebo trvalý pobyt. Mohou zde být určitá omezení - např. v pohybu, ve vlastnictví.

Časová působnost

Vymezuje dobu, po kterou právní norma působí. **Časová působnost se nekryje s platností normy** (může existovat, ale nemusí se aplikovat). Platnost začíná včleněním normy do právního řádu (publikací) a končí vyřazením, výslovnou derogací (zrušením). Derogaci může provést norma sama (dočasná platnost).

Derogační klauzule je předposledním ustanovením zákona a říká, které normy se ruší. Může být generální (obecná) - ruší se všechny odporující předpisy. Toto je však nežádoucí, nepřehledné a matoucí. Druhou možností je derogační klauzule enumerativní (výčtová) - ruší se zákon ten a ten, hlava „x“, odstavec „z“.

Důležitá je také lhůta - **vacatio legis**. Zákon je platný, ale ještě se neaplikuje. Neměla by být příliš dlouhá, krátká nebo nulová (záleží na rozsahu zákona). U mezinárodních normativních smluv nebývá ve zvyku lhůta - je nulová. Den publikace je pak dnem účinnosti normy. Nulovou lhůtu může mít i nález Ústavního soudu.

Den účinnosti zákona - od kdy začíná časová působnost normy (jedná se o poslední ustanovení zákona).

Může nastat situace, kdy je norma již zrušená, není platná, není součástí platného právního řádu, ale je účinná, je aplikovatelná - tzv. **retroaktivita**:

- ✓ **pravá retroaktivita** - mění se právní poměry (např. po zavedení školního je zaplatí všichni, i když jsou již třeba 30 let ze školy),
- ✓ **nepravá retroaktivita** - nezasahuje do minulosti. Řešíme časový střet dvou právních norem. Např. vedle sebe působí dvě normy upravující stejnou věc. Dosavadní norma je zrušena, nová říká, že se má pro někoho aplikovat. Nevýhodou je zavedení dvojího režimu, technicky je toto negativní. Vznik právních poměrů posoudíme podle norem, které působily v té době, obsah se posuzuje v době, kdy se o nich rozhoduje.

Zpětná účinnost norem by neměla existovat (zásada *lex retro non agit* - zákon nepůsobí nazpět). Připouští se však výjimky a to tehdy, je-li to žádoucí:

- ✓ když je to ve prospěch právního subjektu (zvýhodňuje ho to) - *in favorem* (ve prospěch),
- ✓ v případě závažných zločinů z hlediska mezinárodního práva (norimberský proces).

Používané principy při derogaci mlčky (zákonodárce je může např. zakázat)

- ✓ **lex superior derogat inferiori** (norma vyšší právní síly ruší nižší).

Soudy jsou vázány pouze zákony a prameny práva vyšší právní síly. Soud nemůže samostatně přezkoumat soulad ústavního a běžného zákona. Narazí-li na sporný případ, přeruší řízení a předá případ Ústavnímu soudu:

- ✓ **lex specialis derogat generali** (norma zvláštní ruší obecnou) - platí pro předpisy stejné právní síly,
- ✓ **lex posterior derogat priori** (norma pozdější ruší dřívější).

1.2.5 Platnost a účinnost právní normy

Platnost – vyjadřuje, že při tvorbě PN byly splněny všechny náležitosti předepsané právem, to znamená, že byly vydány příslušným orgánem v mezích jeho pravomoci a kompetence, a že byly řádně vyhlášeny. Ústava, ústavní zákony, zákonná opatření, vládní nařízení a vyhlášky ministerstev se publikují ve Sbírce zákonů ČR. Některé další podzákonné prováděcí předpisy mohou být uveřejňovány ve věstnících jednotlivých ministerstev. Mezinárodní smlouvy, které ČR ratifikovala a podepsala, jsou publikovány ve Sbírce mezinárodních smluv ČR.

Účinnost – vyjadřuje, že každý subjekt je povinen se předpisem řídit a dodržovat jej. Datum nabytí účinnosti je zpravidla uvedeno v posledním paragrafu, článku nebo ustanovení předpisu. Za mimořádných okolností může právní předpis nabýt účinnosti dnem vyhlášení. Není-li datum nabytí účinnosti uvedeno v posledním ustanovení, nabývá právní předpis obecně patnáctým dnem od vyhlášení ve Sbírce zákonů.

1.2.6 Struktura právních norem

Je trichonometrická (trojčlenná) - **hypotéza** (H) -> **dispozice** (D) -> **sankce** (S). **HYPOTÉZA** je logickou strukturou právní normy. V hypotéze najdeme podmínky, které

musí nastat, aby pravidlo fungovalo a mohlo se uplatnit na jednotlivé případy (najdeme v ní adresáty norem, právní skutečnosti = okolnosti, se kterými právní normy spojují vznik, změnu nebo zánik práv a povinností, např. narození člověka, uzavření smlouvy).

Jádrem normy je **DISPOZICE**, vlastní pravidlo chování. V dispozici nalezneme módy chování (příkaz, zákaz, dovolení) a z hlediska adresáta oprávnění a povinnost.

SANKCE je újma za porušení povinnosti (je u norem zakazujících a příkazujících). Ve vztahu H->D->S se jedná o implikaci jestliže -> pak -> jinak.

Někdy můžeme nalézt i čtyřčlennou strukturu:

- ✓ hypotéza -> dispozice,
- ✓ porušení dispozice -> sankce.

Dělení hypotéz, dispozic a sankcí (typy strukturních elementů norem).

1) Hledisko míry obecnosti formulace právní normy:

- ✓ **relativně abstraktní formulace H, D, S** - toto je důležité pro orgány veřejné moci, pro orgány aplikující normy. Je zde také větší prostor pro uvážení soudu (tento prostor vytváří zákonodárce, normotvůrce). Prostor je tam, kde je větší možnost variability případů. Ani relativně abstraktní formulace nemůže být příliš obecná. Modernímu demokratickému právu neodpovídají neurčité sankce typu - „soud potrestá dle uvážení, odnětí svobody na 2 až 40 let“,
- ✓ **relativně konkrétní formulace H, D, S** - formulace hypotézy (stanovení podmínek) a dispozic je velmi konkrétní.

2) Hledisko, zda podmínky v H, D, S jsou:

- ✓ **kumulativního (jednoznačného) charakteru** - spojka „a“ a obdobné,
- ✓ **alternativního charakteru** - spojka „nebo“ a obdobné.

Jde o to, zda musí být porušeny všechny podmínky, nebo uděleny všechny sankce, nebo zda stačí pouze jedna. Toto je důležité z hlediska adresátů norem.

3) Hledisko na základě úplnosti výčtu podmínek chování:

- ✓ **taxativní (úplný, uzavřený) výčet** - v hypotéze jsou např. tři podmínky, za kterých může nastat dispozice => výčet je uzavřený, nelze přihlídnout k jiným podmínkám,
- ✓ **demonstrativní (příkladný) výčet** - používají se obraty „zejména, například, jiné okolnosti“.

1.3 Právo a ostatní normativní systémy

Při regulaci společenských vztahů není právo jediným systémem norem. Setkává se i s mimoprávními normativními systémy, které mohou upravovat stejné společenské vztahy, a které mohou významně podporovat nebo naopak omezovat dodržování PN. **Normativní řád** společnosti je tedy soubor závazných pravidel chování složený z příkazů, zákazů a oprávnění, který se dotýká všech oblastí společenského života. Nejvýznamnějším způsobem společenské regulace je regulace pomocí PN, které jsou formálně publikovány a jejich dodržování je vynucováno státní mocí. Vedle práva jsou nejvýznamnějším normativním systémem **morální a náboženská pravidla**.

Normativní řád společnosti je tvořen:

- ✓ právním systémem,
- ✓ mimoprávním systémem obsahujícím např.:
 - náboženské normy, morální normy, jazykové normy, ekonomické normy, etické normy, zvyky, obyčeje, estetické normy apod.

1.4 Systém práva

1. Mezinárodní a vnitrostátní právo

2. Veřejné a soukromé právo

3. Hmotné a pracovní právo

Právo je jedním ze sociálních systémů. Vyznačuje se jednak jednotou, ale také vnitřní diferenciací. Právo je odlišné od politiky, morálky, náboženství. Jednotícím faktorem přes všechny vnitřní diference je to, že v něm vždy nalezneme specifický normativní jev.

Základní a elementární jednotkou systému práva je **právní norma**. Vyšší skladebnou jednotkou systému práva je **právní odvětví**. V jeho rámci hrají vždy jeden nebo dva právní předpisy dominující úlohu (např. Občanský zákoník nebo občanský soudní řád). Systém práva dělíme na:

1.4.1 Mezinárodní a vnitrostátní právo

Nejde o vnitřní diferenciaci, ale o vztah dvou právních systémů. Mezinárodní právo veřejné upravuje vztahy mezi státy a jimi vytvářenými organizacemi. Výjimečně může být subjektem člověk či nestátní instituce. Bezprostředně nezavazuje ani nereguluje vztahy uvnitř státu. Aby bylo závazné, musí být buď:

- ✓ transformováno - přebírání určitých zákonů, nebo,
- ✓ recipováno - je přejato, vnitrostátní systém je upraven.

V souvislosti s Evropskou unií se mluví o implementaci (transformace+recepce).

1.4.2 Veřejné a soukromé právo

Toto členění je typické v zemích kontinentálně evropského typu právní kultury.

Veřejné právo vyjadřuje nadřazenost veřejné moci vůči ostatním subjektům. Veřejnoprávní subjektivní práva a povinnosti jsou určeny kogentními právními normami. **Soukromé právo** se vyznačuje dispoziční, zpravidla smluvní autonomií subjektů práva. Povaha soukromoprávních práv a povinností závisí na projevech vůle subjektů.

1.4.3 Hmotné a procesní právo

Právo hmotné vyjadřuje obecně právní vztahy, které se utváří v procesu realizace práva mezi právními subjekty. **Právo procesní** slouží k dosažení účelu hmotně právních norem, upravuje postupy, jejichž výsledkem je vydání veřejnoprávního aktu, pravomoci, působnost a příslušnost orgánu veřejné moci.

Klasifikace právních odvětví

- ✓ **Právo ústavní** – obsahuje PN o uspořádání státu, o nejvyšších orgánech státní moci a správy, o základních lidských právech a svobodách.
- ✓ **Právo správní** – upravuje organizaci a činnost veřejné správy.
- ✓ **Právo finanční** – upravuje finanční vztahy mezi právnickou a fyzickou osobou a státem.
- ✓ **Právo obchodní** – reguluje majetkové vztahy v podnikatelské sféře a právní postavení obchodních společností.
- ✓ **Občanské právo hmotné** – upravuje převážně majetkové vztahy fyzických osob a právnických osob.
- ✓ **Občanské právo procesní** – upravuje postup při projednávání věcí v občanskoprávním řízení.

- ✓ **Právo pracovní** – upravuje pracovně právní vztahy.
- ✓ **Právo rodinné** – upravuje vztahy v rodině, v manželství, při výchově dětí a v rámci náhradní rodinné péče.
- ✓ **Trestní právo hmotné** – upravuje základy trestní odpovědnosti.
- ✓ **Trestní právo procesní** – upravuje postup orgánů činných v trestním řízení.

1.5 Úloha práva v demokratické společnosti

V právním státě právo chrání před protiprávními a neoprávněnými zásahy nejen občana, ale i bezpečnost a občanské společnosti a státu. Význam práva pro demokratickou společnost lze vyjádřit funkcemi, které právo v této společnosti plní a které lze chápat jako restriktivní a extenzivní.

Restriktivní funkce:

- ✓ **regulativní funkce** - právo upravuje pouze ty normativní společenské vztahy, na kterých má zákonodárce zájem, aby byly vymezeny jako vztahy právní,
- ✓ **kontrolní funkce** – právo provádí veřejnou i specifickou kontrolu dodržování práva,
- ✓ **výchovná funkce** – právo motivuje a vychovává občana a společnost k jednání podle demokratických norem morálky a dalších normativních systémů, které nejsou vysloveně upraveny právem,
- ✓ **funkce právní jistoty.**

Extenzivní funkce:

- ✓ **udržuje sociální pořádek** – právo stanovuje a sankcionuje oblast zakázaného, vyžadovaného a oprávněného chování a zaručuje subjektivní práva subjektů,

- ✓ **propůjčuje legitimitu výkonu veřejných funkcí** – právo stanoví legitimitu k výkonu a způsobu obsazování veřejných funkcí ve státě,
- ✓ **vymezuje práva a povinnosti v sociální interakci** – právo stanoví práva a povinnosti účastníků společenských vztahů,
- ✓ **usnadňuje smluvní jednání** – právo podporuje, upřednostňuje a zaručuje smluvní formy jednání,
- ✓ **je nástrojem řešení konfliktů ve společenských vztazích** – právo usiluje o předcházení konfliktům tím, že vymezuje vzájemná práva a povinnosti účastníků společenských vztahů,
- ✓ **zajišťuje přenos kulturních vzorců chování** – právo je zdrojem informací o způsobech chování, které jsou v daném společenském systému přijímány, schvalovány a očekávány.

1.6 Typy právních kultur (systémů)

Pojem právní kultura je široký. Zahrnuje jak úroveň tvorby práva a jeho interpretace (což závisí na tradicích a vyspělosti dané země), znamená však i právní systém se všemi jeho specifiky (způsob tvorby práva a způsob jeho interpretace).

Prameny práva z formálního hlediska

Jsou historicky vázány na různé typy právní kultury, právní systémy. Nejsou historicky stále stejné, ani dnes nejsou všude shodné. Existují tři hlavní právní systémy - **kontinentální, anglosaský (angloamerický), islámský** (netvoří univerzální systém). Kontinentální systém pronikl do kolonií (francouzských, belgických).

Rozdíl mezi vnitrostátním a mezinárodním právem - jsou to dva různé systémy. Mezinárodní právo je normativní systém, který upravuje vztahy mezi státy a jimi vytvářenými mezinárodními organizacemi.

Kontinentálně evropský právní systém a anglo-americký systém - hlavní rozdíly.

Podle právní geografie rozlišujeme dva základní typy: kontinentální systém a angloamerický systém.

1.6.1 Kontinentálně evropský právní systém

Je **pokračovatelem římského práva**, pod jehož vlivem se vyvíjel. Vznikl v kontinentální Evropě a odtud se rozšířil do jiných světadílů, výlučné postavení má v Evropě, velmi se rozšířil v Latinské Americe, na Blízkém východě, v části Afriky, Indonésii a Japonsku. Vyznačuje se tím, že hlavním pramenem práva je zákon, systém práva dělí na právo veřejné a soukromé.

1.6.2 Angloamerický právní systém (anglosaský)

Tzv. „common law“, byl **vytvořen v Anglii** a uplatňuje se téměř ve všech anglicky mluvících zemích, jeho vliv se projevuje i v řadě dalších zemí, které byly ekonomicky a politicky s Anglií spjaty. Zvláštním subsystémem anglo-amerického typu práva je právo americké. Hlavním pramenem práva jsou soudní precedenty a právní obyčeje. Jeho vývoj je ovlivněn charakterem buržoazní revoluce v Anglii, která se uskutečnila odlišným způsobem, než např. ve Francii, a jež se vyznačovala uchováním některých právních forem a technik feudálního práva.

Oba systémy se setkaly např. v Quebecu, Louisiana či Jihoafrické republice. Nesou s sebou různé odlišnosti, hlavní jsou tyto čtyři:

- ✓ **rozdíl v pramenech práva** (který ovlivňuje další tři rozdíly) - v kontinentálním systému to je právní předpis (zákon), v angloamerickém je nejdůležitější precedent, prosazuje se však mnohost pramenů práva,

- ✓ **rozdíl v postavení soudců** z hlediska tvorby práva - v **kontinentálním** systému soudci právo nalézají mezi stranami (inter partes) - netvoří ho, Ústavní soudy působí vůči všem (erga omnes) pouze silou přesvědčivosti. V **angloamerickém** systému nalézají soudci právo a vyšší soudy mohou právo tvořit (působí erga omnes),
- ✓ **rozdíl v právních institucích**, v právní terminologii a v celkovém chápání práva a v dělení práva na odvětví - **kontinentální** systém je založen na recepci římského práva,
- ✓ **rozdíl v pojetí právního státu**, v pojetí zákonnosti - **kontinentální** typ vychází ze zákona = právní stát, **angloamerický** typ prosazuje vládu práva (rule of law).

1.6.3 Islámské právo (šaria)

Pramenem práva je Korán - je základní a neměnný, platí zásada taklid (naprosté dodržování pokynů teologů a právníků bez samostatného uvažování o otázkách víry, morálky, práva). Právo je vytvořeno Alláhem a zvěstováno Prorokem. Záleží na jeho výkladu. Týká se především postavení lidí (hlavně žen) ve společnosti, rodiny, manželství a trestního práva. V procesu kolonizace docházelo k westernizaci (k převzetí západních vzorů). Posledních 20 až 30 let se šaria začíná opět prosazovat. Má kazuistický charakter, není úplně rovnocenný předchozím dvěma, netvoří ucelený systém.

1.7 Prameny práva

- ✓ ve **formálním smyslu** - formy, které obsahují právní normy, dodávají pravidlům charakter práva (souvisí s určitostí právní normy). Zjistíme, co je legální,
- ✓ v **materiálním smyslu** - jsou to zdroje obsahu práva, zdroje, odkud se právo bere - např. vývoj společnosti, civilizace => jsou to určité zájmy, které se do obsahu práva promítají,

- ✓ **gnoseologické pojetí** - prameny poznání práva - toto pojetí je širší, nežli pojetí formální - jedná se o veškeré informace, které jsou, které nalezneme. Nejsou to jen zákony a precedenty, ale i všechna rozhodnutí, smlouvy, právní literatura.

1.7.1 Přehled pramenů práva

Mluvíme-li o pramenech práva, rozumíme tím **formy, v nichž je právo obsaženo** a ve kterých je třeba jednotlivé PN hledat. Označujeme je za bezprostřední pramen poznání práva. V různých zemích a právních kulturách jsou různé prameny práva. V právní teorii rozlišujeme tyto základní **druhy vnějších forem práva**:

1.7.2 Právní předpisy

Právní předpisy - normativní právní akty – NPA tvoří určitou hierarchii. Je to výsledek právotvorné činnosti státních orgánů, ve které se uskutečňuje pravomoc vydávat, měnit či rušit PN. Normativní právní akt je státem uznaná forma práva, která se vyznačuje obecností co do subjektu i objektu svého působení, jejímž prostřednictvím se stanoví, mění nebo ruší PN a jejímž prostřednictvím se PN dostává všeobecné právní síly a je spojena s možností státního donucení => znaky. Je nejvýznamnějším pramenem práva u nás, přestože vzrůstá význam mezinárodních smluv jako pramene práva.

NPA – jsou rozhodnutí, opatření či usnesení, které jsou výsledkem uskutečňování pravomoci státního orgánu vydávat, rušit nebo měnit PN. Normotvorný proces (legislativní proces) je proces tvorby zákonů stanovený ústavou, zákony o jednacích řádech komor Parlamentu a zákony týkající se územní samosprávy.

Právní předpisy jsou hlavním pramenem práva v systému kontinentálního práva. Výhodou je přehlednost a dostupnost. Normotvůrce upravuje vztahy do budoucna (ex post). Nevýhodou je menší pružnost.

NPA dělíme dle těchto kritérií:

1) **Podle právní síly** – NPA nižší právní síly musí být v souladu s normativními právními akty vyšší právní síly. Normativní právní akt určité právní síly může být měněn nebo zrušen jen NPA stejné nebo vyšší právní síly. Právní síla NPA je určena postavením právotvorných státních orgánů ve struktuře státní moci. Podle právní síly normativní právní akty dělíme:

- ✓ **Ústava, LZPS a ústavní zákony.**
- ✓ **Zákony a zákonná opatření Senátu.**
- ✓ **Nařízení vlády.**
- ✓ **Vyhlášky ministerstev a jiných ústředních správních úřadů.**
- ✓ **Obecně závazné vyhlášky a nařízení obcí a krajů.**

2) **Podle prvotnosti a odvozenosti** – prvotními právními normativními akty jsou akty zastupitelských sborů, odvozenými normativními právními akty jsou akty orgánů výkonné moci. Odvozené normativní právní akty musí být v souladu s normativními právními akty prvotními.

Dle čl. 10 Ústavy ČR jsou součástí právního řádu i vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Jako člen Evropské unie je ČR rovněž vázána nařízeními a směrnicemi EU, jejichž právní síla je podobná jako u zákonů.

Normativní právní akty se **publikují ve Sbírce zákonů** a mezinárodní smlouvy ve **Sbírce mezinárodních smluv**. Obecně závazné vyhlášky a nařízení krajů se publikují vyvěšením ve věstnících krajů, obecně závazné vyhlášky a nařízení obcí se publikují na úřední desce příslušného městského nebo obecního úřadu.

Musíme odlišit **individuální právní akty - IPA** (rozsudek, rozhodnutí o přijetí) - nejsou pramenem práva, jedná se pouze o aplikaci normativních právních aktů na konkrétní případy.

Existují i **interní normativní instrukce - INI** - nejsou to prameny práva, i když mají normativní charakter (paraprávní systém). Zavazují jen příslušně funkčně podřízené orgány (pracovníky), orgánu, který je vydal. Obsah INI musí být v souladu s obsahem obecně závazných právních normativních aktů. Jedná se o směrnice, instrukce. Typické jsou např. ve veřejné správě, ve služebních vztazích, v pracovních vztazích (pokyny zaměstnancům s obecnějším významem). Jsou závazná jen pro toho, kdo je na základě zákona účastníkem jistého řízení, kterého se týkají (např. student na právnické fakultě je vázán statutem právnické fakulty). Nemusejí být veřejně vyhlášeny, stačí, když jsou vhodným způsobem sděleny těm, na které se vztahují.

1.7.3 Soudní a správní precedenty

Jsou výsledkem činnosti soudního či správního orgánu, nabývají normativnosti tím, že soud nebo správní orgán řeší případ dosud právně neregulovaný a takové rozhodnutí se stává závazné pro rozhodování v případech stejného druhu. Při jejich tvorbě má rozhodující úlohu rozhodování nejvyšších soudů.

Jedná se o rozhodnutí soudů, která jsou prvotním (originálním) řešením případů dosud právem neupravených. Tato rozhodnutí jsou pak závazná pro obdobné případy. Nesou dva znaky:

- ✓ **originálnost** (původnost) - neopírají se o jiné prameny práva,
- ✓ **formální závaznost** (obecná závaznost).

Kontinentální systém precedenty jako pramen práva neuznává. Je to typický pramen práva v angloamerické kultuře.

V Anglii pomalu precedenty ustupují zákonům (pokud existují). Každý soud nižší se musí řídit rozhodnutím soudu vyššího. Existuje zde nepsaná, obyčejová Ústava.

Pro precedenty platí:

- ✓ **pozitivní moment** - představují pružný model práva (mezera v právu může být rozhodnutím soudu vyplněna); v Anglii se rozhoduje podle přirozeného práva,
- ✓ **negativní moment** - nevíme, co je po právu, dokud soud nerozhodne = nižší míra právní jistoty.

Precedent je vlastně individuální právní akt - rozhodnutí, které řeší konkrétní případ (je kazuistický). Precedentem je pouze část tohoto rozhodnutí - právní racionální zdůvodnění (argumentace), tzv. **ratio decidendi**. Zbytek, **obiter dictum**, je část nezávazná pro budoucnost.

Důležitá je **zásada distinkce** (rozdílnosti, rozlišování). Soud shledává rozdíly mezi různými precedenty, hledá, který je ten pravý pro tento konkrétní případ. Jestliže nenalezne vhodný, vytvoří nový, ve kterém argumentuje právě těmito rozdíly.

Poté nastupuje zásada **setrvat u rozhodnutého** (stare decisis) - rozhodnutí se aplikuje na podobné případy.

1.7.4 Normativní právní smlouvy

Co do obsahu jsou blízké právním předpisům, ale vznikají na základě konsensu (smluvně). Neodvolávají se na zákony. Otázky řeší obecně a regulují závazně celou skupinu společenských vztahů stejného druhu, které se musí utvářet v souladu s příslušnou normativní smlouvou.

Normativní smlouvy mezinárodní, vznikly z obyčejového práva. Jejich příkladem je např. Charta OSN - není zákonem, ale smlouvou, kterou uzavřeli zakládající členové OSN. Je připuštěno, aby existovaly jisté výhrady k některým ustanovením (něco platí pro někoho).

V posledních letech se prosazuje zásada, že by státy měly mezinárodní smlouvy učinit součástí vnitrostátního práva. U nás se mohou aplikovat mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách podle čl. 10 Ústavy.

Normativní smlouvy vnitrostátní (uplatňují se především v pracovním právu) v podobě **kolektivních smluv**. Původně vznikly ve Skandinávii a byly převzaty do celé Evropy. Upravují pracovní a sociální otázky. U nás mohou jít pouze nad rámec zákona (obsahují např. určitá zvýhodnění pro zaměstnance - zákon stanoví třeba dvouměsíční odstupné, smlouva ho upraví na tříměsíční). Jsou uzavírány mezi svazy zaměstnavatelů a odborářů.

1.7.5 Právní obyčejje

Jsou nejstarším, **nepsaným pramenem práva** - dnes jsou méně významné. Pramenem práva je obyčej pokud je dlouhodobě, fakticky a masově uplatňován na určitém území a jeho obsah se natolik zkonkretizoval, že z něj jako z daného a závazného vycházejí nejen všechny subjekty, ale i státní orgány, které je uplatňují a zajišťují jejich vynučení v případech porušování.

Obyčejové právo začíná ustupovat psanému právu na počátku 19. století, ale v určitých oblastech Evropy až ve 20. století. Vzniká spontánně, netvoří se cílevědomě (imperativně nebo smlouvou). Opakováním činnosti se vytvoří tradice, zvyk a tento je obecně uznáván za správné řešení případu. Jedná se o nepsané právo, a tím se dostává do konfliktu s formální určitostí právní normy.

Mají dva rysy:

- ✓ **usus longaevus** - zvyk dlouhodobě zažitý a užívaný,
- ✓ **opinio necessitatis** - zvyk obecně uznávaný, uznán a sankcionován státem.

V soudobém právu se z části používají v Anglii a v právu islámském, do jisté míry i v právu mezinárodním. V kontinentálním právu není právní obyčej pramenem práva (u nás od roku 1811, od vydání Rakouského občanského zákoníku, na Slovensku od r. 1950). Tyto obyčeje musíme odlišovat od jistých zvyklostí - uzancí (např. dobré mravy, obchodně-právní zvyklosti) - tyto jsou mimo právo, ale právo s nimi počítá.

1.7.6 Právní řád České republiky

Právní řád je souhrn pramenů práva platných v daném státě, nebo v rámci mezinárodního společenství. Náš je **založen na psaném právu** - základ tvoří právní předpisy, které byly do 2. světové války výlučným pramenem práva. V ČR je právní řád založen na hierarchii norem podle právní síly.

Základem je **Ústava ČR**.

Může být jednak **kodifikovaná** (jeden dokument, měněna může být pouze vlastní novelizací), nebo **nekodifikovaná** (několik ústavních dokumentů - je u nás, může být postupně doplňována). Známe **Ústavy flexibilní** (od ostatních zákonů se liší pouze obsahem) a **rigidní** (liší se obsahem i formou - např. jiný způsob přijímání). Dnes se do Ústavy prosazují absolutně rigidní ustanovení. Sílí tendence oddělit nositele ústavodárné a zákonodárné moci. Právní předpisy jsou přijímány zákonodárnými sbory.

Rozlišujeme předpisy:

- ✓ **originální (původní) povahy** - „obyčejné zákony“ a zákonná opatření Senátu (musí dojít k dodatečné ratihabici, schválení), vyhlášky v samostatné působnosti obcí,
- ✓ **derivativní (odvozené) povahy** - jedná se o odvozené předpisy - nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, vyhlášky obcí v přenesené působnosti. Musí být vydány secundum et intra legem. Jedná se o extenzi exekutivy do legislativy na základě blanketové normy (tzv. delegované zákonodárství - předání zákonodárné moci do rukou moci výkonné).

Rozlišujeme dvě úrovně podzákoných předpisů:

- ✓ předpisy vlády a hlavy státu,
- ✓ předpisy ministerstev a jiných správních orgánů (obecně závazná vyhláška obcí v samostatné působnosti má nejnižší právní sílu, ale v jistém smyslu je originální povahy).

Mezinárodní smlouvy jsou pramenem práva mezi státy. Ale na základě vnitrostátní úpravy (např. ustanovení v Ústavě) se mohou stát i pramenem práva vnitrostátního a mohou se tak aplikovat. Záleží na státě, jak vymezí jejich význam a rozsah. U nás se v čl. 10 Ústavy hovoří o mezinárodních smlouvách o lidských právech základních svobod. V jiných státech se zahrnují i jiné smlouvy. **Pozor** - nařízení a směrnice komise EU jsou právními předpisy bezprostředně závaznými pro členy EU, nejsou smlouvami. Nařízení jsou plně závazná, nadřazená vnitrostátním úpravám vyjma Ústavy. Směrnice stanoví účel, ale neříkají, jak ho dosáhnout. Pokud vnitrostátní zákon odkáže na mezinárodní smlouvu, aplikuje se místo zákona. Ale pramenem práva je stále odkazující zákon.

Typické pro kontinentální typ práva je **ústavní soudnictví**. Rozhodnutí Ústavních soudů (u nás nálezy) by neměly být precedenty. Ústavní soudy rozhodují o ochraně ústavnosti (viz čl. 87 Ústavy). Mohou např. rušit právní předpisy => abstraktní kontrola ústavnosti. Tato rozhodnutí nejsou individuálními právními akty, jsou normativní povahy. V některých státech existuje možnost, aby i individuální rozhodnutí (např. soudu) byla posuzována podle

ústavnosti (tak je tomu i u nás) => tzv. individuální kontrola ústavnosti. Takovéto rozhodnutí je pak individuálním právním aktem. **Nálezy mají stejnou právní sílu jako zákony.** Jsou obecně závazné? Ústavní soudy by chtěly, aby byly, ti, co říkají ne, argumentují tím, že by se narušil princip dělby moci.

Vnitřní struktura právního předpisu

Je dána logickým uspořádáním problematiky:

- ✓ **část obecná, část zvláštní** (typické pro kodexy a zákoníky - souhrnné upravení problematiky jednoho odvětví),
- ✓ **hlavy zákona,**
- ✓ **oddíly,**
- ✓ **paragrafy** (nebo články, např. Ústava a mezinárodní smlouvy),
- ✓ **odstavce,**
- ✓ **věty** (případně označeny písmeny).

1.7.7 Tvorba právních norem

Je několik způsobů:

- ✓ **imperativně** - buď legislativním procesem (a priori stanoví závazné pravidlo chování), nebo soudcovským právem (ex post, a posteriori rozhodne, až když je to třeba),
- ✓ **konsensuálně** (smlouvami) - podoba normativních právních smluv,
- ✓ **spontánně** (živelně) - u právních obyčejů a právních principů, u nepsaného práva.

A) Imperativní způsob vytváření práva - legislativní proces

Doslovně hovoříme o procesu tvorby zákonů (o něm bude řeč dále), v širším slova smyslu jde o proces tvorby všech právních předpisů.

Zákonodárna iniciativa (počátek legislativního procesu)

V Ústavě je vymezen okruh subjektů s pravomocí podávat návrhy zákonů. Není možno podat jakýkoliv návrh na zákonnou úpravu -> musí mít dvě části.

1) **Osnova zákona** - návrh musí být předložen v paragrafovaném znění, musí obsahovat normativní věty, být členěn.

2) **Důvodová zpráva - obecná část** - má prokázat smysl zákona, proč je lepší nežli minulý, ukázat příklady typových států, kde tato úprava funguje, vysvětlit příčiny, které vedou k nutnosti tohoto zákona - **speciální část** - stručné zdůvodnění každého paragrafu.

Existují dva základní subjekty oprávněné k podání návrhu zákona.

Členové zákonodárného sboru - skupina poslanců - **výkonná moc** - v prezidentském systému jde o hlavu státu, v parlamentním systému vláda, jako kolektivní orgán. Vláda nejdříve hlasuje o návrhu zákona, který chce předložit Sněmovně, nadpoloviční většinou hlasů jej schválí, poté pověří jednoho ministra, aby návrh hájil. Návrhy některých zákonů může podat pouze vláda (např. návrh státního rozpočtu).

Další možné subjekty oprávněné podat návrh zákona:

- ✓ zákonodárny sbor federace,
- ✓ prezident v některých parlamentních systémech (bývalé ČSSR),
- ✓ může existovat zákonodárna iniciativa (určitý počet členů státu),
- ✓ u nás - senát jako celek, zastupitelstva vyšších územně samosprávných celků (krajů).

Projednáání návrhu zákona, hlasování o návrhu zákona (tyto dvě části se prolínají).

Projednáání probíhá ve více fázích => u nás trojí čtení.

1. čtení - probíhá v plénu jako celku (v Poslanecké sněmovně). Diskutuje se o kvalitě, významu, účelu - probíhá tedy obecná rozprava o tom, zda takovou úpravu potřebujeme. Může dojít ke třem závěrům - zamítnutí, postoupení návrhu výborům a následným 2. čtením, vrácení předkladateli k přepracování. Ke schválení je vždy třeba předem daný počet hlasů poslanců (např. nadpoloviční většina přítomných poslanců).

2. čtení - probíhá obecná a podrobná rozprava, končí hlasováním o pozměňovacích návrzích a pak o konečné podobě zákona. Znovu tři možnosti výsledku - zamítnutí, vrácení výborům, postoupení k 3. čtení.

3. čtení - má depurační charakter (zákon se očišťuje) - úprava se hodnotí z legislativního hlediska (jazykové a logické nepřesnosti). Pokud by byla otevřena věcná rozprava, musí být hlasováno o návratu návrhu do 2. čtení. Mezi 2. a 3. čtením je zpravidla krátká lhůta. 3. čtení končí konečným hlasováním.

U nás do legislativního procesu zasahuje i Senát. Má však slabou pozici, kromě ústavních zákonů může být přehlasován nadpoloviční většinou všech poslanců. Určitou roli hraje i hlava státu. Má možnost suspenzivního veta (odkladné veto) => nedisponuje absolutním vetem. U nás má prezident poměrně slabou úlohu. Musí se vyjádřit do lhůty 15 dnů. Použije-li veto, může ho nadpoloviční většina všech poslanců přehlasovat.

Vyhlášení zákona (promulgace zákona)

Zahrnuje v sobě i momenty ověřování zákona - např. zda byl dodržen legislativní proces při hlasování. Podpisy jsou čistě formální (u nás v pořadí - předseda Poslanecké sněmovny, prezident, premiér). Zákon musí být vyhlášen (publikován) v předepsané Sbírce. Bez publikace v plném znění nemůže zákon nabýt platnosti.

Sbírka zákonů. Jsou v ní obsaženy nejen zákony, ale i mezinárodní smlouvy, rozhodnutí Ústavního soudu a další významná sdělení (např. vyhlášení voleb). Ve Sbírce se nevyhlašují lokální předpisy.

B) Konsensuální (smluvní) tvorba práva

Uplatňuje se zejména v mezinárodním právu -> musíme rozlišit závaznost smlouvy ve vnitrostátním systému. Z hlediska mezinárodního práva je rozhodující, zda jsou dodrženy požadavky na závaznost pro jednotlivé státy. Pro vnitrostátní závaznost je rozhodující vnitrostátní (např. ústavní) úprava, tzn., že smlouva musí být ratifikovaná a publikovaná. Ratifikaci provádí hlava státu s nezbytným souhlasem zákonodárského sboru. Publikace musí být provedena předepsaným způsobem. Když jsou splněny obě tyto podmínky, platí zásada **ignorantia iuris non excusat (neznalost zákona neomlouvá)**.

1.8 Právní vztahy a právní odpovědnost

1.8.1 Právní vztahy

„Právní vztahy jsou všechny společenské vztahy upravené objektivním právem, vznikající mezi subjekty, jako adresáty právních norem“.

Z výše uvedeného vyplývá, že základní podmínkou pro vznik právního vztahu, je existence **právní normy**. Právní norma v hypotéze určuje podmínky, za kterých může dojít ke vzniku, změně, nebo zániku právního vztahu (například dopravní nehoda). Tuto událost nazýváme **právní skutečností**.

Předpokladem vzniku právního vztahu je:

- a) **existence právní normy** – která upravuje předmětnou část právních vztahů,
- b) **vznik právní skutečnosti** – se kterou právní norma spojuje právní následky, jako je vznik, změna, nebo zánik subjektivních práv a povinností.

Právní skutečnost

Právní skutečností tedy rozumíme událost, předpokládanou právní normou, která ve svém důsledku způsobuje vznik, zánik, nebo změnu práv a povinností subjektů.

Dělení právních skutečností

1) **Objektivní událost** – většinou se jedná o přírodní zákonitost působící na právní vztahy, která vzniká nezávisle na vůli a jednání subjektu:

- ✓ **úmrtí** – způsobuje například změnu vlastnických vztahu v důsledku dědění,
- ✓ **uplynutí času** – velmi důležitá objektivní událost například: dosažení dospělosti znamená zánik zákonného zastupování rodiči, promlčení trestnosti způsobuje beztrestnost atd.,
- ✓ **působení přírodních sil** – povinnost pojišťovny uhradit škodu způsobenou krupobitím, povodní atd.

2) **Subjektivní právní úkony** – jsou závislé na vůli subjektů, nazýváme je právními úkony. Projev vůle subjektu (například uzavření kupní smlouvy) musí být dán srozumitelně, svobodně a musí být vážně míněný. Právní úkony mohou být:

- a) **jednostranné** (závěť),
- b) **dvoustranné** (kupní smlouva, darovací smlouva, zástavní smlouva),
- c) **vícestranné** (založení společnosti s ručením omezeným, družstva atd.).

Subjekt při právním úkonu může jednat sám, nebo v zastoupení. Projev jeho vůle může být:

- ✓ **ústní** – například při nákupu zboží v elektro obchodě, potravin atd.,
- ✓ **písemný** – zákonem stanovená forma například při uzavírání kupní smlouvy na nemovitost,

- ✓ **konkludentní** (projev vůle učiněný jiným způsobem, než ústně) – subjekt jedná aktivně a z jeho jednání je zřejmý úmysl, který směřuje k právnímu úkonu. Např. nastoupením do prostředku hromadné dopravy, dáváme konkludentně najevo, že souhlasíme s podmínkami stanovenými pro hromadnou přepravu osob.

Nečinnost subjektu - i nečinnost subjektu může být právní skutečností a způsobit vznik právního vztahu např. neposkytnutí pomoci účastníkům dopravní nehody, vznik škody způsobené nezajištěním stavby apod.

Prvky právních vztahů

1) Subjekty právního vztahu – účastníci právních vztahu, kterým vznikají práva a povinnosti.

2) Obsah právního vztahu – souhrn oprávnění a povinnosti vyplývajících subjektům z předmětného právního vztahu.

3) Objekt právního vztahu – cíl, k němuž právní vztah směřuje - čeho se týká.

Subjekty právního vztahu.

Subjekty právních vztahů jsou ti účastníci, jimž v těchto právních vztazích vznikají určitá práva nebo povinnosti.

Dělení subjektů:

1. Fyzické osoby.

2. Právnícké osoby – s.r.o., v.o.s., a.s., k. s., družstvo, státní podnik atd.

3. Stát a státní orgány.

Způsobilost k právním úkonům

Subjektem právního vztahu může být jen ten, kdo je způsobilý k:

- ✓ **právům a povinnostem** - subjekt je způsobilý mít práva a povinnosti – osoba nezletilá, dokonce osoba ještě nenarozená již má právo např. dědit,
- ✓ **právním úkonům** – zde již subjekt svým svobodným jednáním v souladu s právem může zakládat měnit nebo rušit právní vztahy – například osoba starší 18 let ve vztahu k nemovitému majetku,
- ✓ **protiprávním jednáním** – deliktní způsobilost – schopnost subjektu nést právní odpovědnost za své protiprávní jednání - například trestní odpovědnost je možná jen u fyzických, trestně odpovědných osob.

Fyzické osoby

Způsobilost fyzických osob k právům, povinnostem, právním úkonům i protiprávnímu jednání se značně liší podle právních odvětví. **Způsobilost k právům a povinnostem** - vzniká narozením a trvá až do smrti člověka, nasciturus – tedy počaté dítě má rovněž přiznanou způsobilost např. dědit, pokud se narodí živé. V pracovním právu vzniká po dovršení 15 let (v případě ukončené školní docházky).

Způsobilost k právním úkonům - vzniká dosažením zletilosti, z hlediska občanského práva se jedná o věk **18 let**. Tato způsobilost může být rozhodnutím soudu omezena, nebo zcela zrušena většinou na základě duševního stavu subjektu. Soud rovněž může v případě nutnosti stanovit vznik způsobilosti k právním úkonům i ve věku **16 let** (uzavření sňatku osobou nezletilou). **Deliktní způsobilost** – je v českém právu stanovena jak v trestním zákoníku, tak v přestupkovém zákoně **od 15 let**.

Právnícké osoby

Jedná se o organizace, kterým stát přiznává právní subjektivitu. Tato subjektivita vzniká založením, registrací v obchodním či jiném rejstříku. Právní úkony zde provádí statutární orgán, jenž disponuje právem jednat za právníckou osobu.

Stát a státní orgány

Stát a jím vytvořené orgány mohou být subjekty v různých právních vztazích. V některých právních vztazích mohou být nadřazeny ostatním subjektům (především v právu veřejném) v jiných právních vztazích mají s ostatními subjekty stejné postavení (právo soukromé, např. občanské, rodinné, pracovní). Státní orgán, aby mohl být subjektem právních vztahů, musí mít zákonem stanovenou kompetenci, tedy pravomoc a kompetenci.

Zastoupení

Subjekt může vystupovat v právních vztazích sám, nebo může být zastupován jiným subjektem. Zastoupení rozlišujeme:

a) Zastoupení na základě zákona – na základě ustanovení zákona o rodině, jsou rodiče zákonnými zástupci svých nezletilých dětí a mají právo tyto zastupovat.

b) Zastoupení na základě úředního rozhodnutí – zastoupení vzniká rozhodnutím státního orgánu, tedy soudu, který fyzické osobě omezil, nebo tuto zcela zbavil způsobilosti k právním úkonům. K jeho zastupování mu musí ustanovit opatrovníka.

c) Zastoupení na základě smlouvy – subjekt se může nechat zastupovat na základě dohody, kdy svému zástupci udělí plnou moc. Zde rozlišujeme plnou moc generální (zastupování ve všech otázkách na celém území ČR), speciální (plná moc pro nějakou problematiku) a individuální (plná moc udělena pro konkrétní případ).

Obsah právního vztahu

Obsahem právního vztahu je souhrn subjektivních práv a povinností účastníků právního vztahu.

Subjektivní právo – je oprávnění, tedy možnost chovat se určitým způsobem, nebo určité chování vyžadovat (např. jako opravář obuvi mám právo dostat zaplacenou cenu za opravu bot, popřípadě toto zaplacení vyžadovat).

Subjektivní povinnost – tato povinnost může vyplývat z právní normy, nebo z právního úkonu, jedná se o nutnost se chovat určitým způsobem, nebo se určitého jednání

zdržet (jako zákazník **mám povinnost** dle smlouvy zaplatit cenu za opravu obuvi; na základě soudního rozhodnutí **se musím** zdržet vypouštění fekálií, poškozujících sousedovo vlastnictví).

Tato práva můžeme dělit na:

a) relativní práva – vztahují se ke konkrétnímu subjektu, který je znám již při vzniku právního vztahu, na základě kterého je nositelem právních povinností (náhrada škody vůči tomu, který ji svým jednáním způsobil),

b) absolutní práva – povinnosti vznikají všem, nikoliv jen konkrétnímu subjektu (vlastnictví věci zahrnuje povinnost ostatních subjektů zdržet se zásahu do vlastnictví věci).

Objekt právních vztahů

Za objekt právních vztahů považujeme určité **lidské chování** v rámci právem upravených společenských vztazích. Objekt vyjadřuje, čeho se právní vztah týká a o co v něm jde. Za objekt primární lze považovat předpokládané, popřípadě vyžadované chování subjektu. Sekundárním objektem je pak k čemu se toto chování váže.

Primární objekt, tedy chování subjektů právních vztahů lze rozdělit následujícím způsobem na povinnost:

- 1. něco dát** – v rámci kupní smlouvy musí prodávající dát předmět smlouvy a kupující peníze.
- 2. něco konat** – v rámci pracovní smlouvy konat přidělenou práci.
- 3. zdržet se určitého konání** – zaměstnavatel nemůže propustit zaměstnance v době jeho pracovní neschopnosti.
- 4. něco strpět** – osoba předváděná policistou je povinna podrobit se bezpečnostní prohlídce.

Sekundární objekty lze dělit na:

- ✓ **věci** – za věci považujeme hmotné předměty, ovladatelné síly (elektřina, plyn, voda atd.) a dále pak živočichy (z hlediska práva je pes věcí), člověk však věcí být nemůže,
- ✓ **hodnoty lidské osobnosti** – život, zdraví, svoboda, čest,
- ✓ **výsledky tvůrčí činnosti člověka** – právo poskytuje ochranu výsledků lidské tvůrčí činnosti – vynálezy, patenty, autorská díla, ale i počítačové programy,
- ✓ **transplantáty** – jedná se o lidské orgány a další látky (kůže) používané k transplantacím. Základem je právně zamezit situaci, aby se transplantáty nestaly věcí, tedy předmětem prodeje a koupě.

1.8.2 Právní odpovědnost

Právní odpovědností rozumíme uplatnění nepříznivých následků, stanovených PN vůči tomu, kdo porušil právní povinnost. Rozpor lidského jednání s objektivním právem nazýváme protiprávnost.

Porušení právní povinnosti může mít formu:

- a) **komisivní** – rušitel se choval tak, jak neměl,
- b) **omisivní** – rušitel se nechoval tak, jak měl.

1.8.3 Funkce a druhy právní odpovědnosti

Funkce právní odpovědnosti

1) **Reparační** – účelem je odčinit škodlivý následek, uplatňuje se zejména u majetkové právní odpovědnosti, jako tzv. naturální restituce.

2) **Satisfakční** – je zvláštním druhem kompenzační funkce, a spočívá např. právu osoby domáhat se, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do jejího práva na ochranu osobnosti.

3) **Represivní** – účelem je postihnout porušitele právní povinnosti újmou, např. uložit mu trest apod.

4) **Preventivní** – směřuje k předcházení porušení práva.

Klasifikace deliktů

Deliktem rozumíme **zaviněné porušení právní povinnosti**, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně. **Delikty dělíme podle způsobu ochrany objektu**, který delikt ohrožuje nebo vůči němuž působí škodlivě, a tomu odpovídající povaze a způsobu realizace donucení.

Rozlišujeme:

Veřejnoprávní delikty:

- a) trestné činy,
- b) správní delikty.

Soukromoprávní delikty:

- a) disciplinární delikty (delikty s prvky veřejnoprávní i soukromoprávní povahy).

Druhy právní odpovědnosti:

1) **Trestněprávní odpovědnost** – odpovědnost za trestné činy a provinění.

2) **Správní odpovědnost** - odpovědnost za správní delikty (žalobce je zároveň i soudce).

3) **Disciplinární odpovědnost** – odpovědnost za kázeňské nebo kárné provinění, přechod k soukromoprávní sféře - odpovědnost za porušení disciplíny v rámci interních vztahů. Zde neplatí zásada ne bis in idem.

4) **Odpovědnost za soukromoprávní delikt.**

1.8.4 Prvky zaviněného porušení právní povinnosti

Objektivní stránka deliktu = je určitý akt navenek projeveného chování subjektu deliktu, jehož povinnými znaky jsou:

a) **protiprávní jednání** – je volní lidské jednání, které má formu konání nebo

opomenutí, např. vražda - zkoumá se způsob spáchání (škrčení, střelení),

b) **škodlivý následek protiprávního jednání** – spočívá v porušení nebo ohrožení chráněného společenského zájmu (objektu), -> následkem je smrt člověka,

c) **příčinná souvislost mezi jednáním a následkem** – tzv. kauzální nexus – je objektivní vztah mezi jednáním subjektu a jím vyvolaným škodlivým následkem.

Mezi jednáním a následkem musí být prokázána **bezprostřední příčinná souvislost** (kauzální nexus). Uvažujeme ve stavu umělé izolace jevů - vydělujeme určité jednání a určitý následek (ne vždy musí následek nastat, záleží na tom, zda to vyžaduje právní úprava - např. při ohrožovacích deliktech stačí pouze jednání). Může také nastat řetěz jednání a následků -> následek nastane z jiné příčiny (např. střelba někoho vyděsí a ten zemře v důsledku infarktu).

Důležité jsou okolnosti vylučující protiprávnost jednání - např. nutná obrana, krajní nouze, souhlas poškozeného.

Objekt deliktu - je právem chráněný zájem, jev, společenský vztah, proti němuž směřuje protiprávní jednání (na který delikvent útočí). Takovým objektem může být např. život, zdraví, čest, osobní svoboda, vlastnická práva, ústavní zřízení republiky apod.

Subjekt deliktu – je ten, kdo svým jednáním porušil zájem chráněný zákonem. Subjekt musí mít způsobilost k protiprávnímu jednání, respektive způsobilost právní odpovědnosti.

Musíme posuzovat dvě kategorie:

1) Zda může být **nositelem právní odpovědnosti jen fyzická, nebo i právnická osoba** (včetně veřejnoprávních korporací).

Např. trestní odpovědnost a odpovědnost za přestupky u nás nesou pouze fyzické osoby. Jiné druhy odpovědnosti mohou nést i právnické osoby (nejčastěji nesou odpovědnost u soukromoprávních deliktů, mohou nést i odpovědnost správní). U veřejnoprávní korporace záleží na tom, jak je odpovědnost konstituována - existuje např. odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem (např. nezákonné vzetí do vazby).

2) U **fyzické osoby** musí být splněny dvě podmínky, aby mohla nést odpovědnost věk (např. 15 u trestní odpovědnosti) -> není-li splněn, odpovídá někdo jiný (zákonný zástupce), nebo není odpovědnost vyvozena, psychický stav v době spáchání deliktu - zda je delikvent schopen rozlišit následky jednání a zda je schopen jednání ovládnout. Zavádí se pojem přičetnost - tento pojem je vlastní trestnímu právu, ale rozšiřuje se i do ostatních právních odvětví. Psychický stav je obecnější podmínka než věk.

Subjektivní stránka deliktu – spočívá ve vnitřním, psychickém vztahu subjektu ke svému protiprávnímu jednání a jeho následku.

Je vymezena třemi prvky:

- ✓ **motiv** - dlouhodobá pozitivní či negativní orientace delikventa (polehčující x přitěžující),
- ✓ **pohnutka** - momentální podnět jednání,

- ✓ **zavinění** - je rozhodující, musíme prokázat, zda je a jeho míru. Je to vnitřní psychický vztah delikventa k jednání a následku (pokud je ten vyžadován). U zavinění zkoumáme dvě složky - vědomí a vůli. Delikvent si musí být svého jednání vědom (otázka dokazování). U vůle je to složitější - jak byl jeho skutečný psychický vztah k jednání a následku (chtěl x nechtěl). Např. ví, že se dopouští deliktu, ale není schopen jednání ovládnout (reflexivní pohyb).

Jejím povinným znakem je zavinění.

Rozlišujeme tyto formy a stupně zavinění

1) Úmyslné jednání - dolózní

- ✓ **přímý úmysl** - dolus directus – rušitel věděl, že může způsobit škodlivý následek, a způsobit jej chtěl,
- ✓ **nepřímý úmysl** - dolus eventualis – rušitel věděl, že může způsobit škodlivý následek, a pro případ, že jej způsobí, s tím byl srozuměn (např. při rvačce nechce protivníka zabít, ale používá takové chvaty, které zabít mohou).

2) Nedbalostní jednání - culpa

- ✓ **vědomá nedbalost** - culpa lata – rušitel věděl, že může způsobit škodlivý následek, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že jej nezpůsobí,
- ✓ **nevědomá nedbalost** - culpa levis – rušitel nevěděl, že svým jednáním může způsobit škodlivý následek, ačkoliv o tom, vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

Toto je např. u disciplinární odpovědnosti. Zde se uplatňuje zásada - **neznalost zákona neomlouvá** (týká se obecně přístupných právních norem - publikace je podmínkou platnosti). U jiných norem než právních tento princip neplatí - tam, kde se odpovědnost dokazuje, musí se dokázat, že předpis byl vydán, že se k němu delikvent zavázal. Také může být jistá znalost spojena s určitou kvalifikací - postup lege artis - porušení tohoto principu

bude mít často za následek disciplinární odpovědnost (porušení norem, které souvisí s výkonem jisté činnosti).

1.8.5 Objektivní a subjektivní právní odpovědnost

Právní odpovědnost

Je to zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy (toto je pro právní odpovědnost typické). Rozlišujeme tedy primární a sekundární povinnosti. Právními skutečnostmi, jimiž vzniká právní odpovědnost, jsou protiprávní jednání a protiprávní stav.

Právní odpovědnost rozlišujeme

Subjektivní – tzv. odpovědnost za zavinění (protiprávní jednání). Subjektivní právní odpovědnost předpokládá zaviněné porušení právní povinnosti. Např. v trestním právu je výlučným druhem právní odpovědnosti.

Objektivní – tzv. odpovědnost za protiprávní stav (nese ji ten, kdo tento stav nezavinil). Objektivní právní odpovědnost se užívá v některých soukromoprávních vztazích a jejím předpokladem není zavinění. Používá se např. tam, kde nelze předvídat důsledky činnosti (míru rizika), nebo kde mohou působit faktory vis major (např. doprava), nebo kde je riziko neúměrně vysoké (např. odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků) nebo např. v hotelu nám někdo ukradne věci, odpovědnost nese majitel hotelu).

Musíme odlišit právní odpovědnost od jiných druhů sociálních odpovědností. Existuje totiž trojí typ odpovědnosti - právní, politická a morální (poslední dvě jsou více vágní). Je možné, že určitým jednáním jsou porušeny různé druhy sociálních norem, nastane více druhů odpovědnosti. Ty se pak musí odlišit, neboť mají různé sankce. Toto rozlišování je složitý proces - každé negativní jednání nelze kvalifikovat jako delikt:

- ✓ **právní odpovědnost** - pokud se jedná o porušení právních povinností,

- ✓ **politická odpovědnost** - za výkon politické funkce (např. odpovědnost vlády za stav ekonomiky),
- ✓ **ústavní odpovědnost** - typická politicko-právní odpovědnost (přechodová). Má charakter objektivní odpovědnosti a je zde i charakter politický (např. důvěra Sněmovny vládě),
- ✓ **morální odpovědnost** - musíme rozlišit vnitřní (otázka svědomí) a vnější (sankcí je odsouzení veřejným míněním).

Sankční postihy při porušení právní povinnosti

1) Možnost vymáhat primární povinnost

Zde se uplatňuje zásada ne bis in idem (ne dvakrát, ne znovu). Subjekt nemůže být 2x souzen pro stejnou věc (např. odepřel vojenskou službu, byl postižen, nemůže dostat trest znovu). Musíme ale odlišit primární povinnost, ta trvá i po porušení a u většiny případů je vymáhatelná.

2) Sankce, která tvoří obsah právní odpovědnosti

Vzniká sekundární povinnost, kterou nelze směřovat s primární povinností a s jejím vymáháním. U soukromoprávních deliktů se větší důraz klade na vymáhání, u veřejnoprávních deliktů je důležitější sankční postih.

3) Jiné následky porušení právní povinnosti

Neplatnost právního úkonu - sankce za to, že právní úkon není v souladu se zákonem, nebo byl činěn pod nátlakem.

Zánik práva, které koresponduje (odpovídá) té porušené povinnosti (např. v nájemním vztahu - když mi někdo neplatí, mohu jednak dlužnou částku vymáhat, sankci tvoří úroky a také je zde možnost zániku nájemního práva).

1.8.6 Druhy právní odpovědnosti

V soukromoprávní oblasti vzniká vztah mezi poškozeným a delikventem:

- ✓ odpovědnost **za škodu**,
- ✓ odpovědnost **za prodlení**,
- ✓ odpovědnost **za bezdůvodné obohacení**,
- ✓ odpovědnost **za vadu věci**.

Ve veřejnoprávní oblasti jsou to **tradiční odpovědnosti**:

- ✓ **trestní**,
- ✓ **správní** (administrativní) - odpovědnost za správní delikty (žalobce je zároveň i soudce),
- ✓ **disciplinární** - přechod k soukromoprávní sféře - odpovědnost za porušení disciplíny v rámci interních vztahů (porušení paraprávních předpisů). Zde neplatí zásada ne bis in idem.

V této oblasti jsou však také **netypické odpovědnosti**:

- ✓ **ústavní** - upravena normami ústavního práva,
- ✓ **mezinárodněprávní** (mezi státy, stát vůči občanu) - rozhoduje mezinárodní soudní dvůr v Haagu (při OSN), soud pro ochranu lidských práv ve Štrasburku (podle Mezinárodního paktu o lidských a občanských právech).

Nutno připomenout, že jedním jednáním může vzniknout několik druhů právní odpovědnosti.

Kontrolní otázky

1. Definujte pojem právo.
2. Co je právní vědomí.
3. Definujte právní normu, uveďte její druhy a jaké má znaky.
4. Vysvětlete rozdíl mezi platností a účinností právní normy.
5. Uveďte, jakou má právní norma strukturu.
6. Rozeberte jednotlivé právní kultury (systémy).
7. Uveďte prameny práva, jejich právní sílu a rozeberte normativní právní akty a individuální právní akty.
8. Definujte právní vztahy a právní odpovědnost.

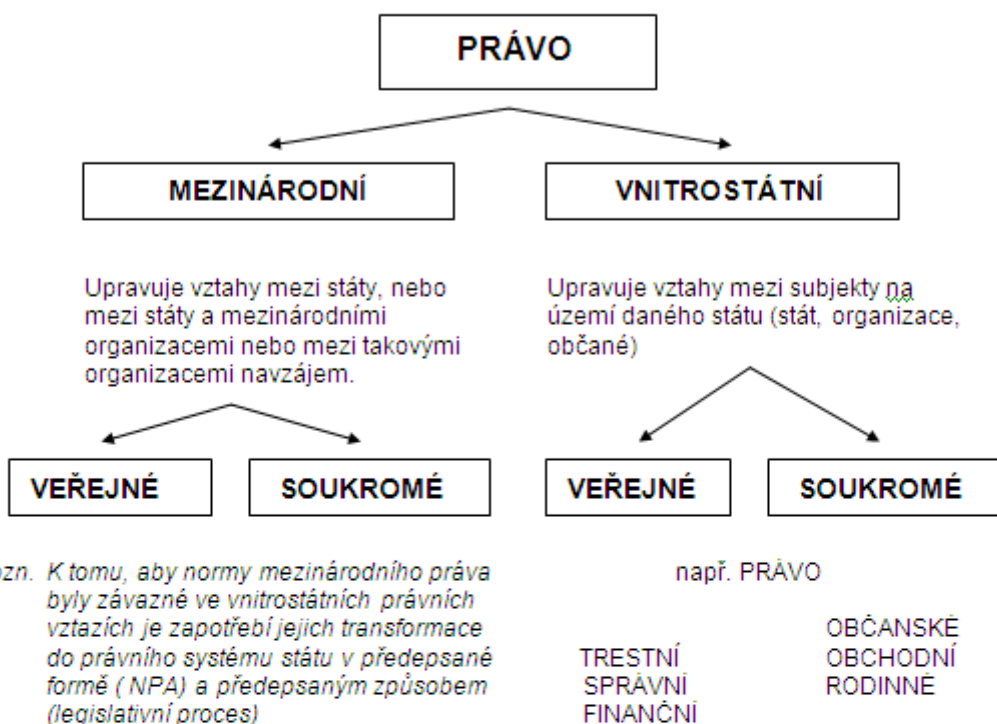
Použitá literatura

- Harvánek. J. a kol. (2008) Teorie práva, Plzeň.
- Knapp. V. (2007) Teorie práva, Praha. Linde.
- Hungr. P., Vaňková Z. (2007) Teorie práva, Brno. IMS.
- Soukupová. Z. (2009) Základy teorie práva, Holešov.
- Nelešovský. J. (2001-2003) Právo, teorie práva, tabulky-upravené, Holešov.

TEORIE PRÁVA**Shrnutí kapitoly studijní opory (tabulky)****„Základní pojmy teorie práva“****OBSAH**

Tabulka č. 1	Dělení práva podle vztahů regulovaných právem
Tabulka č. 2	Právní odvětví a jejich charakteristika
Tabulka č. 3	Hlavní typy právní kultury
Tabulka č. 4	Funkce práva
Tabulka č. 5	Právní vztahy.
Tabulka č. 6 a 6a	Právní norma a znaky právní normy.
Tabulka č. 7,8,9	Struktura právních norem a dělení právních norem.
Tabulka č. 10	Platnost a působnost právních norem.
Tabulka č. 11	Právní skutečnosti.
Tabulka č. 12	Právní jednání.
Tabulka č. 13-14	Právní úkony (náležitosti a vady).
Tabulka č. 15	Platnost a účinnost právních úkonů.
Tabulka č. 16	Protiprávní jednání.
Tabulka č. 17	Události a stavy.
Tabulka č. 18-19	Čas jako právní skutečnost a počítání času.
Tabulka č. 20	Marné uplynutí lhůty.
Tabulka č. 21	Subjekty právního vztahu.
Tabulka č. 22-23	Fyzické a právnické osoby.
Tabulka č. 24	Obsah právního vztahu.
Tabulka č. 25	Objekt právního vztahu.
Tabulka č. 26	Prameny práva.
Tabulka č. 27-28	Normativní právní akt.
Tabulka č. 29	Legislativní proces.

Z hlediska vztahů, které jsou předmětem právní regulace dělíme právo na:

Pozn. K tomu, aby normy mezinárodního práva byly závazné ve vnitrostátních právních vztazích je zapotřebí jejich transformace do právního systému státu v předepsané formě (NPA) a předepsaným způsobem (legislativní proces)

PRACOVNÍ PRÁVO (právo vnitrostátní) řadíme mezi právo veřejné i soukromé (má smíšenou povahu)

Jsou to také jednotlivá právní **ODVĚTVÍ**

PRÁVO VEŘEJNÉ – tvoří ty právní normy, které upravují vztahy mezi „státem“ jako nositelem státní moci a fyzickými nebo právníckými osobami. Je zde vztah „nadrženosti státu“

PRÁVO SOUKROMÉ – upravuje vztahy mezi fyzickými nebo právníckými osobami (i stát) na základě rovnosti účastníků těchto vztahů (typické jsou smluvní vztahy)

PRÁVO HMOTNÉ

Jsou zde právní normy upravující právní vztahy jako systém práv a povinností nebo dovoleného případně zakázaného jednání a to v oblasti veřejného nebo soukromého práva kde je vyjádřeno to co společnost chce, aby bylo regulováno a stanoveno jako závazné pravidlo chování.

PRÁVO PROCESNÍ

Jsou zde právní normy upravující právní vztahy jako systém práv a povinností nebo dovoleného případně zakázaného jednání a to v oblasti veřejného nebo soukromého práva které upravují postup subjektů jak realizovat práva a povinnosti obsažená v právních normách práva HMOTNÉHO.

PRÁVNÍ ODVĚTVÍ A JEJICH CHARAKTERISTIKA

PRÁVNÍ ODVĚTVÍ VEŘEJNÉHO PRÁVA

ÚSTAVNÍ PRÁVO

JDE O SOUBOR PRÁVNÍCH NOREM upravujících:

- a) Základy státní moci, povaha, struktura, vytváření nejvyšších státních orgánů
- b) Samosprávu (územní)
- c) Základní práva a svobody občanů
- d) Základy politické demokracie

PRAMENEM je zde:

PRÁVO HMOTNĚ: Ústava (zák. č. 1/1993 Sb.), včetně Listiny základních práv a svobod, ústavní zákony, zákony (např. zákon o politických stranách, zákon o státních symbolech České republiky apod.)

PRÁVO PROCESNÍ: nemá vlastní procesní právní předpis. Samotná ústava obsahuje některé procesní normy. Mezi normy procesního práva zahrnujeme například i jednací řády Parlamentu ČR.

SPRÁVNÍ PRÁVO

JDE O SOUBOR PRÁVNÍCH NOREM upravujících:

Společenské vztahy vznikající při výkonu VEŘEJNĚ SPRÁVY

PRAMENEM je zde:

PRÁVO HMOTNĚ: široká škála právních předpisů (např. celní zákon, přestupkový zákon, energetický zákon, zákon o ochraně přírody, stavební zákon apod.)

PRÁVO PROCESNÍ: Správní řád (zákon č. 500/2004 Sb.) část řízení je upravena v přestupkovém zákoně č. 200/1990 Sb., případně i v jiných hmotně právních norem. (zde platí vztah „obecného“ a „speciálního“)

OBCHODNÍ PRÁVO

JDE O SOUBOR PRÁVNÍCH NOREM upravujících:

Majetkové vztahy mezi fyzickými osobami (i právnickými) s tou podmínkou, že se jedná o „podnikatelské vztahy“ (je zde vztah „speciality“ k občanskému právu)

PRAMENEM je zde:

PRÁVO HMOTNĚ: Obchodní zákoník (zákon č. 513/1991 Sb.)

PRÁVO PROCESNÍ: Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.)

RODINNÉ PRÁVO

JDE O SOUBOR PRÁVNÍCH NOREM upravujících:

Osobní vztahy v rodině (mezi manželi, dětmi a ostatními příbuznými) a vztahy týkající se tak zvané „náhradní výchovy“

PRAMENEM je zde:

PRÁVO HMOTNĚ: Zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb.)

PRÁVO PROCESNÍ: Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.)

PRACOVNÍ PRÁVO

JE ODVĚTVÍM VEŘEJNÉHO I SOUKROMÉHO PRÁVA (smíšeného)

JDE O SOUBOR PRÁVNÍCH NOREM upravujících:

Vztahy při zaměstnávání osob za úplatu.

PRAMENEM je zde:

PRÁVO HMOTNĚ: Zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.)
Zákon o služebním poměru příslušníků ozbr. sil (zákon č. 361/2003 Sb.)
Další zákony upravující zvláštní druhy pracovněprávních vztahů
(např. vojáků z povolání apod.)

PRÁVO PROCESNÍ: Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.)

HLAVNÍ TYPY PRÁVNÍ KULTURY

PRÁVO jako soubor právních norem je vždy jedním ze **ZNAKŮ** určitého (konkrétního) státu, na jehož území platí a z jehož suverenity se odvozuje.

V soudobých právních systémech lze rozlišovat tyto typy právní kultury:

KONTINENTÁLNĚ EVROPSKÝ TYP

Hlavním pramenem práva je zde **NORMATIVNÍ PRÁVNÍ AKT**. Je přesně stanovena **FORMA** a **ZPŮSOB** jejich přijímání. (dalšími prameny bývají smlouvy normativního charakteru, nálezy ústavních soudů apod.)

Ten kdo rozhoduje (zpravidla soudce) právo **NALÉZÁ** a pak **APLIKUJE**.

***Nalézání:** musí se nejprve zjistit zda je určitá problematika upravena právními normami což je předpokladem „aplikace“ práva.*

***Aplikace:** je to proces používání právních norem (rozhodování ve smyslu právních norem) na konkrétní případ.*

ANGLOAMERICKÝ TYP

Jako hlavní pramen práva zde převažují **PRECEDENTY** a **PRÁVNÍ OBYČEJE**. Tímto způsobem se právo **TVORÍ**. (Jako pramen práva zde existují také, ale v omezené míře, normativní právní akty a smlouvy normativního charakteru.)

Ten kdo rozhoduje (zpravidla soudce) právo **TVORÍ** (rozhoduje podle své úvahy za využití precedentů a právních obyčejů, ale v rámci platných zákonů.)

ISLÁMSKÝ TYP

Hlavním pramenem je zde „islám“ jako náboženství. Jen v některých „islámských státech“ platí v celém rozsahu. Modernější „islámské státy“ uplatňují toto „islámské právo“ již jen v oblasti vlastnického práva, rodinného práva a dědického práva. V ostatních případech se přiklání k některému z výše uvedených typů.

Ve světě existují místa, kde platí výhradně obyčejové právo (při absenci státní moci a právních norem). S přibývajícím civilizací ubývá i těchto míst.

FUNKCE PRÁVA

Právo plní tyto základní FUNKCE:

REGULATIVNÍ

STÁT prostřednictvím PRÁVA „reguluje“ společenské chování občanů tím, že uznává určité normy chování za PRÁVNÍ.

STÁT právo vytváří ve stanovené FORMĚ (Normativní právní akty, nebo smlouvy normativního charakteru) a ve stanoveném PROCESU (legislativní proces).

OCHRANNÁ

PRÁVO je významným prostředkem OCHRANY společenských vztahů, které jsou upraveny právními normami jako závaznými pravidly chování.

Právo chrání společenské vztahy pod hrozbou donucení za použití státní moci. I rozsah a způsob donucení reguluje právními normami, aby nemohlo docházet ke zvlí (zabraňuje zneužití státní moci).

VÝCHOVNÁ

Přednost před donucením má dobrovolné zachovávání právních norem jako pravidel chování. K dobrovolnému zachovávání právních norem vede jejich znalost a ztotožnění se s jejich obsahem což posiluje „právní vědomí“. Tím právo působí na VÝCHOVU občanů

PRÁVNÍ JISTOTY

Každý kdo se chová v souladu s „objektivním právem“ má JISTOTU, že proti němu nebude použito „státního donucení“ a v oblasti „subjektivního práva“ má JISTOTU, že po něm nebude vyžadováno plnění povinností nad rámec stanoveného zákonem.

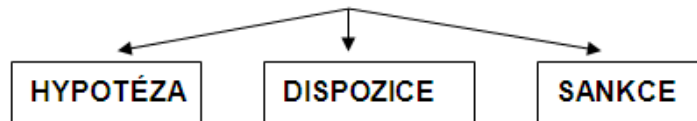
PRÁVNÍ NORMA

PRÁVNÍ NORMA je obecně závazné pravidlo chování, obsahující práva a povinnosti subjektů které je vydáváno státem uznanou formou (zpravidla zákon) a ve stanoveném procesu (legislativní proces) a její zachovávání je vynutitelné státní mocí.

STRUKTURA PRÁVNÍCH NOREM

Je to vnitřní forma, v níž je obsah právní normy určitým způsobem organizován.
Je to rozdělení obsahu právní normy na „prvky“ jejich charakteristiku a objasnění vzájemného vztahu.

S KLASICKOU STRUKTUROU

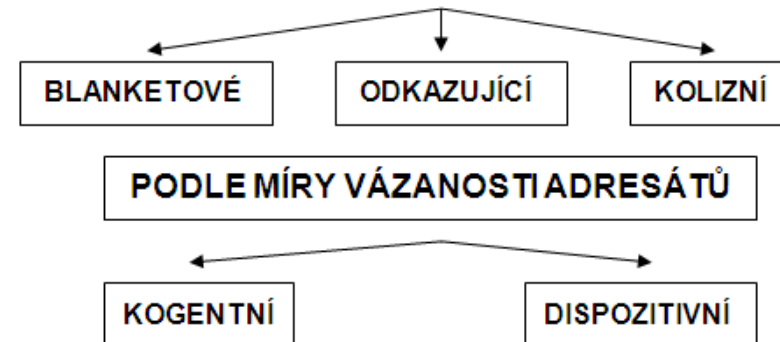

Viz. tabulka č. 7

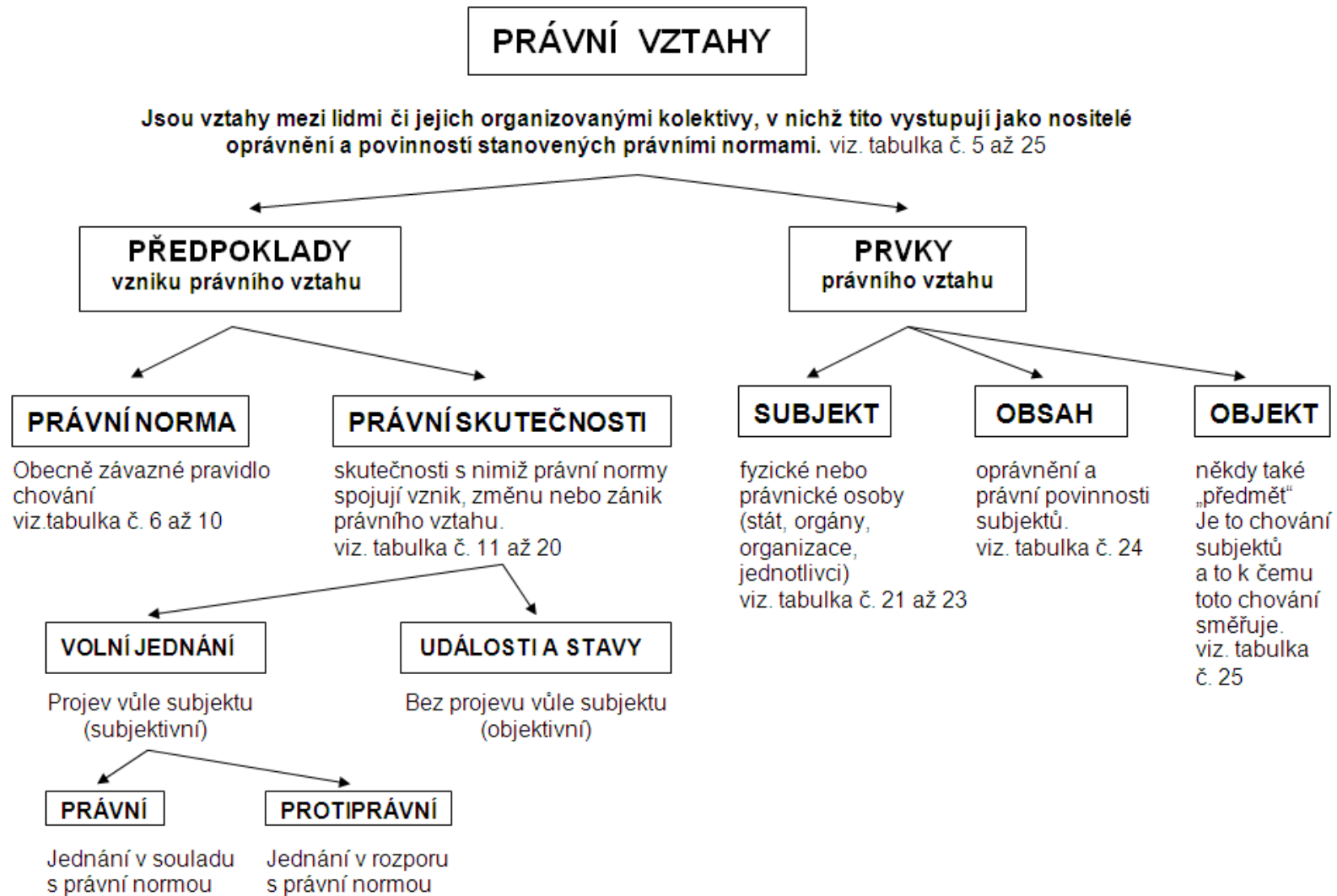
DRUHY PRÁVNÍCH NOREM

Právní normy lze členit podle nejrůznějších hledisek. Zde jsou uvedeny jen ty základní.

PRÁVNÍ NORMY

Viz. tabulka č. 8 až 10

ZNAKY PRÁVNÍ NORMY

VŠEOBECNÁ ZÁVAZNOST

Charakteristickým rysem „pravidla chování“ je jeho „všeobecná závaznost“ (OBECNOST) to znamená, že se vztahuje na „určitý okruh společenských vztahů neurčitého počtu“ není vydáváno jen ke „konkrétnímu případu“

STANOVENÍ PRÁV A POVINNOSTÍ SUBJEKTŮ

Právní norma obsahuje vždy určitý soubor práv a tomu na druhé straně odpovídajících povinností. Obecně se dá říci, že každá **povinnost** jednoho subjektu je podmíněna **právem** jiného subjektu a naopak jestliže má subjekt určité **právo** musí zde být jiný subjekt, který má **povinnost**.

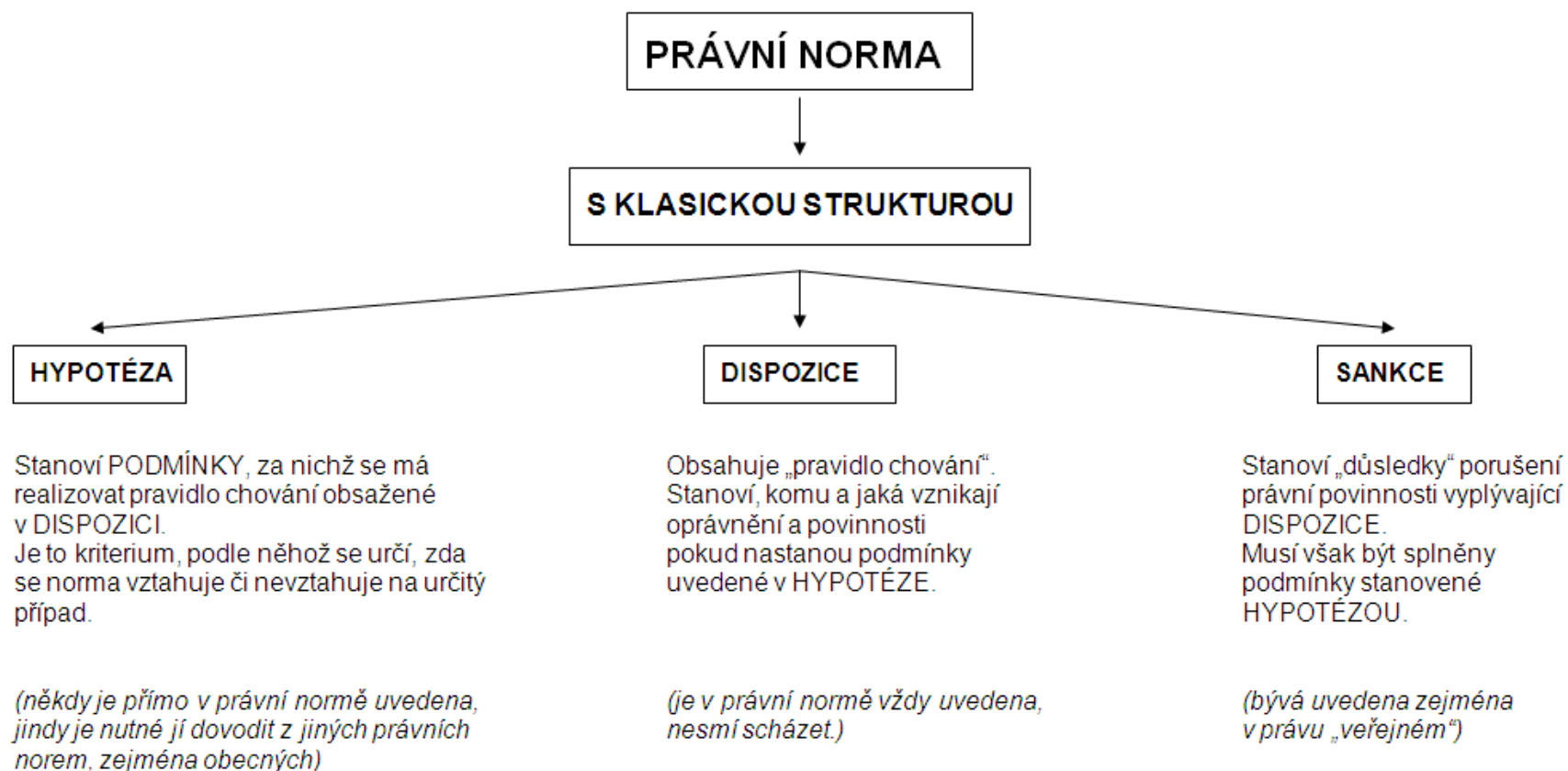
VYHLÁŠENÍ STANOVENÝM ZPŮSOBEM

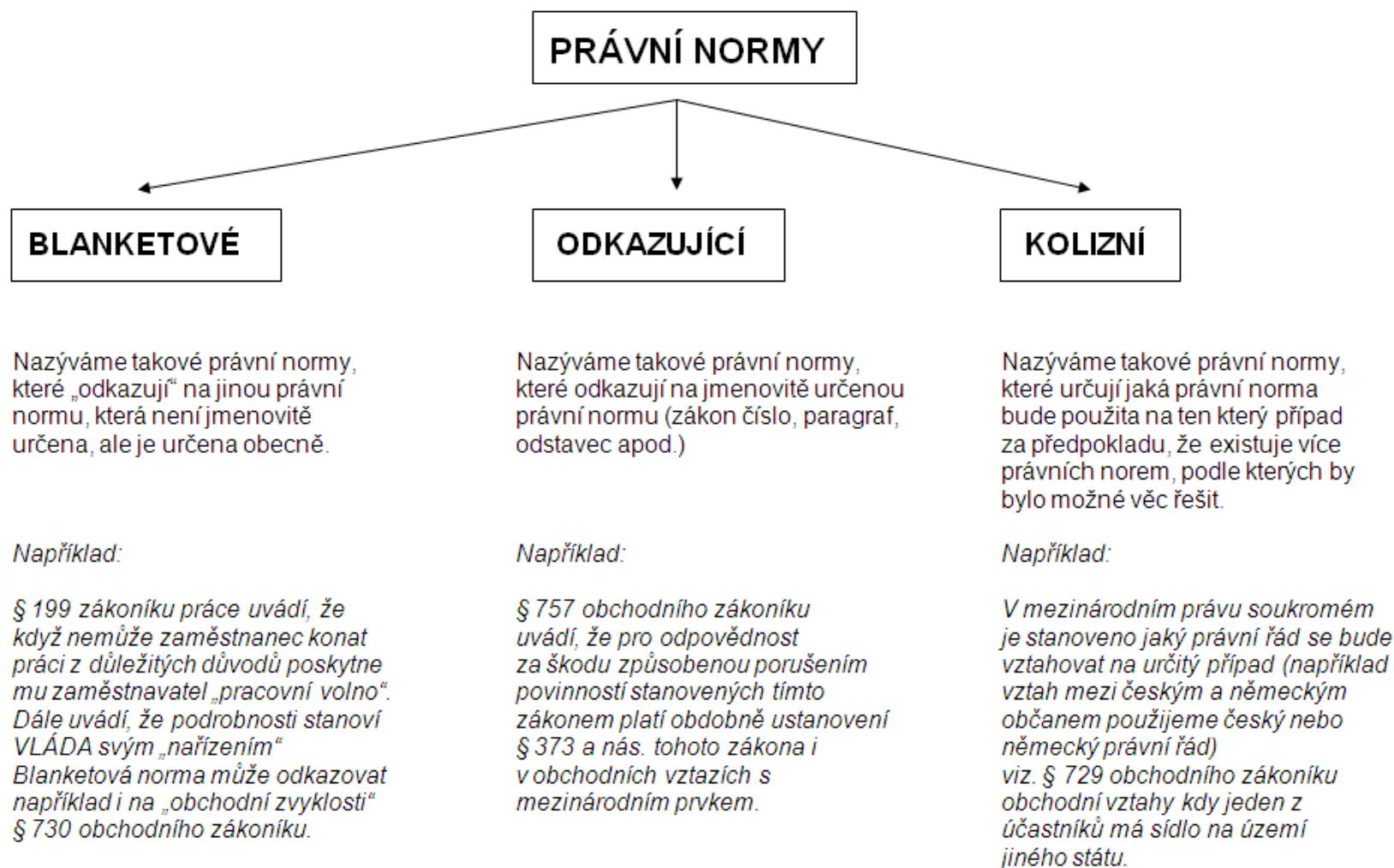
K tomu aby „pravidlo chování“ bylo **právní normou** musí být vydáno k tomu kompetentním orgánem (právní normy nemůže vydávat libovolně každý) a dále musí být **vydány** předepsaným způsobem (legislativní proces nebo jednací řády) včetně jejich „**publikace**“ (zveřejnění ve Sbírce zákonů nebo na úřední desce)

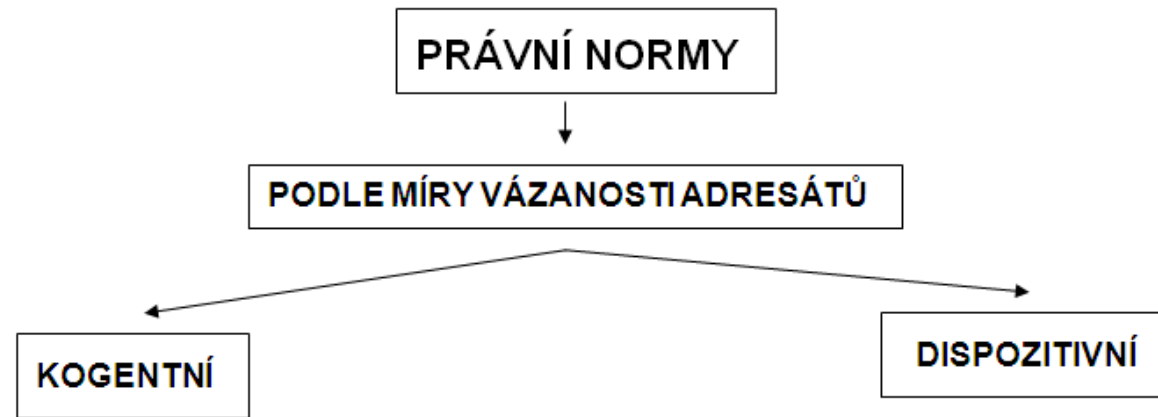
VYNUITELNOST STÁTNÍ MOCÍ

Aby bylo „pravidlo chování“ **právní norma** závazná (pro všechny občany společnosti) musí být **VYNUITELNÁ**. Toto VYNUCENÍ plnění „pravidel chování“ (právních norem) zabezpečuje STÁT svou MOCÍ a realizuje prostřednictvím svých „orgánů“ (státních orgánů – soudy, finanční úřady, celní úřady a široká škála správních orgánů)

Tabulka č. 7

Jsou takové právní normy, jejichž použití na právní poměry, které upravují, **NEMŮŽE** být vyloučeno ani omezeno projevem odchylné „vůle subjektu právního vztahu“ (ani státních orgánů). Právní normy zvláště důležitého významu pro společnost mají „kogentní“ charakter.

Patří zde právní normy práva ústavního, správního, trestního (právní normy HMOTNÉ) a všechny právní normy PROCESNÍ. Ve VEŘEJNÉM právu jsou „kogentní“ normy v naprosté většině. V právu SOUKROMÉM jsou „kogentní“ normy spíše výjimkou.

Například:

§ 38 občanského zákoníku stanoví, že „neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům.“

Jsou takové právní normy jejichž použití na právní poměry, které upravují, **MŮŽE** být upraveno (změněno) „vůlí subjektů právního vztahu“

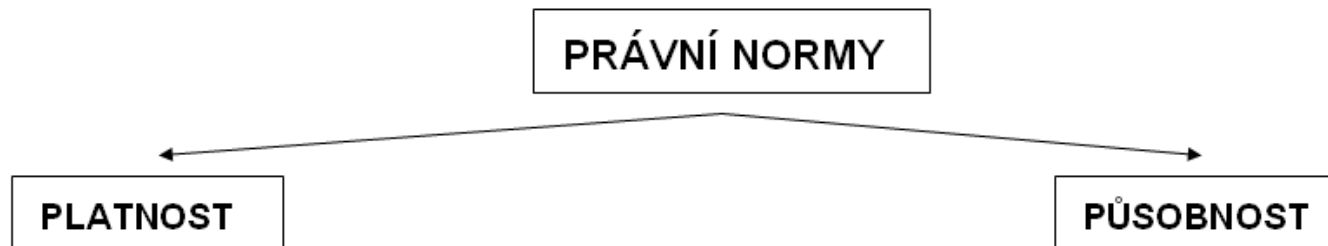
Pokud si subjekty právní vztah sami neupraví platí DISPOZITIVNÍ právní norma.

Patří zde právní normy práva občanského, obchodního, pracovního (právo SOUKROMÉ)

V právu SOUKROMÉM je převážná většina norem DISPOZITIVNÍCH. V právu VEŘEJNÉM se nevyskytují.

Například:

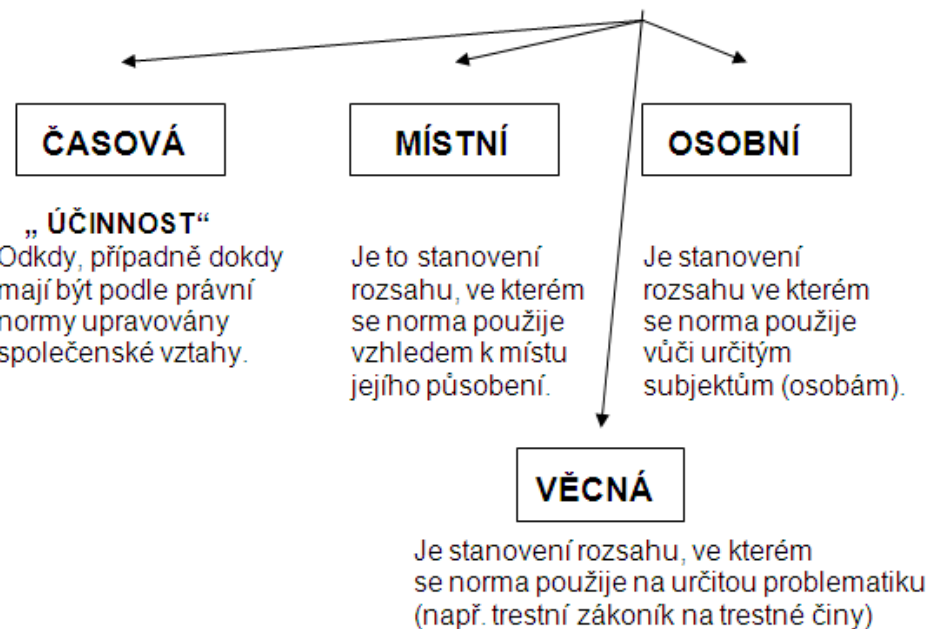
§ 566 občanského zákoníku stanoví, že „věřitel je povinen přijmout i částečné plnění neodporuje-li to DOHODÉ nebo povaze pohledávky.“

Znamená, že jsou při jejich **TVORBĚ** splněny všechny náležitosti stanovené právním řádem. (vydal je ten orgán, který je k jejich vydání „kompetentní“, že byly vydány stanoveným způsobem - legislativní proces - a ve stanovené formě) a byly publikovány ve Sbírce zákonů.

POZOR!
Čas, ve kterém norma nabyla PLATNOST nemusí spadat v jedno s časem ve kterém právní norma nabyla ČASOVOU PŮSOBNOST (účinnost)

Je stanovení **ROZSAHU** v jakém se právní norma použije na konkrétní případ a to buď se zřetelem k **DOBĚ** (časová působnost), k **MÍSTU** (místní působnost) nebo k **SUBJEKTU** (osobní působnost)

PRÁVNÍ JEDNÁNÍ

Je právní skutečností spočívající v chování subjektu, které je v **SOULADU** s právními normami.
Chování v souladu s právem může mít nejrůznější povahu, pohnutky, důvody a cíle.

PRÁVNÍ ÚKONY

Je to projev vůle subjektu směřující ke způsobení právních následků, které právní normy s takovými projevy spojují.
Musí zde být **VŮLE** a její **PROJEV**.

PROJEV vůle může být učiněn jakýmkoliv způsobem.
Nejčastější jsou:

- a) **VÝSLOVNÝ** (ústně, písemně)
- b) **KONKLUDENTNÍ** – konání mlčky (vhození mince do automatu)

U každého právního úkonu pak zjišťujeme, zda je:

- a) **PLATNÝ** nebo **NEPLATNÝ**
- b) **ÚČINNÝ** nebo **NEÚČINNÝ**

Každý právní úkon aby byl bez vady (bezvadný) a tím **PLATNÝ** a **ÚČINNÝ** musí splňovat určité **NÁLEŽITOSTI** (požadavky, které jsou právním řádem na „úkony“ kladené.)

viz. tabulka č. 13 až 15

INDIVIDUÁLNÍ PRÁVNÍ AKTY

Jsou aktem „aplikace“ práva státních orgánů.
Patří zde pouze ty IPA které samy o sobě **ZAKLÁDAJÍ, MĚNÍ** nebo **RUŠÍ** „právní vztahy“ (vznik, změna a zánik právního vztahu).

IPA – KONSTITUTIVNÍ (zakládají, mění nebo ruší právní vztahy)

Například: rozsudek o rozvodu manželství, rozhodnutí o osvojení dítěte.

IPA – DEKLARATORNÍ (pouze konstatují, zda zde určité právo nebo povinnost je či není.)

Například: rozhodnutí o tom, zda určitá osoba má nebo nemá právo nebo povinnost k náhradě škody.

PRÁVNÍ ÚKONY

NÁLEŽITOSTI PRÁVNÍCH ÚKONŮ

Právní úkon, aby byl bez vady musí splňovat zejména tyto náležitosti:

NÁLEŽITOSTI SUBJEKTU

právní subjektivita např. způsobilost k právním úkonům (u fyzických osob věk, přičetnost, u právnických osob registrace nebo zápis v rejstříku)

NÁLEŽITOSTI VŮLE

Svoboda vůle (ne pod nátlakem), vážnost (nikoliv v legraci), vůle prosta omylu (omyl nesmí být záměrně vyvolán)

NÁLEŽITOST PROJEVU VŮLE

Forma projevu vůle např. písemná forma (stanoví právní norma např. smlouva o prodeji nemovitosti MUSÍ být písemná), **srozumitelnost** (nesmí být možnost více výkladů).

NÁLEŽITOST OBSAHU

Podstatné (stanoví je právní norma) Např. kupní smlouva MUSÍ obsahovat „předmět koupě a ujednání o ceně“ jinak je neplatná. (§ 588 a 589 občanského zákoníku)

NÁLEŽITOSTI PŘEDMĚTU

Možnost (z hlediska realizace) a **dovolenost** (z hlediska práva) právního úkonu.
 Např. **možnost** – kupní smlouva na „modré z nebe“
dovolenost – plnění z darovací smlouvy až po dárcově smrti (§ 628/3 občanského zákoníku)

PRÁVNÍ ÚKONY

VADY PRÁVNÍCH ÚKONŮ

NESPLŮJE-LI právní úkon **NÁLEŽITOSTI** uvedené v tabulce č. 9, je **VADNÝ**, a tím se stává ve většině případů i **NEPLATNÝM**. Je-li právní úkon **VADNÝ** a tím i **NEPLATNÝ** nenastanou zamýšlené právní následky, a pokud nastanou tak jen „podmíněně“.

Z tohoto pohledu pak hovoříme o právních úkonech **ABSOLUTNĚ NEPLATNÝCH** nebo **RELATIVNĚ NEPLATNÝCH**.

ABSOLUTNĚ NEPLATNÉ PRÁVNÍ ÚKONY

Nevyvolává předpokládané právní následky. Na jeho základě **NELZE** vyžadovat plnění. (Ten, kdo plnění přijme, získá neoprávněný majetkový prospěch, který je povinen vrátit.)

K absolutní neplatnosti přihlížejí státní orgány z úřední povinnosti.

Tyto právní úkony jsou neplatné od svého počátku. Promlčecí lhůty se zde neuplatňují.

Patří zde všechny právní úkony, u nichž zákon vyžaduje určité náležitosti a tyto náležitosti nebyly splněny.

*Např. Právní úkon provedla osoba, která není způsobilá
K právním úkonům (náležitost subjektu) nebo u kupní smlouvy
Na nemovitost zákon vyžaduje „písemnou“ formu (nedostatek formy) apod.*

RELATIVNĚ NEPLATNÉ PRÁVNÍ ÚKONY

Jsou to právní úkony, které vykazují určité **VADY**. Tyto vady, však nejsou na první pohled patrné, nebo nejsou podstatné.

Takový právní úkon je platný do doby, než se oprávněná osoba (ten koho se úkon dotýká) neplatnosti dovolá (zpravidla u soudu) a soud v jeho prospěch rozhodne.

Do doby než se o neplatnosti rozhodne „musí“ být z takového právního úkonu plněno. Po rozhodnutí Je právní úkon neplatný od počátku a plnění musí být vráceno. (může přicházet v úvahu i náhrada škody)

Např. svoboda projevu, vážnost projevu, omyl, nemožnost plnění apod.

POZOR! „Nezaměňovat s platností a účinností PRÁVNÍCH NOREM“

PRÁVNÍ ÚKON je PLATNÝ jakmile splňuje všechny náležitosti stanovené právním předpisem (důkaz z opaku – jakmile je nesplňuje, byť i jen jediný), je **NEPLATNÝ**.

PLATNÝ právní úkon je pro subjekty, které jej učinily, **ZÁVAZNÝ**.

Například:

*Občanský zákoník vyžaduje u kupní smlouvy, aby byl dohodnut předmět koupě a cena, u nemovitostí také písemnou formu. Při splnění všech těchto požadavků je právní úkon (uzavření smlouvy) **PLATNÝ**.*

*Nesplňuje-li byť jeden z uvedených požadavků má právní úkon **VADU** a tím je **NEPLATNÝ**.
viz. tabulka č. 13 až 15*

ÚČINNOSTI rozumíme, že nastanou právní následky ke kterým právní úkon směřoval (to je vznik, změna nebo zánik právního úkonu).

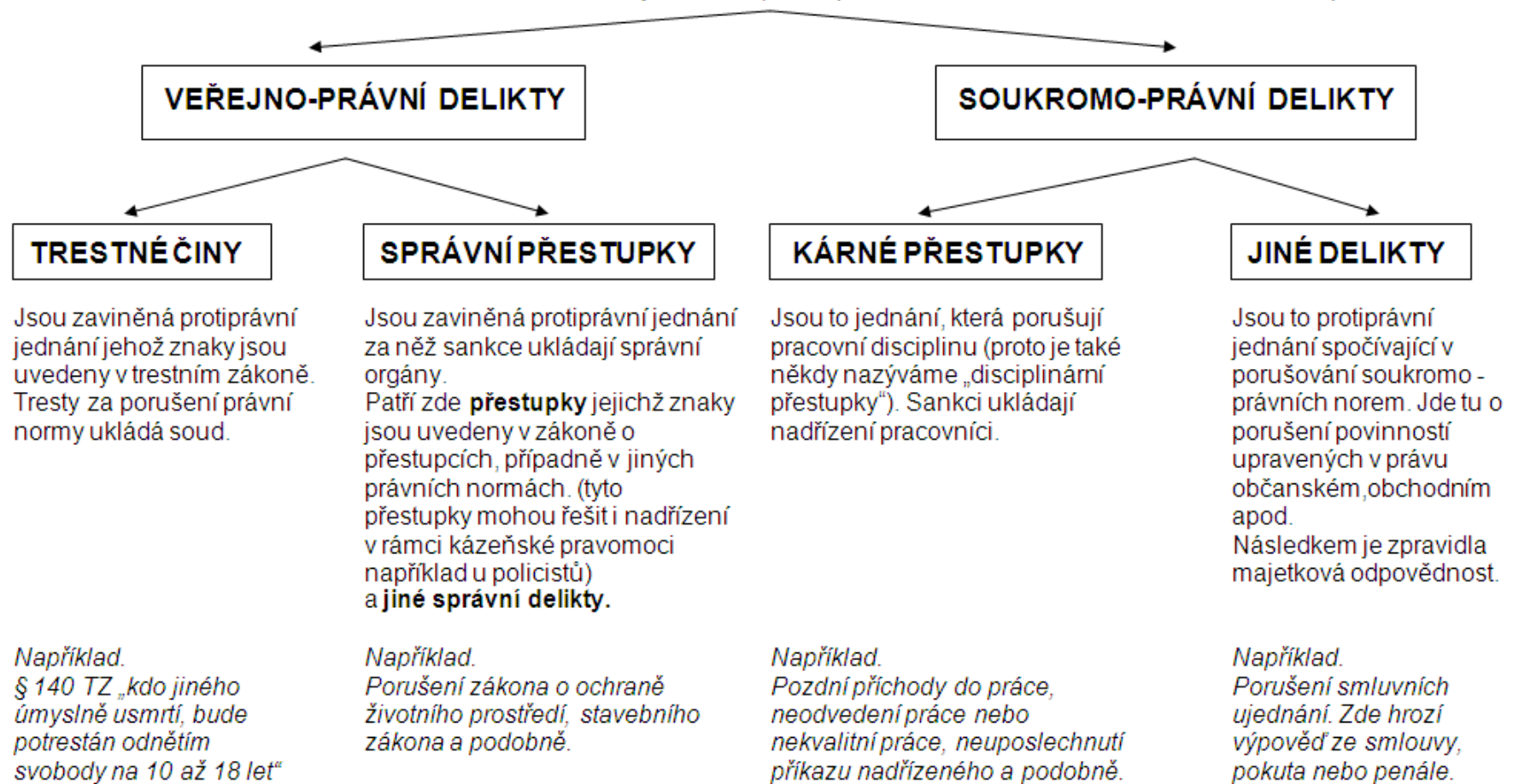
PLATNOST a **ÚČINNOST** spadají časově zpravidla v jedno.

ÚČINNOST právního úkonu může být ale odložena Např. splněním určité podmínky.

PODMÍNKOU účinnosti právního úkonu je jeho platnost.

PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ

Spočívá v činnosti nebo nečinnosti subjektu, který porušil povinnost stanovenou v DISPOZICI normy. Následkem je **PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST** toho kdo se takového jednání dopustil. (**DELIKVENT – DELIKTNÍ ODPOVĚDNOST**)

UDÁLOSTI a STAVY

Jedná se o skutečnosti, které postrádají projev vůle subjektu. Vznikají nahodile (i když je můžeme někdy předvídat a tím se na ně připravit), ale nejsou závislé na vůli člověka.

O událostech a stavech jako „**právních skutečností**“ hovoříme tehdy, jestliže jejich existence navozuje „**vznik, změnu, nebo zánik**“ **právního vztahu**. (pokud ne nejsou pro právo důležité.)

UDÁLOSTI

Právní události jsou takové skutečnosti, na které se váže „vznik, změna nebo zánik“ právního vztahu a které nebyly vyvolány chováním osob jimi dotčených.

Patří zde plynutí času (např. lhůty), dále nahodilá zkáza věci, narození člověka nebo smrt člověka, případně působení přírodních sil.

Například:

Smrtí jedno z manželů zaniká manželství (jako právní vztah)

Narozením dítěte vzniká právní vztah mezi rodiči a narozeným dítětem.

Nahodilá zkáza věci - zrezivěním, ztrouchnivěním, samovznícením zaniká vlastnické právo.

Přírodní síly - povodeň, nebo úder blesku zničí majetek tím vzniká právní vztah mezi vlastníkem nemovitosti a např. pojišťovnou.

STAVY

Z hlediska práva mají význam **protiprávní stavy**. Jsou výsledkem nezaviněného chování subjektů. Nebo vzniklých **událostí**, které jsou v rozporu s právem. Právní norma pak stanoví někomu povinnost takový stav odstranit.

Například:

Organizace odpovídá za škodu vzniklou pracovníkům při plnění pracovních úkolů pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a to i tehdy, jestliže organizace škodu nezavinila.

ČAS JAKO PRÁVNÍ SKUTEČNOST

ČAS je právní skutečnost, která je nezávislá na lidské vůli (na lidském jednání) a řadíme jej mezi PRÁVNÍ UDÁLOSTI.

LHŮTY

Jsou časový úsek, který bývá určen právním předpisem nebo na jeho základě příslušným orgánem.
Lhůta je pevně vymezena počátkem i koncem.

Lhůty dělíme podle různých kritérií. Nejčastější dělení je na lhůty:

- 1) **PROSTÉ** kdy uplynutí času samo o sobě má právní následky (např. právo užívat vypůjčenou věc jen do doby, na kterou byla půjčena, nebo doba určená ke splatnosti pohledávky apod.)
- 2) **DALŠÍ**, během nichž je třeba učinit právní úkon (např. k uplatnění či vykonání subjektivního práva.)
- 3) **HMOTNĚPRÁVNÍ** jsou lhůty upravené normami práva hmotného. (např. lhůta k promlčení přestupku je jeden rok)
- 4) **PROCESNĚPRÁVNÍ** jsou lhůty upravené normami práva procesního (např. lhůty k podání odvolání).

*Pozn. V právu se vyskytují také lhůty **POŘÁDKOVÉ**, které stanoví příslušný orgán. Jsou to lhůty jejichž marné uplynutí **NEMÁ** žádné právní následky, proto nemají charakter „právní skutečnosti“. (např. lhůta kterou stanoví správní orgán k předložení určitých podkladů)*

JINÉ ČASOVÉ ÚSEKY

Právně významné jsou i jiné časové úseky, než lhůty.

*Např. dovršení věku 15 let pro trestní odpovědnost.
dovršení věku 18 let pro plnou právní způsobilost*

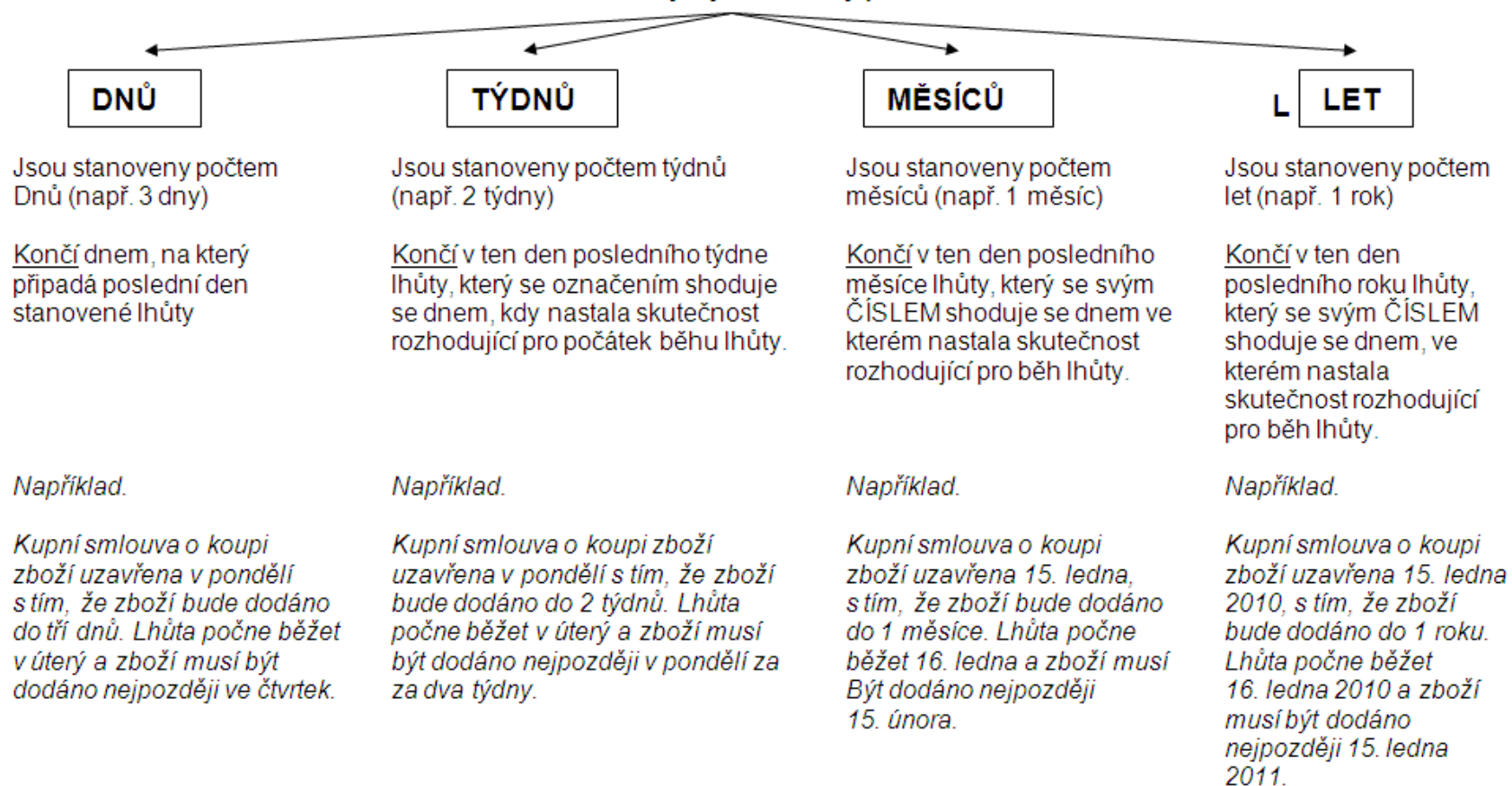
Nebo určité konkrétní datum (při narození nebo smrti člověka)

Případně časové úseky určené přibližně nebo neurčitě (možnost odstoupení od smlouvy „bez zbytečného odkladu“) apod.

POČÍTÁNÍ ČASU

Velmi významné je „počítání času“ zejména u **LHŮT**.
 Ve všech uvedených případech ZAČÍNÁJÍ lhůty běžet následující den po dni, ve kterém vznikne skutečnost rozhodující pro počátek běhu lhůty.

LHŮTY bývají stanoveny podle:

MARNÉ UPLYNUTÍ LHŮTY

V případě **nečinnosti** subjektů v určitém časovém úseku hovoříme o **MARNÉM UPLYNUTÍ LHŮTY**.
Z hlediska „právních následků“ které toto marné uplynutí lhůty má pak hovoříme o:

LHŮTÁCH PREKLUZIVNÍCH

Jsou to lhůty jejichž marné uplynutí má za následek **ZÁNİK PRÁV** (prekluzi).

Ten, kdo by plnil povinnost po uplynutí prekluzivní lhůty, plnil by bez právního důvodu a mohl by to, co plnil, požadovat zpět.

V případě sporu orgány které rozhodují (zpravidla Soudy) přihlížejí k prekluzi z „úřední povinnosti“

Například.

Na podání odvolání je stanovena lhůta 15 dnů. Pokud si oprávněná osoba v této lhůtě odvolání nepodá, zaniká její právo odvolání podat

PREKLUZÍ se rozumí i zánik možnosti učinit určitý „právní úkon“ vzhledem k tomu, že již uplynula lhůta k tomuto úkonu potřebná.

Například.

Při koupi věci je obecná záruční doba 24 měsíců. Po uplynutí této doby již nelze reklamovat vady.

LHŮTÁCH PROMLČECÍCH

Jsou to lhůty, jejichž marným uplynutím právo **NEZANIKÁ**. Právo trvá do té doby, než povinný subjekt vznesse „námitku **PROMLČENÍ**“.

Je-li po marném uplynutí této lhůty „plněno dobrovolně“ nejde o plnění bez právního důvodu

V případě sporu orgány které rozhodují (zpravidla soudy) nepřihlížejí k promlčení z „úřední povinnosti“ ale pouze tehdy byla-li námitka promlčení oprávněnou osobou vznesena.

Například.

Plnění ze smlouvy se promlčuje po třech letech. Plní-li subjekt po této době dobrovolně je to plnění právní. Vznese-li však námitku promlčení nelze se plnění domáhat.

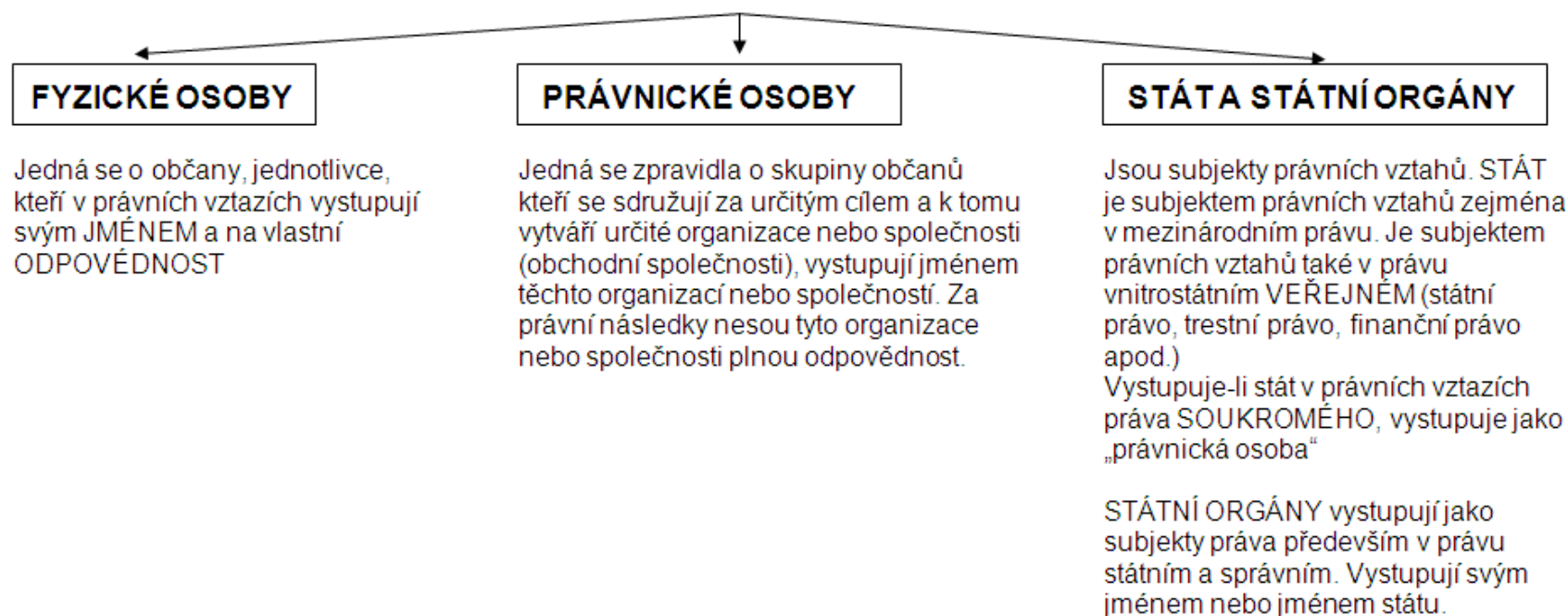
SUBJEKTY PRÁVNÍCH VZTAHŮ

Nazýváme je také **ÚČASTNÍKY** právních vztahů, jsou to ti, jimž v určitém právním vztahu vznikají, mění se nebo zanikají **PRÁVA a POVINNOSTI**.

Všichni účastníci právních vztahů **MUSÍ** mít **PRÁVNÍ SUBJEKTIVITU**, to znamená, že musí mít:

- 1) ZPŮSOBILOST K PRÁVŮM A POVINNOSTEM
- 2) ZPŮSOBILOST K PRÁVNÍM ÚKONŮM
- 3) ZPŮSOBILOST K PROTIPRÁVNÍM JEDNÁNÍM

Okruh účastníků právního vztahu je určen právními normami. V českém právu to jsou:

FYZICKÉ OSOBY

Jsou účastníky právních vztahů za předpokladu, že mají

PRÁVNÍ SUBJEKTIVITU,

to znamená, že musí mít ZPŮSOBILOST k:

PRÁVŮM A POVINNOSTEM

Je to způsobilost být „subjektem“ právních vztahů, to znamená NABÝVAT práva a povinnosti z těchto právních vztahů vzniklých. (být jejich nositelem)

V zásadě vzniká narozením a zaniká smrtí. Některá práva nelze odejmout a některá lze omezit jen na základě zákona. (viz. Listina základních práv a svobod).

Rozsah práv a povinností je v právu závislý na dosažení určitého věku (viz. ČAS jako právní skutečnost)

Například.

Dosažením věku 18 let nabývá fyzická osoba práva a povinnosti v plném rozsahu. Do této doby má většinu práv a jen některé povinnosti. (do 16 let nemá právo vstoupit ve svazek manželský)

PRÁVNÍM ÚKONŮM

Je to způsobilost vlastními úkony zakládat, měnit nebo rušit právní vztahy a brát na sebe práva a povinnosti z nich vzniklých. Je závislá na stupni jejich duševní vyspělosti, jež je podmíněna věkem a duševním zdravím.

V občanském právu je občan PLNĚ způsobilý k „právním úkonům“ po dovršení 18 let věku. Výjimečně dříve – dovršením 16 let když uzavře s přivolením soudu manželství získá „zletilost“. Způsobilosti k právním úkonům lze po jejím nabytí omezit nebo jí občana zbavit jen na základě rozhodnutí a jen ve vztahu k jeho duševnímu zdraví.

PROTIPRÁVNÍM JEDNÁNÍM

Je to způsobilost nést odpovědnost za vlastní protiprávní jednání. V trestním právu je to od 15 let. V občanském právu od 16 nebo 18 let. V pracovním právu od 15 let apod.

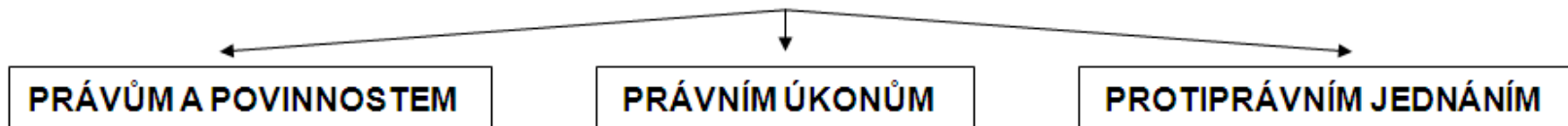
Odpovědnosti z protiprávního jednání lze po jejím nabytí lze občana po jejím nabytí zbavit nebo jí omezit jen na základě rozhodnutí příslušného orgánu jen ve vztahu k jeho duševnímu zdraví.

PRÁVNICKÉ OSOBY

Jsou účastníky právních vztahů za předpokladu, že mají

PRÁVNÍ SUBJEKTIVITU,

to znamená, že musí mít ZPŮSOBILOST k:

Ve všech případech **VZNIKÁ** okamžikem vzniku „právní osoby“.
Tento okamžik vzniku bývá u různých typů „právnických osob“ různý.

Např.

ZALOŽENÍM (zřízením). Zřizovatel založí nebo zřídí „rozpočtovou“ nebo „příspěvkovou“ organizaci k plnění úkolů zřizovatele v určité oblasti a to „zřizovací nebo zakládací listinou.

REGISTRACÍ. Obchodní společnosti se registrují v „obchodním rejstříku“ u obchodních soudů.
Živnosti v „živnostenském rejstříku“ na živnostenských úřadech.
Různé spolky, nadace, politické strany apod. se registrují u orgánů státní správy (ministerstvo vnitra)

PRÁVNÍ SUBJEKTIVITA tedy vzniká okamžikem jejich „založení“ nebo „registrací“ a zaniká zrušením nebo výmazem z registrace.

Za „právní osoby“ jednají jejich **STATUTÁRNÍ ORGÁNY** (volené, nebo jmenované, např. ředitelé, předsedové, jednatele, společníci apod.), případně „zplnomocněné osoby“ (osoby, kterým byla statutárními orgány vydána PLNÁ MOC.)

Všechny osoby jednající jménem „právnických osob“, ať již jako statutární orgány nebo na základě plné moci **MUSÍ** mít PRÁVNÍ SUBJEKTIVITU „fyzických osob“.

OBSAH PRÁVNÍHO VZTAHU

Je to souhrn oprávnění a právních povinností stanovených právní normou, které náležejí **subjektům** z určitého právního vztahu.
 Jako „prvek“ právního vztahu je jeho obsah odvozen ze struktury právní normy (**dispozice**)

OPRÁVNĚNÍ

Bývá nazýváno také „**subjektivní právo**“. Je to právem upravená možnost subjektu chovat se určitým (stanoveným) způsobem a požadovat k tomu odpovídající chování druhého subjektu. Využití oprávnění vyžaduje „projev vůle“ ze strany oprávněného v rámci mu poskytnutých možností.

Subjektivní práva absolutní oprávnění určitého subjektu odpovídá povinnostem neurčitého počtu subjektů (resp. Všech ostatních)
Např. právo vlastnit určitou věc – povinnost ostatních do svých vlastnických práv nezasahovat.

Subjektivní práva relativní oprávnění určitého subjektu odpovídá povinnosti určitého subjektu.
Např. kupní smlouva - oprávnění požadovat vydání koupené věci, povinnost koupenou věc vydat, oprávnění požadovat zaplacení koupené věci a povinnost koupenou věc zaplatit.

POVINNOSTI

Právní povinnost znamená, že účastník (subjekt) se musí chovat tak, jak mu to právní norma přikazuje, jinak porušuje právní normu a vystavuje se možnosti uplatnění státního donucení. (sankce)

Druhy právních povinností:

- a) něco dát (věc, peníze)
- b) něco konat (platit výživné)
- c) něčeho se zdržet (zásahů do vlastnických práv)
- d) něco strpět (věcné břemeno)

OBJEKT PRÁVNÍHO VZTAHU

Subjekty právního vztahu usilují o uspokojení určitých zájmů a potřeb, které realizují v rámci „oprávnění a povinností“ a které jsou abstraktně vymezeny v **hypotéze** právní normy. **Objekt** (někdy nazýván „předmět“) právního vztahu je to k čemu směřují vzájemná práva a povinnosti subjektů nebo to čeho se týkají.

Druhy objektů:

VĚCI

Patří zde věci hmotné a přírodní síly pokud jsou ovladatelné člověkem a slouží lidské potřebě. (movité, nemovité, dělitelné, nedělitelné apod.)

PRÁVA

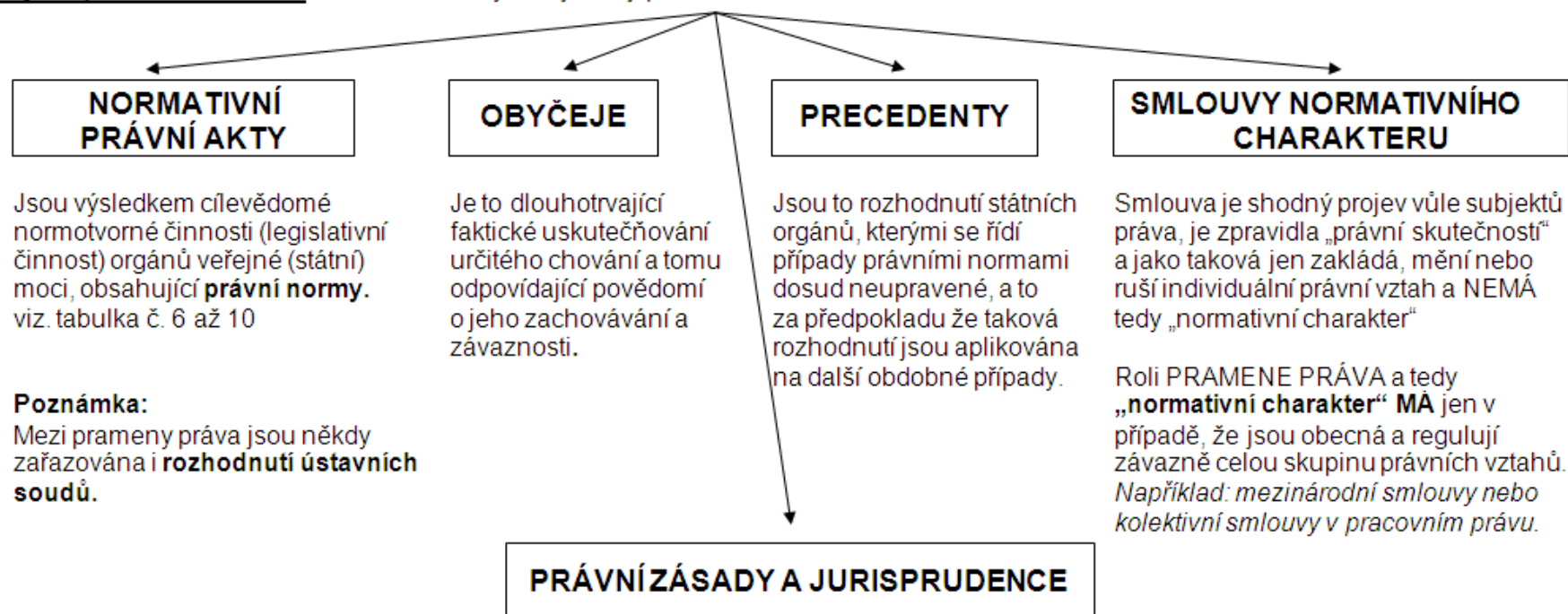
Jsou předmětem právního vztahu, pokud to připouští jejich povaha, to je že s nimi může být disponováno (např. pohledávka)

NEHMOTNÉ STATKY

Patří zde **výsledky tvůrčí lidské činnosti** (vědecká, umělecká činnost), **hodnoty lidské osobnosti** (život, zdraví, čest, důstojnost apod.), nebo **chování** (např. předložit doklady, podat zprávu, činnost lékaře, učitele apod.)

PRAMENY PRÁVA

Jsou to **FORMY**, ve kterých je „právo“ **OBSAŽENO**. Pravidla chování, která nemají v určitém státě uznanou **FORMU PRAMENŮ PRÁVA**, **nejsou právními normami**. Rozeznáváme tyto nejčastěji používané **PRAMENY PRÁVA**:

Na rozdíl od „obyčejů“ se u **právních zásad** nevyžaduje dlouhodobé používání. Jsou však všeobecně respektovány a v ČR slouží jako „pramen práva“ pouze tehdy jsou-li pojaty do právních norem. (např. v právu soukromém zásada „pacta sunt servanda – smlouvy je nutné zachovávat. Ve veřejném právu zásada „nullum crimen, nulla poena sine lege – žádný trest bez zákona“)

Jurisprudence je tvůrčí odborná činnost směřující k formulaci právních definic, výkladů práva nebo tvorba právní vědy – zejména „teorie práva“.

NORMATIVNÍ PRÁVNÍ AKTY

Jsou výsledkem cílevědomé normotvorné činnosti (legislativní činnost) orgánů veřejné (státní) moci, které obsahují **právní normy**. Jsou uznávány jako **pramen práva** v evropském (kontinentálním) typu právní kultury. Tedy i v ČR.

V ČR mají „pravomoc“ vydávat **normativní právní akty**:

- 1) **PARLAMENT** (ústavní zákony, zákony, zákonná opatření Senátu)
- 2) **ORGÁNY VÝKONNÉ MOCI - VLÁDA** (nařízení vlády), MINISTERSTVA (vyhlášky)
- 3) **ORGÁNY ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY** (vyhlášky)

ZÁKONY a ÚSTAVNÍ ZÁKONY

Jedná se o primární (zákonné) právní normy. Jsou to „normativní akty“ nejvyššího zastupitelského orgánu státu. Je to výraz uplatňování STÁTNÍ MOCI a „svrchovanosti“ státu. Jejich prostřednictvím jsou stanovena pravidla závazná pro všechny SUBJEKTY (včetně samotného státu).

ZÁKONNÁ OPATŘENÍ SENÁTU

Jedná se o primární (zákonné) právní normy. Jedná se o výjimečná opatření pro případ, že bude Poslanecká sněmovna rozpuštěna prezidentem republiky (má na to zákonné právo) a volby se konají do 60 dnů. V tomto mezidobí může Senát přijímat zákonná opatření. Ve věcech, které nesnesou odkladu. Takové opatření **musí být schváleno** Poslaneckou sněmovnou na jejím prvním zasedání, jinak je **neplatné**.

NAŘÍZENÍ VLÁDY

Jedná se o sekundární (podzákonné) právní normy (s výjimkou vyhlášek územní samosprávy, které jsou primární). Vydávají se zpravidla na základě zmocnění uvedeného v zákoně a k jeho provedení.

Například: zákoník práce hovoří o „pracovním volnu“, podrobnosti při jeho udělování upravuje Nařízení vlády. Zákon o základních a středních školách upravuje problematiku studia, vyhláška MV pak konkretizuje takové studium na policejních školách.

VYHLÁŠKY

NORMATIVNÍ PRÁVNÍ AKTY

Normativní právní akty dělíme mimo jiné podle jejich **právní síly**.

Význam spočívá v tom, že normativní právní akty s **nižší právní silou** NESMÍ být **v rozporu** s normativními právními akty **s vyšší právní silou**. **Zrušit** nebo **změnit** určitý normativní právní akt je možné pouze takovým, který má **stejnou** nebo **vyšší právní sílu**.

ÚSTAVA

Normativní právní akty **PRVOTNÍ (zákonné)**

ÚSTAVNÍ ZÁKONY

ZÁKONNÁ OPATŘENÍ SENÁTU

ZÁKONY

VYHLÁŠKY OBCÍ

NAŘÍZENÍ VLÁDY

Normativní právní akty **ODVOZENÉ (podzákonné)**

VYHLÁŠKY ORGÁNŮ STÁTNÍ SPRÁVY

LEGISLATIVNÍ PROCES

Je to **tvorba ZÁKONŮ** (ústava, ústavní zákony) jako **normativních právních aktů** orgánem k tomu určeným (Parlamentem)
Průběh procesu upravuje Ústava, podrobnosti pak jednací řády Poslanecké sněmovny a Senátu.

LEGISLATIVNÍ ZÁMĚR

Jsou to požadavky, aby určitá oblast „společenských vztahů“ byla upravena ZÁKONEM. Nejčastěji se na tomto podílí **VLÁDA**, dále **politické strany** a jednotliví **poslanci**.

NÁVRH

Nazývá se **zákonodárná iniciativa**. Návrhy se podávají **Poslanecké sněmovně**. Návrhy podávají jednotliví **poslanci** nebo **skupina poslanců** dále **Senát** případně **vláda** nebo **zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku**. Ostatní občané mohou podávat návrhy jen prostřednictvím svých poslanců.

PROJEDNÁVÁNÍ

POSLANECKÁ SNĚMOVNA

Probíhá nejprve na půdě jednotlivých výborů **Poslanecké sněmovny** a po doporučení **výborů** se návrhem zabývá **Poslanecká sněmovna**. Zde dochází k doplňování a pozměňování návrhu tak, aby mohlo dojít k jeho přijetí Poslaneckou sněmovnou.
(K přijetí usnesení návrhu zákona musí být přítomna alespoň jedna třetina všech poslanců. K přijetí postačí nadpoloviční většina přítomných poslanců. U ústavního zákona musí být návrh přijat třipětinovou většinou všech poslanců.
Pokud Poslanecká sněmovna s návrhem vysloví souhlas postoupí jej **Senátu**.

SENÁT

Projednává návrh zákona a přijme k návrhu usnesení do 30 dnů od jeho postoupení. Svým usnesením návrh zákona **schválí** nebo **zamítne** nebo **vrátí** Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, případně **vyjádří vůli se návrhem nezabývat**.
V případě **zamítnutí** návrhu zákona Senátem hlasuje o něm znovu Poslanecká sněmovna (návrh je přijat hlasuje-li pro něj nadpoloviční většina všech poslanců. U **vráceného** návrhu zákona s pozměňovacími návrhy hlasuje Poslanecká sněmovna nejprve o tomto vráceném návrhu, a pokud jej nepřijme pak o **původním návrhu** (opětovně může původní návrh přijmout jen nadpoloviční většina všech poslanců). **PREZIDENT republiky** má právo **vrátit** přijatý zákon (s výjimkou ústavního zákona) s odůvodněním do 15 dnů ode dne kdy mu byl postoupen. Poslanecká sněmovna hlasuje znovu a zákon je přijat nadpoloviční většinou všech poslanců.

2 ZÁKLADNÍ POJMY TEORIE STÁTU

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu této kapitoly		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit základní pojmy teorie státu✓ Jaké jsou znaky a funkce státu✓ Formy vlády		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Základní přehled o státu jako takovém a jeho fungování		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Orientovat se v základní problematice teorie státu		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

4 + 1 hodina k samostudiu

KLÍČOVÁ SLOVA

Stát, právní a moderní stát, demokratická forma vlády

PRŮVODCE KAPITOLOU

V rámci následující kapitoly budete seznámeni se základními pojmy teorie státu

2.1 Pojem stát, právní a moderní stát

1. Pojem stát, právní a moderní stát.

2. Znaký a funkce státu.

3. Formy státu.

2.1.1 Pojem stát, právní a moderní stát

Stát je taková forma organizace života společnosti, působící na určitém území, v určité době, která prostřednictvím všeobecně závazných pravidel chování (právních norem) působí na společenské vztahy a jejich plnění vynucuje státní mocí. Tato organizace má politicko-mocenský charakter.

System, který dnes nazýváme státem, je budován již několik tisíc let. Jak přesně definovat tuto organizaci společnosti, je i dnes pro teoretickou vědu otevřenou otázkou. První snahy o organizaci společnosti lze nalézt již ve společnosti prvobytně pospolné.

Organizace, kterou lze nazývat též rodově pospolitou, se vyznačovala rysy, které se v budoucnu staly základem pro vznik státu, a to:

- ✓ do čela rodu byl jmenován vůdce, který se označoval jako náčelník (stařešina),
- ✓ kolem něho byla shromážděna skupina - rada starších, která se spolupodílela na rozhodování,
- ✓ instituce náčelníka a rady starších byla jedinou silou ovládající danou skupinu lidí, existence jakékoliv jiné vládnoucí síly skupiny byly vyloučeny,
- ✓ takto prosazována veřejná moc se týkala veškerého dospělého obyvatelstva,

- ✓ v takto vzniklých společenských vztazích muselo dojít k úpravě práv a povinností ve vztahu ke skupině,
- ✓ normy chování byly založeny na zvykovém právu, jejich aplikaci a vynutitelnost zajišťoval institut náčelníka a rady starších,
- ✓ v té době tato práva a povinnosti byla nepsaná a přecházela ústním podáním z generace na generaci.

Na území našeho státu přetrvává tato forma organizace zhruba do 7-8 st. n. l. S rozvíjející se dělbou práce se rodové útvary rozpadají a vznikají větší celky, které již mají charakter prvních státních útvarů. Jedním z nejznámějších byla Velkomoravská říše mezi léty 833-906. U těchto útvarů již můžeme specifikovat určité charakteristické znaky náležící státu.

Pojem moderní stát. Pokud stát charakterizujeme jako ústavní, právní, demokratický a sociální, pak jej nazýváme státem moderním.

Právní stát – v právním státě je za svůj osud odpovědný člověk sám, stát má za úkol chránit práva a svobody člověka a zajistit mu důstojnou existenci. Právní stát vypovídá o nadřazenosti práva nad státem – i stát se musí řídit vlastním právem.

2.2 Znaky státu a funkce státu

Znaky státu:

1. Státní moc,
2. Území organizace a obyvatelstvo,
3. Suverenita (svrchovanost státu),

4. Měna a daně,

5. Existence práva.

2.2.1 Státní moc

„**Státní moc** vzniká jako součást vzniku státu v důsledku společenské dělby práce a představuje vyčlenění skupiny společnosti, která se zabývá mocí. Představuje vyčlenění moci jako samostatné společenské funkce.“

Státní moc je zvláštním druhem moci veřejné. Ve státě nevykonává veřejnou moc společnost jako celek, ale vykonávají ji zvláštní k tomu určené instituce. Tyto instituce nazýváme státní mechanismus.

Existence státní moci předpokládá:

- ✓ schopnost jedince nebo skupiny lidí určovat chování všech ostatních osob na daném území, tato vůle je pro tyto osoby závazná (vládnoucí moc),
- ✓ existenci osob schopných a ochotných podřídit se této vůli.

2.2.2 Územní organizace a obyvatelstvo

Existence státu předpokládá, že tento disponuje i určitým teritoriem, státním územím, na kterém je realizována jeho státní moc.

Státní území je část povrchu planety zahrnující:

- ✓ suchozemský povrch ohraničený státní hranicí,
- ✓ vnitřní vody a teritoriální vody,

- ✓ prostor pod i nad státním územím,
- ✓ území, nebo předměty vymezené mezinárodním právem a považovány za státní území (zemí diplomatických misí, lodě, letadla – princip registrace).

Teritoriem státu je celé jeho území a státní moc pod svůj vliv zahrnuje všechny osoby, které se na tomto nacházejí a to bez ohledu, zda jsou jeho občany nebo se jedná o cizince, či osoby bez státní příslušnosti. Stát je vázán na prvek lidí, subjektů, obyvatelstva, kteří se nacházejí na určitém území (přesněji řečeno prostoru, místě, nad a pod státním teritoriem).

2.2.3 Suverenita státu

Suverenita státu (jeho svrchovanost) je založena na základním principu nezávislosti státní moci na jakékoliv jiné moci. Žádná jiná moc ať již uvnitř státu, nebo mimo hranice státu, nemůže zasahovat do jeho suverenity. Výkon státní správy, tedy právní regulace společenských vztahů uvnitř státu, není vázán na rozhodnutí stojící mimo státní moc. Samostatnou kapitolou by bylo dobrovolné přenesení některých pravomocí na orgány například Evropské unie. Lze tedy konstatovat, že stát v rámci suverenity je jediným politicko-mocenským orgánem na daném teritoriu. Suverenitu lze tedy považovat za vlastnost státní moci.

Suverenita má stránku:

Vnější – zde se realizuje ve vztahu k ostatním státům. Základním principem je vzájemná rovnost států. Zdrojem vnější suverenity mohou být mezinárodní smlouvy jako zdroje záruk, mocenské a ekonomické postavení daného státu, jeho geopolitická poloha atd.

Vnitřní – základem je suverenita státní moci uvnitř státu. Státní moc nesmí být závislá na jakýchkoliv politických organizacích, podléhají jí všichni obyvatelé žijící na území státu. Záleží pak na způsobu vlády, zda tento je demokratický či nedemokratický.

2.2.4 Měna a daně

Veřejná moc a tedy i její výkonné orgány – státní aparát, je nutno financovat. Způsob tohoto financování je zajišťován systémem daní a poplatků. Bez tohoto systému by existence státu nebyla možná. Státní moc by nemohla vykonávat suverenitu státu a prosazovat právo na svém státním území. Stát vydává také svou měnu (peníze).

2.2.5 Existence práva

Státní moc je realizována prostřednictvím práva. Právo je nutno vnímat, jako soubor pravidel chování stanovených a vynutitelných státem. Právo reguluje jednak vztahy mezi lidmi, ale i stanoví pravidla ve vztahu stát a jeho obyvatelé.

Funkce státu

Stát, jako mocensko-politická organizace společnosti vyvíjí určité činnosti, kterými plní funkce státu.

Vnější funkce – zde je na prvním místě funkce obranná. Tato funkce je většinou realizována, jednak formou vojenské obrany státu, ale i mezinárodními smlouvami, popřípadě mezinárodními obrannými pakty (NATO). Na druhém místě je realizace vlastních zahraničních věcí, mimo obranu (ekonomické záležitosti, lidská práva, zahraniční politika atd.).

Vnitřní funkce - stát plní celou řadu úkolů i uvnitř státu, jedná se především o funkce ekonomické, sociální, zajišťování vnitřní bezpečnosti, donucovací funkce atd.

2.3 Formy státu

Způsob organizace státní moci, režim jejího fungování, vztah obyvatel k státní moci a jeho možnost podílet se na vytváření státních institucí, vyjadřuje danou formu státu. V rámci historického vývoje, vznikaly různé formy státu. I v současné době, bychom dle formy vlády, územně organizačního členění státu (centralizovaný, decentralizovaný), nebo státního režimu, mohli specifikovat různé formy státu.

a) Forma vlády

1. **Demokratická.**
2. **Nedemokratická.**

1) **Demokratická forma vlády** je charakterizována základními znaky nutnými pro existenci demokracie:

- ✓ občané, disponují politickými právy, jež jim umožňují účast na správě veřejných záležitostí a to na všech úrovních. Základem je aktivní a pasivní volební právo, popřípadě možnost aplikace přímé demokracie (referendum, plebiscit),
- ✓ všichni účastníci volné politické soutěže jsou si rovni v právech a povinnostech,
- ✓ stát garantuje zajištění ochrany práv menšin,
- ✓ demokratická práva a svobody jednotlivce jsou zaručeny.

Demokracie i při splnění výše uvedených zásad může dle rozsahu mít několik podob:

- ✓ demokracie přímá,

- ✓ demokracie nepřímá.

Demokracie přímá, byla ve svém úplném rozsahu naposledy aplikována v antických státech. Zde svobodní občané rozhodovali o státních záležitostech a to formou přímého hlasování. Vzhledem k nárůstu počtu obyvatel, je řízení státu tímto způsobem nereálné (do budoucna by snad přicházelo do úvahy využití internetové sítě pro tento účel). Určité prvky přímé demokracie však lze uplatnit prostřednictvím referenda – hlasování občanů o návrhu zákona, nebo o potvrzení zákona přijatého zastupitelským sborem. Další možností pak je plebiscit - veřejné hlasování o jakékoliv otázce ať již celostátního nebo místního významu. Referendum a plebiscit tak mohou doplňovat demokracii nepřímou.

Demokracie nepřímá – představuje nejrozšířenější formu demokracie. Občan se mocenského rozhodování zúčastní prostřednictvím svých volených zástupců. Tito pak tvoří nejvyšší mocenský orgán společnosti – parlament. Občan zůstává zdrojem moci, nositelem této moci je však jim zvolený zástupce. Občané udělují svému zástupci mandát – tedy pověření k zastupování občanů (voličů) v zákonodárném sboru. Tento mandát může být „imperativní“ – poslanec v době volebního období je odpovědný svým voličům a může být odvolán. Druhou možností je „zákaz imperativního mandátu“- poslanec během svého volebního období se voličům nezodpovídá a tito jej nemohou odvolat (tento systém je využit v ČR u poslanců, senátorů, ale i zastupitelstvech nižších územně samosprávných celků – krajů a obcí).

Toto dělení je podle rozsahu oprávnění obyvatelstva, které se může podílet na správě věcí veřejných.

- ✓ **demokracie omezená,**
- ✓ **demokracie neomezená.**

Demokracie omezená - na správě věcí veřejných se podílí pouze část obyvatelstva, jež se mezi sebou organizuje demokraticky, tzn., že pouze jedinci a skupiny právně zahrnuté do zmíněné části obyvatelstva se vyznačují politickými právy a svobodami,

vzájemnou rovnoprávností. Při řešení veřejných záležitostí se mezi nimi uplatňuje zásada podřízenosti menšiny většině. Na straně druhé omezená demokracie předpokládá vyloučení zbývající části obyvatelstva, určené podle kritérií daných v konkrétním státě (majetkové poměry, národnost, rasa, pohlaví atd.) z účasti na správě veřejných záležitostí. Omezenou demokracií byla například antická demokracie (jen svobodní občané měli právo podílet se na státní moci).

Demokracie neomezená - podíl na moci mají formálně všichni obyvatelé, kteří dosáhnou věku předepsaného pro aktivní či pasivní volební práva. Právními akty jsou zajištěny občanům stejná politická a osobnostní práva a svobody, ale také stejné povinnosti. Demokracie je zajištěná pro všechny bez jakýchkoliv rozdílů.

✓ **demokracie formální,**

✓ **demokracie reálná.**

Toto dělení je závislé na tom, zda oprávněný občan je skutečně vzhledem ke svým především ekonomickým, ale i sociální a politickým možnostem, skutečně schopen realizovat deklarované politické práva.

Demokracie formální – přesto, že je deklarována rovnost všech občanů, vlastní realizace je omezená. Omezení může být realizováno například složením vysoké částky v případě účasti kandidáta na volbách do některého státního orgánu. Tento způsob eliminuje možnost, aby do státních funkcí byl zvolen někdo, kdo není dostatečně ekonomicky zajištěn.

Demokracie reálná - má garantovat skutečnou rovnost obyvatel státu při realizaci jejich práv. Každý by měl mít reálnou možnost úspěchu v rámci politické soutěže.

2) Nedemokratická forma státu - na realizaci státní moci se podílí jen omezený okruh osob, skupina, či vrstva obyvatelstva. Aristokracie, teokracie, monarchie, diktatura a podobně.

b) Členění státu

- 1. Unitární stát (centralizovaný, decentralizovaný), např. ČR od 1. 1. 1993.**
- 2. Složený stát (federace, unie), např. USA.**
- 3. Svazy států (konfederace).**

c) Státní režim

Demokratický - jsou stanovena a dodržována lidská práva a svobody a jim odpovídající povinnosti. Přední místo zde zaujímá **zákonnost a právní jistoty**.

Nedemokratický - práva a svobody zde nejsou přiznána vůbec nebo přiznána jsou, ale nedodržují se. Zákonost je porušována, případně deformována, právní jistoty platí jen pro určitou vrstvu (skupinu) osob.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete, co se rozumí státem.
2. Vyjmenujte a vysvětlete znaky státu.
3. Vysvětlete pojem moderní stát se zaměřením na právní stát.
4. Vyjmenujte a vysvětlete funkce státu.
5. Rozeberte formy státu se zaměřením na demokratickou a nedemokratickou formu vlády.

Použitá literatura

Filip. J., Svatoň. J., Šimáčková. K. (2010) Státověda, Brno. Masarykova univerzita.

Nelešovský. J. (2001-2003) Právo, teorie práva, tabulky-upravené, Holešov.

TEORIE STÁTU**Shrnutí kapitoly studijní opory (tabulky)****„Základní pojmy teorie státu“****OBSAH**

Tabulka č. 1	Základní pojmy související s problematikou státu
Tabulka č. 2	Vznik státu a pojem moderního státu
Tabulka č. 3	Znaky státu
Tabulka č. 4	Státní moc a státní mechanismus
Tabulka č. 5	Pravomoc a realizace státní moci
Tabulka č. 6	Dělbba moci
Tabulka č. 7	Suverenita státu
Tabulka č. 8	Funkce státu
Tabulka č. 9	Formy státu
Tabulka č. 10	Učlenění státu
Tabulka č. 11	Demokratická forma vlády
Tabulka č. 12	Volební systém
Tabulka č. 13	Soudy.
Tabulka č. 14	Státní zastupitelství.
Tabulka č. 15	Advokacie.
Tabulka č. 16	Notářství

STÁT

je taková forma **organizace** života společnosti působící na určitém území, v určité době, která prostřednictvím všeobecně závazných pravidel chování, **(právních norem)** působí na **společenské vztahy** a jejich plnění vynucuje **státní mocí**.

ORGANIZACE

je skupina lidí, kteří se sjednocují za účelem společných zájmů a cílů v ucelenou a semknutou jednotu. (*pojmem ORGANIZACE bývá někdy nahrazován pojmem INSTITUCE.*)

ORGÁN

je zvláštním způsobem vytvořena složka organizace (např. volená, jmenovaná) která realizuje „zájmy“ a „cíle“ organizace jak uvnitř tak i navenek. Zaujímá v organizaci určité postavení a je vybaven pravomocemi a prostředky.

PRÁVNÍ NORMA

je obecně závazné „pravidlo chování“, které je vydáváno „zvláštní“ státem uznanou FORMOU (u nás normativní právní akt) a stanoveným způsobem (legislativní proces) které obsahuje práva a povinnosti subjektů a jeho dodržování je VYNUITELNÉ STÁTNÍ MOCÍ.

STÁTNÍ MOC

je „zvláštním druhem“ VEŘEJNÉ MOCI a to proto, že tuto veřejnou moc ve státě nevykonává „veškeré dospělé obyvatelstvo“ ale k tomu určené ORGÁNY (STÁTNÍ ORGÁNY) Toto působení pak nazýváme STÁTNÍM MECHANISMEM.

SPOLEČENSKÉ VZTAHY

Život člověka je prostoupen celou řadou různých VZTAHŮ. Tyto vztahy však existují jen ve SPOLEČNOSTI ostatních lidí a proto je nazýváme VZTAHY SPOLEČENSKÝMI. (například. rodičovské vztahy, kamarádké vztahy, pracovní vztahy, ale i vztahy k přírodě.)

VZNIK STÁTU

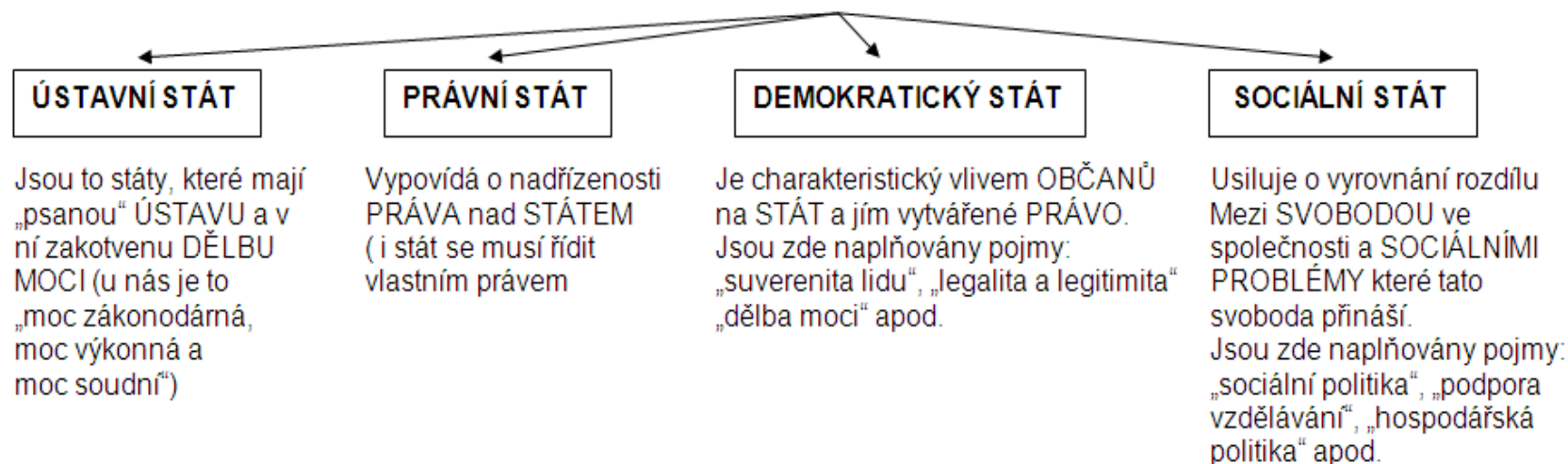
Otázkou vzniku státu se zabývala celá řada **teorií**:

NÁBOŽENSKÁ	PATRIARCHÁLNÍ	OBČANSKÁ	ETICKÁ	TEORIE MOCI
Stát je produktem „boží vůle“	Stát a rodina jsou pojímány jako „přirozeně“ vzniklé formy.	Vůle občanů, aby stát vznikl jako organizace jejich společnosti.	Vznik státu je odůvodňován jako „mrvní“ nutnost.	Stát vznikl jako důsledek vlády silného nad slabým.

*Poznámka: U nás první předpoklady vzniku „státního útvaru“ byly zaznamenány v 7 století n. l. (Sámova říše jako důsledek obrany před nájezdy Avarů)
Prvním „státním útvarem“ byla Velkomoravská říše v 9 století, která vznikla sjednocením moravských knížectví (existoval zde již „státní aparát, církevní organizace, obyčejové právo“)*

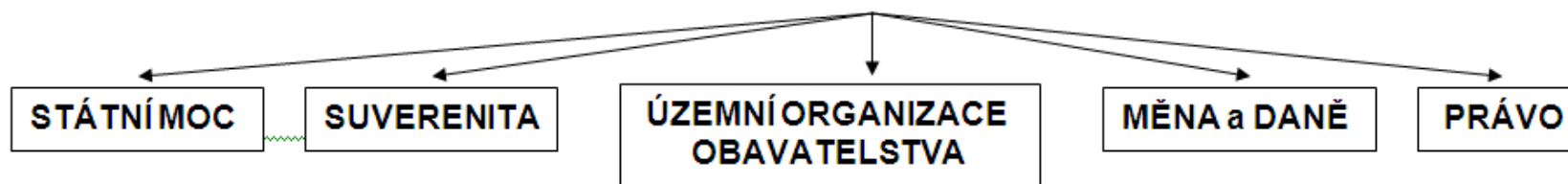
MODERNÍ STÁT

Pokud můžeme STÁT charakterizovat jako stát ústavní, právní, demokratický a sociální – pak jej nazýváme státem MODERNÍM.

ZNAKY STÁTU

Jsou to atributy, které charakterizují stát navenek a které ke státu **neoddělitelně patří**.

Je zvláštním druhem moci veřejné, kterou však nevykonává společnost jako celek ale zvláštní k tomu určené instituce, které v souhru nazýváme „státní mechanismus“
Viz. tabulka č. 4 až 6.

Nazývána také „svrchovanost státu“ je nezávislost státní moci na jakékoliv jiné státní moci a to jak uvnitř tak i vně státu.
viz. tabulka č. 7

Každý stát má své území, na kterém vykonává svou moc a kde uplatňuje svou suverenitu. Toto území bývá ohraničeno „státní hranicí“
Každý stát má také své obyvatelstvo (státní občany) vůči kterým vykonává svou moc. (v určitých případech i vůči cizincům). Znakem státu je organizace obyvatelstva na určitém území.

Stát vydává také svou měnu (peníze) a vybírá daně k udržování svého aparátu.

Stát vydává svá pravidla chování která regulují vztahům mezi lidmi, lidské chování, (jednání) tím, že předem stanoví jaké toto chování, (jednání) má být. (viz. právní normy)

Poznámka: Mezi „znaky státu“ se někdy zařazují i jiné atributy jako např. STÁTNÍ SYMBOLY, kde zejména patří státní vlajka, státní hymna, státní znak, (můžeme zde však zařadit i vlajku prezidenta republiky, korunovační klenoty a státní vyznamenání)

STÁTNÍ MOC

MOC je schopnost jedince nebo kolektivu určovat chování jiných jedinců nebo kolektivů.

Veškerá MOC je založena na:

AUTORITĚ

a

PODRÍZENOSTI

AUTORITA může být **přirozená** a pak je PODŘÍZENOST **dobrovolná**.
 AUTORITA může být založena na **závislosti** (majetek, síla apod.) pak je PODŘÍZENOST **vynucená**.

VEŘEJNÁ MOC je uplatňování MOCI společností jako celek (všichni dospělí)
STÁTNÍ MOC je zvláštním druhem „veřejné moci“, kterou nevykonává společnost jako celek ale zvláštní instituce které nazýváme „**státní mechanismus**“

STÁTNÍ MECHANISMUS

Skládá se z různých **složek** s různým postavením a s vnitřním uspořádáním.

STÁTNÍ ORGÁNY

Jsou to takové **složky** státního mechanismu, které mají **pravomoc** dávat závazné pokyny jiným státním orgánům, právnickým a fyzickým osobám a na rozdíl od jiných složek státního mechanismu mohou rozhodnout o použití **STÁTNÍ MOCI**.

ÚŘEDNÍ OSOBY

Jsou to osoby, které mohou vydávat závazné pokyny pracovníkům státního aparátu, kteří nejsou státními orgány a kteří jsou jim administrativně podřízeni. (vedoucí, ředitelé, náčelníci, velitelé apod.)

ADMINISTRATIVNÍ APARÁT

Jedná se o „výkonné“ úřednictvo zabezpečující chod státních orgánů a úředních osob tedy celého „státního mechanismu“

Všechny tyto **složky** jsou vybaveny vlastní **PRAVOMOCÍ**.

PRAVOMOC

Je to **oprávnění** (někdy i povinnost) uskutečňovat STÁTNI MOC, určeným způsobem a určitými metodami.

NORMOTVORNÁ

Je to oprávnění (povinnost) uskutečňovat STÁTNI MOC vydáváním „právních norem“ nejčastěji ve formě „normativních právních aktů“

Parlament – ústavu, ústavní zákony a zákony (je nejvýznamnější a nazýváme ji **pravomocí zákonodárnou**)

Vláda – nařízení vlády,
Ministerstva – vyhlášky
Obce – vyhlášky

VÝKONNÁ a ROZHODOVACÍ

Výkonná spočívá ve vykonávání zákonů a ostatních právních norem a v nařizování určité činnosti podřízeným subjektům. Jedná se o běžnou „řídící“ činnost, kterou někdy označujeme jako „**správu**“ Patří zde i pravomoc **zřizovací** (to je zřizovat jiné orgány a organizace)
Rozhodovací spočívá v rozhodování sporů mezi subjekty závazným způsobem. (náleží zpravidla soudům orgánům státní správy apod.)

KONTROLNÍ a DOZOROVÁ

Jedná se o „zvláštní“ pravomoc, která je dána jak orgánům státní moci tak i Orgánům státní správy a to vůči podřízeným subjektům ale i vůči subjektům jiným.

REALIZACE STÁTNI MOCI

KONCENTRACE MOCI

Jedná se o soustředění STÁTNI MOCI u jednoho orgánu, případně v rukou jedné fyzické osoby, nebo skupiny osob. Takovou koncentraci moci nazýváme **diktaturou**.

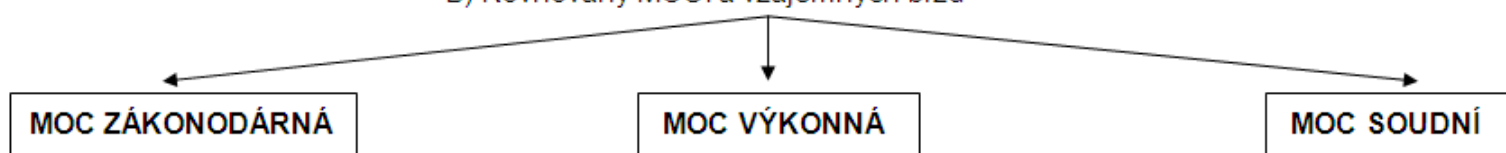
DĚLBA MOCI

Jedná se o rozdělení STÁTNI MOCI mezi různé orgány nebo skupiny osob s přesně vymezenými **PRAVOMOCEMI**. (slouží k zabránění **zneužití moci**)

DĚLBA MOCI

Je **nezbytnou součástí DEMOKRACIE**. V demokratických státech je zakotvena v ÚSTAVĚ. Nestačí jen MOC rozdělit, ale musí být vypracován také systém založený na těchto ZÁSADÁCH:

A) Oddělenosti, samostatnosti a nezávislosti MOCI,
B) Rovnováhy MOCI a vzájemných brzd

Vykonává jí **nejvyšší zákonodárný orgán**. Jeho hlavní funkcí je **zákonodárná činnost**. V ČR to je **PARLAMENT** který má dvě komory:

- 1) **Poslaneckou sněmovnu**
- 2) **Senát.**

Jejich zákonodárná činnost spočívá v tom, že výsledky jejich činnosti (zákony, státní rozpočet, ústava) jsou závazné pro všechny občany a státní orgány, které se jimi musí řídit.

Poslanecká sněmovna má 200 poslanců, (občanů ČR, starších 21 let) kteří jsou voleni jednou za čtyři roky a to systémem „poměrného zastoupení“.
Senát má 81 senátorů (občanů ČR, starších 40 let), kteří jsou voleni na šest let, systémem „většinovým“ ale každé 2 roky se volí 1/3 senátorů.

Patří zde **HLAVA STÁTU** (prezident) a nejvyšší výkonný orgán, kterým je **VLÁDA**. Vládu tvoří ministři v čele s předsedou vlády.

Povinností vlády je realizovat **FUNKCE STÁTU**.

Tvoří ji **Ústavní soud**, který vykonává kontrolu nad ústavností **zákonodárství**.
Dále je to **Nejvyšší správní soud**, který vykonává kontrolu nad činností správního aparátu (dosud nebyl zřízen) a **Nejvyšší soud státu**, který stojí v čele soustavy obecných soudů. (Vrchní soud, krajský soud, okresní soud.)

SUVERENITA

Nazýváme jí také **SVRCHOVANOSTÍ**. To znamená, že STÁTNI MOC není ve své činnosti **vázána** nebo **omezena** na JINÉ (cizí) MOCI a že orgány státu nejsou závislé na orgánech JINÉ MOCI.

STÁTNI MOC je v tomto smyslu „nejvyšší mocí“ nad obyvatelstvem určitého území a je mocí **neomezenou** (není nad ní jiná moc)

VNĚJŠÍ SUVERENITA

Spočívá v tom, že MOC jednoho státu **NENÍ vázána** nebo **omezena** MOCÍ jiného státu (např. v oblasti vojenské, ekonomické apod.)

Jedná se o vztahy státu k jiným státům. Musí být založeny na **vzájemné rovnosti**.

Suverenita se projevuje při uzavírání mezinárodních smluv jako souhlasný projev vůle dvou nebo více států.

Ostatní normy musí být „obecně uznané“ a stát k nim dobrovolně přistupuje za rovných podmínek pro všechny státy a uznává je nebo ne.

Suverenitu státu mají tendence narušovat jiné (zejména nedemokratické) státy různými formami jako např. hrozba silou, ekonomickým tlakem, politickým tlakem apod.

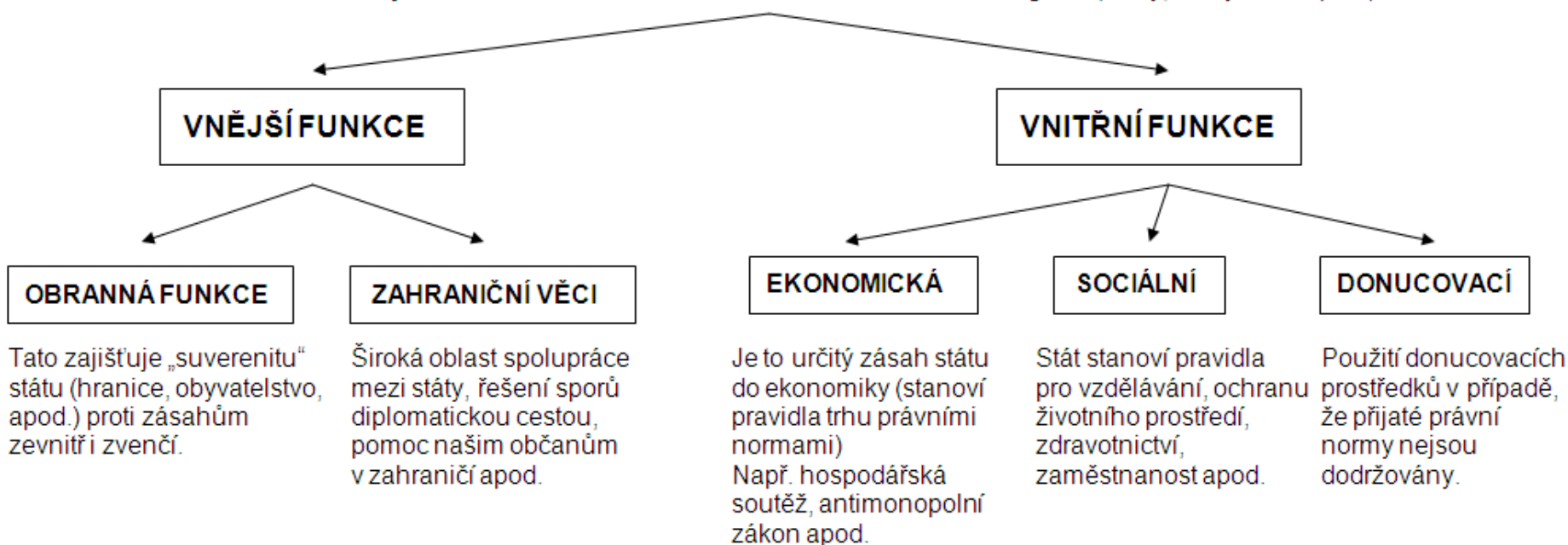
VNITŘNÍ SUVERENITA

Spočívá v tom, že MOC státu není na jeho území **vázána** nebo **omezena** žádným vnitřním orgánem nebo organizací, případně jinými skupinami, a že plně podléhají STÁTNI MOCI (ta může jejich činnost regulovat, omezovat nebo i zakázat).

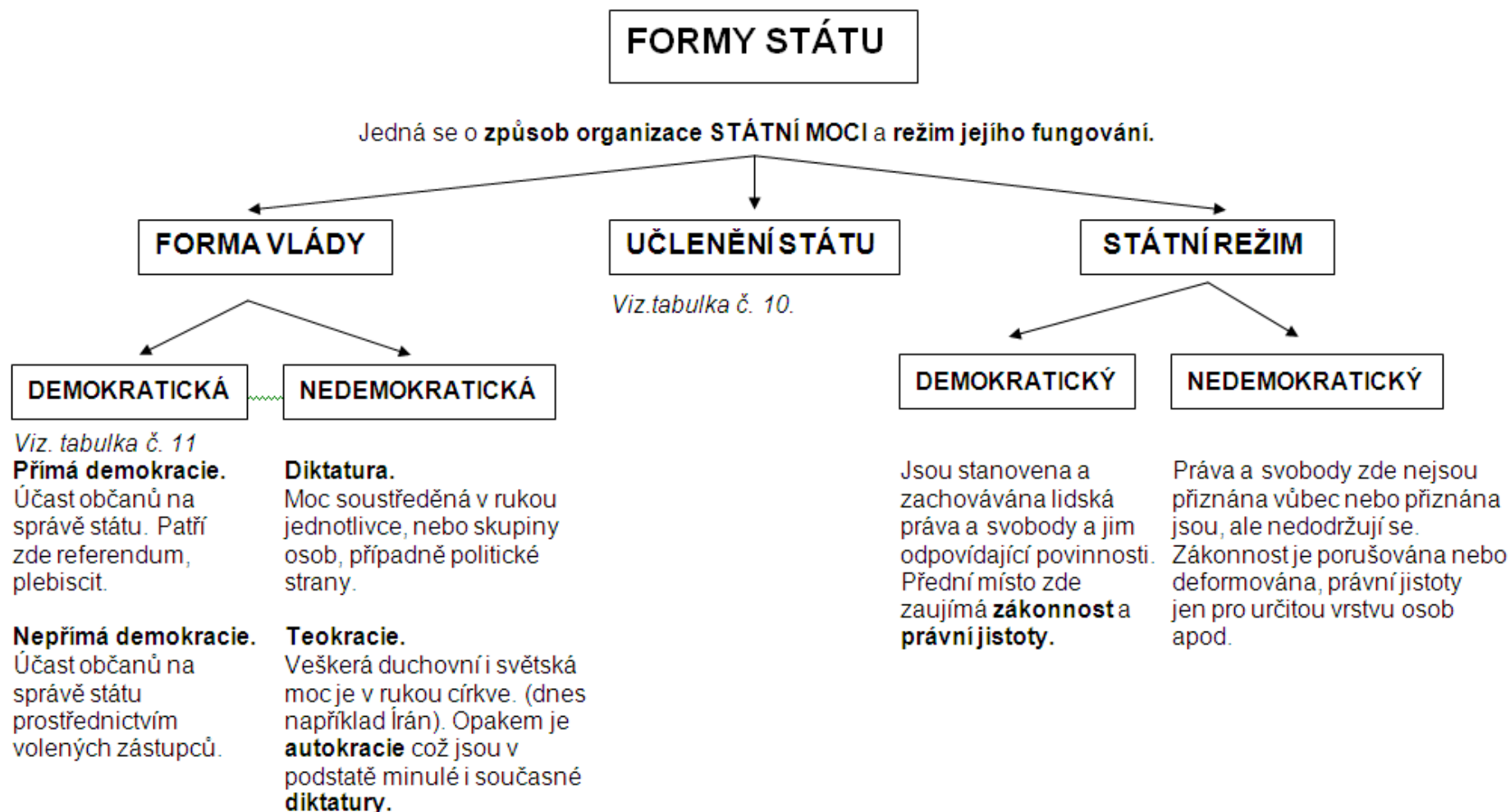
Tlak na státní moc (a tím omezovat její „vnitřní suverenitu“) nejčastěji provádí politické strany, mafie, ale někde i armáda, policie apod.

FUNKCE STÁTU

Jsou to **hlavní směry činnosti státu**. Musíme odlišovat od funkcí státních orgánů (vlády, hlavy státu apod.)

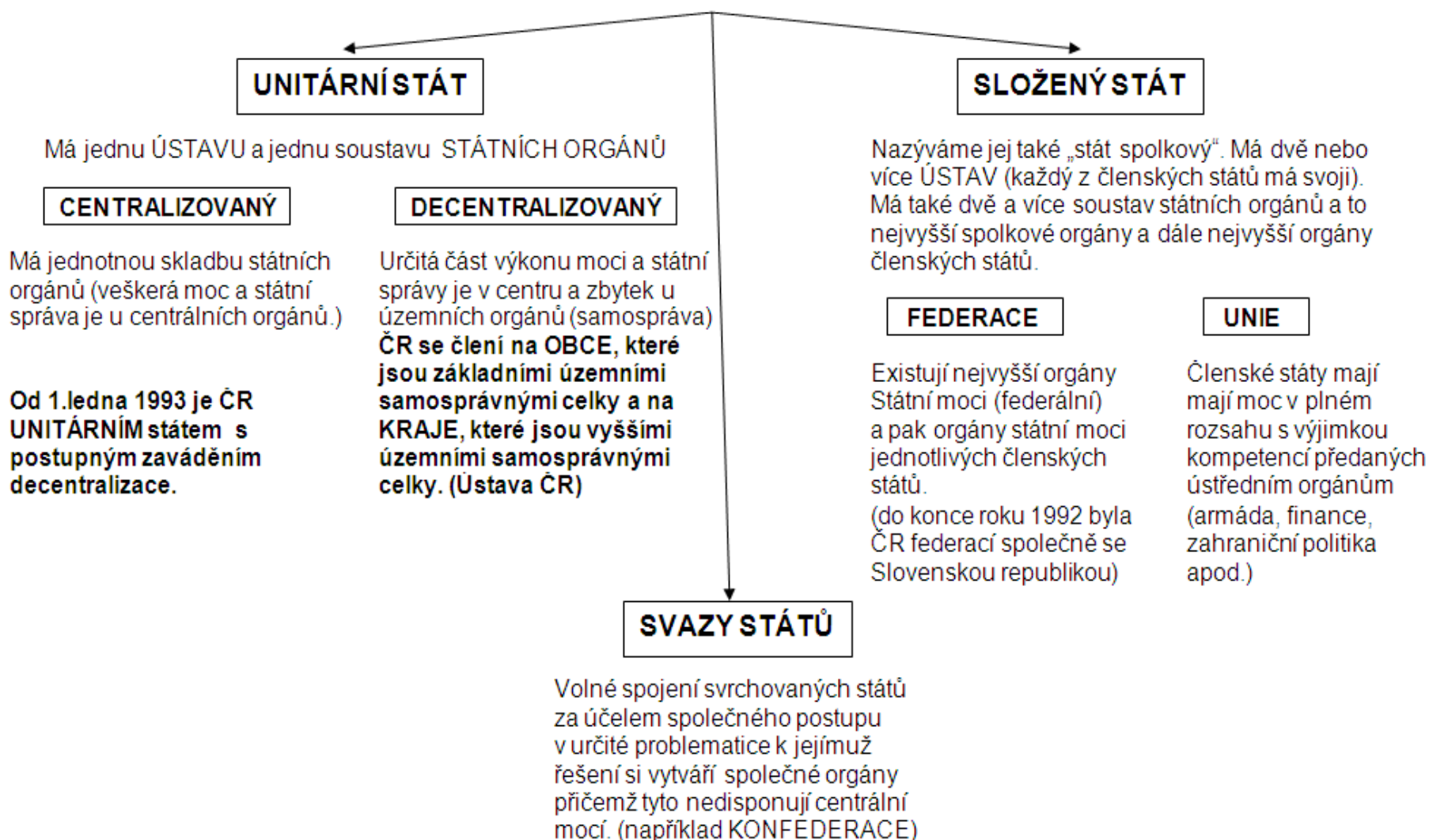

Poznámka: Právní rámec výkonu těchto funkcí vytváří PARLAMENT. Realizovat funkce státu má za povinnost VLÁDA a v některých směrech i PREZIDENT.

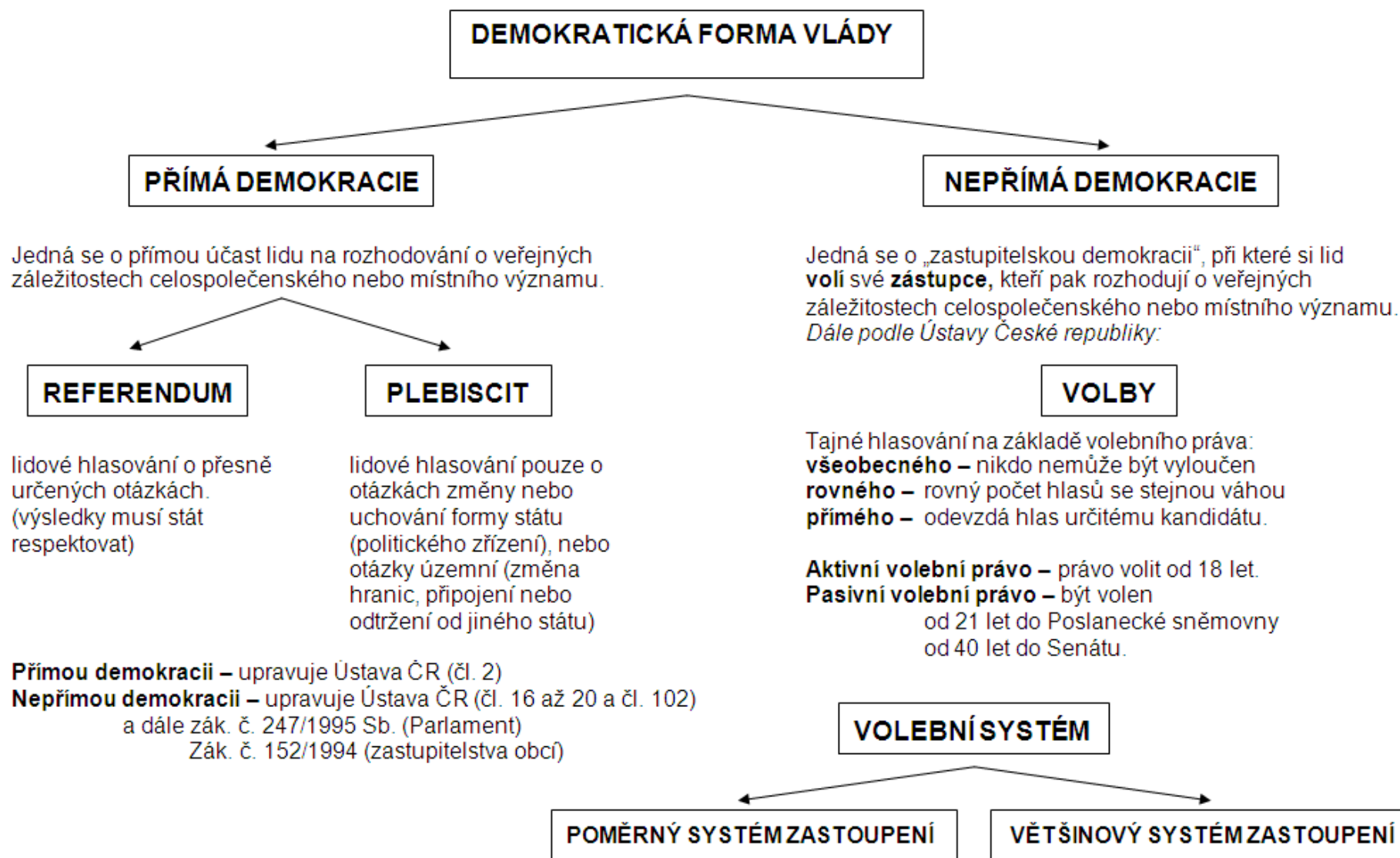

UČLENĚNÍ STÁTU

Je to systém organizačních a kompetenčních vztahů mezi ústředními a regionálními (územními) orgány příslušného státu.

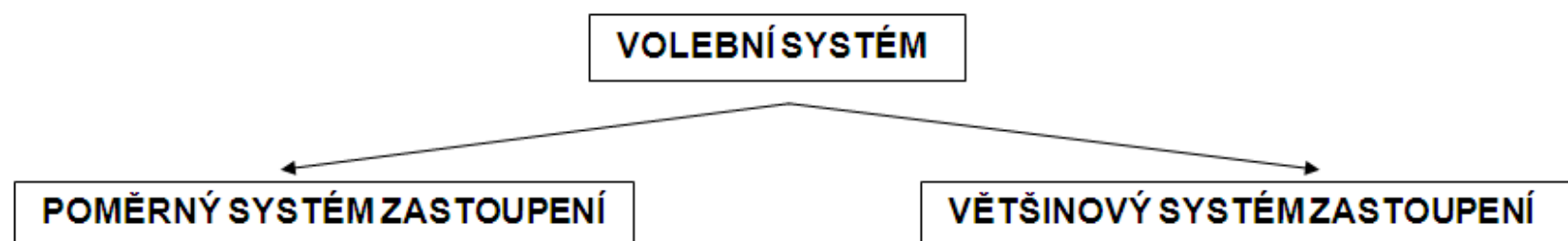

Tabulka č. 11.

Přímou demokracii – upravuje Ústava ČR (čl. 2)
Nepřímou demokracii – upravuje Ústava ČR (čl. 16 až 20 a čl. 102)
 a dále zák. č. 247/1995 Sb. (Parlament)
 Zák. č. 152/1994 (zastupitelstva obcí)

Viz. tabulka č. 12

V ČR se používá při volbách do Poslanecké sněmovny.

Volební obvody – území krajů a hlavní město Praha.
Seznamy voličů – stálé (podle trvalého pobytu) a zvláštní.

MANDÁTY – počet odevzdaných platných hlasů ze všech volebních obvodů se podělí počtem poslanců. Výsledkem se dělí počet všech platných odevzdaných hlasů v jednotlivých volebních krajích. Výsledek zaokrouhlený na celá čísla je počtem MANDÁTŮ přidělených jednotlivým volebním krajům. Ve volebních krajích se vyřadí politické strany které získaly méně než 5% všech platných odevzdaných hlasů za volební kraj. (u koalic je procento vyšší)

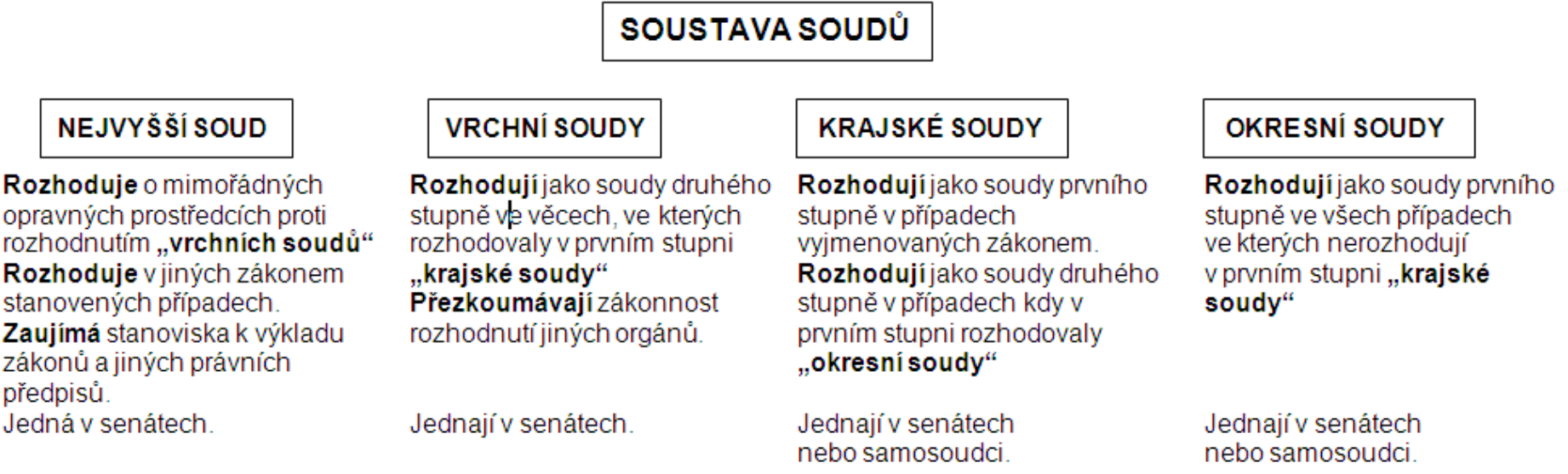
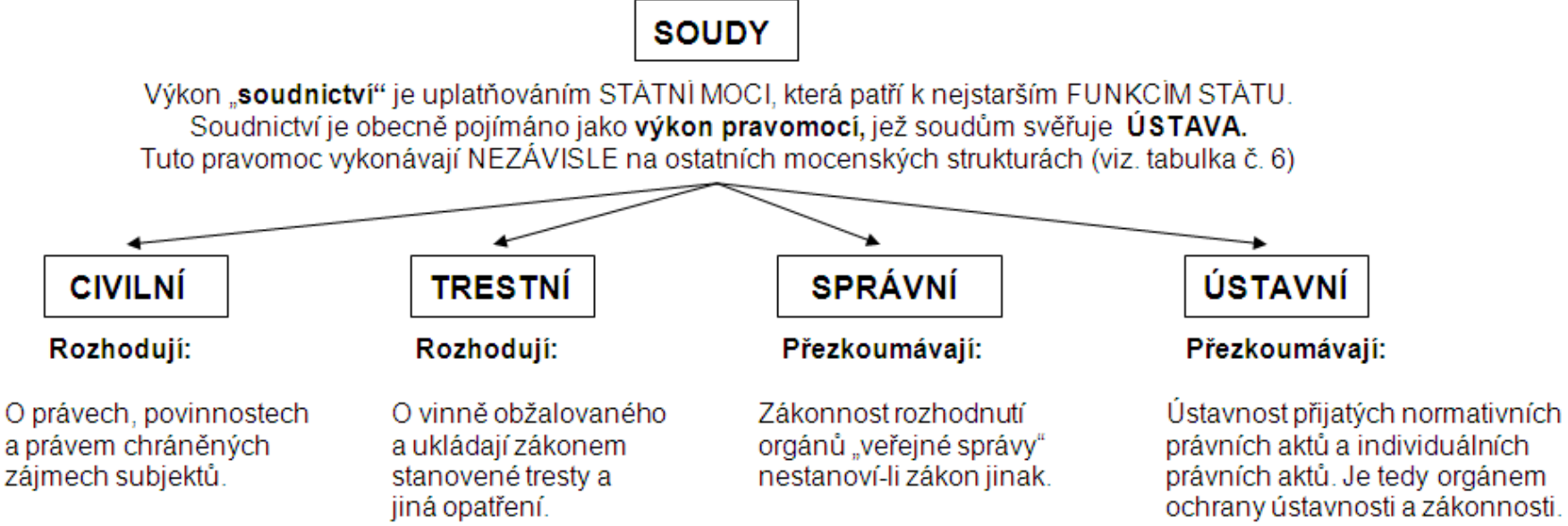
Zbývající politické strany (koalice) postoupí do **prvního skrutinia**. Součet všech platných odevzdaných hlasů pro politické strany (koalice) se podělí počtem přidělených mandátů zvětšeným o jednu. Výsledek se zaokrouhlí. Tímto výsledkem se podělí počet platných odevzdaných hlasů pro politickou stranu (koalici) odevzdaných ve volebním kraji. Politická strana (koalice) obdrží tolik MANDÁTŮ kolikrát je výsledek dělení obsažen v počtu odevzdaných platných hlasů pro tuto politickou stranu (koalici) v příslušném volebním kraji. Jeden MANDÁT jedna osoba z volební kandidátky politické strany.
 Zbývající nepřidělené MANDÁTY se přidělují ve **druhém skrutiniu**.

V ČR se používá při volbách do Senátu.

Volební obvody – 81 senátorů – 81 volebních obvodů.
Seznamy voličů – stálé (podle trvalého pobytu) a zvláštní.

V každém volebním obvodu se volí jeden senátor. Každá politická strana (koalice), chce-li se zúčastnit voleb do Senátu určí jen jednoho kandidáta. Po volbách se sečte počet platných odevzdaných hlasů pro každého kandidáta zvlášť. Zvolen je ten kandidát který obdržel nadpoloviční počet všech platných odevzdaných hlasů ve volebním obvodu. Nezáká-li žádný z kandidátů nadpoloviční počet hlasů, postupují do druhého kola dva kandidáti s nejvyšším počtem platných odevzdaných hlasů. Vítězem se stane ten kandidát, který získá největší počet platných hlasů (při rovnosti rozhoduje los).

Tabulka č. 13.

STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ

Jsou orgány **ochrany práva** a nositeli **STÁTNÍ MOCI**. Je zařazeno v rámci **MOCI VÝKONNÉ**, kdy prostřednictvím ministerstva spravedlnosti **odpovídá PARLAMENTU** (moc zákonodárná) za **trestní stíhání** pachatelů trestných činů.

Trestní stíhání se děje na základě zásady **LEGALITY**.
Je „**centrálně**“ řízeno v rámci své organizační struktury

SOUSTAVA státního zastupitelství kopíruje **SOUSTAVU soudů**.

NEJVYŠŠÍ st. zastupitelství

VRCHNÍ st. zastupitelství

KRAJSKÁ st. zastupitelství

OKRESNÍ st. zastupitelství

Předpoklady pro výkon funkce STÁTNÍHO ZÁSTUPCE a SOUDCE

Občan České republiky, starší 25 let.

Bezúhonný a způsobilý k právním úkonům.

Vysokoškolské právnické vzdělání.

Souhlasí s jmenováním do funkce.

Souhlasí s přidělením k určitému st. zastupitelství nebo soudu.

ADVOKACIE

Je povolána k poskytování **právních služeb**. Patří mezi orgány **ochrany práva**, ale **nejsou** nositeli **STÁTNÍ MOCI**.
ADVOKÁT je při poskytování právních služeb **NEZÁVISLÝ**. Je vázán pouze **PRÁVNÍMI PŘEDPISY** a v jejich mezích **PŘÍKAZY KLIENTA**.

PRÁVNÍ SLUŽBY

Zastupování v řízení před soudy a jinými orgány.
Poskytování obhajoby v trestních věcech.
Udělování právních porad a sepisování listin.
Zpracovávání právních rozborů.

Předpoklady pro výkon funkce ADVOKÁTA

Bezúhonný a plně způsobilý k právním úkonům.
Získal vysokoškolské právnické vzdělání.
Vykonával po dobu 3 let právní praxi jako advokátní koncipient.
Složil advokátní zkoušku a slib do rukou předsedy Advokátní komory.
Není v pracovním nebo jiném obdobném poměru.
(mimo vysokoškolského učitele)

ADVOKÁTNÍ KOMORA

Profesní samospráva, která má za úkol „regulovat“ činnost advokátů včetně ukládání **kárných opatření**.

Členství advokátů v Advokátní komoře je **povinné**.

NOTÁŘSTVÍ

Je povoláno k poskytování **právních služeb** zejména v **majetkové oblasti**. Patří mezi orgány **ochrany práva**.
Je nestátní institucí, i když vykonává „veřejnou funkci“. Notář je do funkce jmenován státním orgánem.

PRÁVNÍ SLUŽBY

Sepisování notářských zápisů o právních úkonech.
Osvědčování právně významných skutečností a prohlášení.
Úschovy cenností (zavěti, cenné papíry, listiny, peníze apod.)
Vydávání stejnopisů, opisů, výpisů a potvrzení.
Činnost v dědickém řízení.

Předpoklady pro výkon funkce NOTÁŘE

Bezúhonný a plně způsobilý k právním úkonům.
Získal vysokoškolské právnické vzdělání.
Vykonával po dobu 5 let notářskou právní praxi.
Složil notářskou zkoušku.
Jmenování do funkce notáře státním orgánem a přidělení notářského
razítka se státním znakem.

NOTÁŘSKÁ KOMORA

Profesní samospráva, která má za úkol „regulovat“ činnost notářů včetně ukládání **kárných opatření**.
Členství notářů v Notářské komoře je **povinné. P**

3 ZÁKLADNÍ POJMY ÚSTAVNÍHO PRÁVA

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu této kapitoly		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit pojem ústavního práva✓ Zařadit základní právní normy do ústavního práva a jejich obsah		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Základní přehled o systému ústavního práva České republiky		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Orientovat se v základní problematice Ústavy ČR a Listiny základních práv a svobod a aplikovat je v osobním a pracovním životě		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

8 + 2 hodiny k samostudiu

KLÍČOVÁ SLOVA

Ústavní právo, Ústava ČR, Listina základních práv a svobod

PRŮVODCE KAPITOLOU

V rámci této kapitoly budete seznámeni s ústavním vývojem od roku 1989 do roku 1992, s pojmem ústavní právo, jeho předmětem a prameny, a dále s ústavním pořádkem ČR - Ústavou ČR a s Listinou základních práv a svobod.

3.1 Ústavní vývoj v letech 1989 – 1992

1. Ústavní vývoj v letech 1989 – 1992.
2. Ústavní právo a jeho pojem, předmět a prameny.
3. Ústavní pořádek.

V listopadu 1989 byl přijat ústavní zákon č. 135/1989, kterým byl z Ústavy vypuštěn článek 4 o vedoucí úloze Komunistické strany Československa. Dalšími zákony byla umožněna kooptace poslanců, tj. dosazení nových poslanců na uprázdněný mandát bez provedení doplňovacích voleb na základě návrhu politických stran a jejich odvolávání.

V březnu 1990 byl změněn název státu z Československé socialistické republiky (ČSSR) na Československou federativní republiku. V dubnu 1990 byl název státu znovu změněn a zněl Česká a Slovenská Federativní Republika (ČSFR). Ústavním zákonem č. 556/1990 Sb. se přesunovaly rozhodující kompetence z federálních orgánů na orgány jednotlivých republik.

Významnou událostí bylo přijetí ústavního zákona č. 23/1991 Sb. – Listiny základních práv a svobod. Tento zákon se stal v roce 1993 součástí ústavního pořádku samostatné České republiky pod číslem 2/1993 Sb.

Vznikající rozpory mezi republikami měl pomoci vyřešit ústavní zákon o referendu, který stanovil nutnost konání referenda v případě vystoupení republik z federace. Zákon však nebyl uplatněn, konec republiky byl konstruován jako zánik. V září 1992 schválila Slovenská národní rada Ústavu Slovenské republiky, která již počítala se zánikem společného státu.

Významným aktem bylo přijetí ústavního zákona č. 541/1992 Sb. o dělení majetku ČSFR, k němuž došlo podle územního principu a principu počtu obyvatel v poměru 2 : 1.

V listopadu 1992 byl Federálním shromážděním přijat ústavní zákon č. 542/1992 Sb. o zániku ČSFR. Ke dni 31. 12. 1992 zanikla ČSFR a od **1. ledna 1993** vznikly dva samostatné státy – **Česká republika a Slovenská republika**.

3.2 Ústavní právo a jeho pojem, předmět a prameny

1. Ústavní právo a jeho pojem.

2. Předmět a prameny ústavního práva.

1. Pojem ústavního práva

Ústavní právo je nejvýznamnějším právním odvětvím systému práva České republiky, je základem celého právního řádu ČR. **Ústavní právo (ÚP) je právním odvětvím, které je tvořeno systémem právních norem regulujících společenské vztahy, které mají základní význam pro český stát a českou společnost (státně mocenské vztahy a moc omezující vztahy).** ÚP je společně s trestním právem hmotným, trestním právem procesním, správním právem, finančním právem a dalšími odvětvími součástí veřejného práva.

ÚP představuje východisko i právních odvětví práva soukromého (např. občanského práva hmotného, obchodního práva, rodinného práva, pracovního práva). Normy ústavního práva upravují základy právního postavení jednotlivce a jsou východiskem pro úpravu vlastnictví, obchodních společností, rodiny, manželství, zaměstnání atd.

2. Předmět ústavního práva

Předmětem ústavního práva je regulace společenských vztahů v následujících oblastech:

- ✓ společenské vztahy, které vyjadřují základní povahu českého státu a státní moci,
- ✓ společenské vztahy vyjadřující formu, prostřednictvím které lid vykonává státní moc,

- ✓ společenské vztahy, kterými je realizováno právo práva českého národa na sebeurčení a vymezeno postavení národnostních menšin na území ČR,
- ✓ společenské vztahy, které zajišťují svrchovanost českého státu a státní moci jak uvnitř, tak i při jeho působení navenek.

Prameny ústavního práva

- ✓ Ústava České republiky,
- ✓ Listina základních práv a svobod,
- ✓ ostatní ústavní zákony,
- ✓ zákony, zákonná opatření Senátu ČR,
- ✓ vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, nálezy Ústavního soudu, pokud se týkají předmětu ústavního práva.

3.3 Ústavní pořádek České republiky

Ústava ČR vnáší do českého právního řádu pojem „ústavní pořádek České republiky“ (čl. 3 a čl. 112 Ústavy ČR).

Ústavní pořádek České republiky tvoří:

- ✓ **Ústava České republiky,**
- ✓ **Listina základních práv a svobod,**
- ✓ **ústavní zákony přijaté podle nové Ústavy,**

- ✓ ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky,
- ✓ ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992.

Ústava České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.)

Skládá se:

- ✓ z preambule,
- ✓ z 8 hlav,
- ✓ 113 článků,
- ✓ odstavců, vět, slov.

Hlava I. Základní ustanovení

Hlava II. Moc zákonodárna

Hlava III. Moc výkonná

Hlava IV. Moc soudní

Hlava V. Nejvyšší kontrolní úřad

Hlava VI. Česká národní banka

Hlava VII. Územní samospráva

Hlava VIII. Přechodná a závěrečná ustanovení

Preambule je uvozující vstupní slavnostní prohlášení (nemá přímý normativní obsah), které obsahuje odkaz na dávné tradice zemí Koruny české i státnosti československé a zakotvuje mj. odhodlání budovat, chránit a rozvíjet ČR v duchu uznávaných moderních hodnot a ideálů jako součást společenství evropských a světových demokracií. Preambule Ústavy a v ní obsažené principy, ideové a programové cíle Ústavy, tvoří jednotu s preambulí LZPS. Obě preambule pak vytvářejí závazný rámec pro tvorbu a interpretaci i ostatních právních předpisů. Preambule je neoddělitelnou součástí ústavního textu.

HLAVA I. Základní ustanovení

Obsahuje charakteristiku státu, konstrukci dělby moci, základní prvky právního státu, princip politického systému, vztah k mezinárodním smlouvám, vymezení území ČR a změny státních hranic, existenci institutu státního občanství, státních symbolů, včetně určení hlavního města ČR a povinnosti státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochrany přírodního bohatství.

Státní symboly České republiky jsou velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna.

HLAVA II. Moc zákonodárná

Čl. 15-53 – **Moc zákonodárná** je v ČR svěřena volenému dvoukomorovému Parlamentu. Parlament je ústavním orgánem moci zákonodárné. Parlament je tvořen dvěma komorami a to Poslaneckou komorou a Senátem. Organizační strukturu obou komor tvoří předsedové, místopředsedové, výbory a komise. Parlament sídlí v hlavním městě ČR v Praze.

1. Poslanecká sněmovna – má 200 poslanců volených na 4 roky.

Do PS může být zvolen (**pasivní volební právo**) každý občan ČR, který má právo volit a v den voleb dosáhl věku nejméně 21 let. Právo volit poslance (aktivní volební právo) má každý občan ČR, který v den voleb dosáhl věku nejméně 18 let. Volby do PS se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.

2. Senát – má 81 senátorů zvolených na 6 let, každé 2 roky se volí 1/3 (tj. 27).

Do Senátu může být zvolen (**pasivní volební právo**) každý občan ČR, který má právo volit a dosáhl věku 40 let. Právo volit senátora (aktivní volební právo) má každý občan ČR, který v den voleb dosáhl věku nejméně 18 let.

Neslučitelnost funkcí

Osoba, která je poslancem nebo senátorem, nemůže zároveň vykonávat úřad prezidenta republiky, funkci soudce a další funkce, které stanoví zákon. Nikdo nemůže být současně členem obou komor Parlamentu. Poslanec nebo senátor, který je členem vlády, nemůže být předsedou či místopředsedou PS nebo Senátu ani členem parlamentních výborů, vyšetřovací komise nebo komisí.

Komory nemají stejné postavení. PS je konstruována jako centrum politického rozhodování v oblasti zákonodárné moci. Senát má kontrolní a stabilizující funkci. Senát je konstruován jako určitá protiváha PS, jako její určitá brzda, jako prvek, vytvářející předpoklady kvalitnějšího legislativního procesu a jako prvek kontinuity Parlamentu pro případ, že by byla PS rozpuštěna (čl. 35 Ústavy).

Rozpustit PS může prezident republiky v těchto případech:

- a) **PS nevyšlova důvěru** nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh PS.
- b) **PS se neusnese do tří měsíců** o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním spojila vláda otázku důvěry.
- c) **Zasedání PS bylo přerušeno** po dobu delší, než je přípustné.
- d) **PS nebyla po dobu tří měsíců způsobilá** se usnášet, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolána ke schůzi.

PS nelze rozpustit tři měsíce před skončením jejího volebního období.

Zákonodárny proces

Zákonodárny proces je Ústavou a zákony o jednacích řádech komor stanovený proces tvorby zákonů. Lze jej rozdělit do pěti dále členěných stádií:

- ✓ zákonodárná iniciativa,
- ✓ projednávání návrhu zákona a hlasování o něm,
- ✓ podpis schváleného zákona,
- ✓ vyhlášení schváleného zákona.

Práva a povinnosti poslance (senátora)

- ✓ volební právo do orgánů komory,
- ✓ práva spojená s vystupováním při jednání komory a jejich orgánů,
- ✓ právo poradního hlasu při jednání výboru, jehož není členem,
- ✓ právo podávat skupinové návrhy spolu s ostatními poslanci (senátory),
- ✓ právo účastnit se jednání komory a jejich orgánů,
- ✓ právo na informace
- ✓ právo na interpelaci (dotazování) – důležitá k získávání informací a vysvětlení od členů vlády,
- ✓ právo sdružovat se v poslaneckých a senátorských klubech,
- ✓ právo imunity poslance (senátora). Poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování v PS nebo Senátu a jejich orgánech (čl. 27/1 Ústavy).

Za projevy učiněné v PS nebo Senátu nebo v jejich orgánech nelze poslance nebo senátora trestně stíhat. Poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem (čl. 27/2 Ústavy). Stejně tak jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem, podléhá poslanec nebo senátor za přestupky, pokud zákon nestanoví jinak (čl. 27/3 Ústavy).

Poslance nebo senátora lze zadržet, jen byl-li dopaden při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté. Příslušný orgán je povinen zadržení ihned oznámit předsedovi komory, jejímž je zadržený členem, nedá-li předseda komory do 24 hod. od zadržení souhlas k odevzdání zadrženého soudu, je příslušný orgán povinen ho propustit. Na své první následující schůzi komora rozhodne o přípustnosti stíhání s konečnou platností (čl. 27/5 Ústavy):

- ✓ právo odepřít svědectví – o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem svého mandátu a to i poté, když přestal být poslancem nebo senátorem. Právo odepřít svědectví se týká všech procesů – občanskoprávního, trestního i správního,
- ✓ právo na materiální zabezpečení výkonu mandátu.

Disciplinární a pořádková opatření vůči poslancům (senátorům).

Podle zákona o jednacím řádu PS se zavede disciplinární řízení proti poslanci, který se svým projevem učiněným v PS nebo v Senátu nebo jejich orgánech dopustí jednání, pro které by mohl být jinak trestně stíhán. Toto řízení lze zavést proti poslanci, který svým projevem učiněným v PS nebo Senátu nebo jejich orgánech urazí poslance, senátora, ústavního soudce nebo jinou osobu, která má právo zúčastnit se schůze PS a jejich orgánů ze zákona, a dále se disciplinární řízení zavede také proti poslanci, který se dopustí přestupku a požádá orgán o projednání přestupku v disciplinárním řízení.

K hlasování o přijetí právních předpisů (v rámci legislativního procesu)

Komory jsou způsobilé se usnášet za přítomnosti alespoň 1/3 svých členů. (67). K přijetí zákona postačuje souhlas nadpoloviční většiny přítomných poslanců nebo senátorů (tzv. prostá většina).(34). K přijetí ústavního zákona je třeba souhlasu 3/5 většiny všech poslanců a 3/5 většiny přítomných senátorů (tzv. kvalifikovaná většina). (120 – 49). K vyhlášení válečného stavu je nutný souhlas nadpoloviční většiny všech poslanců. (101).

(Podle čl. 8 úst. zák. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR, může vláda po dobu stavu ohrožení státu neb válečného stavu požadovat, aby Parlament projednal vládní návrh zákona ve zkráceném jednání).

HLAVA III. Moc výkonná

Čl. 54-80 – Ústava zakotvuje tyto orgány moci výkonné:

1. Prezident republiky

2. Vláda

3. Státní zastupitelství

Ústavní úprava se soustřeďuje především na úpravu postavení prezidenta republiky a vlády. U ostatních úřadů ji svěřuje zákonu. tj.:

- ✓ ministerstva (čl. 79),
- ✓ jiné ústřední správní úřady (čl. 79),
- ✓ orgány územní samosprávy (čl. 79, čl. 105),
- ✓ státní zastupitelství (čl. 80).

1. Prezident republiky

Je hlavou státu, ze své funkce není nikomu odpovědný, tj. nenesे vůči Parlamentu, vládě, nebo soudním orgánům ústavní odpovědnost z výkonu své funkce. Prezident republiky může být stíhán pro velezradu a to před Ústavním soudem.

Vlastizrada x Velezrada

1) Vlastizrada

Dle § 309 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákon – vlastizradou se rozumí: Občan České republiky, který ve spojení s cizí mocí nebo s cizím činitelem spáchá trestný čin rozvracení republiky, teroru, teroristického útoku, záškodnictví nebo sabotáže, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem.

2) Velezrada

Dle § 96 zák. č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu – velezradou se pro účely tohoto zákona rozumí jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému státu.

Prezident republiky plní reprezentační **funkci** navenek i uvnitř státu, je symbolem samostatnosti a svrchovanosti českého státu, je symbolem české státnosti, je představitelem všeho lidu.

Prezidentem republiky může být zvolen každý občan ČR, který je volitelný do Senátu. Prezidenta republiky volí Parlament na společné schůzi obou komor. Jde o volbu nepřímou (vzhledem k občanům). Volba se koná v posledních 30 dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky. Navrhovat kandidáta je oprávněno nejméně 10 poslanců nebo 10 senátorů.

Prezident se ujímá úřadu složením slibu do rukou předsedy PS na společné schůzi obou komor. Volební období prezidenta trvá 5 let. Nikdo nemůže být zvolen více jak 2x za sebou.

Působnost a pravomoc prezidenta republiky je stanoveno ve čl. 62 a 63 Ústavy. Kromě práv a povinností uvedených v čl. 62 a 63 Ústavy má prezident práva a povinnosti:

- ✓ má právo imunity – nelze prezidenta zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo stíhat pro jiný správní delikt. Jde o absolutní imunitu v oblasti trestní i pro správní delikty.
- ✓ má právo abdikace – prezident se může vzdát svého úřadu do rukou předsedy PS (čl. 61 Ústavy).
- ✓ má právo na materiální zabezpečení výkonu funkce prezidenta republiky, které je zajištěno zejména zvláštním zákonem.
- ✓ má právo na zabezpečení prezidenta republiky po skončení funkce – kancelář prezidenta republiky ze svého rozpočtu vyplácí rentu a víceúčelovou paušální náhradu bývalému prezidentu republiky a zajišťuje vozidlo s řidičem i bez něho k osobní dispozici, a to v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním zákonem.

Dále mu výslovně náleží i výkon pravomocí, které nejsou v ústavním zákoně a to např. jmenování vysokoškolských profesorů, vyhlášení voleb do zastupitelstev krajů a jiné.

2. Vláda

Je ústavním orgánem moci výkonné, tj. že stojí na vrcholu soustavy ministerstev a jiných správních úřadů. Vláda řeší otázky kolektivně a je z výkonu své funkce kolektivně odpovědná PS (čl. 68 Ústavy). PS může vyslovit nedůvěru vládě jako celku (nikoli jednotlivým ministrům nebo jen předsedovi vlády). Sídlem vlády je Praha.

Vláda je kolegiální orgán, který se skládá ze členů vlády. Jejich počet není stanoven. Ústavní pořádek nevymezuje požadavky pro výkon funkce člena vlády (na rozdíl od člena Parlamentu, prezidenta republiky, soudce ÚS atd.).

Předsedu vlády jmenuje prezident republiky, který na jeho návrh jmenuje a odvolává ostatní členy vlády a pověřuje je řízením ministerstev nebo jiných úřadů. Při aktu jmenování předseda vlády a další členové vlády skládají slib do rukou prezidenta republiky. Člen vlády se své funkce ujímá jmenováním.

Vláda je povinna předstoupit do 30 dnů po svém jmenování před PS se svým programovým prohlášením a požádat ji o vyslovení důvěry (Ústava požaduje, aby důvěru vláda získala jako celek). **V rámci vlády má zvláštní samostatné ústavní postavení předseda vlády, který organizuje činnost vlády, řídí její schůze, vystupuje jejím jménem a vykonává další činnosti, které jsou mu svěřeny Ústavou nebo jinými zákony (např. spolupodepisuje rozhodnutí prezidenta republiky vydaný dle čl. 63 Ústavy).**

Dále z Ústavy ČR plyne, že vše v oblasti moci výkonné, co není svěřeno ústavním nebo běžným zákonem jinému orgánu, je svěřeno do působnosti vlády. Úkoly, které vláda své působnosti plní, vyžadují, aby byla vybavena řadou pravomocí.

Vláda má:

- ✓ právo zákonodárné iniciativy,
- ✓ jen vláda může podat návrh zákona o státním rozpočtu a návrh státního závěrečného účtu,
- ✓ právo navrhnout Senátu, aby přijal zákonné opatření,
- ✓ právo vydávat nařízení,
- ✓ právo jmenovat a odvolávat funkcionáře státních orgánů (nejvyššího státního zástupce, ředitele Bezpečnostní informační služby, ...).

Rozhodovací činnost vlády (čl. 78). Demise vlády a vyslovení nedůvěry vládě (čl. 73).

3. Státní zastupitelství ČR (StZ)

Ústava zakotvila ve své třetí hlavě (čl. 80) **státní zastupitelství**, které dnem 1. ledna 1994 nahradilo prokuraturu ČR (čl. 109 Ústavy).

StZ je orgánem moci výkonné, začleněným do resortu Ministerstva spravedlnosti. Není správním úřadem. V soustavě státních orgánů má zvláštní postavení, které je dáno zejména tím, že nevydává rozhodnutí ve věci samé. Věci svěřené do působnosti StZ vykonávají pouze státní zástupci, jiné orgány nebo osoby nesmí do jejich činnosti zasahovat nebo jej při jejím výkonu nahrazovat anebo zastupovat.

Postavení, působnost, organizaci a činnost StZ stanoví zejména Ústava čl. 80 a zák. č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství. Sídlo StZ se odvíjí od struktury StZ. Sídla státních zastupitelství shodují se sídly soudů.

Podle čl. 80 Ústavy zastupuje veřejnou obžalobu v trestním řízení. Vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon. StZ lze charakterizovat jako soustavu monokraticky organizovaných úřadů státu, v jejichž čele stojí a za ně jednájí příslušní vedoucí státní zástupci, kterým jsou ostatní státní zástupci podřízeni.

Jmenování státních zástupců

Státním zástupcem může být jmenován státní občan ČR, který je způsobilý k právním úkonům, bezúhonný, ke dni jmenování dosáhl věku nejméně 25 let, získal vysokoškolské vzdělání studiem magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole v ČR, úspěšně složil závěrečnou zkoušku, jeho morální vlastnosti dávají záruku, že bude funkci řádně zastávat a souhlasí se svým jmenováním do funkce státního zástupce a s přidělením k určitému StZ.

Funkce státního zástupce vzniká jmenováním. Státního zástupce jmenuje na návrh nejvyššího státního zástupce ministr spravedlnosti na dobu časově neomezenou.

Neslučitelnost funkcí

S funkcí státního zástupce je neslučitelný výkon funkce poslance nebo senátora, soudce, člena zastupitelstva územního samosprávného celku, anebo funkce ve veřejné správě. Podle § 24/ 6 zák. o StZ státní zástupce nesmí zastávat žádnou jinou placenou funkci ani vykonávat jinou výdělečnou činnost, s výjimkou správy vlastního majetku a činnosti vědecké, pedagogické, literární, publicistické a dalších činností uvedených v § 24/6 zák. o StZ.

Struktura StZ:

- ✓ Nejvyšší StZ.
- ✓ Vrchní StZ.
- ✓ Krajská StZ.
- ✓ Okresní StZ.

HLAVA IV. Moc soudní

Podstatou soudní moci je výkon soudnictví, který přísluší specifickým státním orgánům.

- ✓ **Soudnictví civilní** – zajišťuje rozhodování sporů mezi stranami. Čl. 90 Ústavy.
- ✓ **Soudnictví trestní** – zajišťuje ochranu společnosti rozhodováním o vině a trestu čl. 90 Ústavy.
- ✓ **Soudnictví správní** – zajišťují přezkoumání zákonnosti rozhodnutí vydaných orgány veřejné správy čl. 36/2 LZPS.
- ✓ **Soudnictví ústavní** – zajišťuje soudní ochranu ústavnosti čl. 83 Ústavy.

Ústavní principy soudnictví:

- ✓ princip výkonu soudní moci jménem republiky – jednotný zdroj moci soudní – lid,
- ✓ princip nezávislosti soudů – máme ústavní principy zakotveny v čl. 81 až 96 Ústavy,
- ✓ princip nezávislosti soudců – soudce je vázán jen zákonem,
- ✓ princip nestrannosti soudců – soudce při rozhodování nesmí mít žádný vztah k věci,
- ✓ princip rozhodování senátem a samosoudcem – v senátu (čl. 94 Ústavy) jinak jako samosoudce,
- ✓ princip účasti lidu na výkonu soudní moci – podíl občanů na rozhodování soudů čl. 94/2 Ústavy,
- ✓ princip vázanosti soudce zákonem – soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí platného právního řádu,
- ✓ princip rovnosti účastníků řízení před soudem,
- ✓ princip ústnosti a princip veřejnosti soudního jednání.

Soudy - jsou samostatné a nezávislé ústavní orgány moci soudní. Jsou vybudovány na ústavních principech soudnictví. Rozhodují jménem republiky. Soudci jsou vázáni pouze zákony. Jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině, nevině a trestu za trestné činy.

Soustavu soudů tvoří:

- ✓ Nejvyšší soud,
- ✓ Nejvyšší správní soud,

- ✓ Vrchní soudy,
- ✓ Krajské soudy,
- ✓ Okresní soudy.

Nejvyšší soud je samostatným, nezávislým a specializovaným vrcholným ústavním orgánem moci soudní ve věcech patřících do působnosti soudů s výjimkou záležitostí, o nichž rozhoduje Ústavní soud nebo Nejvyšší správní soud čl. 92 Ústavy.

Nejvyšší správní soud je samostatným, nezávislým a specializovaným vrcholným ústavním orgánem moci soudní ve věcech patřících do pravomoci soudů ve správním soudnictví.

Sídlem Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu je Brno. Sídlo Vrchního soudu je Praha a Olomouc (2 Vrchní soudy). V obvodu hlavního města Prahy vykonává působnost krajského soudu Městský soud v Praze. V obvodu hlavního města Prahy vykonávají působnost okresních soudů obvodní soudy v Praze. V obvodu města Brna vykonává působnost okresního soudu Městský soud v Brně.

Složení soudů

Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud a vrchní soudy se skládají ze soudců. Krajské soudy a okresní soudy se skládají ze soudců a přísedících. **Samostatně stojí Ústavní soud, jako soudní orgán ochrany ústavnosti (Hlava čtvrtá, čl. 83 až čl. 89 Ústavy).**

Ústavní soud (ÚS)

Je samostatným, nezávislým a specializovaným ústavním orgánem moci soudní. Je neodvolatelný a nerozpustitelný. ÚS je vybudován na ústavních principech soudnictví. Není součástí soustavy obecných soudů ani nevytváří další instanci pro nápravu rozhodnutí Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu. Sídlí v Brně. Skládá se z 15 soudců ÚS jmenovaných na 10 let. Soudcem může být jmenován bezúhonný občan ČR, který je volitelný do Senátu, má vysokoškolské právnické vzdělání a byl nejméně 10 let činný v právnickém povolání. Soudce ÚS je jmenován prezidentem republiky se souhlasem Senátu.

ÚS je tvořen kolegiálními orgány a to **plénem ÚS** a čtyřmi tříčlennými **senáty ÚS**. Plénem ÚS je složeno ze všech soudců ÚS. Prezident republiky jmenuje ze soudců ÚS předsedu ÚS a dva místopředsedy ÚS.

Pravomoci ÚS:

- ✓ rozhoduje o zrušení zákonů nebo jejich částí, pokud jsou v rozporu s ústavou,
- ✓ může rušit vyhlášky obecních úřadů, pokud jsou v rozporu se zákonem,
- ✓ rozhoduje o stížnostech občanů proti rozhodnutí správního orgánu, kterým byla porušena základní lidská práva,
- ✓ rozhoduje ve věcech, kdy došlo k porušení zákona o volbách,
- ✓ je kompetentní projednávat vlastizrada prezident.

Rozhodnutí ÚS jsou publikovány ve Sbírce zákonů.

HLAVA V. Nejvyšší kontrolní úřad

Čl. 97 Ústavy – je samostatným nezávislým ústavním orgánem. Nezávislost NKÚ je dána jeho působností a zaručována i způsobem utváření jeho orgánů. NKÚ ve státním rozpočtu je samostatnou rozpočtovou kapitolou. NKÚ vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu. Sídlem NKÚ je Praha.

HLAVA VI. Česká národní banka

Čl. 98 Ústavy – je samostatným nezávislým ústavním orgánem. Nezávislost ČNB je dána její působností a zaručována i způsobem utváření jejich orgánů. ČNB je charakterizována jako ústřední banka státu, hlavním cílem je péče o stabilitu měny. Sídlem ČNB je Praha.

HLAVA VII. Územní samospráva

Čl. 99–105 – zakotvuje členění ČR na obce, které jsou základními samosprávnými celky. Vyššími územními samosprávnými celky jsou kraje, jež je možné vytvořit nebo zrušit jen ústavním zákonem. Samospráva spočívá v právu určitého společenského organismu spravovat určitý, právem vymezený okruh svých záležitostí samostatně, relativně nezávisle na širším společenském organismu, jehož je ovšem součástí.

V ČR působí tyto formy samosprávy:

- ✓ **územní samospráva,**
- ✓ **zájmová samospráva.**

Územně samosprávný celek, je z hlediska zákona - veřejnoprávní korporací s těmito podmínkami:

- ✓ může mít vlastní majetek,
- ✓ hospodaří podle svého vlastního rozpočtu,
- ✓ řídí jej zastupitelstvo,
- ✓ stát může zasahovat jen, vyžaduje-li to ochrana zákona a jen způsobem stanoveným zákonem,
- ✓ členové zastupitelstva jsou voleni občany daného územně samosprávného celku tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva,
- ✓ funkční období členů zastupitelstva je čtyřleté,
- ✓ působnost zastupitelstva může být stanovena zákonem,

- ✓ zastupitelstvo rozhoduje o věcech samosprávy, pokud nejsou svěřeny vyššímu územně správnímu celku,
- ✓ zastupitelstvo může v mezích své působnosti vydávat obecně závazné vyhlášky,
- ✓ orgánům samosprávy lze svěřit i výkon státní správy (přenesená působnost), ale jen tehdy stanoví-li to zákon.

Územní samospráva

Tento druh samosprávy má nezastupitelný význam v demokratickém uspořádání společnosti a ve výkonu regionální a místní veřejné správy. Důležitost územní samosprávy je podtržena i tím, že její právní základ je zakotven přímo v Ústavě. Ústava vychází z toho, že základními územními samosprávními celky jsou **OBCE** a vyššími územními samosprávními celky **KRAJE**.

Obecní zřízení

Obec je definována jako základní územní samosprávné společenství občanů tvořící územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Obec je veřejnoprávní korporací, která má vlastní majetek. Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů a chrání při plnění svých úkolů též veřejný zájem.

Obec, která má alespoň 3000 obyvatel je městem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Zvláštní postavení mají města, která se označují jako statutární města. Jsou to všechna krajská města a některá další velká města v ČR, která vyžadují, aby jim byla dána možnost se členit na městské obvody nebo městské části s vlastními orgány samosprávy (např. Havířov).

Organizační struktura obce:

- ✓ **zastupitelstvo obce,**
- ✓ **rada** – výkonný orgán,
- ✓ **starosta** – zastupuje obec navenek,
- ✓ **obecní úřad** – plní funkce správní úřadu.

Krajské zřízení

Vyšším územním samosprávným celkem je kraj jako územní společenství občanů, kterému náleží právo na samosprávu. Na rozdíl od obecního zřízení není v krajském zřízení (zákon o krajích) kraj přímo vymezen hranicemi území kraje. Obdobně jako obec, je kraj veřejnoprávní korporací, vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost, která z těchto vztahů vyplývá.

Jako základní úkol v činnosti kraje uvádí péči o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů s tím, že při plnění těchto úkolů chrání též veřejný zájem vyjádřený v zákonech a jiných právních předpisech. Kraj má svůj vlastní majetek. Dále do samostatné působnosti patří péče o komplexní územní rozvoj.

Orgány kraje jsou:

- ✓ **zastupitelstvo kraje,**
- ✓ **rada** – výkonný orgán,
- ✓ **hejtman** – zastupuje kraj navenek,
- ✓ **zvláštní orgány kraje,**
- ✓ **krajský úřad.**

Zájmová samospráva

Vedle územních samosprávných celků mohou být vykonavateli ostatní veřejné správy i právní subjekty zájmové samosprávy a to v rozsahu samostatné působnosti a pravomoci svěřené jim zákonem. Mezi ně patří různé stavovské komory (např. lékařská, advokátní) nebo veřejné vysoké školy.

HLAVA VIII. Přechodná a závěrečná ustanovení

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky:

1. Definujte ústavní právo, uveďte jeho prameny.
2. Vysvětlete systematizaci Ústavy ČR.
3. Vyjmenujte státní symboly.
4. Pojednejte o moci zákonodárné.
5. Vysvětlete zákonodárný proces.
6. Popište, co je mocí výkonnou a kdo ji tvoří.
7. Objasněte postavení prezidenta republiky.
8. Popište vládu ČR a o čem zejména rozhoduje.
9. Objasněte strukturu Státního zastupitelství, a jaké plní úkoly.
10. Vyjmenujte ústavní principy soudnictví.
11. Definujte Ústavní soud.
12. Vysvětlete, o čem Ústavní soud rozhoduje.

13. Vysvětlete soustavu soudů.

14. Vysvětlete, v čem spočívá územní samospráva a jak je členěna.

Listina základních lidských práv a svobod

Listina základních práv a svobod (dále jen LZPS) byla vyhlášena usnesením předsednictva ČNR dne 16. prosince 1992 jako zákon č. 2/1993 Sb., a je součástí ústavního pořádku ČR. LZPS je pramenem ústavního práva a závaznou normou. Je závazná pro všechny subjekty. Její věcný obsah je základem pro rozhodování Ústavního soudu.

Z historického hlediska vychází LZPS ze „**Všeobecné deklarace lidských práv**“ schválené Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948 v New Yorku v USA (viz Příloha č. 1). Podstatnou roli v otázce lidských práv hrála i helsinská konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), jejíž závěrečný akt podepsala i tehdejší Československá socialistická republika. Česká republika je též vázána **Listinou základních práv Evropské unie** (viz Příloha č. 2).

V roce 1992 byla Listina přijata do československého právního řádu. Přičinila se tak o nově vzniklou situaci pro občana ČSFR. LZPS se stala mezinárodně právním základem pro přijetí do systému Rady Evropy a to současně znamenalo i podřazení ČSFR jurisdikci Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku.

Po rozdělení ČSFR a vzniku samostatné ČR byla Listina zařazena jako druhý dokument do tzv. ústavního pořádku ČR, její místo je hned za Ústavou ČR (čl. 3 Ústavy). Vymezení nového pojmu „ústavní pořádek“ je obsažen v závěru Ústavy ve čl. 112. Pod tímto pojmem je nutno rozumět soubor platných právních předpisů, které Ústava ČR taxativně vyjmenovává jako prameny ústavního práva v úrovni nejvyšší právní síly. Takovéto prameny mají v ČR sílu ústavního zákona, a tudíž jejich změna musí být provedena rovněž zákonem ústavním.

V rámci ústavního pořádku má Listina výhradní postavení spočívající v úpravě, která má podobu katalogu lidských práv a svobod a ten tak vytváří soulad s mezinárodně uznávaným standardem.

Ústavní postavení člověka a občana:

- ✓ zásada nezadatelnosti, nezcizitelnosti, nepromlčitelnosti a nezrušitelnosti práv,
- ✓ zásada rovnosti lidí v právech,
- ✓ zásada svobody člověka v jednání, které není zákonem zakázáno,
- ✓ zásada zaručení práv bez ohledu na jakékoli rozdíly pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení,
- ✓ zásada svobodného rozhodování každého o své národnosti,
- ✓ možnosti domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu.

Pojem LZPS

Vymezení pojmů **základní právo, základní svoboda či základní práva a svobody** nenalezneme ani v Ústavě ČR ani v LZPS. Pro vyjádření vztahu mezi jedincem a státem existuje a je používaná celá řada pojmů, které se často zaměňují, kryjí nebo doplňují. Proto ji musíme konstruovat na základě poznatků teorie, ústavních řešení a judikatury a především Ústavního soudu, pro který je vymezením základního práva předpokladem pro rozhodování v otázkách ústavních stížností. Náš ústavodárce souhrnně označil pod pojmem základní práva a svobody nejvýznamnější práva a svobody, vyjadřující především vztahy státu a jedince.

Základní práva a svobody lze vymežit pomocí společných charakteristických rysů. Jde o práva a svobody, které zejména:

- ✓ jsou ústavně zaručena (čl. 87/1d) Ústavy),

- ✓ vymezují vztahy nikoliv mezi jednotlivci či právnickými osobami, nýbrž vztahy mezi jednotlivcem a státem navzájem,
- ✓ vznikají přímo na základě ustanovení ústavního pořádku nebo mezinárodní smlouvy (čl. 10 Ústavy),
- ✓ nelze s nimi právními úkony disponovat, neboť jsou nezadatelné a nezcizitelné (čl. 1 LZPS),
- ✓ jsou vymahatelné vůči státu, prostřednictvím nezávislé soudní moci (čl. 4 Ústavy),
- ✓ představují současné ústavní hodnoty, kterými je stát ve své činnosti vázán (čl. 1, čl. 85/2 Ústavy).

Subjekty základních práv a svobod

Jsou to nositelé oprávnění, které tvoří obsah základních práv a svobod. Subjekty jsou především lidské bytosti – jednotlivci. Pro jejich označení používá LZPS rozmanité pojmy: „každý“, „nikdo“, „občan“, „cizinec“, „mladistvý“, „děti“... atd. Nejobsáhleji je vymezen okruh subjektů pojmem „každý“! Pod pojmem „občan“, se rozumí státní občan ČR (čl. 42/1 LZPS).

Rozlišení pojmu práva a pojmu svobody

Práva jsou spojená s ustanoveními, podle kterých má někdo právo určitým způsobem jednat, vybírat si obsah a formy svého jednání nebo nejednat a uplatňovat nároky vůči státní moci.

Svobody jsou spojeny s ustanoveními, ve kterých se jednotlivcům něco zaručuje, garantuje jako nedotknutelné a hodné ochrany. Svobody zaručují autonomní sféru, kam nebude veřejná moc zasahovat, leda na základě zákona a v ústavních mezích.

Význam LZPS

LZPS vychází:

- ✓ z neporušitelnosti přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanosti zákona,
- ✓ odpovídá mezinárodním paktům a pevně stojí na demokratičnosti, ústavnosti a právního státu,
- ✓ je nejvyšším pravidlem pro činnost Parlamentu, orgánů moci výkonné a soudů,
- ✓ je nepřekročitelným omezením moci a štítem svobodného a důstojného života lidí,
- ✓ je zárukou právních, politických a sociálních jistot občanů,
- ✓ má univerzální charakter, její dodržování je v zájmu všech.

Systematika LZPS

Skládá se z neoznačené preambule: formuluje nejvýznamnější principy a zdroje základních práv a svobod jako práv přirozených a neporušitelných, 6 hlav, 44 článků, z odstavců, vět, slov.

Hlava I. Obecná ustanovení

Hlava II. Lidská práva a základní svobody

Hlava III. Práva národnostních a etnických menšin

Hlava IV. Hospodářská, sociální a kulturní práva

Hlava V. Právo na soudní a jinou právní ochranu

Hlava VI. Ustanovení společná

HLAVA I. Obecná ustanovení (čl. 1-4)

Konkretizuje **základní právní principy**, které se vztahují k celé koncepci LZPS: nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod; - principy demokratického a právního státu; - způsob ukládání povinnosti a omezení základních práv a svobod.

Hlava I. vymezuje vztah státu k člověku a naopak i vztah člověka (občana) ke státní moci. Hlava I. zakotvuje základní právní východiska, kterými stanoví obecný právní režim celé LZPS, tím i základy postavení jednotlivce. **Lidé jsou svobodni a rovni** v důstojnosti a v právech. **Základní práva a svobody jsou nezadatelné**, nepromlčitelné a nezrušitelné. **Každý může činit, co není zákonem zakázáno** a nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá. **Státní moc lze uplatňovat v mezích zákona** a způsobem, který zákon stanoví. **Základní práva a svobody se zaručují všem** bez rozdílu pohlaví, rasy, víry, atd.

Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených v listině základních práv a svobod upraveny pouze zákonem. Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.

HLAVA II. Lidská práva a základní svobody

Oddíl první. Základní lidská práva a svobody (čl. 5-16). Jedná se o prostor individuálního rozhodování a rozvoj občana, tzn., že mu zaručují jeho autonomní sféru a charakterizují jej jako lidskou bytost ve smyslu čl. 1 LZPS. Pro ostatní a státní orgány z toho plyne absolutní nutnost tuto sféru respektovat a nezasahovat do ní.

- ✓ Způsobilost k právním úkonům.
- ✓ Právo na život.

- ✓ Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí.
- ✓ Je zaručena osobní svoboda.
- ✓ Zákaz nucených prací a služeb.
- ✓ Právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochranu jména.
- ✓ Nedotknutelnost obydlí.
- ✓ Svoboda myšlení, svědomí, vědeckého bádání, umělecké tvorby.
- ✓ Svoboda pohybu a pobytu je zaručena, právo svobodně opustit území ČR.
- ✓ Ochrana listovního tajemství, tajemství jiných záznamů.
- ✓ Svoboda projevu náboženství nebo víry.
- ✓ Osobní svoboda.

Oddíl druhý. Politická práva (čl. 17-23) umožňují jednotlivcům i skupinám jednotlivců účastnit se na správě věcí veřejných i sdělovat názory na záležitosti veřejného života. Tento oddíl vychází z širšího pojetí politických práv. Proto jsou v něm uvedena nejen klasická politická práva, ale i to, co lze označit za politické svobody (např. svoboda projevu).

- ✓ Svoboda projevu a právo šířit, vyhledávat informace.
- ✓ Právo petiční.
- ✓ Právo shromažďování.
- ✓ Právo sdružovací.
- ✓ Právo podílet se na veřejné správě.

- ✓ Ochrana svobodné soutěže politických sil ve společnosti.
- ✓ Právo na odpor.

HLAVA III. Práva národnostních a etnických menšin (čl. 24-25)

Tato hlava upravuje **individuální práva**, která mají jinde v LZPS obecný režim (např. právo sdružovat se, právo vzdělání, právo na tlumočnicka), která se vztahují k fyzické osobě nebo k občanovi ČR, který je příslušníkem **národnostní nebo etnické menšiny**. Obsah ústavní úpravy práv národnostních a etnických menšin nesměřuje v žádném případě k zaručení výsadního postavení těchto skupin osob vůči ostatním fyzickým osobám či občanům ČR. Ústavní pořádek nikde nestanoví definice národnostní menšiny či etnické menšiny, ani které takové menšiny na území ČR žijí, nebo které skupiny obyvatelstva stát za takové menšiny uznává.

Občanům tvořícím národnostní nebo etnické menšiny se zaručuje **všestranný rozvoj**, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet **vlastní kulturu**, právo **rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku** a sdružovat se v národnostních sdruženích. Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje **právo na vzdělání v jejich jazyku**. Právo **užívat jejich jazyk v úředním styku**. Právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.

HLAVA IV. Hospodářská, sociální a kulturní práva (čl. 26-35)

Tato hlava komplexně upravuje práva každého člověka či občana ČR v ekonomické sféře, v sociálních vztazích, ve sféře vzdělávací a ve sféře životního prostředí.

- ✓ Svobodná volba povolání, podnikání, jiné hospodářské činnosti, právo na práci.
- ✓ Právo na spravedlivou odměnu za práci a uspokojivé pracovní podmínky.
- ✓ Zvláštní ochrana pracovních podmínek žen, mladistvých a zdravotně postižených.

- ✓ Právo na ochranu zdraví.
- ✓ Právo na vzdělání.
- ✓ Ochrana práv k výsledkům tvůrčí duševní činnosti.
- ✓ Právo na přístup ke kulturnímu bohatství.
- ✓ Ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých.
- ✓ Právo sdružovat se v odborech.
- ✓ Každý má právo na příznivé životní prostředí.
- ✓ Právo na hmotné zabezpečení ve stáří při nezpůsobilosti k práci a při ztrátě živitele.

HLAVA V. Právo na soudní a jinou právní ochranu (čl. 36-40)

Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Pravidlem pro způsob uplatnění svého práva je řízení před soudem, ve stanovených případech je jím řízení před jiným orgánem, zejména správním. **Právo na náhradu škody** způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. **Právo na zákonného soudce.** Není trestu bez zákona. **Zákaz zpětné působnosti** trestních předpisů. **Presumpce nevinny.** Překážka věci pravomocně rozsouzené. **Procesní záruky práva na spravedlivý proces. Právo odepřít výpověď.** Právo **na právní pomoc a obhajobu. Rovnosti účastníků řízení. Právo na tlumočníka.** Veřejnost soudního jednání. Právo vyjádřit se k prováděným důkazům.

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete důvody vzniku LZPS.
2. Rozeberte hlavu I. LZPS – obecná ustanovení.
3. Rozeberte hlavu II. LZPS – lidská práva a základní svobody.
4. Rozeberte hlavu III. LZPS – práva národnostních a etnických menšin.
5. Rozeberte hlavu IV. LZPS – hospodářská, sociální a kulturní práva.
6. Rozeberte hlavu V. LZPS – právo na soudní a jinou právní ochranu.

DE01/48

Všeobecná deklaráce lidských práv

New York, 10. 12. 1948

Preambule

U vědomí toho,

že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,

že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbaveni strachu a nouze, budou se těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu,

že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, nemá-li být člověk donucen uchýlovat se, když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlaku,

že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti; v rovná práva mužů i žen a rozhodl se podporovat sociální pokrok a vytvořit lepší životní podmínky ve větší svobodě,

že je nutné podporovat rozvoj přátelských vztahů mezi národy,

že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů všeobecné uznání a zachování lidských práv a základních svobod a

že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku.

Valné shromáždění vyhláší

tuto Všeobecnou deklaraci lidských práv jakožto společný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jednotlivec a každý orgán společnosti, maje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné a uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.

Čl. 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní v důstojnosti i právech. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Čl. 2

1) Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozdílu rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

2) Dále nebude činěn žádný rozdíl z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž osoba náleží, ať jde o zemi nebo území nezávislé, nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

Čl. 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

Čl. 4

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo v nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.

Čl. 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Čl. 6

Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

Čl. 7

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou zákonnou ochranu bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci.

Čl. 8

Každý má právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva, jež jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem.

Čl. 9

Nikdo nesmí být svévolně zatčen, zadržen nebo vyhoštěn.

Čl. 10

Každý má stejné právo, aby byl řádně a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, pokud jde o určení jeho práv a povinností nebo o jakékoli trestní obvinění proti němu.

Čl. 11

1) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má právo být považován za nevinného, pokud není prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby.

2) Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opominutí, které v době, kdy byly spáchány, nebyly trestné podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jakého bylo možno použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.

Čl. 12

Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Čl. 13

- 1) Každý má právo na svobodu pobytu a na volbu bydliště uvnitř určitého státu.
- 2) Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

Čl. 14

- 1) Každý má právo v jiných zemích hledat a požívat tam azyl před pronásledováním.
- 2) Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně vznikajícího na základě nepolitických trestných činů nebo jednání, která odporují cílům a zásadám Organizace spojených národů.

Čl. 15

- 1) Každý má právo na státní příslušnost.
- 2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit.

Čl. 16

1) Muži i ženy, jakmile dosáhli plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodu příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.

2) Sňatky mohou být uzavřeny pouze se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.

3) Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.

Čl. 17

1) Každý má právo vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými.

2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.

Čl. 18

Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo bohoslužbou a zachováním obřadů.

Čl. 19

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

Čl. 20

1) Každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování.

2) Nikdo nesmí být nucen, aby byl členem nějakého sdružení.

Čl. 21

1) Každý má právo, aby se účastnil vlády své země přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.

2) Každý má právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.

3) Základem vládní moci budiž vůle lidu; tato vůle má být vyjádřena pravidelně konanými a správně prováděnými volbami na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.

Čl. 22

Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a svobodnému rozvoji jeho osobnosti.

Čl. 23

1) Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.

2) Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.

3) Každý, kdo pracuje, má nárok na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.

4) Na ochranu svých zájmů má každý právo zakládat odborové organizace a přistupovat k nim.

Čl. 24

Každý má právo na odpočinek a na zotavení, zejména také na rozumné omezení pracovních hodin a na pravidelnou placenou dovolenou.

Čl. 25

1) Každý má právo na životní úroveň přiměřenou zdraví a blahobytu jeho i jeho rodiny, čítajíc v to potravu, šatstvo, bydlení, lékařskou péči a nezbytné sociální služby; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při pracovní nezpůsobilosti, při ovdovění,

v stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.

2) Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské či nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.

Čl. 26

1) Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátcích a základních stupních. Základní vzdělání má být povinné. Technické a odborné vzdělání budiž obecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.

2) Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má pomáhat ke vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a skupinami rasovými a náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru.

3) Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.

Čl. 27

1) Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, těšit se z umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výsledcích.

2) Každý má právo na ochranu morálních a materiálních zájmů vyplývajících z každé vědecké, literární nebo umělecké činnosti, jejímž autorem je.

Čl. 28

Každý má právo na to, aby vládl takový společenský mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody v této deklaraci byly úplně uskutečněny.

Čl. 29

1) Každý má povinnost vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou osobnost.

2) Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachování práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.

3) Výkon těchto práv a svobod nesmí být v žádném případě v rozporu s cíli a zásadami Organizace spojených národů.

Čl. 30

Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno, jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.

(2007/C 303/01)

Evropský parlament, Rada a Komise slavnostně vyhlásují jako Listinu základních práv Evropské unie níže uvedené znění:

Listina základních práv Evropské unie

Preambule

Národy Evropy, vytvářející mezi sebou stále těsnější unii, se rozhodly sdílet mírovou budoucnost založenou na společných hodnotách.

Unie, vědoma si svého duchovního a morálního dědictví, se zakládá na nedělitelných a všeobecných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity; spočívá na zásadách demokracie a právního státu. Do středu své činnosti staví jednotlivce tím, že zavádí občanství Unie a vytváří prostor svobody, bezpečnosti a práva.

Unie přispívá k zachování a rozvíjení těchto společných hodnot při současném respektování rozmanitosti kultur a tradic národů Evropy, národní identity členských států a uspořádání jejich veřejné moci na státní, regionální a místní úrovni; usiluje o podporu vyváženého a udržitelného rozvoje a zajišťuje volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu, jakož i svobodu usazování.

K tomuto účelu je nezbytné posílit ochranu základních práv s ohledem na společenský vývoj, sociální pokrok a vědeckotechnologický rozvoj zřetelnějším vyjádřením těchto práv v podobě listiny.

Při respektování pravomocí a úkolů Unie i zásady subsidiarity potvrzuje tato listina práva, která vyplývají především z ústavních tradic a mezinárodních závazků společných členským státům, z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ze sociálních chart přijatých Unií a Radou Evropy a z judikatury Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva. Tuto listinu budou v této souvislosti soudy Unie a členských států vykládat s náležitým zřetelem na vysvětlení vyhotovená pod vedením

prezídia Konventu, jež vypracovalo tuto listinu, a doplněná pod vedením prezídia Evropského konventu.

Uplatňování těchto práv s sebou nese odpovědnost a povinnosti, jak ve vztahu k druhým, tak ve vztahu k lidskému společenství a budoucím generacím. V důsledku toho uznává Unie práva, svobody a zásady, které jsou vyhlášeny níže.

HLAVA I – DŮSTOJNOST

Článek 1

Lidská důstojnost

Lidská důstojnost je nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna.

Článek 2

Právo na život

1. Každý má právo na život.
2. Nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti ani popraven.

Článek 3

Právo na nedotknutelnost lidské osobnosti

1. Každý má právo na to, aby byla respektována jeho fyzická a duševní nedotknutelnost.
2. V lékařství a biologii se musí dodržovat zejména:
 - a) svobodný a informovaný souhlas dotčené osoby poskytnutý zákonem stanoveným způsobem;
 - b) zákaz eugenických praktik, zejména těch, jejichž cílem je výběr lidských jedinců;
 - c) zákaz využívat lidské tělo a jeho části jako takové jako zdroj finančního prospěchu;
 - d) zákaz reprodukčního klonování lidských bytostí.

Článek 4

Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu

Nikdo nesmí být mučen ani podroben nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Článek 5

Zákaz otroctví a nucené práce

1. Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví.
2. Od nikoho se nesmí vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce.
3. Obchod s lidmi je zakázán.

HLAVA II - SVOBODY

Článek 6

Právo na svobodu a bezpečnost

Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost.

Článek 7

Respektování soukromého a rodinného života

Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a komunikace.

Článek 8

Ochrana osobních údajů

1. Každý má právo na ochranu osobních údajů, které se ho týkají.

2. Tyto údaje musí být zpracovány korektně, k přesně stanoveným účelům a na základě souhlasu dotčené osoby nebo na základě jiného oprávněného důvodu stanoveného zákonem. Každý má právo na přístup k údajům, které o něm byly shromážděny, a má právo na jejich opravu.

3. Na dodržování těchto pravidel dohlíží nezávislý orgán.

Článek 9

Právo uzavřít manželství a právo založit rodinu

Právo uzavřít manželství a založit rodinu je zaručeno v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon těchto práv.

Článek 10

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním úkonů a zachováváním obřadů.

2. Právo odmítnout vykonávat vojenskou službu z důvodu svědomí se uznává v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.

Článek 11

Svoboda projevu a informací

1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice.

2. Svoboda a pluralita sdělovacích prostředků musí být respektována.

Článek 12

Svoboda shromažďování a sdružování

1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými na všech úrovních, zejména pokud jde o záležitosti politické, odborové či občanské, což zahrnuje právo každého zakládat na ochranu svých zájmů odbory a vstupovat do nich.

2. Politické strany na úrovni Unie přispívají k vyjadřování politické vůle občanů Unie.

Článek 13

Svoboda umění a věd

Umělecká tvorba a vědecké bádání nesmějí být omezovány. Akademická svoboda musí být respektována.

Článek 14

Právo na vzdělání

1. Každý má právo na vzdělání a přístup k odbornému a dalšímu vzdělávání.

2. Toto právo zahrnuje možnost bezplatné povinné školní docházky.

3. Svoboda zakládat vzdělávací zařízení při náležitém respektování demokratických zásad a právo rodičů zajišťovat vzdělání a výchovu svých dětí ve shodě s jejich náboženským, filozofickým a pedagogickým přesvědčením musí být respektovány v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují jejich výkon.

Článek 15

Právo svobodné volby povolání a právo pracovat

1. Každý má právo pracovat a vykonávat svobodně zvolené nebo přijaté povolání.

2. Každý občan Unie může svobodně hledat zaměstnání, pracovat, usadit se nebo poskytovat služby v kterémkoli členském státě.

3. Státní příslušníci třetích zemí, kteří jsou oprávněni pracovat na území členských států, mají nárok na stejné pracovní podmínky jako občané Unie.

Článek 16

Svoboda podnikání

Svoboda podnikání se uznává v souladu s právem Unie a vnitrostátními zákony a zvyklostmi.

Článek 17

Právo na vlastnictví

1. Každý má právo vlastnit zákonně nabytý majetek, užívat jej, nakládat s ním a odkazovat jej. Nikdo nesmí být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu, v případech a za podmínek, které stanoví zákon, a při poskytnutí spravedlivé náhrady v přiměřené lhůtě. Užívání majetku může rovněž být upraveno zákonem v míře nezbytné z hlediska obecného zájmu.

2. Duševní vlastnictví je chráněno.

Článek 18

Právo na azyl

Právo na azyl je zaručeno při dodržování Ženevské úmluvy o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951 a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků ze dne 31. ledna 1967 a v souladu se Smlouvou o Evropské unii a Smlouvou o fungování Evropské unie (dále jen "Smlouvy").

Článek 19

Ochrana v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání

1. Hromadné vyhoštění je zakázáno.

2. Nikdo nesmí být vystěhován, vyhoštěn ani vydán do státu, v němž mu hrozí vážné nebezpečí, že by mohl být vystaven trestu smrti, mučení nebo jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

HLAVA III

ROVNOST

Článek 20

Rovnost před zákonem

Před zákonem jsou si všichni rovni.

Článek 21

Zákaz diskriminace

1. Zakazuje se jakákoli diskriminace založená zejména na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotním postižení, věku nebo sexuální orientaci.

2. V oblasti působnosti Smluv, a aniž jsou dotčena jejich zvláštní ustanovení, se zakazuje jakákoli diskriminace na základě státní příslušnosti.

Článek 22

Kulturní, náboženská a jazyková rozmanitost

Unie respektuje kulturní, náboženskou a jazykovou rozmanitost.

Článek 23

Rovnost žen a mužů

Rovnost žen a mužů musí být zajištěna ve všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci.

Zásada rovnosti nebrání zachování nebo přijetí opatření poskytujících zvláštní výhody ve prospěch nedostatečně zastoupeného pohlaví.

Článek 24

Práva dítěte

1. Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Mohou svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost.

2. Při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.

3. Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.

Článek 25

Práva starších osob

Unie uznává a respektuje práva starších osob na to, aby vedly důstojný a nezávislý život a podílely se na společenském a kulturním životě.

Článek 26

Začlenění osob se zdravotním postižením

Unie uznává a respektuje právo osob se zdravotním postižením na opatření, jejichž cílem je zajistit jejich nezávislost, sociální a profesní začlenění a jejich účast na životě společnosti.

HLAVA IV

SOLIDARITA

Článek 27

Právo pracovníka na informování a na projednávání v podniku

Pracovníci nebo jejich zástupci musí mít na vhodných úrovních zaručeno právo na včasné informování a projednávání v případech a za podmínek, které stanoví právo Unie a vnitrostátní právní předpisy a zvyklosti.

Článek 28

Právo na kolektivní vyjednávání a akce

Pracovníci a zaměstnavatelé či jejich příslušné organizace mají v souladu s právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi právo sjednávat a uzavírat na vhodných úrovních kolektivní smlouvy a v případě konfliktu zájmů vést kolektivní akce na obranu svých zájmů, včetně stávků.

Článek 29

Právo na přístup ke službám zaměstnanosti

Každý má právo na bezplatné služby zaměstnanosti.

Článek 30

Ochrana v případě neoprávněného propuštění

Každý pracovník má v souladu s právem Unie a s vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi právo na ochranu před neoprávněným propuštěním.

Článek 31

Slušné a spravedlivé pracovní podmínky

1. Každý pracovník má právo na pracovní podmínky respektující jeho zdraví, bezpečnost a důstojnost.

2. Každý pracovník má právo na stanovení maximální přípustné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou.

Článek 32

Zákaz dětské práce a ochrana mladých lidí při práci

Dětská práce se zakazuje. Minimální věk pro přijetí do zaměstnání nesmí být nižší než věk pro ukončení povinné školní docházky, aniž jsou dotčena pravidla, která jsou příznivější pro mladé lidi, a omezené výjimky.

Mladí lidé přijatí do práce musí práci vykonávat za podmínek odpovídajících jejich věku a být chráněni před hospodářským vykořisťováním a před jakoukoli prací, která by mohla ohrozit jejich bezpečnost, zdraví nebo tělesný, duševní, mravní nebo sociální rozvoj nebo narušit jejich vzdělávání.

Článek 33

Rodinný a pracovní život

1. Rodina požívá právní, hospodářské a sociální ochrany.

2. V zájmu zachování souladu mezi rodinným a pracovním životem má každý právo na ochranu před propuštěním z důvodu spojeného s mateřstvím a právo na placenou mateřskou dovolenou a na rodičovskou dovolenou po narození nebo osvojení dítěte.

Článek 34

Sociální zabezpečení a sociální pomoc

1. Unie uznává a respektuje nárok na přístup k dávkám sociálního zabezpečení a k sociálním službám zajišťujícím ochranu v takových případech, jako je mateřství, nemoc, pracovní úrazy, závislost nebo stáří, jakož i v případě ztráty zaměstnání, podle pravidel stanovených právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi.

2. Každý, kdo oprávněně pobývá a pohybuje se uvnitř Evropské unie, má nárok na dávky sociálního zabezpečení a na sociální výhody v souladu s právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi.

3. Za účelem boje proti sociálnímu vyloučení a chudobě Unie uznává a respektuje právo na sociální pomoc a pomoc v oblasti bydlení, jejichž cílem je zajistit, v souladu s pravidly stanovenými právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi, důstojnou existenci pro všechny, kdo nemají dostatečné prostředky.

Článek 35

Ochrana zdraví

Každý má právo na přístup k preventivní zdravotní péči a na obdržení lékařské péče za podmínek stanovených vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi. Při vymezování a provádění všech politik a činností Unie je zajištěn vysoký stupeň ochrany lidského zdraví.

Článek 36

Přístup ke službám obecného hospodářského zájmu

Unie v souladu se Smlouvami a s cílem podpořit sociální a územní soudržnost Unie uznává a respektuje přístup ke službám obecného hospodářského zájmu tak, jak je stanoven vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi.

Článek 37

Ochrana životního prostředí

Vysoká úroveň ochrany životního prostředí a zvyšování jeho kvality musí být začleněny do politik Unie a zajištěny v souladu se zásadou udržitelného rozvoje.

Článek 38

Ochrana spotřebitele

V politikách Unie je zajištěna vysoká úroveň ochrany spotřebitele.

HLAVA V

OBČANSKÁ PRÁVA

Článek 39

Právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu

1. Každý občan Unie má právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu.

2. Členové Evropského parlamentu jsou voleni v přímých a všeobecných volbách svobodným a tajným hlasováním.

Článek 40

Právo volit a být volen v obecních volbách

Každý občan Unie má právo volit a být volen v obecních volbách v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu.

Článek 41

Právo na řádnou správu

1. Každý má právo na to, aby jeho záležitosti byly orgány, institucemi a jinými subjekty Unie řešeny nestranně, spravedlivě a v přiměřené lhůtě.

2. Toto právo zahrnuje především:

a) právo každého být vyslechnut před přijetím jemu určeného individuálního opatření, které by se jej mohlo nepříznivě dotknout;

b) právo každého na přístup ke spisu, který se jej týká, při respektování oprávněných zájmů důvěrnosti a profesního a obchodního tajemství;

c) povinnost správních orgánů odůvodňovat svá rozhodnutí.

3. Každý má právo na to, aby mu Unie v souladu s obecnými zásadami společnými právním řádům členských států nahradila škodu způsobenou jejími orgány nebo jejími zaměstnanci při výkonu jejich funkce.

4. Každý se může písemně obracet na orgány Unie v jednom z jazyků Smluv a musí obdržet odpověď ve stejném jazyce.

Článek 42

Právo na přístup k dokumentům

Každý občan Unie a každá fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem v členském státě má právo na přístup k dokumentům orgánů, institucí a jiných subjektů Unie bez ohledu na použitý nosič.

Článek 43

Evropský veřejný ochránce práv

Každý občan Unie a každá fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem v členském státě má právo obracet se na evropského veřejného ochránce práv v případě nesprávného úředního postupu orgánů, institucí nebo jiných subjektů Unie, s výjimkou Soudního dvora Evropské unie při výkonu jeho soudních pravomocí.

Článek 44

Petiční právo

Každý občan Unie a každá fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem v členském státě má petiční právo k Evropskému parlamentu.

Článek 45

Volný pohyb a pobyt

1. Každý občan Unie má právo volně se pohybovat a pobývat na území členských států.
2. Volný pohyb a pobyt může být v souladu se Smlouvami přiznán státním příslušníkům třetích zemí oprávněně pobývajícím na území členského státu.

Článek 46

Diplomatická a konzulární ochrana

Každý občan Unie má na území třetí země, kde členský stát, jehož je státním příslušníkem, nemá své zastoupení, právo na diplomatickou a konzulární ochranu kterýmkoli členským státem za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu.

HLAVA VI

SOUDNICTVÍ

Článek 47

Právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces

Každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem.

Každý má právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován.

Bezplatná právní pomoc je poskytnuta všem, kdo nemají dostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti.

Článek 48

Presumpce nevinny a právo na obhajobu

1. Každý obviněný se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

2. Každému obviněnému je zaručeno respektování práv na obhajobu.

Článek 49

Zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů

1. Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu. Pokud poté, co již byl trestný čin spáchán, stanoví zákon mírnější trest, uloží se tento mírnější trest.

2. Tento článek nebrání souzení a potrestání za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných zásad uznávaných mezinárodním společenstvím.

3. Výše trestu nesmí být nepřiměřená trestnému činu.

Článek 50

Právo nebýt dvakrát trestně stíhán nebo trestán za stejný trestný čin

Nikdo nesmí být stíhán nebo potrestán v trestním řízení za čin, za který již byl v Unii osvobozen nebo odsouzen konečným trestním rozsudkem podle zákona.

HLAVA VII

OBECNÁ USTANOVENÍ UPRAVUJÍCÍ VÝKLAD A POUŽITÍ LISTINY

Článek 51

Oblast použití

1. Ustanovení této listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členskými státy, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Respektují proto práva, dodržují zásady a podporují jejich uplatňování v souladu se svými pravomocemi, při zachování mezí pravomocí, které jsou Unii svěřeny ve Smlouvách.

2. Tato listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoc a úkoly stanovené ve Smlouvách.

Článek 52

Rozsah a výklad práv a zásad

1. Každé omezení výkonu práv a svobod uznaných touto listinou musí být stanoveno zákonem a respektovat podstatu těchto práv a svobod. Při dodržení zásady proporcionality mohou být omezení zavedena pouze tehdy, pokud jsou nezbytná a pokud skutečně odpovídají cílům obecného zájmu, které uznává Unie, nebo potřebě ochrany práv a svobod druhého.

2. Práva uznaná touto listinou, jež jsou podrobněji upravena ve Smlouvách, jsou vykonávána za podmínek a v mezích v nich stanovených.

3. Pokud tato listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jsou smysl a rozsah těchto práv stejné jako ty, které jim přikládá uvedená úmluva. Toto ustanovení nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu.

4. Pokud tato listina uznává základní práva, která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, musí být tato práva vykládána v souladu s těmito tradicemi.

5. Ustanovení této listiny, která obsahují zásady, mohou být prováděna legislativními a exekutivními akty přijímanými orgány, institucemi a jinými subjekty Unie a akty členských států, provádějí-li právo Unie, při výkonu jejich pravomocí. Před soudem se jich lze dovolávat pouze pro účely výkladu a kontroly zákonnosti těchto aktů.

6. K vnitrostátním právním předpisům a zvyklostem musí být plně přihlíženo tak, jak je stanoveno v této listině.

7. Soudy Unie a členských států náležitě přihlížejí k vysvětlením vypracovaným jako pomůcka pro výklad této listiny.

Článek 53

Úroveň ochrany

Žádné ustanovení této listiny nesmí být vykládáno jako omezení nebo narušení lidských práv a základních svobod, které v oblasti své působnosti uznávají právo Unie, mezinárodní právo a mezinárodní smlouvy, jejichž stranou je Unie nebo všechny členské státy, včetně Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a ústavy členských států.

Článek 54

Zákaz zneužití práv

Žádné ustanovení této listiny nesmí být vykládáno tak, jako by dávalo jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopustit se činu zaměřeného na zmaření kteréhokoli z práv a svobod uznaných v této listině nebo na jejich omezení ve větším rozsahu, než tato listina stanoví.

Výše uvedený text přebírá, s některými úpravami, listinu vyhlášenou dne 7. prosince 2000 a nahrazuje ji s účinkem ode dne vstupu Lisabonské smlouvy v platnost.

Ve Štrasburku dne dvanáctého prosince dva tisíce sedm.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Zákon č. 1/1993 Sb. - Ústava ČR, zákon č. 2/ 1993 Sb. – Listina základních práv a svobod.

Klíma. K. (1999) Ústavní právo, 2. vydání. Praha.

4 OBČANSKÉ PRÁVO HMOTNÉ

VÝSTUPY Z UČENÍ 	
Po prostudování textu	
Budete umět:	<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit pojem, prameny a předmět a strukturu občanského práva hmotného✓ Popsat občanskoprávní vztahy✓ Definovat subjekty občanské práva a jejich způsobilost✓ Zásady ochrany osobnosti✓ Vlastnické, dědické a závazkové právo	
Získáte:	<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o struktuře občanského zákoníku a o oblastech, které občanský zákoník řeší	
Budete schopni:	<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit rozdíl mezi právní subjektivitou a způsobilostí k právním úkonům, rozdělit právní skutečnosti a vysvětlit co to jsou právní úkony, závazkové vztahy, vlastnické právo✓ Sepsat kupní smlouvu a smlouvu o dílo✓ Vysvětlit dědění ze zákona a ze závěti	

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

20+5 hodin (samostudium + řešení úloh)

KLÍČOVÁ SLOVA

Občanskoprávní vztahy, právní skutečnosti, právní úkony, závazkové a vlastnické právo, dědění

PRŮVODCE KAPITOLOU

V této kapitole se seznámíte s obecnou částí občanského zákoníku a s občanskoprávními vztahy, s věcnými právy, s dědickým právem a se závazkovým právem.

4.1 Obecná část občanského práva

1. Pojem a zásady občanského práva.
2. Místo občanského práva v systému práva.
3. Systém občanského práva.
4. Občanskoprávní vztahy- právní skutečnosti, význam a počítání času.
5. Ochrana osobnosti v občanském právu.
6. Předcházení hrozícím škodám.

4.1.1 Pojem a zásady občanského práva

Občanské právo (dále OP) je jedním z odvětví českého práva, které stanoví, jak se **lidé mají chovat v občanskoprávních vztazích**. Občanskoprávní normy zároveň vymezují tyto občanskoprávní vztahy samé, stanoví, kdo jsou jejich subjekty, jak tyto občanskoprávní vztahy vznikají, mění se a zanikají a dále vymezují vlastnické vztahy apod.

Vymezení pojmu OP

Občanské právo je souhrn právních norem, které upravují osobní a majetkové (vlastnické) poměry subjektů (osob) na principu vzájemně rovného postavení, jakož i právní prostředky vzniku, zajištění, změny a zániku práv a povinností z těchto vztahů, včetně sankcí za porušení subjektivních práv a povinností.

Současné občanské právo členíme mimo jiné na:

- ✓ občanské právo hmotné – to tvoří základ soukromého práva,

- ✓ občanské právo procesní – to upravuje postup všech subjektů občanského soudního řízení.

Základní zásady OP soukromého:

- ✓ zásada rovnosti subjektů (účastníků),
- ✓ zásada autonomie vůle účastníků (smluvní svoboda),
- ✓ zásada dodržování smluv (pacta sunt servanda),
- ✓ zásada nikoho nepoškozovat (neminem laedere),
- ✓ zásada prevence,
- ✓ zásada ochrany dobré víry (bona fides),
- ✓ zásada ochrany slabší strany,
- ✓ zásada zákazu zneužití práv,
- ✓ zásada dobrých mravů aj.

4.1.2 Místo občanského práva v systému práva

Místo občanského práva je dáno faktem, že představuje obecný základ soukromého práva, čímž je podpůrně platné i pro jeho ostatní odvětví. Mezi občanským právem a ostatními soukromoprávními odvětvími je vztah obecného a zvláštního.

Nejužší vztahy má občanské právo:

- ✓ s **obchodním právem**, kdy při řešení obchodních vztahů se používají občanskoprávní normy, kde potřebnou úpravu obsahuje pouze občanský

zákoník. Např. smlouva o pojištění. Dále kde potřebnou úpravu obsahují občanskoprávní i obchodněprávní normy. Např. zástavní právo. V neposlední řadě obchodněprávní normy v případě, že úprava v obchodním zákoníku je úplná,

- ✓ s rodinným a pracovním právem.

4.1.3 Systém občanského práva

Systémem rozumíme systematické uspořádání jednotlivých skupin právních norem, které upravují občanskoprávní vztahy. Současný systém českého občanského práva je složen:

a) z obecné části, která upravuje základní a obecné otázky celého odvětví, jako je vymezení předmětu, zásad, charakteristiku občanskoprávních vztahů apod.

b) zvláštní části, která upravuje již konkrétní občanskoprávní vztahy a instituty. Zvláštní část pak dělíme na:

- ✓ věcná práva,
- ✓ závazková práva,
- ✓ dědické právo,
- ✓ práva k nemotným statkům.

Prameny českého občanského práva:

Ústava ČR,

Listina základních práv a svobod,

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. v aktuálním znění,

Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním,

Zákon o právu autorském,

Zákon o vlastnictví bytů a mnoho dalších,

Zakladatelské smlouvy Evropských společenství.

4.1.4 Občanskoprávní vztahy- právní skutečnosti

Občanskoprávní vztah je takový společenský vztah, jehož účastníci jsou nositeli vzájemně spjatých práv a povinností upravených normami občanského práva.

Vznik občanskoprávních vztahů

Občanskoprávní vztahy vznikají:

- a) **ze zákona** – v občanském právu zcela výjimečně a mohou to být např. vznik zákonného zastoupení, vznik věcného břemene, zákonné zástavní právo,
- b) **z rozhodnutí soudu nebo správního úřadu** – i zde zcela výjimečně např. zřízení zástavního práva na základě rozhodnutí soudu nebo správního úřadu za podmínek zákona,
- c) **z úkonů** – v občanském právu typické a obvyklé, jsou to úkony **právní a protiprávní** (např. způsobení škody, nečasné plnění),
- d) **z událostí** – např. vznik občanskoprávního vztahu z odpovědnosti za škodu způsobenou provozem zvláště nebezpečným a **z protiprávních stavů**,

e) z **jiných právních důvodů** – např. vznik nálezcova práva na nálezné jako součást právního vztahu vlastníka věci ztracené a jejího nálezce.

Subjekty (účastníci) občanskoprávního vztahu

Za subjekty právních vztahů označujeme nositele práv a povinností z těchto vztahů vyplývajících. Schopnost být subjektem právních vztahů označujeme jako:

- ✓ **právní subjektivitu** – tzn. způsobilost mít práva a povinnosti,
- ✓ **způsobilost k právnímu jednání** – tj. způsobilost svými vlastními právně relevantními úkony nabývat práv a povinností.

Subjektem občanskoprávních vztahů mohou být jak:

a) **fyzické osoby** – ty získávají **právní subjektivitu** narozením a ztrácí ji smrtí. Právní subjektivitu má i tzv. nasciturus (dítě počaté ještě nenarozené), ovšem za předpokladu, že se narodí živé. **Způsobilost k právním úkonům** v plném rozsahu získává fyzická osoba **dovršením 18 let**. **Zletilosti** podle občanského práva může nabýt i osoba starší 16 let na základě rozhodnutí soudu v otázce povolení uzavřít manželství.

b) **právnícké osoby** – např. sdružení fyzických a právníckých osob, účelová sdružení majetku např. nadace, jednotky územní samospráva - ty nabývají **právní subjektivitu i způsobilost k právním i protiprávním úkonům od okamžiku svého vzniku**.

c) **stát** – má postavení právnícké osoby v **dědickém řízení** pokud je dědicem, **při ručení za vklady** občanů u peněžních ústavů s účastí státu, prodává-li nebo kupuje-li stát nemovitost apod.

Zastoupení v občanskoprávních vztazích

Zastoupení znamená a umožňuje, aby právní úkon za subjekt učinil zástupce. Zastoupení můžeme rozdělit na:

a) zákonné – zde jde o zastoupení, které vyplývá ze zákona nebo rozhodnutí – zejména soudu, např. děti, osoby s neznámým pobytem, osoby se zbavenou způsobilostí k právním úkonům apod.

b) smluvní – vzniká na základě dohody o udělení plné moci. V tomto případě musí mít zastoupený způsobilost k právním úkonům. Plnou moc lze udělit ústně či písemně, pravidlem však bývá **písemná forma**.

Občanskoprávní skutečnosti

Občanskoprávní vztahy vznikají, mění se a zanikají na základě **právních skutečností**. Obecně rozumíme právní skutečností takovou skutečnost, s níž zákon spojuje **vznik, změnu nebo zánik právních vztahů**.

Podle závislosti na lidské vůli rozeznáváme:

a) skutečnosti subjektivní, sem patří: - právní úkony, protiprávní úkony, soudní nebo jiná úřední rozhodnutí, chování lidí, které nepochází z právem uznané vůle subjektů.

b) skutečnosti objektivní – existují mimo vůli lidí a patří sem události např. narození a smrt člověka, běh času apod.

c) promlčení – spočívá na třech právních skutečnostech:

- ✓ na uplynutí zákonem stanovené promlčecí doby,
- ✓ na neuplatnění práva před soudem v té době,
- ✓ na uplatnění námitky promlčení v řízení, v němž se právo uplatňuje po uplynutí promlčecí doby.

d) vydržení – je jeden ze způsobů původního nabytí vlastnického práva na základě oprávněné držby po stanovenou dobu.

Podle způsobu dokazování rozeznáváme právní skutečnosti:

- ✓ **které dokazují,**
- ✓ **které není třeba dokazovat.**

Právní úkony

Jsou nejvýznamnějšími občanskoprávními skutečnostmi. **Právní úkon** je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně či zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.

Právní úkony mohou vzniknout:

1. konáním (komisivní jednání) - k cíli zaměřené vůli řízené jednání – koupě, prodej darování atd.

2. opomenutím (omisivní jednání) - k cíli zaměřené vůli řízené vzdání se jednání –

neoznačení si jízdenky v dopravním prostředku.

V obou případech projev vůle subjektu směřuje ke vzniku, zániku nebo změně práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.

Druhy právních úkonů:

- ✓ **jednostranné** – závěť,
- ✓ **dvojstranné** – většina smluvních ujednání, strany se navzájem zavazují právům a povinnostem na základě vzájemné domluvy,
- ✓ **vícestranné** – například smlouvy o sdružení – více účastníků,

Náležitosti právních úkonů

1. Náležitosti osoby – právní úkon má právní následky jen tehdy, jestliže ho učinila osoba, která má právní způsobilost k takovému úkonu.

2. Náležitosti vůle – svobodný a vážný projev subjektu – vůle musí být daná, vážná, prosta omylu, svobodná.

3. Náležitosti projevu vůle – projev musí být srozumitelný, určitý a v některých případech musí mít i předepsanou formu (kupní smlouvy na nemovitosti, závěti apod. musí být vyhotovena písemně).

4. Náležitosti předmětu – předmět právního úkonu musí být možný a dovolený, jinak je úkon absolutně neplatný.

5. Náležitosti poměru vůle a projevu – platný je pouze právní úkon, kde existuje soulad mezi vůlí a jejím projevem. Typickým případem neshody vůle a projevu je simulace – předstírá se právní úkon, který strany nechtějí uzavřít a chtějí uzavřít jiný, který má být zastřený.

Události

Událostmi jsou takové skutečnosti, které nespočívají na lidské vůli a jsou na ní nezávislé. Jednotlivé události jsou velmi rozmanité a mohou spočívat:

- a) **v působení přírodních sil** (úder blesku, povodeň, vichřice) tzv. živelní události,
- b) **výsledek působení přírodních sil** (mechanické selhání řízení automobilu, smyk na kluzké silnici, perforace plynového potrubí),
- c) **výsledek biologických procesů** (narození dítěte, smrt člověka, narození mláďete u zvířete apod.).

Dále rozeznáváme události předvídatelné, nepředvídatelné, události odvrátitelné a neodvrátitelné. **Specifickou událostí je plynutí času.**

Význam času a počítání času

1. Zvláště významnou právní skutečností (událostí) v občanském právu je ČAS.
Tím se rozumí zejména:

- a) **určitý okamžik** (den, konec dne, začátek dne),
- b) **plynutí času**, v kterémžto případě se zpravidla hovoří o lhůtě či o době,
- c) **dovršení určitého času**, jako např. dovršení zletilosti, dospělost pohledávky atd.

K právním skutečnostem se počítá i tzv. **doložka času**. Jde o případ, kdy účinky (následky) právního úkonu jsou závislé na budoucí jisté události, na které se strany dohodly (smlouva) anebo kterou strana určila (u jednostranných právních úkonů).

Konec plynutí času jako právní skutečnosti může být stanoven následovně:

- a) jako den, o němž **je jisto**, že nastane, ale neví se kdy (smrt člověka),
- b) jako den, o němž **není jisto**, zda nastane, ale je jisto, kdy nastane (dosažení určitého věku),
- c) jako den, o němž **není jisto**, zda nastane, ani kdy případně nastane (zda a kdy někdo uzavře manželství).

V prvním případě se jedná o čisté stanovení času-doložku času, v ostatních o podmínku.

2. Zvláštní význam v občanském právu (a v právu vůbec) mají lhůty

Lhůty se rozlišují na:

a) lhůty hmotněprávní a lhůty procesní - hmotněprávní lhůty působí právní následky v oblasti občanského práva hmotného (např. zánik závazku), kdežto procesněprávní lhůty mají jen význam procesní,

b) lhůty pořádkové, jejichž marné uplynutí nepůsobí zánik oprávnění či povinnosti, nýbrž jiné právní následky (např. měsíční lhůta k vyzvednutí opravené či upravené věci),

c) lhůty zákonné a lhůty stanovené právním úkonem – lhůty jsou zpravidla stanoveny buď určením posledního dne (např. do 1. září či 1. září), nebo určitým časovým obdobím (počtem dnů, týdnů měsíců atd).

Zákonná pravidla pro počítání lhůt (a celkově pro počítání času) stanoví § 122 občanského zákoníku následovně:

- 1. Lhůta určená podle dní počíná dnem**, který následuje po události, jež je rozhodující pro její počátek. Polovinou měsíce se rozumí patnáct dní.
- 2. Konec lhůty určené podle týdnů, měsíců nebo let** připadá na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá událost, od níž lhůta počíná. Není-li takový den v posledním měsíci, připadne konec lhůty na jeho poslední den.
- 3. Případně-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek**, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den.

4.1.5 Ochrana osobnosti v občanském právu

Základní úprava ochrany osobnosti je zakotvena v Listině základních práv a svobod.

- ✓ právo na život,
- ✓ právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí,
- ✓ právo na osobní svobodu,
- ✓ právo na nedotknutelnost obydlí atd.

Ochranu osobnosti dále rozvíjí občanský zákoník v § 11 a rozumí se tím ochrana ryze osobních (osobnostních) práv. Z toho vyplývá, že se tato právní úprava týká jen fyzických osob.

Právnícké osoby požívají podobnou ochranu přizpůsobenou právní povaze právníků osob § 19 b odst. 2 a 3 a obchodní zákoník.

Právní teorie rozlišuje dvě skupiny osobnostních práv

Všeobecná osobnostní práva – rozumí se jimi práva náležející každé fyzické osobě a jejich předmětem jsou nehmotné hodnoty lidské osobnosti.

Zvláštní osobnostní práva – ta svědčí jen určitým osobám – **autorská práva** k dílům literárním, vědeckým a uměleckým, **průmyslová práva** – k vynálezům, patentům atd. (pro tato práva se vžil označení jako právo na duševní vlastnictví).

Účelem občanskoprávní ochrany osobnosti je zabránit nepřipustným zásahům státní moci do základních práv jednotlivce. Patří sem zejména.

Právo na tělesnou integritu – je součástí všeobecného osobnostního práva, např. lékařské tajemství, souhlas nemocného k léčebnému výkonu. Z toho vyplývá ochrana proti zásahům do tělesné integrity – kosmetické (plastické operace), umělé přerušování těhotenství

bez souhlasu, sterilizace, lékařský experiment na živých lidech, odnímání orgánů a tkání živým osobám – vše bez vůle dotčené osoby.

Při neoprávněném zásahu do všeobecných osobnostních práv dochází ke vzniku objektivní odpovědnosti, tj. bez zřetele k zavinění. Občanské právo poskytuje následující **prostředky ochrany** proti porušení osobnostních práv.

1. Obecné

a) ochranu soudní, a to:

- ✓ prostřednictvím předběžného opatření,
- ✓ prostřednictvím určovací žaloby,
- ✓ prostřednictvím náhrady škody,

b) ochranu prostřednictvím správních orgánů (obecního úřadu).

2. Specifická soudní ochrana

Spočívá v možnosti fyzické osoby formou žaloby požadovat:

- ✓ aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů,
- ✓ aby byly odstraněny následky protiprávních zásahů,
- ✓ aby se mu za nemajetkovou újmu dostalo přiměřeného zadostiučinění,
- ✓ domáhat se náhrady nemajetkové újmy i v penězích.

4.1.6 Předcházení hrozícím škodám

Vedle závazků vznikajících na základě právních úkonů (smluv), tvoří značnou část občanskoprávních závazků, závazky - z **odpovědnosti za škodu**. Z toho vyplývají samozřejmě **povinnosti** občanů při předcházení těmto škodám – **tj. prevenci škod**:

a) každý je povinen počínat si tak, aby **nedocházelo ke škodám** na zdraví, majetku, přírodě i životnímu prostředí,

b) komu hrozí škoda, je povinen zakročit způsobem přiměřeným okolnostem k jejímu odvracení,

c) kdo způsobil škodu, když odvracel přímo hrozící nebezpečí (které sám nevyvolal), není za ni odpovědný, ledaže:

1. nebezpečí bylo možné odvrátit jinak,
2. způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil (**typická krajní nouze**); neodpovídá se ani za škodu způsobenou v **nutné obraně**,

d) kdo utrpí škodu při odvracení škody, má nárok na její náhradu a dále na náhradu účelně vynaložených nákladů.

DALŠÍ ZDROJE

Kontrolní otázky

1. Definujte občanské právo a zařaďte ho do systému práva.
2. Vyjmenujte základní zásady občanského práva a pojednejte o nich.
3. Vysvětlete systém občanského práva.
4. Charakterizujte občanskoprávní vztahy, jak vznikají.

5. Co jsou občanskoprávní skutečnosti a jak je dělíme, a jaký je rozdíl mezi právním úkonem a událostí.
6. Co jsou právní úkony a jaké jsou jejich náležitosti.
7. Vysvětlete, kdo je subjektem v občanském právu.
8. Co je právní subjektivita a způsobilost k právním úkonům.
9. Vysvětlete zastoupení.
10. Vysvětlete význam časů v občanském právu a jeho počítání.
11. Charakterizujte ochranu osobnosti v občanském právu.
12. Vyjmenujte povinnosti občana při předcházení hrozícím škodám.

4.2 Práva věcná

1. **Vlastnické právo.**
2. **Držba.**
3. **Věcná práva k věci cizí (spoluvlastnictví a společné jmění).**
4. **Předkupní právo.**

Listina základních práv a svobod: čl. 11

Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých nebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Výkon vlastnických práv nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnických práv je možné ve „veřejném zájmu“ a to na základě zákona a za „náhradu“.

Mezi věcná práva patří

- 1. Vlastnické právo**
- 2. Držba**
- 3. Věcné právo k věci cizí (spoluvlastnictví a společné jmění)**
- 4. Předkupní právo**

4.2.1 Vlastnické právo

Obsahem vlastnického práva jsou jednotlivá oprávnění a povinnosti vlastníka k věcem. Jedná se o právo:

- ✓ věc užívat a požívat její plody a užitky,
- ✓ právo s věcí disponovat,
- ✓ právo věc držet.

Obsahem jsou však i povinnosti, zejména:

- ✓ nezneužívat svého vlastnického práva vůči ostatním,
- ✓ vykonávat vlastnické právo tak, aby nedocházelo k poškozování lidského zdraví, přírody a životního prostředí nad míru stanovenou zákonem.

Vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného nebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv.

Zakázáno je zejména:

- ✓ ohrozit sousedovu stavbu nebo pozemek úpravami své stavby nebo svého pozemku, aniž učinil opatření k jejich upevnění,
- ✓ obtěžovat sousedy hlukem, prachem, popílkem, kouřem, plyny, parami, pachy, pevnými a tekutými odpady, stíněním, vibracemi,
- ✓ nechat chovaná zvířata vnikat na sousedící pozemek,
- ✓ nešetrně, popř. v nevhodné roční době odstraňovat ze své půdy kořeny stromů nebo větve stromů přesahující na jeho pozemek.

Kromě těchto zákazů formuluje zákon pro vlastníky sousedících nemovitostí povinnost umožnit si vstup na své pozemky nebo stavby na **nezbytnou dobu a v nezbytné míře** – při obhospodařování, údržbě a opravách svých nemovitostí. Pokud při tom způsobí škodu, musí ji nahradit – jde o přísnou absolutní objektivní odpovědnost (nemůže se jí zprostit).

Dále je **vlastník povinen strpět**, aby ve stavu nouze či v naléhavém veřejném zájmu byla jeho věc použita, a to na:

- ✓ nezbytně nutnou dobu,
- ✓ v nezbytné míře,
- ✓ za náhradu,
- ✓ nelze-li účelu dosáhnout jinak.

Ve **veřejném zájmu lze věc vyvlastnit** nebo vlastnictví omezit za těchto podmínek:

- ✓ nelze-li účelu dosáhnout jinak,
- ✓ jen na základě zákona,

- ✓ jen pro daný účel,
- ✓ za náhradu.

Nehmotná práva pocházející z tvůrčí činnosti – hovoří se o nich jako o **duševním vlastnictví**. Patří sem:

- ✓ práva autorská a příbuzná právům autorským – tj. k dílům literárním, uměleckým a vědeckým,
- ✓ práva průmyslová – zahrnují ochranu výsledků tvořivé činnosti v technické oblasti – práva k objevům a vynálezům, užitným a průmyslovým vzorům, práva k novým odrůdám rostlin a plemenům zvířat. Ochrana duševního vlastnictví je upravena ve zvláštních zákonech (např. zákon o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů; autorský zákon apod.).

Nabývání vlastnictví

Podle občanského zákoníku se vlastnictví nabývá:

- a) smlouvou** – nejčastěji kupní a darovací, ale i jinou – např. směnnou, o dílo apod.,
- b) děděním** – vlastnické právo přechází na dědice okamžikem smrti zůstavitele,
- c) rozhodnutím státního orgánu** – jde zpravidla o rozhodnutí soudu, např. vypořádání společného jmění soudem,
- d) na základě jiných skutečností** stanovených zákonem:
 - ✓ vydržení,
 - ✓ věci nalezené, skryté, neznámého vlastníka a opuštěné – náleží státu,
 - ✓ zpracováním (zhotovením – vlastní činností si věc vyrobit),

- ✓ nabytí vlastnického práva ze zákona.

Zánik vlastnictví

1. Z vůle vlastníka:

- a) převod vlastnictví smlouvou,
- b) vědomým opuštěním věci,
- c) spotřebováním,
- d) zničením.

2. Nezávisle na vůli vlastníka (i proti jeho vůli):

- a) rozhodnutím státního orgánu - např. vyvlastněním,
- b) ztráta věci,
- c) vydržením při dodržení zákonem stanovených podmínek,
- d) zánik věcí,
- e) smrt vlastníka věci.

4.2.2 Držba

Držba je jedním z nejstarších a zároveň nejspornějších pojmů občanského práva; ve své podstatě byla vytvořena v právu římském.

Ze souboru jednotlivých oprávnění vlastníka je na prvním místě, a jako nejširší, **oprávnění věc držet**. Je tomu tak proto, že oprávnění věc držet tvoří důležitý předpoklad

i pro výkon některých dalších vlastnických oprávnění (např. aby mohl vlastník předmět vlastnického práva, tj. hmotnou věc užívat). **Zpravidla je vlastník věci a její držitel jedna osoba.**

Zvláštnost držby spočívá v tom, že může existovat samostatně, **tj. odděleně od vlastnického práva.** Z toho důvodu upravuje občanský zákoník držbu jinou osobou než vlastníkem samostatně.

Právo věc držet je chápáno především jako oprávnění vlastníka věci, které mu umožňuje realizovat další vlastnické oprávnění – tj. věc užívat a požívat její plody a užitky a disponovat věcí. Jak již bylo uvedeno, může se stát, že držitelem věci je někdo jiný než vlastník. Je-li takový držitel - v dobré víře o tom, že mu věc patří, je držitelem oprávněným.

Právo držby lze tedy chápat jako právní vztah držitele k věci. Aby se jednalo o držbu, musí být naplněny následující znaky:

- a) faktické ovládnutí věci určitou osobou,
- b) tato osoba musí nakládat s věcí jako s vlastní,
- c) osoba je v dobré víře, že jí věc patří.

Opakem oprávněného držitele je **neoprávněný držitel**, jímž je:

- ✓ osoba, která věc fakticky ovládá, má i vůli nakládat s ní jako se svou,
- ✓ vzhledem ke všem okolnostem není v dobré víře, ale ve zlé víře, že jí věc patří.

Všechny případy, kdy není souhlas vlastníka věci, např. věc odcizená, ztracená. Klasickým příkladem neoprávněného držitele je zloděj.

Neoprávněný držitel má:

- ✓ povinnost vždy vydat věc vlastníkovvi spolu s jejími plody a užitky,
- ✓ povinnost nahradit škodu, která vlastníkovvi vznikla neoprávněnou držbou,
- ✓ právo odpočítat si náklady nutné na údržbu a provoz věci,
- ✓ právo oddělit to, čím věc svým nákladem zhodnotil.

4.2.3 Věcná práva k věci cizí (spoluvlastnictví a společné jmění)

1. Podílové spoluvlastnictví

Subjektem vlastnického práva může být jediná osoba nebo více osob – pak hovoříme o **spoluvlastnictví**, které je **podílové**.

Spoluvlastnický podíl je charakterizován jako míra, kterou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci.

Výše podílu je dána dohodou spoluvlastníků a může být určena:

- a) právním předpisem,
- b) rozhodnutím soudu,
- c) zůstavitelem v závěti apod.

Není-li výše podílu stanovena, platí zásady, že podíly jsou stejné.

Obsahem podílového spoluvlastnictví jsou práva a povinnosti jeho subjektů, která vznikají:

a) při hospodaření se společnou věcí – především její údržba, oprava, včetně jejího pronájmu a nakládání. Zde je ze zákona počítáno především s dohodou účastníků,

b) mezi spoluvlastníky a třetími osobami ohledně společné věci jako celku – např. je-li spoluvlastníky uzavřena smlouva o dílo, jejímž předmětem je oprava společné nemovitosti, je dodavatel díla oprávněn domáhat se zaplacení ceny díla na kterémkoli ze spoluvlastníků s tím, že ten je povinen zaplatit celkovou cenu a následně se domáhat uhrazení poměrné částky na ostatních spoluvlastnících,

c) mezi každým spoluvlastníkem a třetí osobou ohledně jeho spoluvlastnického podílu každý ze spoluvlastníků má ve svém výlučném vlastnictví svůj spoluvlastnický podíl.

Zánik a vypořádání podílového spoluvlastnictví

Podílové spoluvlastnictví zaniká stejně jako vlastnictví individuální, tedy:

- ✓ na základě dohody spoluvlastníků,
- ✓ na základě rozhodnutí soudu na návrh některého ze spoluvlastníků.

Zákon však dává přednost dohodě spoluvlastníků o zrušení spoluvlastnictví a jeho vzájemném vypořádání. Nedojde-li k dohodě, provede soud zrušení a vypořádání na návrh některého ze spoluvlastníků.

2. Společné jmění manželů (dále jen SJM)

Tento pojem SJM byl do českého práva zaveden spolu s novelou zákona o rodině a je s účinností od 1. 8. 1998 základním institutem manželského majetkového práva (dříve bezpodílové spoluvlastnictví manželů). U SJM jde o zvláštní případ spoluvlastnictví, které **není** rozděleno na podíly, což znamená, že ve SJM nejsou určeny podíly. Pouze až v případě zániku SJM dochází k určení podílů, o nichž platí, že **jsou stejné**.

SJM může vzniknout jen mezi manžely. V manželství však mohou kromě SJM existovat i výlučné vlastnictví jen jednoho z manželů nebo podílové spoluvlastnictví manželů.

Vznik společného jmění manželů

SJM je úzce vázáno na existenci manželství, proto, jak již bylo zmíněno, mezi jinými osobami než mezi manžely (**např. mezi druhem a družkou**) společné jmění nevzniká. **Společné jmění manželů vzniká ze zákona (ex lege) zásadně vznikem manželství; vzniká i v manželství neplatném** (viz kapitola rodinné právo).

Předmět společného jmění manželů

Pojmem **jmění** se označuje souhrn penězi ocenitelných majetkových hodnot patřících určité osobě, a to po odečtení penězi ocenitelných majetkových hodnot, které tato osoba dluží jinému. Podle platné právní úpravy **tvoří společné jmění:**

a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi společně za trvání manželství, s výjimkou:

- ✓ majetku získaného dědictvím nebo darem,
- ✓ majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela,
- ✓ věcí, které podle své povahy slouží k osobní potřebě jen jednoho manžela,
- ✓ věcí vydaných v rámci restituce majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního manžela,

b) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství s výjimkou:

- ✓ závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich a

- ✓ závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům

manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého (např. závazek z půjčky, ručitelský závazek).

Za závazky, které tvoří součást SJM, odpovídají manželé **společně a nerozdílně**.

4.2.4 Předkupní právo

Dispozice spoluvlastnickým podílem je omezena v tom smyslu, že při převodu na cizí osoby je spoluvlastník povinen nabídnout svůj podíl nejdříve svým spoluvlastníkům, kteří mají **předkupní právo**. Teprve když tito své právo nevyužijí, může být podíl převeden na cizí osobu. Předkupní právo nemají při převodu na **osobu blízkou**.

Předkupní právo tedy znamená dohodu o tom, že pokud bude kupující v budoucnu chtít věc prodat, nabídne ji jako prvnímu prodávajícímu.

Po formální stránce **není** pro platnost smlouvy o předkupním právu zákonem předepsána **písemná forma**, ledaže by se jednalo o předkupní právo sjednávané jako právo věcné; to může přicházet v úvahu výlučně u nemovitostí.

S porušením předkupního práva ze strany zavázaného je spojena jeho odpovědnost za škodu vzniklou porušením této povinnosti oprávněnému.

§ 602 a následující občanského zákoníku. Kdo prodá věc s výhradou, že mu ji kupující nabídne ke koupi, kdyby ji chtěl prodat, má předkupní právo. Takové právo lze dohodnout i pro případ jiného zcizení věci než prodejem. Předkupní právo **ukládá povinnost pouze tomu, kdo slíbil věc nabídnout ke koupi**.

Předkupní právo lze dohodnout i jako věcné právo, které působí i vůči nástupcům kupujícího. Smlouva se musí uzavřít **písemně** a předkupní právo se **nabývá vkladem do**

katastru nemovitostí. Nekoupil-li prodávající věc nabídnutou kupujícím, zůstává mu zachováno předkupní právo i vůči jeho právnímu nástupci.

Bylo-li předkupní právo porušeno, může se oprávněný buď na nabyvateli domáhat, aby mu věc nabídl ke koupi, anebo mu zůstane předkupní právo zachováno. Předkupní právo nepřechází na dědice oprávněné osoby a nelze je převést na jinou osobu.

Zánik předkupního práva

Předkupní právo oprávněného zanikne – vedle obecných způsobů zániku práv a povinností:

- ✓ i marným uplynutím lhůty k přijetí nabídky,
- ✓ vzdáním se předkupního práva,
- ✓ neuhrazením nebo nezajištěním kupní ceny oprávněným v zákonné nebo dohodnuté lhůtě,
- ✓ smrtí oprávněného,
- ✓ prodejem nemovitosti,
- ✓ zpeněžením konkurzní podstaty.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete, co je obsahem vlastnického práva a jakými způsoby lze toto právo nabýt.
2. Vyjmenujte a vysvětlete zánik vlastnictví.

3. Vysvětlete právo držby.
4. Charakterizujte podílové spoluvlastnictví a co je jeho obsahem.
5. Rozeberte společné jmění manželů, a co do něj zahrnujeme.
6. Vysvětlete, co je předkupní právo.

4.3 Dědické právo

1. Dědění ze zákona.

2. Dědění ze závěti.

3. Potvrzení dědictví a ochrana oprávněného dědice.

Dědickým právem označujeme souhrn právních norem upravujících přechod práv a povinností zemřelé fyzické osoby na osoby jiné.

Z uvedeného vyplývá, že významnou **právní skutečností** je smrt fyzické osoby. Důsledkem je pak přechod práv a povinností tvořících předmět dědictví, které zůstavitel zanechal, a to na dědice. Dědictví se nabývá zásadně **smrtí zůstavitele**. Stejně důsledky vyplývají také z rozhodnutí soudu o prohlášení fyzické osoby za mrtvou.

Pojmy

1. **Zůstavitel** – je ten, kdo něco, co má být předmětem dědictví zanechal a zůstavil.
2. **Dědickým právem** – rozumíme oprávnění určitého subjektu stát se dědicem.
3. **Dědic** – fyzická osoba, právnická osoba nebo stát – nositel dědického práva.

a) **zákoný dědic** – dědic ze zákona,

b) **závětní dědic** (testamentární) – dědic ze závěti,

c) **neopomenutelný dědic**.

4.3.1 Dědění ze zákona

Při dědění ze zákona přechází majetek zůstavitele na osoby určené zákonem. Tito dědicové jsou rozděleni do **čtyř skupin v závislosti na stupni příbuzenství**. Přichází do úvahy tehdy, pokud zůstavitel nezanechal platnou závěť.

Dědické skupiny:

1. skupina - zde dědí zůstavitelovy děti, manžel nebo partner, každý z nich stejným dílem.

2. skupina - jestliže nedědí zůstavitelovi potomci, dědí v této skupině **manžel, partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti**, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědí všichni stejným dílem, manžel nebo partner však vždy **nejméně jednu polovinu dědictví**.

3. skupina - pokud nedědí manžel nebo partner ani žádný z rodičů, dědí v této skupině stejným dílem **sourozenci zůstavitele a dále ti**, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, dědí stejným dílem jeho děti.

4. skupina - pokud nedědí žádný dědic uvedený ve 3. skupině dědí v této skupině stejným dílem **prarodiče zůstavitele** a pokud nedědí žádný z nich, dědí jejich děti.

V případě, že po smrti zůstavitele nenabude dědictví žádná osoba ve výše uvedených skupinách, přechází dědictví na stát - tzv. odúmrt'. Stát v daném případě zajistí pohřeb zůstavitele.

4.3.2 Dědění ze závěti

Pokud zůstavitel zanechal platnou poslední vůli – hovoříme o dědění ze závěti. Platnost závěti stanoví zákon následujícím způsobem.

Závěť je jednostranný, kdykoli odvolatelný nebo změnitelný projev vůle osobní povahy (nelze se dát při něm zastoupit), který pro případ smrti pořizuje fyzická osoba o svém majetku. Společná závěť více osob je neplatná!!

Zůstavitel v závěti stanoví sám osoby, které mají být dědici a určí jejich dědický podíl. V této souvislosti je nutné vysvětlit pojem „**Neopomenutelný dědic**“.

Jsou jimi. **Nezletilí potomci**, kterým se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a **zletilí potomci** aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků (§ 479 občanského zákoníku).

Náležitosti pořizovatele závěti:

- ✓ fyzická osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům,
- ✓ nezletilý starší 15 let může pořizovat závěť formou notářského zápisu,
- ✓ projev vůle musí být učiněn svobodně, vážně, projev musí být určitý a srozumitelný.

Náležitosti závěti

a) závět **musí být písemná**, napsána vlastní rukou a podepsána, jinak je neplatná,

b) **není-li napsána vlastní rukou**, tzn. jinou písemnou formou (psací stroj, PC), musí jí zůstavitel vlastní rukou podepsat v přítomnosti dvou svědků současně, svědci musí být na závěti rovněž podepsáni,

c) pokud **zůstavitel nemůže číst**, ani psát projeví svou vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtená a přítomnými svědky podepsána; v listině musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal a kdo hlasitě přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli,

d) zůstavitel může projevit svou poslední vůli rovněž **notářským zápisem**,

e) v každé závěti **musí být uveden den, měsíc a rok**, kdy závěť byla podepsána,

f) pokud je vyhotoveno více závětí platí ta, která byla **vyhotovená jako poslední**.

Osoby nevidomé mohou projevit poslední vůli též před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena.

Osoby neslyšící a hluchoslepé, které nemohou číst nebo psát, mohou projevit poslední vůli formou notářského zápisu nebo před třemi současně přítomnými svědky, ovládajícími touto osobou zvolený komunikační systém neslyšících a hluchoslepých osob, a to v listině, která musí být tlumočena do zvoleného komunikačního systému. I zde platí „**neopomenutelný dědic**“ viz dědění ze zákona.

V závěti ustanoví zůstavitel dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, které jim mají připadnout. Nejsou-li podíly u více dědiců v závěti určeny, platí, že jejich podíly jsou stejné.

Zrušení závěti

- ✓ platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát,
- ✓ anebo odvoláním závěti (stejnou formou jako závěť),
- ✓ zničením listiny, na které byla závěť napsána.

Vydědění

Zůstavitel může vydědit potomka, jestliže:

- ✓ v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech,
- ✓ zůstaviteli trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl,
- ✓ byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku,
- ✓ trvale vede nezřízený život.

Listina o vydědění musí být vyhotovena písemně (viz závěť), musí obsahovat datum vyhotovení a vždy musí být v této uveden důvod vydědění.

4.3.3 Potvrzení dědictví a ochrana oprávněného dědice

Potvrzení dědictví

Je-li jeden dědic, soud mu potvrdí nabytí dědictví. Je-li dědiců víc – vypořádají se dohodou, kterou soud schválí, neodporuje-li zákonu nebo dobrým mravům. Nedojde-li

k dohodě, potvrdí soud nabytí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno, a to podle podílů (buď ze zákona, nebo ze závěti).

Ochrana oprávněného dědice

Zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědil – vydat majetek oprávněnému dědici, a to podle zásad o bezdůvodném obohacení.

Nepravý dědic má právo na náhradu nákladů, které na majetek z dědictví vynaložil, a náleží mu užitky z dědictví. Jestliže však věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný, má právo jen na náhradu nutných nákladů a je povinen oprávněnému dědici kromě dědictví vydat i jeho užitky.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete pojmy zůstavitel, dědické právo, dědic.
2. Objasněte, jaké druhy dědění zná občanský zákoník.
3. Vysvětlete dědění ze zákona – v jakých skupinách se dědí.
4. Co je závěť, jaké jsou její náležitosti.
5. Kdo je neopomenutelný dědic a jaký podíl dědí.
6. Uveďte zákonné podmínky vydědění.
7. Co znamená potvrzení dědictví a jaká je ochrana oprávněného dědice.

Vzor možné závěti psané jinak, než vlastnoručně.

Z Á V Ě Ť

Já, níže podepsaný Josef Kos, narozený 13. srpna 1936, trvale bytem 578 02 Beroun, ulice Kladenská, č. p. 2563,

pořizuji pro případ své smrti po zralé úvaze tuto závěť:

Jsem, mimo jiný majetek, vlastníkem rodinného domu č. 1236 v Holešově, ul. Sadová, kde se v přízemí nachází nebytové prostory o celkové rozloze 173 m², ve kterých se nachází obchodní společnost RONO s.r.o., jejímž společníkem je i můj syn Karel Kos.

Dědicem uvedených nebytových prostor ustanovuji, obchodní společnost RONO s.r.o. se sídlem Holešov, ulice Tovární č. 2367, zapsanou v obchodním rejstříku pod číslem 2369874/698 u obchodního soudu v Brně dne 16. 3. 2003. Můj syn je jedním ze společníků uvedené obchodní společnosti, která nebytové prostory využívá ke svému podnikání. Přeji si, aby uvedená obchodní společnost využívala nebytové prostory i po mé smrti.

Jako podmínku platnosti této závěti stanovím, že ke dni mé smrti bude můj syn společníkem uvedené obchodní společnosti. V opačném případě je tato má závěť neplatná.

Ostatní svůj majetek ponechávám zákonné posloupnosti.

V Berouně dne 12. května 2006

Josef Kos

1. svědek Jan Veselý, nar. 12. ledna 1950, bytem Beroun, ul. Horní 1236

2. svědek Vilém Drahý, nar. 3. srpna 1952, bytem Beroun, ul. Nová 2391

4.4 Závazkové právo

1. Charakteristika závazkových právních vztahů.
2. Vznik, změny, zajištění a zánik závazků.
3. Pojmenované smlouvy (kupní smlouva a smlouva o dílo).

4.4.1 Charakteristika závazkových právních vztahů

Závazkovým právem rozumíme velkou skupinu občanskoprávních vztahů, kterou nazýváme závazky (obligace). Závazkové právo se zpravidla člení na dvě části:

1. **část obecnou**, která upravuje obecné otázky, které jsou všem závazkům společné (vznik, změny, zajištění a zánik závazků).
2. **část zvláštní**, která obsahuje speciální úpravu některých typických závazkových vztahů.

Závazkové vztahy vznikají a existují mezi konkrétními účastníky (subjekty). V závazkových vztazích je nutné rozlišovat **účastníky – subjekty** a **strany závazku**. V závazkovém právním vztahu může vystupovat se společnými právy a povinnostmi více účastníků, ale strany mohou být jen dvě, tj. strana **věřitelská** a **strana dlužnická**.

Závazkový právní vztah je definován jako občanskoprávní vztah, jehož jeden účastník (dlužník) je povinen druhému účastníku (věřiteli) něco splnit a ten má právo stanovené plnění na dlužníkovi požadovat.

4.4.2 Vznik, změny, zajištění a zánik závazků.

1. Vznik závazků

Důvodem vzniku závazků jsou právní skutečnosti, závazky tedy mohou vznikat na základě:

a) právních úkonů – nejčastěji uzavřením smluv, ale i jednostranných úkonů (veřejný příslib),

b) protiprávních úkonů – zde hovoříme o závazcích z porušení právních povinností. Nejčastěji jde o způsobení škody, porušení smlouvy prodlením nebo vadností plnění a bezdůvodným obohacením,

c) jiného zákonem uznaného důvodu – zde hovoříme o závazcích z jiných právních důvodů. Např. zákon stanoví, že nálezce má nárok na nálezné.

Smluvní svoboda

Jednou ze zásad, která se uplatňuje v občanském právu a závazkovém zejména, je zásada tzv. autonomie vůle subjektu. Je vyjádřena v § 2 odst. 3. OZ, podle něhož „účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit. V závazkovém právu se tato zásada projevuje jako smluvní svoboda, která spočívá:

- ✓ ve volnosti uzavírání smluv,
- ✓ ve volnosti výběru typu smlouvy,
- ✓ ve volnosti utváření jejich obsahu,
- ✓ ve volnosti určení formy.

2. Změny závazků

Změnou závazků rozumíme zpravidla změnu jeho subjektu nebo změnu jeho obsahu. Charakteristika jednotlivých změn:

a) postoupení pohledávky – jedná se o změnu v osobě věřitele, kdy tento smlouvou postoupí svoji pohledávku na třetí osobu. Postoupení pohledávky může být i nucené tj. rozhodnutím soudu např. příkázání pohledávky v rámci exekuce. O postoupení pohledávky musí být dlužník vyrozuměn, jinak může plnit původnímu věřiteli.

b) převzetí dluhu – je změnou v osobě dlužníka, na místo původního nastupuje třetí osoba. K převzetí dluhu může dojít smlouvou mezi dlužníkem a třetí osobou (se souhlasem věřitele), ze zákona a z rozhodnutí soudu.

c) přistoupení k dluhu – vedle původního dlužníka přistupuje další osoba jako spoludlužník; přistoupení k dluhu se realizuje *písemnou dohodou* třetí osoby s věřitelem, souhlasu původního dlužníka není třeba.

d) dohodou stran – strany se dohodnou, že změní vzájemná práva a povinnosti svého závazku.

e) prodlení dlužníka – nastává, pokud dlužník nesplní ve stanovené době svůj dluh buď vůbec, nebo nesplní-li jej řádně.

f) prodlení věřitele – nastane, jestliže věřitel nepřijme od dlužníka včas a řádně nabídnuté plnění nebo neposkytne dlužníkovi součinnost potřebnou ke splnění dluhu.

3. Zajištění závazků

Zajištěním závazků rozumíme souhrn právních institutů, které zvyšují jistotu věřitele, že jeho pohledávka bude uhrazena. Podle občanského zákoníku zajišťovacími prostředky jsou:

a) smluvní pokuta – právní podstatou je povinnost zaplatit určitou částku, kterou si strany sjednaly pro případ, že bude porušena smluvní povinnost. Účastník, který smlouvu poruší, je povinen zaplatit pokutu bez ohledu na to, zda druhému vznikla škoda.

b) ručení – ručením se rozumí právní vztah mezi věřitelem a ručitelem, jehož obsahem je závazek ručitele (tj. osoby vždy odlišné od dlužníka) uspokojit pohledávku věřitele, jestliže ji neuspokojí sám dlužník.

Např. osoba X (dlužník) si sjedná s bankovním ústavem (věřitel) půjčku, jako ručitele za závazek si vezme osobu Y, která je povinna uspokojit pohledávku bankovnímu ústavu, pokud osoba X tuto nesplní. Ručení vzniká na základě písemné dohody, která obsahuje ručitelovo prohlášení, že závazek za dlužníka uhradí a souhlas věřitele se vznikem ručení. Ručitel, který splní za dlužníka jeho dluh, má vůči dlužníkovi nárok na náhradu za plnění.

c) dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů – touto dohodou dlužník souhlasí, aby mu plátce prováděl srážky ze mzdy (např. zaměstnavatel) nebo jiných příjmů (např. důchody, nemocenské dávky, stipendia apod.) a poukazoval je věřiteli. Dohoda musí být písemná a dohodnuté částky **nesmí** být vyšší, než kolik by činily při výkonu rozhodnutí.

d) zástavní smlouvou

– např. osoba X dostane půjčku od Městského úřadu na výměnu oken, nové rozvody vody a opravu střechy v částce 300 000,- Kč a jako zajištění tohoto závazku zastaví na dobu splácení svůj rodinný dům. Toto tzv. zástavní právo je zaznamenáno v katastru nemovitostí po celou dobu splácení dluhu. K výmazu zástavního práva z katastru nemovitostí dojde dnem nahlášení o splnění pohledávky.

Další možné zajištění závazků:

- ✓ převodem práva,
- ✓ postoupením pohledávky,

- ✓ jistota,
- ✓ uznání dluhu.

4. Zánik závazků

Jednotlivé druhy zániku závazků:

a) Splněním dluhu – splněním dluh zaniká, dluh musí být splacen řádně a včas. Není-li dohodnuta doba splnění, musí dlužník dluh uhradit den po té, kdy byl o plnění věřitelem požádán. Pokud jsou dohodnuty splátky a některá ze splátek nebyla splacená, může věřitel žádat úhradu celé částky. Věřitel je povinen vydat dlužníkovi písemné potvrzení o úhradě dluhu.

b) Dohodou o novém závazku – lze se dohodnout s věřitelem, že dosavadní závazek se nahrazuje závazkem novým, pak starý zaniká a dlužník je povinen plnit nový závazek.

c) Nemožnost plnění – stane-li se plnění nemožným, povinnost dlužníka zaniká. Například nemohla být naplněna smlouva o opravě motoru vozidla, jelikož došlo k požáru autodílny a vozidlo shořelo. Dohoda o restaurování obrazu nemohla být naplněna, jelikož restaurátor pro zdravotní problémy, nemůže práci dokončit.

d) Uplynutí doby – stanovené práva a povinnosti vyplývající ze smlouvy zanikají uplynutím doby, na kterou byly stanoveny.

e) Smrt dlužníka – smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže obsahem plnění byl výkon, který mohl provést jen uvedený dlužník osobně. Pokud zemře věřitel, zaniknou ty práva, jejichž plnění bylo vázáno jen k jeho osobě. Vždy však zanikají práva na bolestné a na náhradu za ztížené společenské uplatnění.

f) Započtení dohodou - mají-li věřitel s dlužníkem vzájemné pohledávky, jejichž plnění je stejného druhu, zaniknou započtením, pokud se vzájemně kryjí, a pokud některý z účastníků učiní vůči druhému projev, který směřuje k započtení.

g) Výpověď – jedná se jednostranný právní akt týkající se smluv na dobu neurčitou, kdy předmětem dohodnutého závazku je nějaká nepřetržitá opakující se práce. Pokud není dohodnuta jiná výpovědní lhůta, platí lhůta dle zákona a to tříměsíční (například máme smlouvu s firmou na udržování naší zahrady, smlouva je na dobu neurčitou, pokud chceme tuto smlouvu vypovědět, musíme toto učinit písemně (pokud smlouva byla uzavřena písemně) a pokud se s danou firmou nedomluvíme na kratší výpovědní lhůtě, bude tato tříměsíční).

h) Neuplatnění práva – k zániku práva dochází v případě, že nebylo právo v dané lhůtě uplatněno (promlčení dluhu do tří let ode dne kdy mělo být plněno).

ch) Splynutí – zde dochází ke splynutí práv a povinností (dlužník má dluh vůči svému otci, pokud tento zemře a syn v rámci dědictví převezme předmětný závazek, splyne povinnost dlužníka a právo věřitele a závazek zanikne).

i) Narovnání – jedná se o dohodu, kterou si účastníci mohou upravit práva, která byla mezi nimi sporná nebo pochybná. Touto dohodou o narovnání musí být mezi účastníky upravena veškerá práva. Tímto úkonem původní závazek zaniká a plnění je podřízeno novému závazku, který vyšel z dohody o narovnání.

j) Odstoupením od smlouvy – účastníci mohou odstoupit od smlouvy, je-li to stanoveno v zákoně nebo dohodnuto ve smlouvě.

k) prominutí dluhu – rozumí se prominutí peněžitého dluhu, dohoda musí být písemná, lze prominout i část dluhu.

Další možný zánik závazků:

- ✓ vzdání se práva,
- ✓ jednostranné započtení.

5. Odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení

„Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.“

- ✓ komu škoda hrozí, je povinen k jejímu odvracení zakročit způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení,
- ✓ jde-li, o vážné ohrožení má ohrožený právo obrátit se na soud,
- ✓ kdo způsobil škodu, když odvracel přímo hrozící nebezpečí, které sám nevyvolal a nešlo-li toto odvrátit jinak a způsobený následek není stejně závažný, nebo závažnější, než ten který hrozil, není za tuto škodu odpovědný,
- ✓ rovněž neodpovídá za škodu, kdo ji způsobil v nutné obraně proti hrozícímu nebo trvajícím útokům,
- ✓ o nutnou obranu nejde, byla-li zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.

Kdo odvracel hrozící škodu, má právo na náhradu účelně vynaložených nákladů a na náhradu škody, kterou přitom utrpěl, i proti tomu, v jehož zájmu jednal, a to nejvýše v rozsahu odpovídajícím škodě, která byla odvrácena.

Odpovědnost za škodu

„Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právních povinností“.

Odpovědnosti se může zprostit ten, kdo prokáže že, škodu nezavinil. Každý kdo od jiného převzal věc, jenž má být předmětem jeho závazku, odpovídá za její poškození, ztrátu nebo zničení, ledaže by ke škodě došlo i jinak.

Odpovídáme rovněž za škodu vzniklou přístroji, nebo věcmi které byly použity při plnění závazku (pokazil se nám hydraulický zvedák v autoservisu a pádem vozidla došlo ke

škodě). Tato odpovědnost je i ve zdravotnictví, sociálních, veterinárních a jiných biologických službách.

Pokud škodu způsobí osoby, které nemohou posoudit následky svého chování (děti, osoby zbavené svéprávnosti) a nejsou schopny ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, odpovídají za škodu ti, kdo jsou povinni nad nimi vykonávat dohled.

„Kdo se uvede vlastní vinou do takového stavu, že není schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, je povinen nahradit škodu v tomto stavu způsobenou; společně a nerozdílně s ním odpovídají ti, kteří jej do tohoto stavu úmyslně přivedli.“ (Po požití alkoholu, pod vlivem drog, apod.)

Škoda se hradí skutečná a to co poškozenému ušlo (tzv. ušlý zisk). Hradí v penězích, popřípadě uvedením věci do původního stavu. V případě, že škoda vznikla trestným činem a pachatel z něho měl majetkový prospěch, je možné škodu uspokojit z věcí, které z majetkového prospěchu nabyly.

Bezdůvodné obohacení

Jedná se o obohacení na úkor jiného:

- ✓ bez právního důvodu,
- ✓ plněním z neplatného právního úkonu,
- ✓ plnění z právního důvodu, který odpadl,
- ✓ získáním majetkového prospěchu z nepoctivých zdrojů.

Obohacení takto získané je nutno vydat tomu, na jehož úkor bylo získáno. Nelze-li zjistit, komu toto obohacení patří, je nutné ho vydat státu. Přijetí promlčeného dluhu se za bezdůvodné obohacení nepočítá.

V případě plnění ze hry nebo sázky mezi fyzickými osobami, nebo vrácení peněz půjčených do hry nebo sázky, se toto rovněž nepovažuje za bezdůvodné obohacení. U soudu se však tohoto plnění není možno domáhat.

4.4.3 Pojmenované smlouvy (kupní smlouva a smlouva o dílo)

Druhy smluv:

a) smlouvy pojmenované – jedná se o nejčastější smlouvy (kupní, darovací, smlouva o dílo atd.), zákon zde stanoví základní práva a povinnosti. V rámci dispozice je mohou účastníci měnit, pokud si však základní práva a povinnosti neupraví odlišně, platí obecně ty uvedené v zákoně,

b) smlouvy nepojmenované – zákon připouští možnost uzavřít i smlouvy, které nejsou v zákoně pojmenovány. Platí zde však podmínka, že práva a povinnosti smluvních stran budou dostatečně vymezeny, smlouva nebude směřovat k obejití zákona a nebude v rozporu s dobrými mravy.

Základem uzavření smlouvy je nabídka (oferta) a její přijetí (akceptace)

Jedná se o právní úkon, kdy navrhovatel projevuje vůli uzavřít smlouvu. Oferta může být určena jen jedné konkrétní osobě nebo více určitým osobám. Nabídka musí být srozumitelná, určitá a měla by obsahovat všechny informace důležité pro vznik závazkového vztahu. Navrhovatel v případě přijetí nabídky je svou nabídkou vázán. Pokud je nabídka provedena ústně a není akceptována – zaniká. Písemně provedená nabídka může být časově omezená. Přijetím nabídky je smlouva uzavřena. Toto neplatí, pokud podmínky nabídky byly změněny, pak je smlouva uzavřena až oboustrannou shodou na jejich podmínkách.

Ve zvláštní části závazkového práva jsou upraveny nejčastější a nejtypičtější druhy občanskoprávních smluv. Zde je výčet některých z nich:

a) kupní smlouva (§ 588-618 OZ),

b) smlouva o dílo (§ 631 OZ),

c) směnná smlouva (§ 611 OZ),

d) darovací smlouva (§ 628-630 OZ),

e) smlouva o půjčce (§ 657 OZ),

f) smlouva o výpůjčce (§ 659 OZ),

g) nájemní smlouva – nájem bytu, obytných místnosti, podnájem, nájem a podnájem nebytových prostor a mnoho dalších (§ 663-684 OZ).

Mezi typické **pojmenované smlouvy** patří

1. Kupní smlouva – kupní smlouvou se prodávající zavazuje odevzdat kupujícímu předmět koupě (např. automobil), a kupující se zavazuje jej odebrat a zaplatit kupní cenu. Podstatnými **náležitostmi** kupní smlouvy jsou **předmět koupě**, tedy co má být koupeno, a **cena**, tedy částka za kterou se předmět koupě kupuje. Smlouva vzniká, bylo-li dosaženo shody o předmětu koupě a kupní ceně. Je-li předmětem koupě nemovitosti, musí mít smlouva písemnou formu. Při kupní smlouvě mohou být ještě vedlejší ujednání, jako např.:

- ✓ **výhrada vlastnictví** – což je dohoda mezi prodávajícím a kupujícím, že vlastnické právo k věci přechází na kupujícího až po zaplacení celé kupní ceny, ujednání musí být písemné a pouze u movitých věcí (např. leasing na koupi automobilu),
- ✓ **předkupní právo** – což je dohoda o tom, že pokud bude kupující v budoucnu chtít věc prodat, nabídne ji jako prvnímu prodávajícímu,
- ✓ **právo zpětné koupě** – umožňuje, aby prodávající mohl ve stanovené lhůtě věc znovu odkoupit – může se rozhodnout sám prodávající, nemusí čekat, zda ji kupující bude chtít prodat,
- ✓ **jiná vedlejší ujednání.**

2. Smlouva o dílo. Smlouva o dílo je upravena v občanském zákoníku v § 631, a to jednak obecnými ustanoveními, jež platí pro všechny druhy smluv o dílo (§ 631 až 643), dále zvláštními ustanoveními o zhotovení věci na zakázku (§ 644 až 651) a zvláštními ustanoveními o smlouvě o opravě a úpravě věci (§ 652 až 656). **Smlouvou o dílo je smlouva, kterou se strana, které bylo dílo zadáno (zhotovitel díla), zavazuje, že je provede na vlastní nebezpečí, a druhá strana (objednatel díla) se zavazuje, že za ně zaplatí zhotoviteli díla sjednanou cenu.** Podstatnými **náležitostmi** obsahu smlouvy o dílo je **určení díla, úplatnost smlouvy a provádění díla na nebezpečí zhotovitele.**

3. Směnná smlouva je smlouva, kterou si strany vyměňují věc za věc, tj. zavazují se, že si vzájemně odevzdají věci určené ve smlouvě a umožní si vzájemně nabýt vlastnické právo k těmto věcem. Podstatnými **náležitostmi** obsahu smlouvy je dostatečné určení věcí, které mají být předmětem výměny, a vyjádření vůle stran, že má dojít k převodu vlastnického práva.

4. Darovací smlouva je smlouva, kterou jedna strana (dárce) bezplatně přenechává nebo se zavazuje bezplatně přenechat něco straně druhé (obdarovanému) a obdarovaný s tím projevuje souhlas.

5. Smlouva o půjčce je smlouva, kterou věřitel přenechává dlužníkovi věc určenou podle druhu a dlužník se zavazuje vrátit věc stejného druhu. (Předmětem smlouvy jsou nejčastěji peníze).

6. Smlouva o výpůjčce – touto smlouvou se zavazuje půjčitel předat vypůjčitelovi věc k **bezplatnému** dočasnému užívání a vypůjčitel se zavazuje převzatou věc vrátit.

7. Nájemní smlouva – nájemní smlouvou přenechává pronajímatel za úplatu nájemci věc, aby ji dočasně (ve sjednané době) užíval nebo z ní bral i užitky (Předmětem smlouvy jsou nejčastěji byty).

Kontrolní otázky

1. Charakterizujte závazkové právní vztahy.
2. Jakým způsobem vznikají, mění se, zajišťují se a zanikají závazky.
3. Stručně charakterizujte pojmenované smlouvy, blíže rozeberte kupní smlouvu a smlouvu o dílo.
4. Na základě dosavadních znalostí zpracujte kupní smlouvu a smlouvu o dílo.

Použitá literatura

Listina základních práv a svobod.

Kejdová. M., Vaňková. Z., (2006) Základy občanského práva, Brno.

Knappová. M., Švestka. J. a kol. (2002) Občanské právo hmotné, 1. -3. díl. ASPI.

Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník ve znění novel; zákon č. 94/1963 Sb. o rodině ve znění pozdějších předpisů.

Holub. M., Vaněk. J, Škárová. M, Tuláček. J., a kol. autorů. (2007) Vzory smluv a podání, Praha. Linde.

Nelešovský. J. (2001) Tabulky, Holešov.

Vzor možné kupní smlouvy

KUPNÍ SMLOUVA O PRODEJI AUTOMOBILU

(§ 588 a § 612 obč. zák.)

Autotepas, s. r. o., IČ: 74231649, se sídlem Kladno, Ke stadionu 2105,
zapsaná v obchodním rejstříku vedeném Městským soudem v Praze
v oddíle C, vložka 13312,
jejím jménem jednatel pan Miroslav Pastýřík,
jako prodávající,

a pan Josef Mach, nar. 23. srpna 1965, bytem Kladno, Divadelní 538,
jako kupující,
uzavřeli dnešního dne tuto

kupní smlouvu:

I.

Prodávající touto smlouvou a za podmínek v ní dohodnutých prodává kupujícímu osobní automobil OPEL Vectra a kupující tento automobil uvedené značky za dohodnutých podmínek kupuje. Bližší určení prodáváného automobilu a jeho vybavení podle požadavků kupujícího jsou uvedeny v technické příloze, která je součástí této smlouvy, kupující ji spolu se smlouvou převzal a její obsah výslovně potvrzuje.

II.

Kupní cenu (včetně DPH) prodáváného automobilu uvedeného v čl. I. této smlouvy s vybavením podle technické přílohy této smlouvy dohodli účastníci částkou 600 000 Kč, slovy šeststetisíc korun českých.

III.

Kupní cenu uvedenou v čl. II. se kupující zavazuje zaplatit prodávajícímu na jeho účet č. 2170180125/0100 u Komerční banky a.s., pobočka Kladno, zálohou ve výši 400 000 Kč do 3 dnů ode dne podpisu této smlouvy a doplatek ve výši 200 000 Kč do 10 dnů od doručení výzvy k převzetí automobilu.

K zaplacení podle této smlouvy dochází dnem, kdy je příslušná částka připsána na účet prodávajícímu.

IV.

Prodávající se zavazuje vyzvat kupujícího k převzetí automobilu do 4 týdnů ode dne zaplacení zálohy na kupní cenu podle čl. III. této smlouvy.

V.

Kupující se zavazuje převzít automobil v sídle prodávajícího do 10 dnů ode dne doručení výzvy k převzetí podle čl. IV. shora.

Při převzetí vozidla kupující předloží prodávajícímu doklad o zaplacení doplatku kupní ceny a podepíše doklad o převzetí automobilu.

Prodávající není povinen vydat kupujícímu automobil, dokud nebude zaplacen doplatek kupní ceny podle čl. III. shora, a tedy celá kupní cena, a pokud kupující nepodepíše doklad o převzetí automobilu. V případě nezaplacení doplatku nebo odmítnutí podepsat doklad o převzetí automobilu je kupující po uplynutí desetidenní lhůty k převzetí v prodlení s převzetím automobilu.

VI.

Je-li kupující v prodlení s převzetím automobilu, je povinen platit prodávajícímu úhradu za uskladnění, která činí 100 Kč za každý den prodlení.

VII.

Prodávající předá kupujícímu automobil s veškerým povinným a dohodnutým příslušenstvím a vybavením (specifikace je uvedena v technické příloze této smlouvy), návodem, záručním listem a doklady nezbytnými pro jeho užívání a provoz.

VIII.

Převzetím automobilu, tak jak je uvedeno shora, se stává kupující jeho vlastníkem a přechází na něj nebezpečí škody na prodané věci.

IX.

Každá ze smluvních stran má právo od této smlouvy písemně odstoupit, jestliže druhá strana nesplní povinnost, kterou podle této smlouvy či zákona má, ani v přiměřené dodatečné lhůtě stanovené ve výzvě ke splnění.

X.

Dojde-li ke zrušení nebo zániku této smlouvy z důvodů na straně kupujícího, je kupující povinen zaplatit prodávajícímu smluvní pokutu ve výši 20 000 Kč, a to do jednoho týdne ode dne, kdy jej prodávající k zaplacení smluvní pokuty vyzve. Povinnost zaplatit smluvní pokutu je dána bez ohledu na zavinění kupujícího. Zaplacením smluvní pokuty není dotčeno právo prodávajícího na náhradu škody.

XI.

Práva kupujícího z vad prodaného automobilu se řídí záručními podmínkami na osobní vozy Opel, které jsou součástí této smlouvy, kupující je převzal a řádně se s nimi seznámil, a příslušnými zákonnými ustanoveními.

XII.

Obě strany si smlouvu přečetly, s jejím obsahem souhlasí, což stvrzují svými podpisy.

V Kladně dne 1. května 2010

.....
AUTOTEPAS, s. r. o.
Miroslav Pastýřík
jednatel

.....
Josef Mach

V daném případě jde o kupní smlouvu, na kterou se vztahují zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě (§ 612 obč. zák.).

Pro kupní smlouvu zákon nestanoví písemnou formu. Zejména při prodeji běžného zboží v obchodě se smlouvy většinou zavírají faktickým jednáním (konkludentně).

Písemnou smlouvu lze doporučit právě například při prodeji na objednávku (§ 613 obč. zák.).

Vzor možné smlouvy o dílo

SMLOUVA O DÍLO

(§ 631 obč. zák.)

Dne 1. května 2010 uzavřeli

objednatelka Hana Kosová, r. č. 555302/0661, bytem Beroun, Rovná 27,

a zhotovitel Jiří Datel, nar. 14. Ledna 1985, bytem Beroun, Slezská 13,
tuto

smlouvu o dílo

I.

Zhotovitel se zavazuje, že do 30. června 2007 zhotoví na vlastní nebezpečí pro objednatelku skříň z dubového dřeva podle nákresu, který je přílohou této smlouvy, a natře ji bezbarvým lakem.

II.

Za zhotovení skříně byla účastníky dohodnuta celková cena ve výši 5000,- Kč, která bude zaplacena při předání a převzetí díla.

Dohodnutá cena zahrnuje i náklady zhotovitele na pořízení potřebného materiálu.

III.

Podpisem této smlouvy zhotovitel současně potvrzuje převzetí objednávky vymezené shora.

V Berouně dne 1. května 2010

.....
Hana Kosová

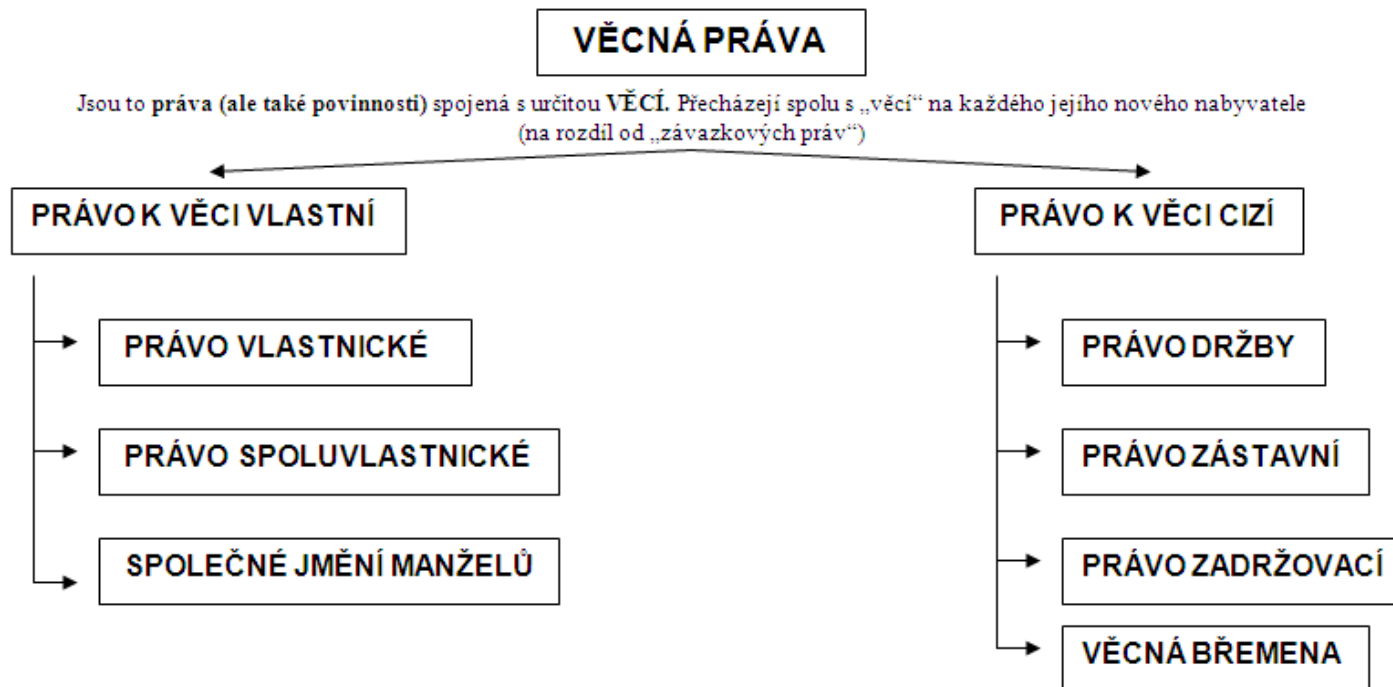
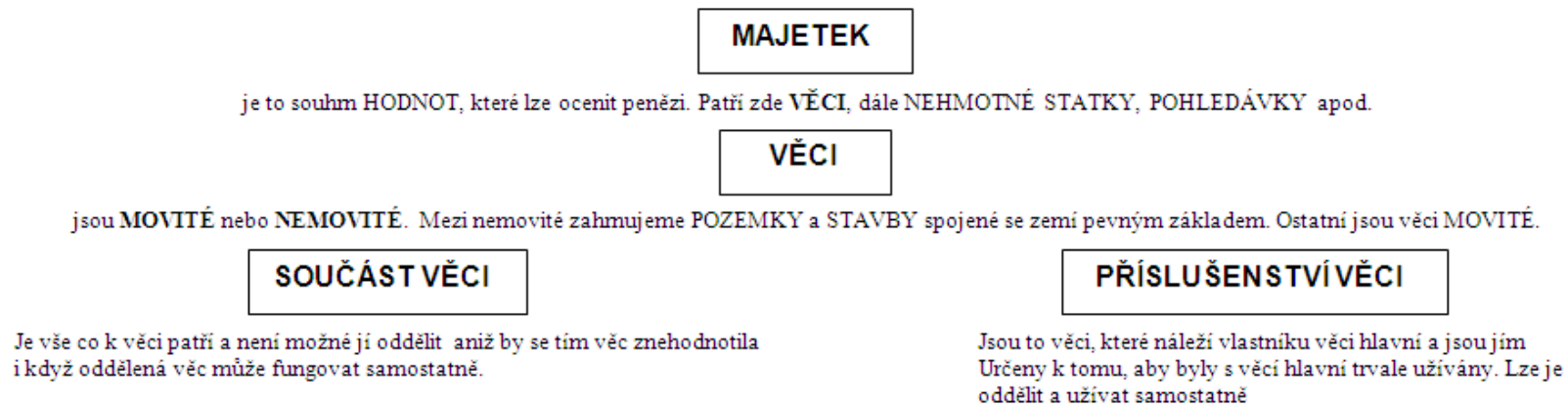
.....
Jiří Datel

Pro smlouvu o dílo zákon nestanoví písemnou formu. Nedojde-li však ke zhotovení díla na počkání, zhotovitel je povinen vydat objednateli písemné potvrzení o převzetí objednávky. Potvrzení musí obsahovat označení předmětu díla a dále jeho rozsah, jakost, cenu za provedení díla a dobu jeho zhotovení (§ 632 obč. zák.).

ZÁVAZKOVÉ PRÁVO**Shrnutí kapitoly studijní opory (tabulky)****„Závazkové právo“****OBSAH**

Tabulka č. 1	Věcná práva.
Tabulka č. 2	Vlastnické právo.
Tabulka č. 3	Práva k cizí věci, vyvlastnění a vydržení.
Tabulka č. 4	Právo dědické.
Tabulka č. 5	Odmítnutí dědictví, dědická nezpůsobilost, vydědění, potvrzení a vypořádání dědictví.
Tabulka č. 6	Odpovědnostní právní vztahy.
Tabulka č. 7	Odpovědnost za škodu.
Tabulka č. 1	Základní pojmy související s problematikou státu
Tabulka č. 2	Vznik státu a pojem moderního státu
Tabulka č. 3	Znaky státu
Tabulka č. 4	Státní moc a státní mechanismus
Tabulka č. 5	Pravomoc a realizace státní moci
Tabulka č. 6	Dělba moci
Tabulka č. 7	Suverenita státu

Tabulka č. 1.

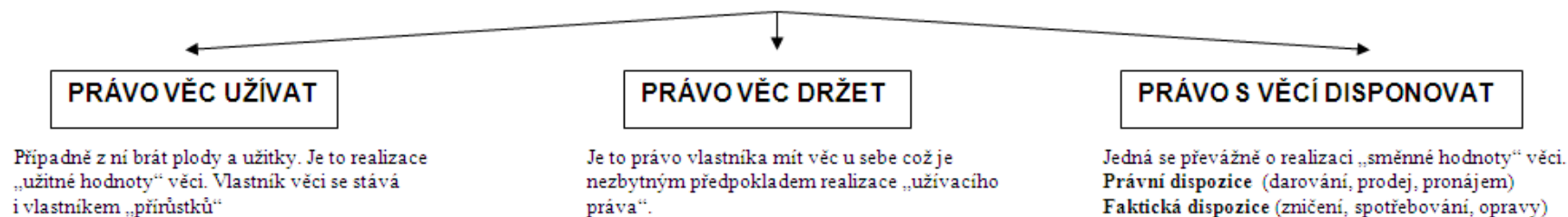

PRÁVO VLASTNICKÉ

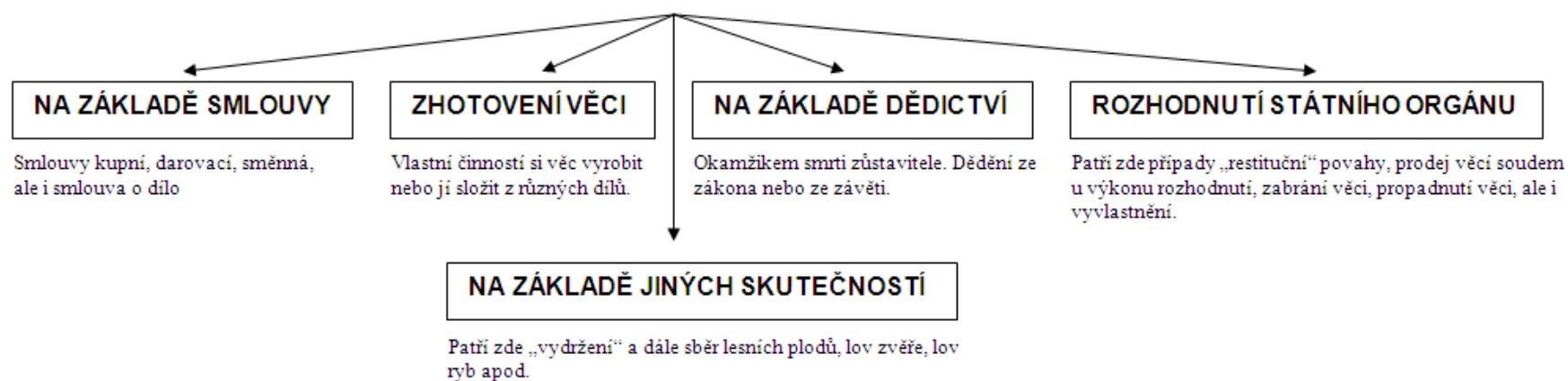
Listina Základních práv a svobod: čl. 11

Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých nebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Výkon vlastnických práv nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnických práv je možné ve „veřejném zájmu“ a to na základě zákona a za „náhradu“.

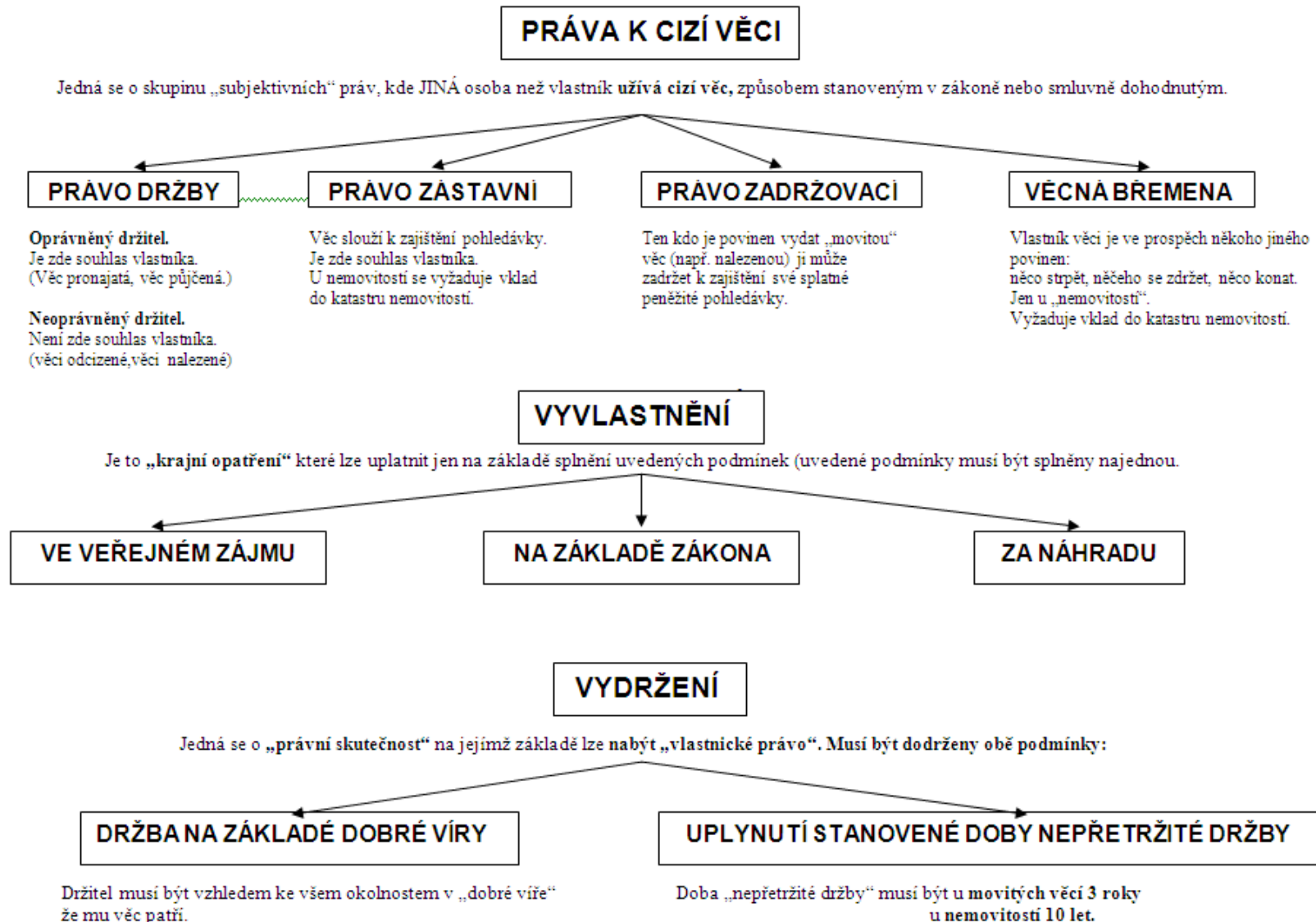
OBSAH VLASTNICKÉHO PRÁVA

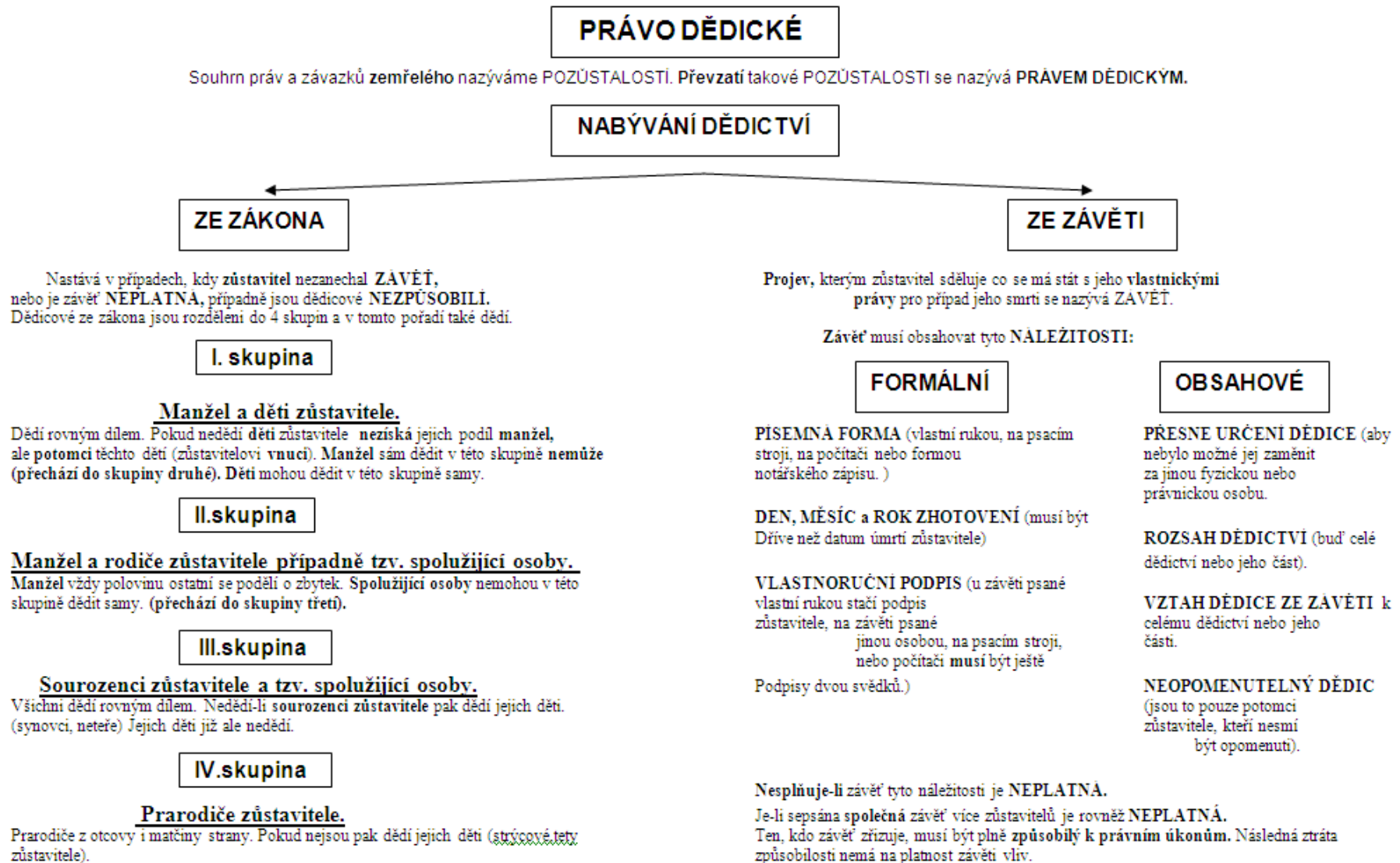
NABÝVÁNÍ A POZBÝVÁNÍ VLASTNICKÉHO PRÁVA

Tabulka č. 3.

Tabulka č. 4.

ODMÍTNUTÍ DĚDICTVÍ

Dědické právo dává možnost svobodně se rozhodnout, zda **dědictví přijmu** nebo jej **odmítnu**. Odmítnutí dědictví musí být provedeno, až po smrti zůstavitele jinak je neplatné. **Odmítnout** dědictví mohou ústně nebo písemně u **notáře** a to výhradně k celému dědictví nikoliv k jeho části. Prohlášení o odmítnutí dědictví (případně jeho přijetí) již nelze do datečně změnit.

DĚDICKÁ NEZPŮSOBILOST

Dědic, který by jinak mohl dědit jak ze **zákona**, tak i ze **závěti** je „**dědicky nezpůsobilý**“ (nedědí) jestliže se:

Vůči zůstaviteli (jeho manželu, dětem nebo rodičům) **dopustil úmyslného trestného činu**,

nebo

se dopustil zavrženíhodného jednání vůči projevu poslední vůle zůstavitele

VYDĚDĚNÍ

Zůstavitel může svého **potomka** (neopomenutelného dědice) **zbavit dědických nároků** (vydědit) jestliže tento:

V rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci nebo ve stáří,
nebo

neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl,
nebo

byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody nejméně na jeden rok,
nebo
trvale vede nezřízený život.

POTVRZENÍ DĚDICTVÍ a VYPOŘÁDÁNÍ DĚDICŮ

Dědictví projednává příslušný soud a rozsudkem (IPA) pak nabytí dědictví dědicům **potvrdí**. **Dědictví** si mohou dědicové vypořádat **vzájemnou dohodou** (nesmí být v rozporu s dobrými mravy a se zákonem). Tuto dohodu opět potvrzuje příslušný soud. **Potvrzení dědictví soudem má zpětný účinek** to znamená, že se dědictví nabyvá „**zpětně**“ ke dni smrti zůstavitele.

ODPOVĚDNOSTNÍ PRÁVNÍ VZTAHY

Odpovědnost je zvláštní druh POVINNOSTI, která vzniká jako „sekundární povinnost“ v důsledku porušení „povinnosti primární“

Porušením povinnosti v jednom právním vztahu vzniká právní vztah nový „odpovědnosti“.

ODPOVĚDNOST ZA MAJETKOVOU ÚJMU

Je spojena se zásahy do hodnot „nemajetkové“ povahy.

ODPOVĚDNOST ZA VADY

Je řešena převážně u „smluvních vztahů“ (kupní, o dílo nájemní apod.) Možnost reklamace, odstoupení od smlouvy, snížení ceny ale i náhrada škody apod.

ODPOVĚDNOST ZA PRODLENÍ

Je řešena převážně u „smluvních vztahů“. Možnost odstoupení od smlouvy, náhrada škody, penále, smluvní pokuty apod.

ODPOVĚDNOST ZA BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ

V důsledku plnění bez právního důvodu, z neplatnosti právního úkonu, z nepoctivých zdrojů apod. Odpovědný je ten, kdo takové plnění získal a má povinnost jej vrátit.

ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU

Viz. tabulka č. 7

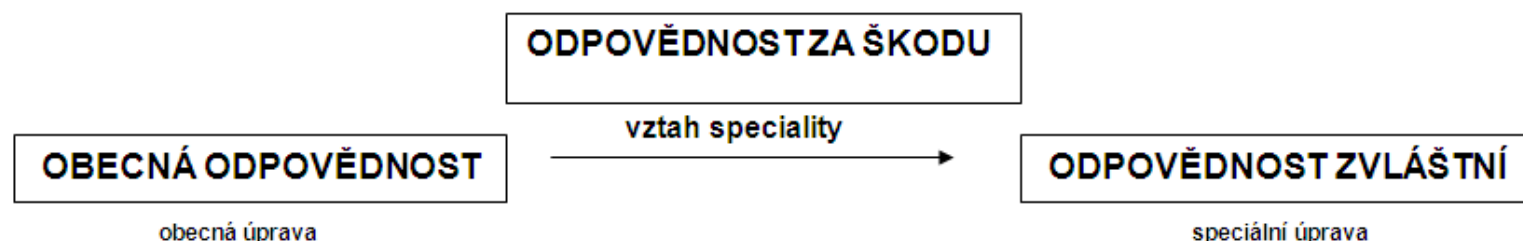
ODPOVĚDNOST ZA NEMAJETKOVOU ÚJMU

Mezi nemajetkové hodnoty zahrnujeme například: zdraví, čest, dobré jméno osoby, obchodní jméno, pověst firmy apod.

Zásah do těchto „nemajetkových hodnot“ může přinést odpovědnost jejímž důsledkem může být povinnost poskytnout postiženému přiměřené **zadostiučinění** (satisfakci) popřípadě i formou peněžní.

O formě a případné výši „satisfakce“ je možné se dohodnout. V opačném případě rozhoduje na základě žaloby SOUD.

Tabulka č. 7.

Vztah speciality spočívá v tom, že se škoda posuzuje podle „zvláštní“ odpovědnosti a pokud jí není pak podle „obecné“ odpovědnosti“

Odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností.

Odpovědnost nese fyzická nebo právnická osoba, která provozuje činnost při níž ke škodě došlo a to bez ohledu na zavinění.

Škodu může zavinít například zaměstnanec nebo osoba, kterou si podnikatel na provozování činnosti najal. Tito pak odpovídají za škodu svému zaměstnavateli.

Poznámka:

*Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku, Přírodě a životním prostředí. Ten komu hrozí škoda je **povinen zakročit** k jejímu Odvrácení způsobem přiměřeným okolnostem (jednání v nutně obraně nebo krajní nouzi.)*

Hradí se **skutečná škoda** případně **ušlý zisk**. Hradí se v **penězích** a je-li to možné a poškozený souhlasí je přípustné i **uvedení v předešlý stav** (oprava, nová věc)

Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání.

Jsou to osoby, které nejsou schopny ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky (dětí nebo osoby s duševní poruchou) Odpovědnost nesou zákonní zástupci, opatrovníci, ústavy apod.

Odpovědnost za škodu na převzatých věcech.

Každý, kdo převzal věc, jež má být předmětem jeho závazku odpovídá za její poškození, ztrátu nebo zničení. (odevzdané věci do opravy, do úschovy apod.)

Odpovědnost za škodu na věcech vnesených a věcech odložených.

Při poskytování ubytovacích služeb jde o věci vnesené. Při jiných činnostech jde o věci odložené (u lékaře, na úřadech apod.) Provozovatel se **nemůže** jednostranným prohlášením odpovědnosti vzdát.

Odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků.

Patří zde všechny případy vzniklých škod souvisejících s provozem dopravních prostředků včetně dopravních nehod, zničené nebo odcizené.

5 RODINNÉ PRÁVO

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit vznik a zánik manželství, formy uzavření sňatku✓ Vysvětlit určení rodičovství✓ Vysvětlit vyživovací povinnost mezi jednotlivými subjekty		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Základní přehled o právním fungování rodiny, základních právech a povinnostech v rodině a při náhradní péči		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Orientovat se v systému rodinného práva a jeho místě v systému českého práva		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

10 + 5 hodin (samostudium + řešení úloh)

OKLÍČOVÁ SLOVA

Manželství, vyživovací povinnost, určení otcovství, náhradní péče

PRŮVODCE KAPITOLOU

V této kapitole se naučíte, co je manželství, jak vzniká (předpoklady vzniku manželství), jaká práva a povinnosti manželé mají, dále jednotlivé právní vztahové otázky mezi nimi a jinými osobami při dodržení zákonných norem, určení rodičovství a náhradní péče.

5.1 Rodinné právo

1. Pojem, předmět a prameny rodinného práva.
2. Manželství, jeho vznik, formy sňatku, práva a povinnosti z tohoto aktu vyplývající.
3. Neexistence a neplatnost manželství.
4. Zánik manželství.
5. Určení rodičovství.
6. Pěstounská péče, osvojení, poručenství, opatrovnictví.
7. Vyživovací povinnost.
8. Registrované partnerství.

5.1.1 Pojem, předmět a prameny rodinného práva.

Rodinné právo je souborem právních norem, jejichž **předmětem jsou práva a povinnosti** osob, které vystupují v rodinných vztazích jim podobných společenství. Jedná se zejména o práva a povinnosti mezi manželi, rodiči a dětmi, případně i dalšími příbuznými, ale i jiných osob, které vůči dítěti zaujímají postavení, které nahrazuje rodičovskou funkci.

Rodinné právo spadá do **práva soukromého** a je považováno za jedno ze zvláštních soukromých práv, neboť soukromé právo se skládá z několika odvětví, jejichž základem je **občanské právo** v užším slova smyslu. Z toho vyplývá, že neřeší-li nějakou **rodinně-právní** otázku některý z předpisů rodinného práva, použije se obecný předpis práva občanského.

Mezi **prameny** rodinného práva řadíme Ústavu ČR, Listinu základních práv a svod. Dále pak mnoho mezinárodněprávních dokumentů, pro příklad Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Úmluva o právech dítěte atd.

V České republice je základním právním předpisem zákon číslo **94/1963 Sb. o rodině** ve znění pozdějších předpisů a novel. Dále pak **občanský zákoník č. 40/1964 Sb., občanský soudní řád č. 99/1963 Sb.** a s rodinným právem je spojen i zákon **č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení** a o změně některých zákonů. Samozřejmě mezi prameny rodinného práva musíme zařadit i předpisy, které se týkají sociálně-právní ochrany dětí.

5.2 Manželství, jeho vznik, formy sňatku, práva a povinnosti z tohoto aktu vyplývající.

Pojem manželství – manželství je trvalé společenství muže a ženy, které je založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. **Pozn.** nelze ztotožňovat manželství s jinými právními poměry (druh-družka, registrované partnerství). Muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství (dále jen snoubenci), mají předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli manželství uzavřít a tím splnit jeho účel.

Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.

Předpoklady vzniku manželství

a) Způsobilost osob, které hodlají vstoupit do manželství. Nelze – je zakázáno uzavřít sňatek mezi osobami, které jsou v blízkém příbuzenském poměru, je zakázáno uzavřít sňatek

osobě mladší 18 let. **Výjimka** – osobě starší 16 let může být z důležitých důvodů povoleno uzavření manželství, jakož platí i zákaz manželství osobě, která trpí duševní poruchou.

b) Prohlášení o vstupu do manželství - svobodným a úplným souhlasným prohlášením.

c) Sňateční obřad – před obecním úřadem nebo orgánem církve viz předcházející a následující.

Formy sňatku

1. Občanský sňatek

Prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které jsou matričním úřadem. Prohlášení o uzavření manželství musí být učiněno v přítomnosti zaměstnance místně příslušného matričního úřadu.

Manželství se uzavírá v místě určeném úřadem (uvedeným výše) pro konání slavnostních obřadů. Uzavřít manželství na kterémkoli vhodném místě může povolit matriční úřad, do jehož správního obvodu toto místo spadá. Je-li život snoubence přímo ohrožen, může se manželství uzavřít před kterýmkoli obecním úřadem.

2. Církevní sňatek

Prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před příslušným orgánem církve, a to před osobou pověřenou oprávněnou církví nebo náboženskou společností. Manželství se uzavírá v místě určeném předpisy církve nebo náboženské společnosti pro náboženské obřady nebo náboženské úkony. Je-li život snoubence přímo ohrožen, může se manželství uzavřít na kterémkoli místě. Podmínky uzavření manželství stanovené zákonem o rodině platí i pro církevní sňatek.

Církevní sňatek může být uzavřen až poté, kdy snoubenci předloží oddávajícímu osvědčení vydané příslušným matričním úřadem, od jehož vydání neuplynuly více než tři měsíce, o tom, že splnili všechny požadavky zákona pro uzavření platného manželství.

Orgán státem registrované církve, nebo náboženské společnosti, před kterým došlo k uzavření manželství, je povinen do 3 pracovních dnů od uzavření manželství doručit protokol o uzavření manželství s uvedením skutečností podle zvláštního právního předpisu příslušnému matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu bylo manželství uzavřeno.

Uzavření sňatku v cizině

Občan České republiky může v cizině uzavřít manželství jednak před orgánem cizího státu a také před **zastupitelským úřadem České republiky** oprávněným k tomu zvláštním předpisem. Snoubenci jsou povinni předložit stanovené doklady, jakož i prohlásit, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotné zajištění rodiny po uzavření manželství.

V cizině může přijmout prohlášení snoubenců, je-li alespoň jeden z nich státním občanem České republiky i **kapitán lodi** plující pod vlajkou České republiky, kapitán letadla registrovaného v České republice a **velitel vojenské jednotky** České republiky v zahraničí.

Závěrem

Snoubenci jsou povinni při uzavírání manželství před matričním úřadem nebo oprávněným orgánem církve souhlasně prohlásit, zda příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, či zda si ponechají svá dosavadní příjmení nebo zda spolu s příjmením společným bude jeden z nich užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí; bylo-li předchozí příjmení složeno ze dvou příjmení, může být na druhém místě užíváno a uváděno jen jedno z nich. **Ponechají-li** si svá dosavadní příjmení, prohlásí, které z jejich příjmení bude příjmením společných dětí. Byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky. Byl-li uzavřen církevní sňatek, nelze následně uzavřít občanský sňatek.

Vztahy mezi manžely – práva a povinnosti

Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti.

Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.

Uspokojování potřeb rodiny jsou povinni oba manželé pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů.

Poskytování peněžních a jiných prostředků na náklady společné domácnosti může být zcela nebo zčásti vyváženo osobní péčí o společnou domácnost a děti.

Neplní-li jeden z manželů svoji povinnost hradit náklady společné domácnosti, rozhodne na návrh druhého manžela ve věci soud.

O záležitostech rodiny rozhodují manželé společně. Nedohodnou-li se o podstatných věcech, rozhodne na návrh jednoho z nich soud.

Manžel je oprávněn zastupovat druhého manžela v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.

Jednání jednoho manžela při obstarávání běžných záležitostí rodiny zavazuje oba manžely společně a nerozdílně.

5.3 Neexistence a neplatnost manželství

a) Neexistence manželství – zejména

- ✓ manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím,

- ✓ manželství nevznikne, jestliže bylo uzavřeno nezletilým mladším šestnácti let,
- ✓ „sňatek“ mezi dvěma osobami stejného pohlaví.

b) Neplatnost manželství

- ✓ manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou anebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá.
- ✓ manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci; totéž platí o příbuzenství založeném osvojením, pokud osvojení trvá.
- ✓ manželství nemůže uzavřít nezletilý. Výjimečně, jestliže to je v souladu se společenským účelem manželství, může soud z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilému staršímu než šestnáct let. Bez tohoto povolení je manželství neplatné, k výroku o neplatnosti manželství však nedojde a takové manželství se stane platným, jestliže manžel, který byl v době uzavření manželství nezletilý, již dovršil osmnáctý rok, nebo jestliže manželka otěhotněla.
- ✓ manželství nemůže uzavřít osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům. Osoba, jejíž **způsobilost k právním úkonům je omezena**, může uzavřít manželství jen s povolením soudu.
- ✓ manželství **nemůže uzavřít osoba stížená duševní poruchou**, která by měla za následek omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům. Soud však může osobě, která je stížena duševní poruchou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, uzavření manželství povolit, je-li zdravotní stav osoby slučitelný s účelem manželství.

Bylo-li manželství uzavřeno se **ženatým mužem** nebo **vdanou ženou** nebo **mezi předky a potomky a mezi sourozenci**, vysloví se **neplatnost** i po jeho zániku. Totéž platí o manželství uzavřeném mezi osobami, které jsou v příbuzenském poměru na základě osvojení.

Manželství je neplatné, jestliže prohlášení o uzavření manželství bylo učiněno v důsledku bezprávné výhrůžky anebo omylu týkajícího se totožnosti jednoho ze snoubenců nebo povahy právního úkonu uzavření manželství. Soud vysloví neplatnost takového manželství na návrh kteréhokoli z manželů.

5.4 Zánik manželství

Český právní řád zná pouze dva způsoby zániku manželství a to:

1. **smrtí jednoho z manželů,**
2. **rozvodem.**

1) Zánik manželství smrtí jednoho z manželů

Manželství zaniká smrtí jednoho z manželů. Pokud zemřou manželé zároveň (např. při dopravní nehodě, při letecké katastrofě apod.), zaniká manželství smrtí obou manželů. Pokud nelze smrt prokázat ohledáním mrtvoly a vystavením úmrtního listu, prohlásí soud osobu za mrtvou, pokud je jisté, že zemřela a soud zjistí její smrt jinak. V tom případě dnem zániku manželství je den, kdy rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého nabude právní moci.

2) Zánik manželství rozvodem

Soud může manželství na návrh jednoho z manželů rozvést, jestliže je manželství tak **hluboce a trvale rozvráceno**, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Např. alkoholismus, trvalý nezáměr o rodinu, ale i neplodnost (**tzv. sporný rozvod**). Mají-li manželé nezletilé děti, **nemůže být manželství rozvedeno**, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, danými zvláštními důvody (§ 24 zákona o rodině).

Pokud manželství **trvalo** alespoň **jeden rok**, manželé spolu a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že výše uvedené podmínky jsou splněny. **Soud nezjišťuje příčiny rozvratu** a manželství **rozvede**, pokud budou předloženy:

a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a

b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. (**tzv. nesporný rozvod**).

Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství (**tzv. ztížený rozvod**).

Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu **delší než tři roky**, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky uvedené v § 24 zákona o rodině.

Manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud.

5.5 Určení rodičovství

Náš právní řád (zákon o rodině) upravuje vznik tohoto právního vztahu jednak matky a dítěte, což nazýváme **mateřstvím** a stejně tak upravuje právní vztah otce a dítěte, což nazýváme **otcovstvím**. **Základní legislativní povinností** je stanovit právní stav, **kdo je matkou a kdo otcem**.

Určení mateřství

Do roku 1998 – až do přijetí novely zákona o rodině č. 91/1998 Sb. se vycházelo z římské zásady – **matka je vždy jistá**. Uvedená novela přinesla v určení mateřství zásadní změnu, kde je stanoveno, že „**matkou dítěte je žena, která dítě porodila**“ (§ 50a zákona o rodině). **Matkou** dítěte je tedy **vždy** žena, která dítě porodila - tímto zákon nepřipouští žádnou výjimku!!!

Zcela výjimečně může dojít k situaci, kdy původ dítěte od určité matky (dle vyznačení v rodném listu), je sporný. V tomto případě umožňuje řešení občanský soudní řád, který připouští **tzv. statusovou žalobu**, což je žaloba na určení osobního stavu. Uvedenou žalobou lze mateřství k dítěti jak popřít, tak určit.

Určení otcovství

Na základě obecných zkušeností z toho, že zplození dítěte určitým mužem je třeba předpokládat tehdy, nastanou-li zákonem předpokládané jiné skutečnosti, tzv. **právní domněnky**. Na základě těchto domněnek lze určit otcovství.

První domněnka otcovství. Narodí-li se dítě ode dne uzavření manželství do uplynutí 300 dne po zániku manželství (nebo jeho prohlášení za neplatné) považuje se za otce dítěte manžel matky. Pokud se žena v době 300 dnů po zániku manželství znovu provdá a narodí se jí v této době dítě, je za otce dítěte považován nový manžel (může ale své otcovství popřít). Tato první domněnka se uplatňuje nejčastěji.

Druhá domněnka otcovství – uplatňuje se tehdy, kdy se buď první domněnka vůbec neuplatnila (u neprovdané matky), anebo se uplatnila, ale manžel matky své otcovství úspěšně pravomocně popřel.

Není-li matka provdána, nelze použít první domněnku určení otcovství. V tomto případě postačí souhlasné prohlášení rodičů učiněné osobně a výslovně před matričním úřadem nebo soudem do protokolu. Po takovém prohlášení je muž zapsán v matrice jako otec dítěte. Souhlasu matky není třeba, jestliže tato je mrtva nebo trpí-li duševní poruchou, pro kterou nemůže posoudit své jednání. Toto prohlášení již nelze odvolat (přichází v úvahu jen popření otcovství).

Třetí domněnka otcovství. Nebylo-li otcovství určeno podle prvních dvou domněnek, určí otcovství soud. Toto řízení se zahajuje žalobou, ve které se žádá, aby soud určil, že žalovaný muž je otcem dítěte. Žalobcem může být dítě i matka, vyloučen však není ani případ společné žaloby (dítě+matka).

Za otce dítěte bude považován muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než 180 dnů a více jak 300 dnů.

Tato domněnka je vyvratitelná, stejně jako dvě předcházející.

Důkazy je nutné uplatnit u soudu (například důkaz o neplodnosti, vyloučení diagramem DNA apod.). V okamžiku, kdy rozsudek o určení otcovství nabyl právní moci, stává se domněnka, která byla dosud vyvratitelná, **nevyvratitelnou**. Takto určené otcovství již nelze žádnou další žalobou popřít.

Pokud zákon umožňuje určení otcovství a určení mateřství, musí logicky určit i podmínky pro popření otcovství a popření mateřství.

Popření otcovství

Popření otcovství znamená velký zásah do osobních poměrů všech tří zúčastněných subjektů (otce, matky a jejich společného dítěte). Z tohoto důvodu lze otcovství popřít pouze před soudem tedy v soudním řízení. Otcovství může popřít jak otec, tak i matka, výjimečně i státní orgán, a to výhradně u soudu. Soud musí jednoznačně rozhodnout o tom, zda určitý muž je nebo není otcem dítěte.

Používají se k tomu svědecké výpovědi, ale hlavně různé lékařské expertízy (hematologická, antropologická, sexuologická apod., známější pod názvem „krevní zkouška či DNA). Zákon o rodině, ale i stát mají zájem o stabilitu vztahů rodičů a dětí a z toho vyplývá i **lhůta k podání žaloby na popření otcovství**. Tato je velmi krátká – **šestiměsíční** (blíže § 57, 59 a § 61 odst. 1 a 2 zákona o rodině).

Popření mateřství

Popření mateřství se týká jen případů, kdy mateřství matky zapsané v matrice se neshoduje s mateřstvím biologickým. Žaloba na popření mateřství není omezena žádnou lhůtou. **Žalobu na popření mateřství může podat pouze žena**, která je zapsána v matrice jako matka konkrétního dítěte, ačkoli matkou není (např. záměna dítěte v porodnici).

Závěrem: Jak již bylo uvedeno, dítě má právo na určení mateřství formou **statusové žaloby** podle občanského soudního řádu. Naproti tomu **právo popírat otcovství** zákon dítěti nepřiznává.

5.6 Náhradní péče (pěstounská péče, osvojení, poručenství, opatrovnictví)

5.6.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je formou náhradní rodinné péče a rozumí se jí určitý poměr mezi **dítětem a pěstounem**. Obsah pěstounské péče tvoří určitá vzájemná práva a povinnosti. S pěstounskou péčí zákon nespojuje vznik příbuzenského vztahu, jako je tomu u osvojení.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu, který může dítě svěřit do pěstounské péče fyzické osobě, jestliže to vyžaduje zájem dítěte a osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy.

Důvody svěření do pěstounské péče

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče a to na:

- a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- b) dobu, po jejím uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením, nebo
- c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu, že tu není třeba souhlasu rodičů s osvojením.

Zánik pěstounské péče:

- ✓ dnem, kdy dítě dosáhne zletilosti bez ohledu na to jakým způsobem se tak stane,
- ✓ úmrtím dítěte,

- ✓ úmrtím pěstouna,
- ✓ v případě společné pěstounské péče manželů nebo pěstounů - jejich rozvodem, či úmrtím jednoho z nich,
- ✓ rozhodnutím soudu z důležitých důvodů,
- ✓ rozhodnutím soudu a to vždy, pokud o to pěstoun požádá.

5.6.2 Osvojení

Osvojením se rozumí **přijetí dítěte za vlastní. Jde především o přijetí cizího, nezletilého dítěte do vlastní rodiny, tzn. do náhradní rodinné péče, která ve všech důsledcích nahrazuje pokrevní vztah rodiče a dítěte.**

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí. O osvojení rozhoduje **soud na návrh osvojitele.**

Podmínky osvojení

- a) **osvojit lze jen nezletilé dítě** – nejvhodnější je dítě v předškolním věku,
- b) mezi osvojitelem a osvojence by měl být přiměřený věkový rozdíl – 20 let a více. Velký věkový rozdíl není vhodný,
- c) dobrý zdravotní stav – zejména u osvojitele by neměl zdravotní stav bránit řádné rodinné výchově,
- d) osvojitel musí mít plnou **způsobilost k právním úkonům**,
- e) osvojitel musí zaručovat způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte a společnosti,

- f) **mezi osvojitelem a osvojencem nesmí být příbuzenský poměr** zejména v pokolení přímém,
- g) souhlas zákonných zástupců osvojovaného dítěte, ten není třeba, pokud rodiče soustavně neprojevili o dítě opravdový zájem po dobu **nejméně 6 měsíců**, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevovali snahu upravit si v mezích svých možností rodinné a sociální poměry s cílem ujmout se péče o dítě nebo po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka,
- h) souhlas osvojovaného dítěte – jen v případě kdy dítě je schopno osvojení chápat,
- i) **předopční péče** (předosvojenecká) – dítě žije v rodině nejméně tři měsíce a došlo k vytvoření citových vazeb.

Typy osvojení

Zákon o rodině zná dva typy osvojení, a to osvojení

1. zrušitelné,

2. nezrušitelné.

1) zákon připouští **zrušení osvojení** pouze výjimečně, kdy soud zruší osvojení z důležitých důvodů na návrh osvojitele nebo osvojence, kdy mezi osvojencem a osvojitelem nedošlo k navázání řádných citových vztahů nebo ze strany osvojitele dochází vůči osvojení k zanedbávání práv a povinností.

2) **nezrušitelně** mohou osvojit dítě pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte.

Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. V takovém případě soud též rozhodne, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte.

Nezrušitelně osvojit lze **jen nezletilého staršího jednoho roku.**

5.6.3 Poručenství

Poručenství spadá do náhradní rodinné výchovy stejně, jako předcházející instituty. Jestliže rodiče dítěte:

- ✓ zemřeli,
- ✓ výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven, nebo ho byli zbaveni, nebo
- ✓ nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, nebo zemřeli, **soud** ustanoví dítěti **poručníka**.

Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci dítěte podléhá schválení soudu.

Nejde jen o majetkové záležitosti, ale i výchovu dítěte. Poručník podléhá pravidelnému dohledu soudu. Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem především toho, koho doporučí rodiče. Pokud není nikdo takto doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných, popřípadě i jinou osobu. Nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem **orgán sociálně-právní ochrany dětí** (OSPOD). Výkon funkce **poručníka je funkcí dobrovolnou a nelze nikoho nutit, aby ji vykonával.**

5.6.4 Opatrovnictví

Opatrovnictví je institutem, který v konkrétním případě chrání nejen zájmy dítěte, ale i jeho práva. Jedná se o stav, kdy dítě má svého zákonného zástupce s rodičovskou odpovědností, ale dítě potřebuje v konkrétním případě pomoc další osoby, v těchto případech soud ustanoví opatrovníka:

- ✓ při střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem,
- ✓ při ohrožení majetkových zájmů dítěte,
- ✓ při řízení o osvojení,
- ✓ při řízení o omezení rodičovské odpovědnosti,
- ✓ v jiných případech, kdy je to potřebné.

V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí. O opatrovníkovi platí obdobně co o poručíkovi, ale práva a povinnosti opatrovníka jsou omezeny **účelem, pro který byl ustanoven.**

5.7 Vyživovací povinnost

Charakteristika vyživovacích vztahů

Vyživovací vztah můžeme definovat jako **právo na výživné a vyživovací povinnost**, které vznikají mezi subjekty určenými zákonem o rodině. Práva a povinnosti patří k osobním právům a nelze je smluvně převést. Vznikají ze zákona.

5.7.1 Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí

a) Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti

Oba rodiče (pokud) existují, mají vyživovací povinnost vůči svému dítěti bez ohledu na to, jestli jim rodičovská zodpovědnost náleží, případně zda jsou v jejím výkonu omezeni. Vyživovací povinnost **trvá ode dne narození dítěte** (případně od nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení) **až do doby, kdy dítě nabude schopnost se samo živit. Tato schopnost znamená** způsobilost dítěte zajišťovat ze svého (např. z výdělečné činnosti, dávek státní sociální podpory) vlastní potřeby.

U přípravy na budoucí povolání studiem trvá vyživovací povinnost až do úspěšného (neúspěšného) ukončení studia (může zaniknout i uzavřením sňatku nebo osvojením). Jestliže se jedná o dítě, které nenabude schopnost se samo živit, trvá tato vyživovací povinnost rodičů až do jeho smrti.

Poznámka: Způsob a rozsah plnění závisí na věku dítěte, jeho skutečných potřebách, případně na dalších zvláštních podmínkách. Pokud se soud doví, že rodiče spolu nežijí nebo jeden či oba neplní vyživovací povinnost, zahájí řízení i bez návrhu (u zletilého na jeho návrh). Jinak soud rozhoduje o výživném současně s určováním otcovství, rozvodem manželství, svěřením do náhradní výchovy.

b) Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům

Vzniká sice v období rodičovského vztahu, ale až splněním zákonných podmínek, kterými jsou:

- ✓ **odkázanost rodičů** (jestliže toho potřebují), tj. nemají žádný nebo dostatečný zdroj pro uspokojování svých potřeb v dostatečné míře,
- ✓ schopnost dítěte se samo živit.

Poznámka: Musí být splněny obě podmínky. Pokud dítě není schopno se samo živit, vyživovací povinnost mu nevzniká. Nezáleží na tom, zda dítě žije s rodiči ve společné domácnosti. Rodiče mají nárok na slušnou výživu (nikoli na stejnou životní úroveň). Pokud je více dětí, podílí se každý podle svých možností a schopností. Jestliže dítě dobrovolně povinnost neplní, může rozhodnout na návrh rodičů soud. Tato vyživovací povinnost zaniká smrtí nebo zánikem zákonných podmínek.

5.7.2 Vzájemná vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými.

Vzniká pouze mezi potomky a předky, tedy mezi příbuznými v řadě přímé s výjimkou rodičů a dětí. Sourozenci vzájemnou vyživovací povinnost **nemají**.

Zákonné podmínky:

- ✓ nutná potřeba výživného u oprávněné osoby,
- ✓ schopnost a možnost plnit vyživovací povinnost na straně příbuzných.

5.7.3 Vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely

Vzniká současně se vznikem manželství a trvá po dobu jeho existence. Vychází ze zásady stejné životní úrovně obou manželů i z péče o společnou domácnost. Nevyžaduje se, aby oprávněná osoba nebyla schopna se sama živit, ani aby manželé spolu žili ve společné domácnosti.

Neplní-li jeden z manželů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost. Rozsah vyživovací povinnosti stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná. Tato vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí.

5.7.4 Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely

Rozvedený manžel, který není schopen sám se živit, může žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich. Tato povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.

Soud může rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely. Výživné lze přiznat nejdéle na **dobu tří let** od rozvodu.

Právo na výživné zanikne, jestliže oprávněný manžel uzavře nové manželství nebo povinný manžel zemře. Právo na výživné zanikne též poskytnutím jednorázové částky na základě písemné smlouvy.

5.7.5 Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce

Smyslem tohoto příspěvku je pomoci ženě v případech, kdy je nezájmem pravděpodobného otce dítěte ohrožena v tom smyslu, že by musela nést sama veškeré náklady, které jsou spojeny s obdobím těhotenství a slehnutím (porodem).

Otec dítěte, za kterého není matka dítěte provdána, je povinen matce přispívat přiměřeně na úhradu výživy **po dobu dvou let**, jakož i na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím. Nárok je nutno uplatnit do tří let od porodu, jinak se promlčuje.

Registrované partnerství

Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů upravuje další vyživovací povinnost konkrétně:

- a) vzájemnou vyživovací povinnost mezi partnery,
- b) vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití.

Závěrem k výživnému

Při určení výživného přihlédne soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.

U výživného pro dítě může soud v případech hodných zvláštního zřetele rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti. Učiní přitom příslušná opatření zaručující pravidelnou výplatu měsíčních splátek odpovídajících stanovenému výživnému.

Právo na výživné se nepromlčuje. Lze je však přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení; u výživného pro děti i za dobu nejdéle tří let zpět od tohoto dne.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky:

1. Vysvětlete pojem, předmět a prameny rodinného práva.

2. Vysvětlete co je manželství, jeho vznik, formy sňatku, práva a povinnosti z tohoto aktu vyplývající.
3. Vyjmenujte důvody, kdy je manželství existující a kdy neplatné.
4. Objasněte způsoby zániku manželství.
5. Vysvětlete domněnky určení otcovství.
6. Vysvětlete pojmy pěstounská péče, osvojení, poručenství, opatrovnictví a co je jejich obsahem.
7. Vysvětlete jednotlivé druhy vyživovací povinnosti.

5.8 Registrované partnerství

5.8.1 Právní úprava a pojem registrované partnerství

Vznik registrovaného partnerství je relativně novým institutem v českém právním řádu. Přijetí zákona předcházela dlouhá rozprava jak společenská, tak i zákonodárná.

Nicméně v roce 2006 byl přijat zákon č. **115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.**

Pojem registrované partnerství

Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem. (srovnej s pojmem manželství).

5.8.2 Vznik registrovaného partnerství (dále jen partnerství)

Partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství.

Osoby vstupující do partnerství **činí prohlášení** osobně před matričním úřadem v kraji, který je podle místa trvalého pobytu alespoň jedné z osob vstupujících do partnerství příslušný k přijetí prohlášení.

Prohlášení se činí před matrikářem na základě otázky, položené osobám vstupujících do partnerství, zda chtějí spolu vstoupit do partnerství.

O prohlášení se sepíše protokol, který podepisují:

- a) osoby vstupující do partnerství,
- b) matrikář,
- c) tlumočník, je-li jeho přítomnost k prohlášení nutná.

Doklady potřebné k prohlášení

Osoby, které chtějí vstoupit do partnerství, vyplní před prohlášením předepsaný tiskopis a předloží jej příslušnému matričnímu úřadu.

Jestliže občan, který chce vstoupit do partnerství, má na území České republiky trvalý pobyt, je povinen prokázat příslušnému matričnímu úřadu svoji totožnost a k tiskopisu připojit:

- a) **rodný list,**
- b) **osvědčení o státním občanství České republiky,** pokud je občanem, které nesmí být k datu prohlášení starší 3 měsíců,

c) výpis údajů z informačního systému evidence obyvatel (dále jen "výpis z evidence obyvatel") o místě trvalého pobytu,

d) výpis z evidence obyvatel o osobním stavu,

e) pravomocný rozsudek o rozvodu manželství, je li rozvedený, nebo úmrtní list zemřelého manžela, je li ovdovělý, anebo úmrtní list zemřelého partnera, zaniklo li partnerství smrtí druhého partnera, nebo úředně ověřený výpis z knihy registrovaného partnerství o tom, že partnerství bylo zrušeno rozhodnutím soudu.

Příslušný matriční úřad zapíše partnerství do knihy registrovaného partnerství.

Do partnerství může vstoupit každý, komu to zákon nezakazuje.

Podmínkou vstupu do partnerství je, aby alespoň jedna z osob vstupujících do partnerství byla státním občanem České republiky (dále jen "občan"). **Partnerství se eviduje v knize registrovaného partnerství.**

Po provedení zápisu do knihy registrovaného partnerství se vydává doklad o partnerství, který obsahuje:

a) den, měsíc, rok a místo prohlášení o vstupu do partnerství,

b) jména, příjmení, popřípadě rodná příjmení partnerů a jejich rodná čísla,

c) den, měsíc, rok a místo narození partnerů,

d) osobní stav partnerů,

e) jména, příjmení, popřípadě rodná příjmení rodičů partnerů,

f) datum, jméno, příjmení a podpis matrikáře, označení příslušného matričního úřadu a otisk úředního razítka příslušného matričního úřadu, který doklad vydává.

Do partnerství nemohou vstoupit:

- ✓ osoby navzájem příbuzné v linii přímé a
- ✓ sourozenci,
- ✓ osoba, která nedosáhla věku 18 let,
- ✓ osoba, která nemá způsobilost k právním úkonům, nebo
- ✓ osoba, která již dříve uzavřela manželství nebo která již dříve vstoupila do partnerství anebo
- ✓ do obdobného svazku osob stejného pohlaví v zahraničí, a její manželství nebo partnerství anebo obdobný svazek trvá.

5.8.3 Povinnosti a práva partnerů

Partneři mají v partnerství stejné povinnosti a stejná práva. O záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně, nedohodnou-li se v podstatných věcech, rozhodne na návrh některého z nich soud.

Partner je oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.

Jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství zavazuje oba partnery společně a nerozdílně; to platí pro závazky vzniklé v době trvání partnerství, i v případě, že partnerství následně bylo prohlášeno za neplatné nebo zaniklo.

5.8.4 Vyživovací povinnost mezi partnery

Partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost. Neplní-li jeden z partnerů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči

o společnou domácnost. Rozsah vyživovací povinnosti se stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou partnerů byla zásadně stejná.

5.8.5 Vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití

Pokud bylo partnerské soužití zrušeno, může bývalý partner, který není schopen se sám živit, žádat od bývalého partnera, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou li se, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich.

Bývalému partnerovi, který se na trvalém rozvratu společného vztahu nepodílel a jemuž byla zrušením partnerského vztahu způsobena závažná újma, může soud přiznat proti druhému bývalému partnerovi až na dobu tří let od zrušení partnerského soužití výživné ve stejném rozsahu, v jakém by vznikla vyživovací povinnost v případě, že partnerské soužití by nebylo zrušeno.

Právo na výživné mezi bývalými partnery zaniká dnem:

- a) smrti povinného partnera nebo jeho prohlášením za mrtvého, anebo
- b) kdy oprávněný bývalý partner uzavře manželství nebo nové partnerské soužití.

Právo na výživné zanikne též dnem vyplacení jednorázové částky na základě písemné smlouvy mezi bývalými partnery.

5.8.6 Zánik partnerství

Partnerství zaniká:

- a) smrtí jednoho z partnerů nebo prohlášením jednoho partnera za mrtvého,

b) zrušením rozhodnutím soudu.

Partnerství zaniká dnem smrti partnera. Byl li partner prohlášen za mrtvého, zaniká partnerství dnem, kdy rozhodnutí o prohlášení za mrtvého nabylo právní moci. Jestliže bylo prohlášení za mrtvého zrušeno, protože se zjistilo, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, žije, má se za to, že jeho partnerství nepřetržitě trvalo; pokud ale jeho partner mezitím uzavřel nové partnerství nebo manželství, dřívější partnerství se neobnoví.

Soud rozhodne o zrušení partnerství na návrh jednoho z partnerů, prokáže li žalobce, že partnerský vztah již fakticky netrvá. Jestliže se k návrhu na zrušení partnerství druhý partner připojí, soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá, a rozhodne o zrušení partnerství.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete pojem registrované partnerství a odlište ho od pojmu manželství.
2. Popište vznik registrovaného partnerství.
3. Vysvětlete, kdo do registrovaného partnerství nemůže vstoupit.
4. Objasněte vyživovací povinnost mezi partnery.

RODINNÉ PRÁVO**Shrnutí kapitoly studijní opory (tabulky)****„Rodinné právo“****OBSAH**

Tabulka č. 8	Manželství.
Tabulka č. 9	Rozvod manželství.
Tabulka č. 10	Neplatné a neexistující manželství.
Tabulka č. 11	Vztahy rodičů a dětí.
Tabulka č. 12	Určení otcovství.
Tabulka č. 13	Vyživovací povinnost.
Tabulka č. 14	Náhradní výchova.
Tabulka č. 15	Osvojení.

MANŽELSTVÍ

Je chápáno jako „trvalé životní společenství muže a ženy“ pro které se dobrovolně rozhodli za účelem:

- a) ZALOŽENÍ RODINY
- b) VÝCHOVY DĚTÍ

VZNIK MANŽELSTVÍ

Manželství se uzavírá **svobodným a souhlasným** prohlášením muže a ženy o tom, že spolu **dobrovolně** vstupují do manželství. Toto prohlášení musí být učiněno před příslušným orgánem, veřejně, slavnostním způsobem a za přítomnosti dvou svědků.

PŘEDODDAVKOVÉ ŘÍZENÍ

K uzavření sňatku je nutná „písemná žádost“ která mimo jiné obsahuje prohlášení snoubenců o tom že:

- a) jim nejsou známy okolnosti které by bránily uzavření manželství,
- b) znají vzájemně svůj zdravotní stav,
- c) zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, bydlení a zajištění rodiny,
- d) se dohodli o příjmení (společné jednoho z manželů nebo každý svoje)

Dále musí snoubenci předložit:

- a) rodné listy,
- b) doklady o státním občanství,
- c) potvrzení o místě trvalého pobytu,
- d) doklad o rodinném stavu (svobodný, rozvedený, vdovec apod.)

OBČANSKÝ SŇATEK

Uzavírá se před příslušným **obecním úřadem**, který je pověřen vést **MATRIKU**

U obou sňatků provede „matriční úřad“ zápis do knihy manželství a vydá se **oddací list**.

CÍRKEVNÍ SŇATEK

Uzavírá se před **církevním hodnostářem**, kterého určuje samotná církev. Zde neplatí **místní ani věcná příslušnost**.

ZÁNİK MANŽELSTVÍ

Manželství „může“ zaniknout na základě právních skutečností a to:

PRÁVNÍHO ÚKONU

- A) **Rozvodem manželství.** (tabulka č. 9)
- B) **Rozhodnutí soudu o neplatnosti nebo neexistenci manželství.** (tabulka č. 10)
- C) **Rozhodnutí soudu o smrti jednoho z manželů.**

UDÁLOSTI

- A) **Smrt jednoho z manželů.**
Smrt musí být **hodnověrným způsobem** prokázána a to na základě „lékařské zprávy“, poté se vydá **úmrtní list**.

ROZVOD MANŽELSTVÍ

Je to jediný způsob zániku manželství za života obou manželů.
Nezbytnou podmínkou rozvodu je:

- A) EXISTENCE MANŽELSTVÍ
- B) HLUBOCE a TRVALE ROZVRÁCENÉ MANŽELSTVÍ.

SPORNÝ ROZVOD

Soud na návrh jednoho z manželů manželství rozvede, pokud zjistí, že je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. (soud nezjišťuje vinu některého z manželů). U tohoto rozvodu **není nutný souhlas druhého manžela.** (příčinami rozvratu manželství může být fyzické násilí, alkoholismus, nevěra, nezáměr o rodinu, ale i neplodnost) **Soud vydá rozsudek o tom, že je manželství rozvedeno.**

ZTÍŽENÝ ROZVOD

Manželství je hluboce a trvale rozvráceno a tak jeden z manželů podá návrh na rozvod, **druhý manžel**, který se na rozvratu manželství nepodílel, **s rozvodem nesouhlasí** neboť se domnívá, že rozvodem by mu byla způsobena **závažná újma** a mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch **zachování manželství**. Soud za těchto okolností manželství nerozvede. Způsobení zvláště závažné újmy zkoumá soud. **Pokud ale manželé spolu nežijí déle jak tři roky a manželství je tak hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití** soud zpravidla takové manželství rozvede.

NESPORNÝ ROZVOD

Je to rozvod založený na **dohodě** obou manželů. I zde však musí existovat základní podmínka, že **manželství je natolik rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití** (na rozdíl od předešlých druhý manžel s rozvodem souhlasí). **Soud** takové manželství rozvede, pokud trvalo **alespoň jeden rok** a manželé spolu **nejméně šest měsíců nežijí ve společné domácnosti.**

Manželé však musí soudu předložit:

- A) písemnou smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, bydlení, případně vzájemnou vyživovací povinnost.
- B) pravomocné rozhodnutí soudu o „schválení dohody“ o úpravě poměrů nezletilých dětí po rozvodu včetně vyživovací povinnosti.

NEPLATNÉ MANŽELSTVÍ

Zákon takové manželství chápe jako manželství, které vzniklo a které trvá až do rozhodnutí soudu o jeho neplatnosti. Na takové manželství se pohlíží jako by nebylo vůbec uzavřeno. Osobní statut by byl stejný jako před uzavřením „neplatného manželství“ (svobodný, vdovec, rozvedený apod.)

Zákon TAXATIVNĚ stanoví případy „neplatného manželství“ Jsou to:

- A) Existence jiného manželství (uzavřené dříve než ono neplatné manželství)
- B) Manželství uzavřené mezi přímými příbuznými (společní oba nebo jen jeden z rodičů)
- C) Nedostatek věku (osoby mladší 18 let, pokud soud nedal souhlas, případně mladší 16 let)
- D) Existence duševní choroby (existovala před uzavřením sňatku, nikoliv po)
- E) Vada právního úkonu (sňatek pod nátlakem, jednání v důsledku omylu apod.)

Soud o neplatnosti rozhoduje na návrh, ale i bez tohoto návrhu a to i v případech kdy takové manželství již mezitím zaniklo (smrtí jednoho z manželů nebo rozvodem. Vždy je nutné také řešit otázky vztahu k dětem narozeným v takovém manželství a také majetkové poměry. (analogie s rozvodem)

NEEXISTENCE MANŽELSTVÍ

O takovém manželství se také někdy hovoří jako o zdánlivém manželství. SOUD zde vůbec nemusí rozhodovat. Takové manželství nikdy nevzniklo. Jsou-li však pochybnosti zda manželství existuje nebo neexistuje, musí rozhodnout SOUD.

Mezi případy kdy manželství neexistuje, řadíme:

- A) Uzavření manželství mezi osobami stejného pohlaví, (pokud o tom neví, jedná v omylu)
- B) Jestliže chybělo „souhlasné“ prohlášení o vstupu do manželství.
- C) Manželství bylo uzavřeno před „nepříslušným“ orgánem. (orgánem církve, která není u nás registrována)
- D) Jestliže prohlášení o vstupu do manželství učinil „zástupce“ bez platné plné moci.

VZTAHY MEZI RODIČI a DĚTMI

Jedná se o „společenský vztah“ jehož **podstatné části** jsou upraveny **právními normami** (právní vztah) V těchto případech se **předpokládá** jistá intervence státu do vztahu mezi rodiči a dětmi (zpravidla pokud to vyžaduje zájem dítěte).

ZÁSADY VZTAHU MEZI RODIČI a DĚTMI

- A) **Rovné postavení všech dětí v manželství** (bez ohledu na to, zda se v manželství narodily nebo ne, jsou adoptovány apod.)
- B) **Oba rodiče mají stejná práva a stejné povinnosti** (bez ohledu na to zda jsou manželi nebo ne).
- C) **Rodiče nemohou svá „rodičovská práva a povinnosti“ převést na jiné osoby** (výjimka existuje jen u „osvojení“)
- D) **Dítě má právní nárok na zabezpečení řádné výchovy a všestranného rozvoje.** (pokud rodiče nemohou, pak nastupuje stát)
- E) **Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou vztahy dlouhodobé** (vznikají narozením dítěte a zpravidla zanikají smrtí některého ze subjektů)

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST

Je to souhrn práv a povinností rodičů vůči dětem:

PŘI JEJICH VÝCHOVĚ

Rodiče mají být svým osobním příkladem, životem a chováním příkladem při výchově dětí. Pod pojem **VÝCHOVA** zahrnujeme zpravidla všestranný **tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte**. Rodiče pak mají právo **mít dítě u sebe, řídit jeho jednání, určit jeho pobyt a povolání, a pokud jsou rodiče rozvedeni mají právo stýkat se svým dítětem.**

PŘI JEJICH ZASTUPOVÁNÍ

Dítě zastupují jeho **RODICE** (zákonní zástupci) při všech jednáních. Zákon přiznává dětem jen **částečnou způsobilost k právním úkonům, která odpovídá jejich rozumové a volní vyspělosti.** (například drobné nákupy apod.)

PŘI SPRÁVĚ JMĚNÍ DÍTĚTE

Dítě může získat jmění různým způsobem (dědictví, darem, koupí apod.) **Rodiče** jsou povinni se jmění dítěte starat s péčí řádného hospodáře. **Výnosy** z takového majetku **musí** být nejprve použity pro rozvoj dítěte a pak teprve pro potřebu rodiny.

URČENÍ RODIČOVSTVÍ

Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou pro stát velmi důležité. Stejně tak je velmi důležité ihned po narození dítěte **přesně určit rodiče narozeného dítěte** tak aby bylo jasné kdo má rodičovská práva a povinnosti.

URČENÍ MATEŘSTVÍ

Zákon o rodině jasně stanoví, že **matkou dítěte je žena která dítě porodila**. Povinnost určit matku nastává v případech **nalezených dětí**. Pokud se matka dodatečně přihlásí je nutné určit zda je skutečně matkou.

URČENÍ OTCOVSTVÍ

Je-li podle naší právní úpravy **matka dítěte zpravidla jistá u otce** tomu tak ale není. **Určení otcovství** probíhá na základě DOMNĚNEK.

PRVNÍ DOMNĚNKA OTCOVSTVÍ

Narodí-li se dítě ode dne uzavření manželství do uplynutí 300 dne **po zániku manželství** (nebo jeho prohlášení za neplatné) považuje se **za otce dítěte manžel matky**. Pokud se žena v době 300 dnů po zániku manželství **znovu provdá** a narodí se jí v této době dítě je **za otce dítěte považován nový manžel**. (může ale své otcovství popřít).

DRUHÁ DOMNĚNKA OTCOVSTVÍ

Není-li matka provdána **nelze použít první domněnku určení otcovství**. V tomto případě postačí **souhlasné prohlášení rodičů** učiněné **osobně a výslovně** před obecním úřadem nebo soudem. Po takovém prohlášení je muž zapsán v matrice jako otec dítěte. Toto prohlášení již **nelze odvolat** (přichází v úvahu jen popření otcovství).

TŘETÍ DOMNĚNKA OTCOVSTVÍ

Nebylo-li otcovství určeno podle prvních dvou domněnek **určí otcovství soud**. Za otce dítěte bude považován muž, který měl s matkou dítěte pohlavní styk **V době od které neprošlo do narození dítěte méně než 180 dnů a více jak 300 dnů**. Tato domněnka je **vyvratitelná**. **Důkazy je nutné uplatnit u soudu** (například neplodnost apod.)

POPŘENÍ OTCOVSTVÍ

Otcovství lze popřít. Může tak učinit jak **otec, tak i matka** a to výhradně u **soudu**. Soud musí jednoznačně rozhodnout o tom, zda určitý muž je nebo není otcem dítěte. Používají se k tomu **svědecké výpovědi**, ale hlavně různé **lékařské expertízy**. (hematologická, antropologická, sexuologická apod.)

VYŽIVOVACÍ POVINNOST

Lze charakterizovat jako **zajišťování a úhrada osobních potřeb** mezi subjekty na základě **současného i bývalého manželského vztahu, nebo rodičovského vztahu** případně **příbuzenského vztahu v pokolení přímém**. Při stanovení „vyživovací povinnosti je nutné brát v úvahu **odůvodněné potřeby oprávněného a schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného**.

VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI MANŽELY

Může vzniknout jen za dobu **trvání manželství** a zaniká společně se **zánikem manželství**. Nejčastěji přichází v úvahu v případech kdy manželé **spolu nežijí ve společné domácnosti**.

VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI ROZVEDENÝMI MANŽELY

Jeden z rozvedených manželů **musí požádat**. Neplní-li druhý z manželů **dobrovolně rozhodne soud**. Tato vyživovací povinnost **zaniká** v okamžiku kdy ten z bývalých manželů který **výživné přijímá, vstoupí do nového manželství** (nikoliv ten kdo výživné poskytuje). Dále **zaniká** smrtí jednoho z bývalých manželů (oprávněného nebo povinného).

VZÁJEMNÁ VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI RODIČI A DĚTMI

Jedná se o **vzájemnou** vyživovací povinnost (nejprve rodiče vůči dětem a ve stáří rodičů mají vyživovací povinnost děti). Tato povinnost **není dána** tak zvaným **nevlastním rodičům**. (například matka s dítětem se znovu provdá, její manžel má povinnost dítě vychovávat nikoliv **vyživovat**.) Tato vyživovací povinnost **zaniká** smrtí rodiče nebo dítěte.

VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI PŘÍBUZNÝMI V POKOLENÍ PŘÍMÉM

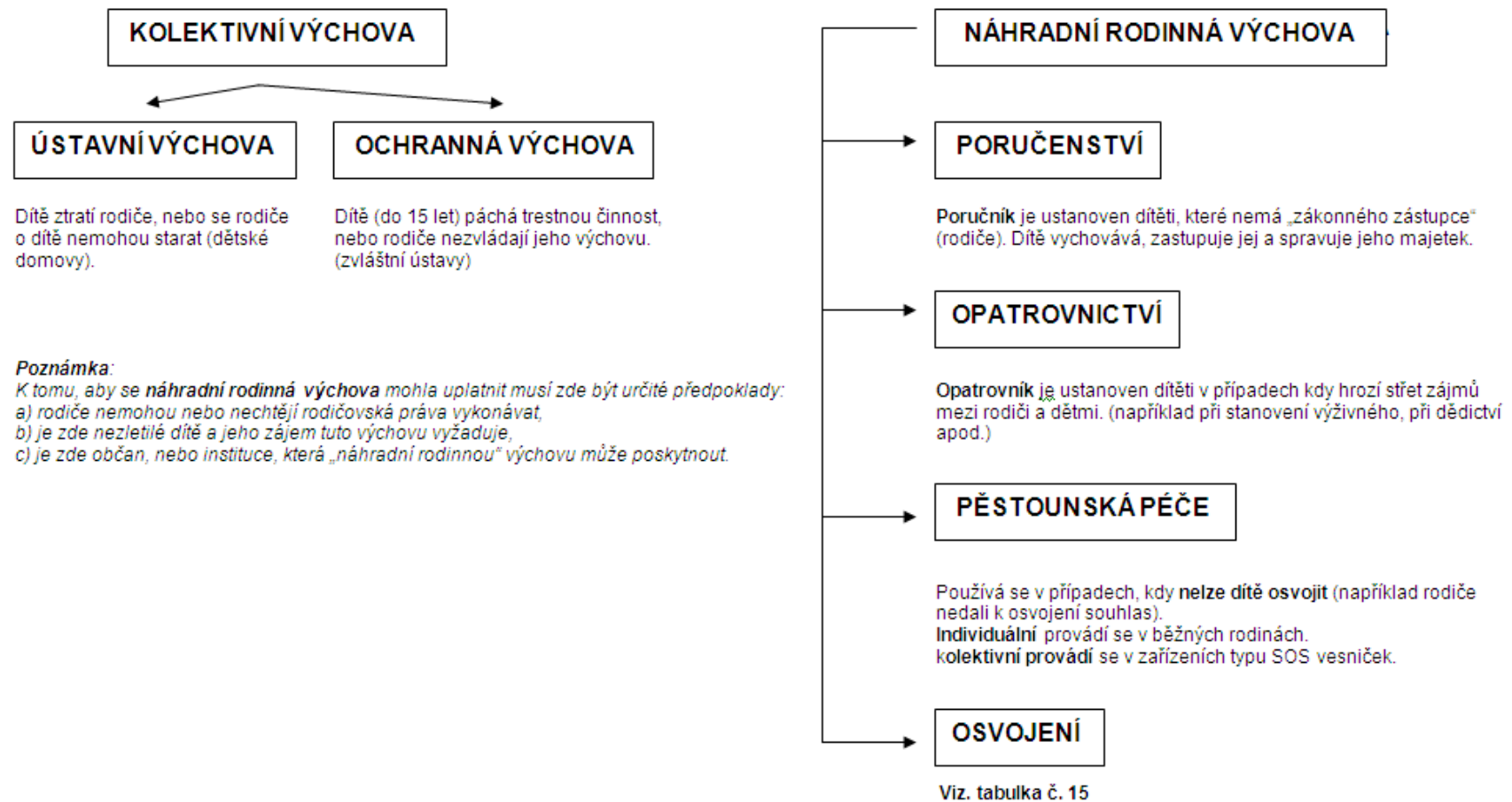
Vzniká pouze mezi **předky a potomky**, přičemž potomci mají přednost. Nechce-li nebo nemůže-li některý z rodičů plnit svou **vyživovací povinnost** a je zde rozhodnutí **soudy, které nelze vymáhat je možné požadovat výživné po rodičích** toho kdo nechce nebo nemůže vyživovací povinnost plnit. **Zaniká** smrtí oprávněného nebo povinného a uzavřením nového manželství **oprávněného** (nikoliv povinného)

PŘÍSPĚVEK NA VÝŽIVU NEPROVDANÉ MATCE

Patří zde **příspěvek na výživu a příspěvek na úhradu nákladu spojených s těhotenstvím a slehnutím** (například pořízení těhotenských šatů, speciální obuvi apod.)
Nepatří zde náklady na vybavičku dítěte to se **hradí z výživného rodičů k dětem**.

NÁHRADNÍ VÝCHOVA

Povinnost vychovávat děti mají ze zákona **RODIČE**. Pokud rodiče nemohou nebo nechtějí tuto povinnost plnit musí **STÁT** zajistit náhradní péči.

OSVOJENÍ

Je nejvýznamnější formou náhradní rodinné výchovy. Pro dítě je velmi významné neboť mezi osvojitelem a osvojencem vzniká stejný právní vztah jako mezi rodiči a dětmi.

PODMÍNKY OSVOJENÍ

- A) Osvojit lze jen nezletilé dítě – nejvhodnější je dítě v předškolním věku.
- B) Mezi osvojitelem a osvojencem by měl být přiměřený věkový rozdíl – 20 let a více. Velký věkový rozdíl není vhodný.
- C) Dobrý zdravotní stav – zejména u osvojitele by neměl zdravotní stav bránit řádné rodinné výchově.
- D) Osvojitel musí mít plnou způsobilost k právním úkonům.
- E) Osvojitel musí zaručovat způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte a společnosti.
- F) Mezi osvojitelem a osvojencem nesmí být příbuzenský poměr zejména v pokolení přímém.
- G) Souhlas zákonných zástupců osvojovaného dítěte – není třeba, pokud rodiče neprojeví o dítě opravdový zájem po dobu nejméně 6 měsíců, nebo rodiče nejsou známi.
- H) Souhlas osvojovaného dítěte – jen v případě kdy dítě je schopno osvojení chápat.
- I) Preadopční péče – dítě žije v rodině nejméně tři měsíce a došlo k vytvoření citových vazeb.

OSVOJENÍ ZRUŠITELNÉ

Musí být splněny všechny podmínky osvojení. Za splnění těchto podmínek může být osvojitelem kdokoliv.

Toto osvojení lze zrušit výhradně rozhodnutím soudu za těchto podmínek:

- a) mezi osvojencem a osvojitelem nedošlo k navázání řádných citových vztahů, nebo
- b) ze strany osvojitele dochází vůči osvojenci k zanedbávání práv a povinností.

OSVOJENÍ NEZRUŠITELNÉ

Kromě uvedených podmínek osvojení přistupují ještě další

Podmínky a to:

- a) Osvojencem může být jen dítě starší 1 roku.
- b) Osvojitelé mohou být jen manželé anebo manžel jednoho z rodičů.
- c) Osvojitelé musí souhlasit s tím, že v matrice budou zapsáni jako rodiče dítěte.
- d) Osvojitelé souhlasí s tím, že osvojení není možné nikdy zrušit a to ani rozhodnutím soudu.
- e) Ze zákona dochází ke změně příjmení osvojovaného dítěte.

Literatura

- Harvánek. J. a kol. (2008) Teorie práva, Plzeň.
- Holub. M., Vaněk. J, Škárová. M, Tuláček. J., a kol. autorů. (2007) Vzory smluv a podání, Praha. Linde.
- Hungr. P., Vaňková Z. (2007) Teorie práva, Brno. IMS.
- Filip. J., Svatoň. J., Šimáčková. K. (2010) Státověda, Brno. Masarykova univerzita.
- Klíma. K. (1999) Ústavní právo, 2. vydání. Praha.
- Kejřová. M., Vaňková. Z., (2006) Základy občanského práva, Brno.
- Knapp. V. (2007) Teorie práva, Praha. Linde.
- Knappová. M., Švestka. J. a kol. (2002) Občanské právo hmotné, 1. -3. díl. ASPI.
znění pozdějších předpisů.
- Soukupová. Z. (2009) Základy teorie práva, Holešov.
- Nelešovský. J. (2001) Právo, základy státovědy, tabulky - upravené Holešov., Holešov.
- Nelešovský. J. (2001-2003) Právo, teorie práva, tabulky-upravené, Holešov.
- Zákon č. 1/1993 Sb. - Ústava ČR, zákon č. 2/ 1993 Sb. – Listina základních práv a svobod.
- Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník ve znění novel; zákon č. 94/1963 Sb. o rodině
- Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Seznam zkratek

a.s.	akciová společnost
ČNB	Česká národní banka
DNA	deoxyribonukleová kyselina
EU	Evropská unie
INS	interní normativní instrukce
IPA	individuální právní akt
k. s.	komanditní společnost
LZPS	Listina základních práv a svobod
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
NPA	normativní právní akt
NS	Nejvyšší soud
OP	občanské právo
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	orgán sociálně právní ochrany dětí
OZ	občanský zákoník
PN	právní norma
PS	Poslanecká sněmovna
SJM	společné jmění manželů
s.r.o.	společnost s ručením omezeným
StZ	státní zastupitelství
ÚP	ústavní právo
ÚS	Ústavní soud
v.o.s.	veřejná obchodní společnost
VS	Vrchní soud
ZoR	zákon o rodině

Výklad vybraných souvisejících pojmů

Abolice	příkaz, aby se pro určitý trestný čin nekonalo trestní řízení
Agraciace	prominutí nebo zmírnění trestu
Amnestie	hromadné udělení milosti prezidentem republiky, vztahující se na určené trestné činy
Delikt	protiprávní jednání
Demise	vzdání se úřadu
Demokracie	účast občanů na státní politice, podřízení se menšiny většině při respektování názoru menšiny
Integrita	celistvost
Imunita	zákonný prostředek pro zvýšení ochrany poslanců, senátorů, prezidenta a členů Ústavního soudu
Kontrasignace	spolupodpis; některá rozhodnutí prezidenta vyžadují k jejich platnosti i spolupodpis premiéra
Legitimita	určení, odůvodnění
Milost	rozhodnutí prezidenta republiky o nezahájení trestního řízení nebo o zmírnění uloženého trestu, vztahuje se jen na konkrétní osobu
Nález	rozhodnutí Ústavního soudu – je považován za jeden z pramenů práva
Nasciturus	dítě počaté, dosud nenarozené
Paakt	právní akt, který je neplatný od svého počátku, protože vznikl porušením právních zásad
Svrchovanost	nezávislost na jiné moci
Suverenita	samostatnost státní politiky jak uvnitř, tak navenek
Statut	postavení
Velezrada	jednání prezidenta proti svrchovanosti a celistvosti republiky a proti demokracii

Slovníček právnícké latiny

Absolvere nocentem satius est quam condemnare innocentem.	Je lépe osvobodit viníka než odsoudit nevinného.
Ad hoc .	Jen pro tento případ.
Auditur et altera pars.	At' je slyšena i druhá strana.
Anuita	Pravidelná, zpravidla roční splátka dluhu.
Aequitas	Spravedlnost
Argumentum	Důkaz
Bis de eadem re net sit actio.	At' se dvakrát nesoudí tatáž věc.
Bona fide.	V dobré víře.
Cogitationis poenam nemo patitur.	Nikdo nesmí být trestán za to, jak smýšlí.
Confessio est regina probationis.	Přiznání je královnou důkazů.
Contra bonos mores.	Proti dobrým mravům.
Contra legem.	Proti zákonům.
Corpus delicti.	Tělo provinění (usvědčující důkaz, předmět doličný).
De facto	Ve skutečnosti, v praxi.
De iure	Podle práva.
De lege ferenda.	Z hlediska budoucího zákona (ve smyslu názorů na to, jaké by právo mělo být).
De lega lata.	Z hlediska platného zákona.
Dictus unius, dictum nullius.	Co řekl jeden, neřekl nikdo. (jeden svědek, žádný svědek).
Dixi	Domluvil jsem (formule zakončující přednes).
Ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat.	Dokazovat musí ten, kdo něco tvrdí, ne ten, kdo to popírá.
Ex nunc	Od nynějška, od této chvíle.
Ex tunc	Od tehdy, od počátku.
Ignorantia legis neminem excusat.	Neznalost zákona nikoho neomlouvá.
In dubio pro reo.	V pochybnostech ve prospěch (obviněného).
In flagranti.	V zápalu (přistižen při činu).

Judikát	Rozsudek, právní názor soudu.
Judikatura	Soubor soudních rozhodnutí, soudnictví, soudní praxe, tj. nalézání práva soudem.
Jurisdikce.	Okruh pravomoci příslušejících soudním orgánům, výkon soudní pravomoci.
Jurisprudence	Znalost práva, schopnost přesně právnicky myslet.
Kauzální nexus.	Příčinná souvislost.
Kodifikace	Soupis práva, shrnutí právních norem
Lex prospicit, non rescipit.	Zákon hledí dopředu, neohlíží se zpět (zákon nepůsobí zpětně).
Lex specialis derogat lex generalis.	Zvláštní zákon ruší zákon obecný (interpretační zásada).
Litera skripta manet.	Co je psáno, to je dáno.
Nomen – omen.	Jméno – znamení.
Non plus ultra.	Není nad to.
Nota bene.	Dobře si všimni, uvědom si, zapamatuj.
Nullum crimen, nulla poena sine lege.	Žádný trestný čin, žádný trest bez zákona.
Pacta sunt servanda.	Smlouvy je třeba dodržovat.
Persona non grata.	Nežádoucí osoba.
Prekluze	Zánik práva pro jeho neuplatnění v určité době.
Presumpce	Domněnka, předpoklad.
Promulgace	Zveřejnění, veřejné oznámení, vyhlášení.
Quod linguas calles, tot homine vales.	Kolik řečí znáš, tolikrát jsi člověkem.
Veto	Zakazuji